

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม
สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
Creative Community Development Model through Environment
Technology, Health Be-ing, Art and Design in Khon Kaen

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยา ทองดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา

ดร.สมควร นามสีฐาน

นางสาวพันทิwa ทับภูมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763026

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม
สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

Creative Community Development Model through Environment
Technology, Health Be-ing, Art and Design in Khon Kaen

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยา ทองดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล

ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา

ดร.สมควร นามสีฐาน

นางสาวพันทิwa ทับภูมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763026

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Creative Community Development Model through Environment
Technology, Health Be-ing, Art and Design in KhonKaen

By

Asst.Prof. Dr.Witthaya Thongdee

Asst.Prof. Dr. Suraphon Promgun

Dr.Suthipong Sawadtha

Dr.Somkhoun Namsithan

Phanthiwa Thabphumee

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen campus

B.E.2563

ResearchProject Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763026

(CopyrightMahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.วิทยา ทองดี, ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา ดร.สมควร นามสีฐาน นางสาวพันทิwa ทับภูมิ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน ๖๐ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนความคิดอย่างมีวิจรณญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

๒) การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย ๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) ๒) I: Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) ๓) D : Development (การพัฒนา) ๔) P : Publication (การเผยแพร่) ๕) U: Utilization (การใช้ประโยชน์)

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ชุมชนสร้างสรรค์

Research Title: Creative Community Development Model through Environment Technology, Health Be-ing, Art and Design in KhonKaen

Researcher: Asst.Prof.Dr.Witthaya Thongdee Asst.Prof.Dr.Suraphon Promgun
Dr.Suthipong Sawadtha Dr.Somkhoun Namsithan
Ms.Phanthiwa Thabphumee

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus

Fiscal Year: 2563/2020

Reserch Scholaship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) To study the enhancement of roles and functions of the KhonKaen community in driven force the smart city 2) To develop a creative community model through the process of technology, environment, health be-ing, art and design in KhonKaen The population of this study was 60 images / person. Specially randomized was used. Tools used as interviews and a specific group chat The data was analyzed using descriptive content analysis.

The research results found that.

1) The process of enhancing community roles and functions depends on four important variables, which are: 1) Finding the reality is the cultivation of a consciousness to love the hometown. They are proud of their community. 2) Critical reflection It reflects the identity of KhonKaen people. Through equipment in the occupation. 3) Deciding on procedures for appropriate activities. Through activities, meetings, discussions, to find mutual agreements by participating in all parties and 4) maintaining effective practice.

2) The development of a creative community model through the process of technology, environment, health be-ing, art and design, KhonKaen City can be modeled as KIDPU model consisting of 1) K: Knowledge Management 2) I: Identity 3) D: Development 4) P: Publication 5) U: Utilization

Keywords: Development Model, Creative Community

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้โดยได้รับความสนับสนุนและส่งเสริมจากหลายส่วนงานด้วยกัน จึงขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเทพวรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร. อธิการบดี, ขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย คณะผู้ทรงคุณวุฒิและเจ้าหน้าที่จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่กรุณาให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ที่ได้จัดสรรทุนงบประมาณในการทำวิจัย นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้แก่ พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ที่เมตตาให้กำลังใจแก่คณะผู้วิจัยมาโดยตลอด จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น นายธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์ และผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นทุกท่านที่อนุญาตให้ผู้วิจัยใช้พื้นที่วิจัยและเป็นผู้ทรงคุณในการให้ข้อมูลเชิงลึก ขอขอบคุณประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน และสมาชิกชุมชนคุ้มวัดกลาง วัดธาตุ วัดหนองแวง๑ หนองแวง๒ หนองแวง๓ และหนองแวง๔ ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ตลอดถึงครูผู้ให้สัมภาษณ์ทุกรูปทุกท่านที่ได้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสุดท้ายขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการร่วมเสวนาที่บ้าน : ต้นเค้าเมืองขอนแก่น ประกอบด้วย รศ.ดร.นิยม วงษ์พงษ์คำ รองอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, นายธรรมรงค์ แก้วโบราณ ครูแผ่นดินด้านศิลปวัฒนธรรม, นายสุธรรม อุปฮาด ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น, นายเรืองชัย ตราชู ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์การก่อตั้งเมืองขอนแก่น จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

ความดีงามอันเกิดจากรายงานการวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้าพร้อมคณะ ขอนอบน้อมถวายแด่คุณบิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ข้าพเจ้า สังคมจนเกิดเป็นสติปัญญาให้แก่ลูกหลานใช้สังคม ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี และคณะ

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพประกอบ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๕ กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน.....	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	๑๔
๒.๓ ทฤษฎีการออกแบบเมือง.....	๓๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ.....	๓๘
๒.๕ แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment).....	๔๑
๒.๖ แนวคิดเมืองน่าอยู่.....	๔๕
๒.๗ แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	๕๒
๒.๘ กระบวนการเทคโนโลยี สุขภาวะ และศิลปะ.....	๕๙
๒.๙ บริบททั่วไปของเทศบาลนครขอนแก่น.....	๖๒
๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๑
๒.๑๑. งานวิจัยต่างประเทศ.....	๗๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๕
๓.๒ ประชากรการวิจัย.....	๗๗
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๘๐

๓.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ.....	๘๑
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๘๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๔
๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย.....	๘๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๘๕
๔.๑ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น.....	๘๕
๔.๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น.....	๑๐๔
๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๓๖
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๓๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๘
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๘๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๘๗
บรรณานุกรม.....	๑๘๙
ภาคผนวก.....	๑๙๔
ผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๙๔
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	๒๑๑
ผนวก ค ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย.....	๒๑๖
ผนวก ง วิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๒๑
ผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๒๓๖
ผนวก ฉ แบบรายงานผลสัมฤทธิ์การวิจัยประจำปี ๒๕๖๓.....	๒๓๗
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๕๓

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
๒.๑ แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม.....	๕๘
๓.๑ แสดงขั้นตอนดำเนินการวิจัย.....	๘๓
๔.๑ แสดงการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ.....	๑๐๓
๔.๒ แสดงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ.....	๑๐๔
๔.๓ แสดงขั้นตอนในการทำงานของคณะผู้วิจัย.....	๑๐๕
๔.๔ แสดง KIDPU Model พัฒนาโดย วิทยา ทองดี และคณะ.....	๑๐๖
๔.๕ คณะนักวิจัยเข้าพบผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาเมืองขอนแก่นจากนั้นได้จัดอภิปรายกลุ่มร่วมกับตัวแทนชุมชนในเทศบาลนครขอนแก่น.....	๑๐๗
๔.๖ แสดงสัญลักษณ์งานวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์ร่วมกันกับชุมชน.....	๑๐๘
๔.๗ แสดงด้านหน้าและด้านหลังเสื้อจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการ.....	๑๐๙
๔.๘ แสดงกิจกรรมการเสวนาวิชาการเรื่อง “ป้อบ้าน: ชำระต้นเค้าเมืองขอนแก่น”.....	๑๑๐
๔.๙ แสดงเชื้อสายตระกูลนครศรีบริรักษ์ (อดีตเจ้าเมืองขอนแก่น).....	๑๑๓
๔.๑๐ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๑ จากบ้านบึงบอนไปบ้านดอนพันชาดใน พ.ศ. ๒๓๕๒...๑๑๔	
๔.๑๑ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๒ จากบ้านดอนพันชาดไปที่บ้านโนนทันและบ้านดอนบมใน พ.ศ. ๒๓๘๑.....	๑๑๖
๔.๑๒ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๓ จากบ้านโนนทันไปบ้านทุ่มใน พ.ศ. ๒๔๒๔.....	๑๑๗
๔.๑๓ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๔ จากบ้านทุ่มกลับไปบ้านบึงบอนเมืองเก่าใน พ.ศ. ๒๔๔๒.....	๑๑๗
๔.๑๔ แสดงรูปแบบที่ ๑ K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้).....	๑๑๙
๔.๑๕ แสดงคณะผู้วิจัยเข้าพบนายธีรศักดิ์ ธิมาวุฒ์ นายกเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อขอคำแนะนำในการดำเนินการวิจัย.....	๑๑๙
๔.๑๕ แสดงการเข้าพบประธานชมรมแต้มฮูปขอนแก่น และร่วมออกแบบเสาไฟอัจฉริยะและป้ายบอกทาง อันแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น.....	๑๒๑
๔.๑๖ แสดงเสาไฟอัจฉริยะ.....	๑๒๒
๔.๑๗ แสดงป้ายป้อบ้านที่ได้แนวคิดจากฟิม๑๒๔	
๔.๑๘ แสดงศิลปะบนถนนทางข้ามตัดถนนกลางเมือง ซอยกลางเมือง ๒๑.....	๑๒๕
๔.๑๙ แสดงรูปแบบ I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์).....	๑๒๕
๔.๒๐ แสดงภาพถ่ายดาวเทียมกำหนดพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์.....	๑๒๖

๔.๒๑ แสดงเป้าหมายของการพัฒนาขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ.....	๑๒๗
๔.๒๒ แสดงแผนที่จังหวัดขอนแก่น.....	๑๒๘
๔.๒๓ แสดงประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น.....	๑๓๐
๔.๒๔ แสดงสถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น.....	๑๓๑
๔.๒๕ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัย.....	๑๓๒
๔.๒๖ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัย KIDPU Model.....	๑๓๓
๔.๒๗ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัยการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์.....	๑๓๔
๔.๒๘ แสดงอีต ๑๒.....	๑๓๕
๔.๒๙ แสดงคอง ๑๔.....	๑๓๖
๔.๓๐ แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น.....	๑๓๗
๔.๓๑ แสดงประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น.....	๑๓๘
๔.๓๒ แสดงความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน).....	๑๓๙
๔.๓๓ แสดงแผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน).....	๑๔๐
๔.๓๔ แสดงเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์.....	๑๔๑
๔.๓๕ แสดงพัฒนาการของงานวิจัย.....	๑๔๒
๔.๓๖ แสดงรูปกิจกรรมงานวิจัย.....	๑๔๓
๔.๓๗ แสดงเสาไฟฟ้าอัจฉริยะ.....	๑๔๔
๔.๓๘ แสดงป้ายบอกทาง.....	๑๔๕
๔.๓๙ แสดงสรุปผลงานวิจัย.....	๑๔๖
๔.๔๐ แสดงการลงสำรวจพื้นที่.....	๑๔๗
๔.๔๑ แสดงการจัดประชุมชี้แจงโครงการวิจัย ลงประชามติ และ สัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย กับตัวแทนชุมชน พ่อค้า.....	๑๔๘
๔.๔๒ แสดงการกำหนดพื้นที่พัฒนาเพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนใน จังหวัดขอนแก่น.....	๑๕๐
๔.๔๓ แสดงการทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครขอนแก่น.....	๑๕๑
๔.๔๔ แสดงการทำงานร่วมกันกับปราชญ์ชาวบ้าน (อ.ธรรมรงค์ แก้วโบราณ).....	๑๕๑
๔.๔๕ แสดงการติดตั้งเสาไฟฟ้าส่องสว่าง จำนวน ๖ เสา.....	๑๕๓
๔.๔๖ แสดงเสาไฟอัจฉริยะ : จากแนวคิดสู่นวัตกรรม.....	๑๕๔
๔.๔๗ แสดงป้ายศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ได้แนวคิดจากฟิม.....	๑๕๕
๔.๔๘ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๑.....	๑๕๖
๔.๔๙ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๒.....	๑๕๗

๔.๕๐ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๓.....	๑๕๘
๔.๕๑ แสดงกิจกรรมการพัฒนากบนพื้นถนน.....	๑๖๒
๔.๕๒ แสดงพัฒนาการการออกแบบพื้นถนนทางข้ามไปป้อบ้าน.....	๑๖๔
๔.๕๓ แสดงการระบายสึบนพื้นถนนกลางเมือง ทำให้ประชาชนรู้จักมากขึ้นและ สะดวกต่อการเดินทางเข้าไปกราบไหว้ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน).....	๑๖๕
๔.๕๔ แสดงD : Development (ร่วมพัฒนาชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น)	๑๖๗
๔.๕๕ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะผู้วิจัย ชี้แจงข้อมูลวิจัย ให้นายกเทศบาลนครขอนแก่น และคณะได้รับทราบ.....	๑๖๙
๔.๕๖ ชาวบ้านเข้าร่วมรับฟังข้อมูลการวิจัย.....	๑๖๙
๔.๕๗ ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น และชุมชนได้รับรู้ถึงผลการวิจัยร่วมกัน.....	๑๗๐
๔.๕๘ คณะผู้วิจัยให้สัมภาษณ์กับทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT).....	๑๗๐
๔.๕๙ นายกเทศบาลนครขอนแก่น ให้สัมภาษณ์กับสถานีโทรทัศน์และ วิทยุแห่งประเทศไทย (NBT)	๑๗๑
๔.๖๐ ประธานชุมชนในเทศบาลนครขอนแก่น ให้สัมภาษณ์กับสถานีโทรทัศน์และ วิทยุแห่งประเทศไทย (NBT).....	๑๗๒
๔.๖๑ นายกเทศบาลนครขอนแก่นและประชาชนร่วมรับรองการใช้ประโยชน์ ในพื้นที่ร่วมกัน.....	๑๗๖
๔.๖๒ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคนโดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการ พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่งและมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้า ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งคนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดี รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มีธรรมาภิบาล มีวินัย รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นใน ศตวรรษที่ ๒๑ สู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรมนักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีฟตามความถนัดของตนเองดั่งนั้น เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุก ช่วงวัยสามารถได้รับการพัฒนาและยกระดับได้เต็มศักยภาพและเหมาะสม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการ พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์^๑

การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาประเภทหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยมีปรัชญา แนวความคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิมคือ เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถ พึ่งตนเองได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้าน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมในทุกด้าน เพื่อที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของ ตนเองได้ การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มี

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐/สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงาน.กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,๒๕๖๐.

สมรรถภาพ เป็นผู้ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำงานร่วมกันกับประชาชนและชุมชนในการที่นำพาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน นั่นคือการที่คนในชุมชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน ๓. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ^๒

จะเห็นได้ว่าแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักพัฒนาสามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำงานจะต้องมีความเข้าใจในแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเมืองเพื่อการอยู่อาศัยในอนาคต โดยคำนึงถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาศัยดิจิทัลเทคโนโลยีช่วยบริหารจัดการ และตรวจสอบให้เมืองมีประสิทธิภาพและเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัย ไม่มีอาชญากรรม และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการพัฒนาอยู่เสมอ สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม โดยให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานที่ตั้งอยู่ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม สามารถตอบสนองความต้องการตามบริบทและศักยภาพของเมืองที่ต้องการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (smart city) จึงเป็นกลไก สำคัญที่สอดคล้องอย่างดีกับแผนพัฒนาของประเทศในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ Thailand ๔.๐ และการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม^๓

กระบวนการเทคโนโลยี หมายถึง ในชีวิตประจำวันของมนุษย์มีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายตามเงื่อนไขและปัจจัยในการดำรงชีวิตของแต่ละคน ทำให้บางครั้งมนุษย์ต้องพบเจอกับปัญหาหรือความ ต้องการที่จะทำให้การดำรงชีวิตดีขึ้น เราเรียกว่า “สถานการณ์เทคโนโลยี” การพิจารณาว่าสถานการณ์ใดเป็นสถานการณ์เทคโนโลยี จะพิจารณาจาก ๓ ประเด็นคือ เป็นปัญหาหรือความต้องการของมนุษย์เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ การแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการที่พบในสถานการณ์เทคโนโลยี จะต้องใช้ทรัพยากรความรู้และทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีวิธีการหรือกระบวนการทำงานในการแก้ปัญหาหรือสนอง

^๒จิรพรรณ กาญจนจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

^๓สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ชาติพ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐/สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐.

ความต้องการอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งเรียกระบวนการนั้นว่า “กระบวนการเทคโนโลยี”^๔ โดยที่กระบวนการเทคโนโลยีมีกระบวนการที่ช่วยในการพัฒนาชุมชนได้แก่กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม คือ กระบวนการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลและปรับปรุง แก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ให้ได้อย่างยืน ยาวนานตลอดไป และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษยและธรรมชาติให้มากที่สุด^๕ ซึ่งในการจัดกระบวนการสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่คนในชุมชนรวมไปถึงหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนน่าอยู่ น่ามอง เป็นมิตรกับชุมชน

กระบวนการจัดการสุขภาวะ ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓) ประกอบด้วยสี่มิติได้แก่ สุขภาวะทางกาย ทางจิตทางปัญญา และทางสังคมสุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่มีอุบัติเหตุ สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงสุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การรอบรู้ รู้เท่าทันสรรพสิ่ง มีความเมตตากรุณามีสติสมาธิสุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ชุมชน สถานที่ทำงาน คนในชุมชน รวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี มีความเสมอภาค และมีสันติภาพ^๖ การดูแลสุขภาวะของประชาชนจะต้องได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระบวนการด้านศิลปะเป็นการส่งเสริมให้คนในประเทศตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสืบสานองค์ความรู้ของชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ให้ได้เห็นคุณค่าและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน สร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชน^๗

จังหวัดขอนแก่นถูกกำหนดให้เป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีการวางรากฐานการพัฒนาจังหวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะ

^๔สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๒คณิตศาสตร์การอ่าน และวิทยาศาสตร์นักเรียนรู้อะไรและทำอะไรได้บ้าง. ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์,๒๕๕๗.

^๕วินัย วีระพัฒนานนท์ และคณะ. สิ่งแวดล้อมศึกษาของกลุ่มประเทศอาเซียน-อินโดจีน.นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๔๐.

^๖สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๕๐.พิมพ์ครั้งที่๒. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.),๒๕๕๕.

^๗กรกฎ แพทย์หลักฟ้า. ทำไมต้องพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์.สืบค้นเมื่อ๒๕มิถุนายน๒๕๖๒ จาก www.artsedcenter.com,๒๕๕๔.

อย่างยิ่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งได้รับการพัฒนาองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับบทบาทการเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (Regional Center) ส่งผลให้ในปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านของภูมิภาค ทั้งในด้านการศึกษา การค้าและบริการ การเงิน การแพทย์ อุตสาหกรรม คมนาคม และโลจิสติกส์ ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาอย่างไร้ทิศทาง เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาปริมาณขยะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ จังหวัดขอนแก่นจึงได้มีการกำหนดกรอบทิศทาง การพัฒนาให้มีความชัดเจนและรัดกุมเพื่อให้สามารถนำศักยภาพภายใต้ที่มีพัฒนาเมืองทั้งในเชิงรุกและเชิงรับได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาจังหวัดเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดขอนแก่นได้มีแนวคิด ๓ รูปแบบในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ๑) การพัฒนาเมืองใหม่ (New Urban Development) ๒) การพัฒนาฟื้นฟูเมือง (Urban Redevelopment) ๓) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเมือง (Development of Urban Management System) นำมาซึ่งการพัฒนาเมืองที่ประสาน กับระบบขนส่งสาธารณะ ๕ เส้นทาง และพื้นที่เมือง ๒ ส่วน ที่เชื่อมโยงกัน ส่วนที่ ๑ พื้นที่มิตรภาพ Development Corridor New Town : Mix-used ที่เกิดใหม่จากการพัฒนาพื้นที่รอบจุดเปลี่ยนการสัญจร (TOD) ทั้งที่เป็นพื้นที่โดยรอบรถไฟความเร็วสูง (HSR TOD) และ เมือง CITY TOD ส่วนที่ ๒ การฟื้นฟูเขตเมืองย่านศูนย์กลางเศรษฐกิจเมือง (CBD) หรือ การฟื้นฟูเมืองเก่า (Down Town Revitalization) บริเวณแก่นถนนประชาสโมสร-กลางเมือง-ринรมย์ลดการใช้รถส่วนตัว ด้วยการใช้นโยบายขนส่งสาธารณะ ทางจักรยาน ทางเท้า และการใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูที่รกร้างเป็นสวนสาธารณะ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใหม่

จากยุทธศาสตร์ชาติ กระบวนการพัฒนาทางเทคโนโลยี สุขภาวะ ศิลปะ และนโยบายแผนพัฒนาเมืองขอนแก่นมีความเกี่ยวเนื่องกันในการออกแบบเมืองขอนแก่นเพื่อส่งเสริมให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น โดยศึกษาการพัฒนาปรับเปลี่ยนการใช้วัฒนธรรมเชิงพุทธเพื่อให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประชาชนกับพระพุทธศาสนาให้สามารถดำเนินไปพร้อมๆ กันและการพัฒนาพื้นที่รองรับการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัดของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองขอนแก่นที่มุ่งพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ยุคดิจิทัล ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างไม่จำกัด

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ

๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๓. ขอบเขตของการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา โดยในโครงการที่จัดทำขึ้นมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ ปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มีการผสมผสานกันเพื่อให้ได้ข้อมูลวิจัยที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ จึงได้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น โดยได้ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ตัวแทนคณะกรรมการชุมชน และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ชุมชน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group) คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ และประชาชน รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน

๓) การเสวนาวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๕ คน

๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งข้อมูลในการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย : หน่วยงานราชการ เทศบาลนครขอนแก่น

๓.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการทำการศึกษา คือ ๗ เดือน นับจากที่ได้ทำสัญญา

๔. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

๔.๑ การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

๔.๒ ศักยภาพ คือ ความสามารถสูงสุดในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยศักยภาพเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การทำงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ทั้งใกล้และไกล เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ทุกอย่างสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อมนุษย์

๔.๔ สุขภาวะ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ประกอบด้วยสี่มิติได้แก่ สุขภาวะทางกาย ทางจิตทางปัญญา และทางสังคม

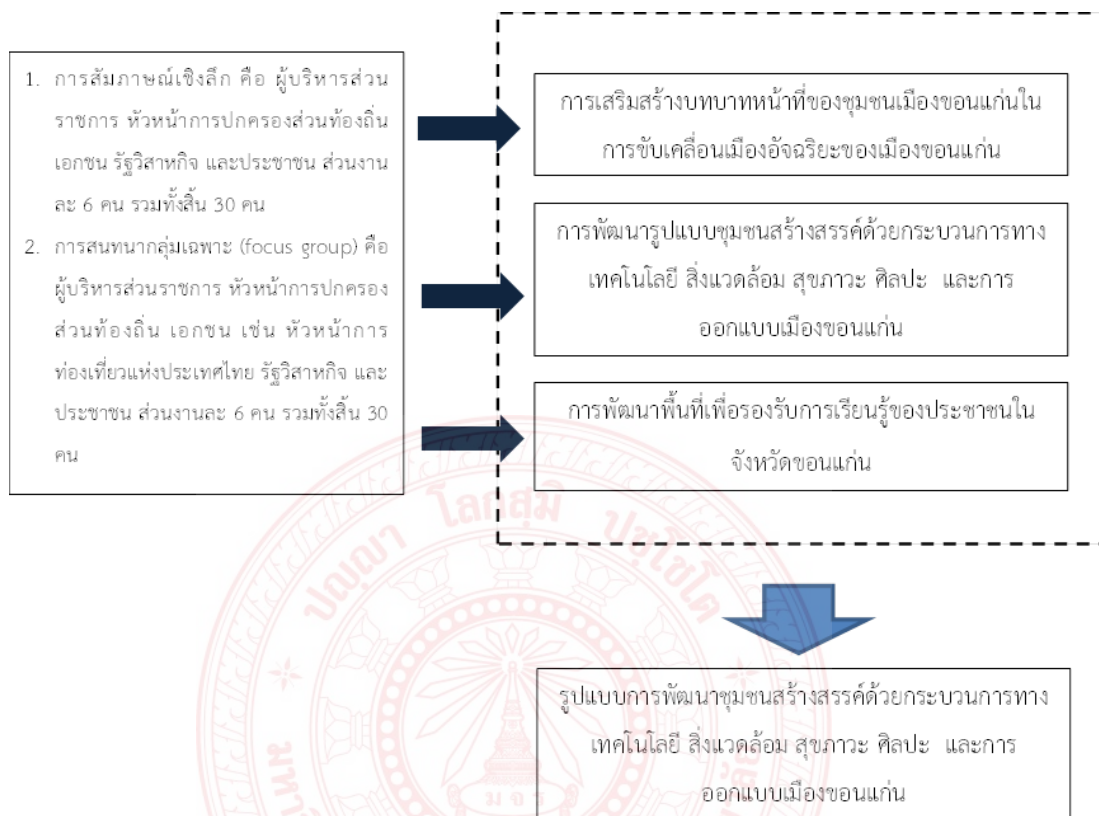
๔.๕ สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่มีอุบัติเหตุ

๔.๖ สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงสุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การรอบรู้รู้เท่าทันสรรพสิ่ง มีความเมตตากรุณามีสติสมาธิ

๔.๗ สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ชุมชน สถานที่ทำงาน คนในชุมชน รวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีมีความเสมอภาคและมีสันติภาพ

๔.๘ รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์โดยใช้เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น หมายถึง กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสำนึกร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาในด้าน สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมือง เพื่อนำไปสู่ความสงบสุข สะดวกสบาย ปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

๕. กรอบแนวคิดงานวิจัย

๖. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๖.๑ ชุมชนเมืองขอนแก่นได้รู้รูปแบบการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

๖.๒ ชุมชนได้พัฒนากระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นอย่างสร้างสรรค์

๖.๓ เกิดพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทีมผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเมืองอัจฉริยะของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จึงได้กำหนดเนื้อหาไว้ดังนี้

- ๒.๑ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ๒.๓ ทฤษฎีการออกแบบเมือง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ
- ๒.๕ แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment)
- ๒.๖ แนวคิดเมืองน่าอยู่
- ๒.๗ แนวคิดการมีส่วนร่วม
- ๒.๘ กระบวนการเทคโนโลยี สุขภาวะ และศิลปะ
- ๒.๙ บริบททั่วไปของเทศบาลนครขอนแก่น
- ๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนได้มีกำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว และจากการที่การพัฒนาชุมชนได้ถูกนำมาใช้และรับการยอมรับอย่างแพร่หลายจึงได้มีองค์การ หน่วยงานและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน ดังนี้ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่อง การบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกาณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อปีค.ศ.๑๙๔๘ไว้ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง^๑

^๑สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน.พิมพ์ครั้งที่๓, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,๒๕๒๖.

องค์การสหประชาชาติ^๒ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

กรมการพัฒนาชุมชน^๓ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์^๔ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าเป็น ขบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ยั่วยุและส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๕ อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้กล่าวโดยสรุปการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการวางแผน (Planned Community Change)

สนธยา พลศรี^๖ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

โกวิท พวงงาม^๗ ได้ทำการสรุปประมวลความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planed and Structured Change) หรือมีการกำหนด

^๒UN.Bureau of Social Affair. Social Progress Though Community envelopment. New York : The UN Publication,1955.

^๓กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.๒๕๒๗

^๔พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์. การสร้างพลังโดยขบวนการพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.๒๕๑๗

^๕สัญญา สัญญาวิวัฒน์.การพัฒนาชุมชน.๒๕๒๖.

^๖สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.พิมพ์ครั้งที่๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,๒๕๔๗.

^๗โกวิท พวงงาม. การปกครองท้องถิ่นไทย :หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่๗, กรุงเทพฯ : วิทยุชน,๒๕๕๒.

ทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วย

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐ และองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๑.๒ แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวของกลุ่มหรือชุมชนมีมากขึ้น เกิดมีผู้นำ ผู้ตาม ผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครองเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มที่เจริญกว่าและกลุ่มผู้ด้อยกว่า ดังนั้นเมื่อเกิดมีกลุ่มในลักษณะที่สัมพันธ์กันมากขึ้น จึงทำให้ต้องมีการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ร่วมกันของแต่ละฝ่ายจึงทำให้เกิดมีแนวความคิดในการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน ซึ่งจิรพรรณ กาญจนจิตรา^๔ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่๓ประการ ดังนี้

๒.๑.๒.๑ การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควร เช่น ความช่วยเหลือด้านวิชาการงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ว่า จะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง

๒.๑.๒.๒ การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่า ปัญหาของชุมชนนั้นมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของประชาชน จะต้องพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว เป็นต้น การกำหนดวิธีการ

^๔จิรพรรณ กาญจนจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

แก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่า ปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวกันหรือกระทบไปยังอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาเสมอ ดังนั้นโครงการหรือ กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้หลายปัญหา

๒.๑.๒.๓ การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมี วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (มิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นตัวกำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่หมายถึง กิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินนโยบายชาติ) การสนับสนุนจากรัฐบาลในที่นี้คือด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควรจะเห็นได้ว่าแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ชนบทสามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำงานจะต้องมีความเข้าใจในแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องพิจารณาแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

๑) คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is a Most Important) การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคน เพราะการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือการเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วย การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชน ร่วมกันสร้างมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่ดีมีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) การพัฒนาชุมชนเป็นการให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนนั่นเอง

๓) การพึ่งตนเองของชุมชน (Self-Reliance) จากแนวความคิดที่เชื่อมั่นในศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่า การเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้น ทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

๔) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองให้มากขึ้นและให้ได้มากที่สุด โดยมีรัฐเป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุนในส่วนที่เกิดขีดความสามารถของประชาชนตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

๕) การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้คุ้มค่า (Community Natural Resources Utiliz) ผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนโดยอ้อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้นจึงต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ทุนทางสังคมและทรัพยากรต่าง ๆ ไม่พึ่งพาชุมชนอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากร เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน

๖) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน (Initiative) แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนโดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบ หน่วยงานนอกชุมชนอื่น ๆ เป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่คนในชุมชนจนมีความรู้ความสามารถในระดับที่เรียกว่า “คิดเป็นทำเป็น” จนสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิธีการแก้ไข ปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๗) ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) จากความเชื่อถือว่า คนมีศักยภาพและความสามารถในการพัฒนา แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้น ทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามความต้องการของชุมชนเอง

๘) ขีดความสามารถของชุมชน และ ของรัฐบาล (Community and Government) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณและระบบการบริหาร ส่วนชุมชนก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐบาลก็ให้การสนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐจะต้องได้สัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๙) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operation Between) การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้จะต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีข้อจำกัด ไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ดังกล่ามาแล้ว การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสมเป็นสำคัญ

๑๐) การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน หลาย ๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณและเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคนหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และงบประมาณจึงจะประสบผลสำเร็จ

๑๑) ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่ป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย ความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล เป็นต้น

๑๒) การศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) คือ มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เน้นให้รู้จักตัวเอง รู้จักโลกและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งทั้งที่เป็นมนุษย์ ธรรมชาติหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อันก่อให้เกิดปัญญาเพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องสมดุล การศึกษาภาคชีวิตเป็นเครื่องมือที่สำคัญซึ่งจะทำให้มีความสามารถปรับตัวเองอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ การนำเสนอแนวคิดการศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) เป็นผลจากการนำเสนอรายงานขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องอยู่ในภาวะแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา ฉะนั้นแนวความคิดของการศึกษาภาคชีวิตจึงเปรียบเหมือนกุญแจดอกสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ดังนั้นการพัฒนาชุมชนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้บนฐานของการทำความเข้าใจชีวิต จึงนับได้ว่าเป็นการศึกษาภาคชีวิตและเป็นการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันไปตราบเท่าอายุขัยของแต่ละบุคคลนั้นแสดงว่าการพัฒนาชุมชนนั้นไม่มีที่สิ้นสุดแต่จะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามความต้องการและสถานการณ์ของชุมชน

๑๓) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการและเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่ง แชนเดอร์ส^๔ได้อธิบายไว้ดังนี้

๑๓.๑ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือมีการดำเนินงานสัมพันธ์อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นลำดับและจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๑๓.๒ การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) เพื่อพัฒนาคน กลุ่มและองค์กรด้วยการให้การศึกษาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการให้ชัดเจน

^๔ ธีรภัทร เศรษฐ์. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

๑๓.๓ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) คือมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าโดยเน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

๑๓.๔ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Movement) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดทางอารมณ์อันก่อให้เกิดพฤติกรรมกรมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นเร้าให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่เฉื่อยชาหรือท้อถอย แต่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนการพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลง (Change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้^{๑๐} ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค^{๑๑} การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบ

^{๑๐}สนธิ สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่๓. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ,๒๕๔๒.

^{๑๑}ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๓.

แผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (evolutionary theories of social change) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (Conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (Structural functional theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะสำเร็จได้โดยผ่านการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม^{๑๒}

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ^{๑๓}

^{๑๒}นิเทศ ดินณะกุล.การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพมหานคร: แอ็คทีฟพริ้นท์, ๒๕๔๖.

^{๑๓}สนิท สมัครการ.การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม, ๒๕๔๒.

แนวคิดทางสังคม (Social thought) หมายถึง ความคิดของมนุษย์โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ ความคิดที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา จะกระทำโดยคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ กรณีที่คิดคนเดียวก็ต้องเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นด้วย แม้ไม่ยอมรับทั้งหมดก็อาจยอมรับเพียงบางส่วน ความคิดนั้นจึงคงอยู่ได้ Emory Bogardus ได้ให้ความหมายแนวคิดทางสังคมว่า “เป็นความคิดเกี่ยวกับการสอบถามหรือปัญหาทางสังคมของบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอดีตหรือปัจจุบัน เป็นการคิดร่วมกันของเพื่อนหรือผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์ เป็นความคิดของแต่ละคนและของกลุ่มคน ในเรื่องรอบตัวมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยก็ต้องคิด เพื่อหาทางแก้ปัญหาหรือทำให้ปัญหาบรรเทาลง ความคิดความอ่านที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแล้ว และใช้การได้ดี ก็จะได้รับ การเก็บรักษาสืบทอดจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง” อาจารย์วรารคม ทีสุกะ ให้ความหมายว่า “แนวคิดทางสังคมเป็นความคิดของมนุษย์ เกิดจากการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนของมนุษย์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยทั่วไป และปัญหาที่ประสบ ความคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่มนุษย์ ไม่สูญหาย มีการสืบความคิดกันต่อไป”

๒.๒.๑ ประเภทของแนวคิดทางสังคม

ได้เรียบเรียงจากความคิดของ Bogardus ได้ ๕ ประเภท เรียกว่า “แนวทางห้าสายของความคิดมนุษย์” (Five lines of human thought) ดังนี้

๑) ความคิดเกี่ยวกับจักรวาล เป็นความคิดของคนโบราณเกี่ยวข้องกับลักษณะของสากล จักรวาล และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล มนุษย์ยุคโบราณสนใจในศาสนา ในจิตและวิญญาณ มีความคิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ภูต ผี เทวดา ลัทธิศาสนาต่างๆ เช่น ลัทธิเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism) ลัทธิเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) การปกครองโดยสงฆ์ (Monothism) สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและความหวัง อุดมการณ์และการบูชาอันต์ด้วยชีวิต

๒) ความคิดเกี่ยวกับปรัชญา ในขั้นนี้มีระดับความคิดเชิงปัญญาสูงขึ้น แต่ก็ยังเป็นความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับจักรวาลเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต แต่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือไม่ใช่ความคิดที่สนองความจำเป็นทางศาสนา ความเชื่อ มนุษย์พยายามลดความคลุมเครือ หาความกระจ่างในสิ่งแวดล้อมของจักรวาลเกณฑ์คำอธิบายต่างๆ อย่างมีเหตุผล หาเอกภาพจากการเปลี่ยนแปลงและหาแก่นสารในความซับซ้อน มนุษย์ได้พบว่าในยุคนี้ควรมีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ และรู้ว่าในที่สุดทุกสิ่งจะต้องแตกดับไป มนุษย์พยายามสร้างความหมายสูงสุดของสิ่งต่างๆ อย่างไม่มีอคติตามความรู้ความสามารถที่สูงขึ้นของตน

๓) ความคิดเกี่ยวกับตนเอง เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับจักรวาลและความรู้ทางปรัชญาเพียงพอแล้ว มนุษย์ก็ทวนกลับมาคิดถึงตัวเอง คิดถึงบุคลิกลักษณะ โครงสร้างและหน้าที่ของการคิด การกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติของตนเอง คิดถึงความฉลาด ความโง่ ความจำ ความฝันและสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเป็นที่มาของวิชาจิตวิทยาสมัยใหม่

๔) ความคิดเกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ความรู้สึเกี่ยวกับ หิน ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และมนุษย์จำเป็นต้องรู้จัก เพื่อป้องกันอันตราย หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ การคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ทำให้มนุษย์ได้บ่อถ่านหิน บ่อน้ำมัน บ่อแก๊ส นำมาปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง ความคิดความรู้อันแยบยลของมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักใช้ประโยชน์จากวัตถุต่างๆ สามารถควบคุมธรรมชาติได้ นั่นคือที่มาของความคิดทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้เกิดความสะดวกสบาย

๕) ความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์หรือสังคมมนุษย์ ในประวัติศาสตร์มนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนที่ทำให้กับเรื่องต่าง ๆ ใน ๔ ข้อแรก และได้หันมาสนใจเรื่องของเพื่อนมนุษย์เมื่อไม่นานมานี้ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างมนุษย์กับสังคม ภาระหน้าที่ความผูกพันที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสังคม ลักษณะของชีวิตสังคม แนวโน้มทางสังคม ปัญหาสังคม หลักการ การศึกษาวิเคราะห์สังคม อันเป็นความคิดพื้นฐานของสังคมศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่

๒.๒.๒ ตัวอย่างความคิดทางสังคม อาจแยกออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

๑) ปรัชญาชีวิต สังคมไทยหรือสังคมอื่นความคิดทางสังคมอาจแสดงออกในรูปของปรัชญาชีวิต หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของชีวิต รวมทั้งแนวทางการไปสู่เป้าหมาย สังคมแต่ละสังคมจะมีปรัชญาชีวิตของสังคมด้วย เช่น กรณีของสังคมไทย ปรัชญาชีวิตจะเป็นแบบเรียบง่าย รักอิสระเสรี โอปปอ้อมอารี มีศีลธรรม

๒) ศาสนา ความคิดทางสังคมดูจากศาสนาประจำชาติ ประจำสังคม สังคมไทยคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เรียกว่า พุทธศาสนา ครอบคลุมความคิดด้านต่างๆ ของสังคม ทั้งครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา หรือการเมืองการปกครอง

๓) ประวัติศาสตร์ เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางสังคม เป็นข้อมูลที่ประมวลเรื่องราวความเป็นมาของชนชาตินั้นๆ เช่น การจัดชุมชน การทำมาหากิน การปกครองบังคับบัญชา วิธีต่อสู้ การป้องกันการรุกราน

๔) วรรณคดี เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ข้อมูลทางสังคม เป็นการบันทึกเรื่องราวทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นิทาน ตำนาน จะมีแง่มุมแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมละเอียดละอ่อต่างๆ

๕) ภูมิปัญญาไทย หรือความรู้พื้นบ้าน ศึกษาได้จากด้านอนามัย สาธารณสุข เช่น ยาสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับฤดูกาล เกี่ยวกับต้นไม้ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ การช่างประเภทต่างๆ การรบ การกีฬา

๖) สุภาษิต เป็นคติ คำพังเพย ปริศนาคำทาย มีอยู่ในแหล่งต่างๆ ที่เป็นสังคม ชุมชน

๒.๒.๓ ทฤษฎีสังคม (Social Theory)

ความหมายของทฤษฎี คือ คำอธิบายสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเรื่องหนึ่งเรื่องใดสำหรับนักวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีจะต้องเป็นคำอธิบายตามหลักเหตุผลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของสิ่งนั้นอย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์สิ่งนั้นในอนาคตได้

ดังนั้น ความหมายของทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายเรื่องของคนและความสัมพันธ์ระหว่างคนตามหลักเหตุผล และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของคน หรือระหว่างคนต่อคน คนต่อกลุ่ม คนต่อสภาพแวดล้อม อย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์ได้

ทฤษฎีสังคมตามความหมายดังกล่าว จึงมีขอบเขตกว้างขวาง เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับคนแต่ละบุคคล กลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างๆ รวมไปถึงคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ข้อสำคัญนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักเหตุผล มีระบบระเบียบพอที่จะเป็นฐานในการพยากรณ์เรื่องทำนองเดียวกันในอนาคตได้ Jame Miley “โดยทั่วไปความพยายามที่จะอธิบายส่วนหนึ่งส่วนใดของสังคม (Social life) ถือได้ว่าเป็นทฤษฎีสังคม” และ Henry P Fairchild ให้ความหมายว่า “ทฤษฎีสังคม คือ การวางนัยทั่วไป หรือข้อสรุปที่ใช้ได้ทั่วไปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์สังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง”

ทฤษฎีทางสังคมกับแนวคิดทางสังคม มีความคล้ายคลึงกัน แต่ไม่เหมือนกัน ดังนี้

ประการแรก ทฤษฎีทางสังคมเป็นคำอธิบายเรื่องเกี่ยวกับคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างคน ซึ่งเป็นการรู้ระดับหนึ่งที่ยังไม่ถึงขั้นอธิบาย

ประการที่สอง ทฤษฎีทางสังคม แสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของคน หรือระหว่างคนต่อคนอย่างมีระบบ แต่ความคิดทางสังคมไม่กำหนดว่าต้องเป็นเช่นนั้น

ประการที่สาม ทฤษฎีทางสังคมมีความสามารถพยากรณ์อนาคตได้ แต่ความคิดทางสังคมไม่ถึงขั้นนั้น

ประการที่สี่ ทฤษฎีทางสังคมอาจมีรูปของข้อความที่เตรียมไว้สำหรับการพิสูจน์ด้วยข้อมูลประจักษ์ ทฤษฎีทางสังคมอาจมีทั้งที่เคยตรวจสอบด้วยข้อมูลประจักษ์ หรือยังไม่เคยผ่านแต่ได้มีการเตรียมหรือมีลักษณะที่พร้อมจะให้พิสูจน์

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายปรากฏการณ์สังคมอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักเหตุผล โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์สังคมนั้น จนสามารถที่จะพยากรณ์ปรากฏการณ์สังคมในอนาคตได้ ทฤษฎีสังคมมีความหมายกว้างเป็นทฤษฎีของจิตวิทยา ซึ่งอาจหมายถึงเรื่องของคนแต่ละคนก็ได้ (Psychology studies human interaction of individuals) หรืออาจหมายถึงทฤษฎีรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจของคนหลายคนที่เกี่ยวข้องกัน หรืออาจหมายถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ อันเป็นเรื่องของคนหลายคนกับวัตถุนในการผลิตการจำหน่าย แจกผลิตภัณฑ์และบริการในการอุปโภคบริโภคได้ และอาจเป็นทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นเรื่องของรูปแบบ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรืออาจจะเป็นทฤษฎีของมนุษย์วิทยาเป็นเรื่องของคนที่มีแบบแผนการคิด การกระทำหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทฤษฎีทางสังคมจึงคล้ายกับแนวคิดทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับ คนและความสัมพันธ์ระหว่างคน รวมทั้งระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม แต่ก็มี ความแตกต่างกันที่ทฤษฎีเป็น ข้อความที่เป็นไปตามหลักเหตุผล มีระบบและพยากรณ์ปรากฏการณ์ในอนาคต

๒.๒.๓.๑ ความหมายของทฤษฎีสังคมวิทยา (Sociological Theory)

ความหมายของทฤษฎีสังคมวิทยาอาจมีได้ทั้งความหมายอย่างกว้าง หรือความหมาย อย่างแคบเจาะจง ทฤษฎีสังคมวิทยาทุกทฤษฎีจะต้องมีลักษณะพื้นฐานเดียวกับทฤษฎีสังคม คือ ต้อง เป็นคำอธิบายปรากฏการณ์สังคมตามหลักเหตุผล มีระบบและพยากรณ์ได้ ตัวอย่างทฤษฎีสังคมอย่าง กว้าง คือ ทฤษฎีเชิงสังคมวิทยาภาพ (Grand Theories) ซึ่งเป็นทฤษฎีเชิงบรรยายความ หากจะ พิสูจน์ความจริงก็ต้องนำมาเขียนใหม่ จัดรูป กำหนดสิ่งกับให้มีจำนวนพอสมควร แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งกับ แล้วจึงสามารถพิสูจน์ได้ ทฤษฎีสังคมอย่างแคบ คือ ทฤษฎีสมัยใหม่ยังไม่มีจำนวนน้อย มีข้อความกระชับรัดชัดจนพิสูจน์ได้ด้วยหลักฐานประจักษ์เต็มที่ ตัวอย่าง ถ้ามีคนตั้งแต่สองคนหรือ มากกว่ามีการกระทำระหว่างกัน ถ้าเขาสามารถพูดคุยกัน เข้าใจกัน ถ้าการกระทำนั้นยืนยาวเป็นเวลา ๑๕ นาที หรือนานกว่านั้นแล้ว กลุ่มขนาดเล็กแบบซึ่งหน้า (face-to-face) ก็เกิดขึ้น ทฤษฎีแบบนี้มีสัง กัปจำนวน แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกับและคนตามหลักเหตุผล มีระบบสามารถทำนายเหตุการณ์ ข้างหน้าได้ ความหมายของทฤษฎีสังคมวิทยาจึงหมายถึง คำอธิบายปรากฏการณ์สังคมตามหลัก เหตุผล แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างมีระบบ จนสามารถพิสูจน์ ความจริงนั้นได้

ทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่อาศัยลักษณะของความสัมพันธ์ทาง สังคมเป็นหลักในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

๒.๒.๓.๒ เปรียบเทียบทฤษฎีสังคมวิทยากับทฤษฎีสังคม

- เชิงความเป็นวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีสังคมวิทยาจะเน้นลักษณะวิทยาศาสตร์ มากกว่า โดยเฉพาะเมื่อทฤษฎีสังคมวิทยาอยู่ในรูปของทฤษฎีทางการ (formal Theory)
- เชิงลักษณะ ทฤษฎีทั้งสองประเภทนี้ต่างก็มีรูปแบบบรรยายและมีขอบข่ายกว้าง ขวางเหมือนกัน แต่ทฤษฎีสังคมวิทยาจะมุ่งไปที่ลักษณะเล็กกระชับรัด เป็นรูปแบบที่เหมาะสมแก่การ ทดสอบหรือพิสูจน์ความถูกต้องตามแบบปฏิบัติของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
- เชิงสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ในแง่ที่ว่า ทฤษฎีสังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎี สังคม ความรู้สังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สังคมศาสตร์ แต่ไม่อาจพูดได้ว่าทฤษฎีสังคมทุก ทฤษฎีเป็นทฤษฎีสังคมวิทยา

๒.๒.๓.๓ ประเภทของทฤษฎีสังคมวิทยา

Jack Gibbs แบ่งประเภทโดยยึดรูปลักษณะของทฤษฎีเป็นหลัก โดยแบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น ๒ประเภท ได้แก่ ประเภทสูตรหรือทางการ (form) ประเภทรูปแบบบรรยาย (discursive exposition)

Jonathan Turner แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็นสำนักคิด (schools) ๔ สำนักคิด คือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีขัดแย้ง ทฤษฎีปรัวรรต และทฤษฎีสัญลักษณ์ พร้อมกับสำนักคิดที่กำลังก่อร่างสร้างตัวอีกสำนักหนึ่ง คือ ปราบกฎการณ์นิยม

Nicholas Timasheff ใช้วิธีผสมระหว่างสำนักคิดกับประวัติความเป็นมาของความคิดหรือทฤษฎีที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์

Paul Reynolds แบ่งทฤษฎีตามเนื้อหาของความเป็นวิทยาศาสตร์ แบ่งทฤษฎีออกเป็น ๓ประเภท คือ กฎ (set-of-laws) สิ่งที่เกิดขึ้นจริงแล้ว (axiomatic form) และกระบวนการตามเหตุ (causal process form)

Poloma แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาตามลักษณะของเนื้อหาออกเป็น ๓ประเภท คือ ประเภทธรรมชาติวิทยาหรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalistic or Positivistic Theory) ประเภทมนุษยธรรมชาติหรือการตีความ (Humanistic or interpretative Theory) และประเภททฤษฎีประเมินผล (Evaluation Theory)

๒.๒.๓.๔ ขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยา

เพื่อให้ทราบทั้งขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยาและอาจรู้วิวัฒนาการของประเภททฤษฎีด้วย Ian Robertson นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ได้แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น ๓ประเภทด้วยกัน คือ

๑) หลักสากลเชิงประจักษ์ (Empirical generalization) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยประพจน์อย่างหนึ่ง ซึ่งสร้างขึ้นจากข้อมูลประจักษ์ เช่น อัตราการเกิดของประชากรในสังคมหนึ่งสังคมใดค่อยๆลดลงเมื่อระดับการเป็นอุตสาหกรรมของสังคมนั้นค่อยๆสูงขึ้น / การลดของอัตราการตายของประชากร ในสังคมใด มักจะมาก่อนการลดลงของอัตราการเกิดของประชากรในสังคมนั้น

๒) ทฤษฎีมีขั้วมพิสัย (Middle-Range Theory) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยหลักสากลภาพเชิงประจักษ์อย่างน้อยสองหลักสากลภาพด้วยกัน เป็นทฤษฎีขนาดกลางระหว่างทฤษฎีขนาดเล็กที่เรียกว่าหลักสากลภาพกับทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า ทฤษฎีสภาพ Robert Merton เสนอว่า ทฤษฎีกับการวิจัยจะต้องเป็นของคู่กัน ทฤษฎีที่ปราศจากการวิจัยเป็นทฤษฎีเลื่อนลอย การวิจัยที่ไร้ทฤษฎีก็ไม่มีหลัก ไม่มีทิศทาง ทฤษฎีขนาดกลางนี้จะช่วยให้สามารถทำวิจัยได้ เพราะมีขนาดพอเหมาะ

เมื่อทำวิจัยสร้างและพิสูจน์ทฤษฎีขนาดกลางแบบนี้มาๆครอบคลุมทุกด้านของสังคม หรือมีจำนวนมากพอแล้วก็อาจสร้างทฤษฎีมหภาพได้ในอนาคต ตัวอย่างของทฤษฎีขนาดกลางนี้ คือ การนำเอาหลักสากลสองหลักข้างต้นมารวมกันเป็นทฤษฎีเดียวดังนี้ ประชากรของสังคมที่กำลังกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็วในระยะแรก หลังจากนั้นแล้วจะค่อยๆคงตัวเมื่ออัตราการตายและอัตราการเกิดเริ่มลดลง

๓) ทฤษฎีมหภาพ (Grand Theory) ได้แก่ ทฤษฎีขนาดใหญ่ครอบคลุมชีวิตสังคมทุกด้าน เป็นทฤษฎีที่มีระดับแห่งภาวะสากล และความเป็นนามธรรมสูงมาก มีสิ่งกับและประพจน์หรือสากลภาพต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งทฤษฎีขนาดกลางปะปนอยู่มาก ทฤษฎีประเภทนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย มีคำอธิบายให้เหตุผลประกอบด้วยหลักฐาน ยืนยันความเป็นจริงของทฤษฎี หากจะทำเป็นหลักฐานสากลภาพ หรือประพจน์ จะต้องมาเรียงเสียใหม่ ทฤษฎีมหภาพอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักสังคมวิทยามีดังนี้ คือ

ก. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functional Theory)

ข. ทฤษฎีขัดแย้ง (Conflict Theory)

ค. ทฤษฎีปรีวรรต (Exchange Theory)

ง. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic interactionism)

จ. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology or Ethnomethodology)

ทฤษฎีมหภาพเหล่านี้เป็นทฤษฎีขนาดใหญ่ ดังนั้น จึงสามารถที่จะแบ่งแยกเป็นทฤษฎีขนาดย่อม กล่าวถึง เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งของชีวิตสังคม หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชีวิตสังคมได้มากมาย

ก. ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ (Structural – Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่ นิยมนับเป็นทฤษฎีแม่บทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทฤษฎีหนึ่งในบรรดาทฤษฎีแม่บททั้งหลาย ทั้งในแง่ของความเก่าแก่ มีชีวิตยาวนานจากอดีตและในแง่ของความนิยมของสังคมวิทยา ในสหรัฐอเมริกาทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี ๑๙๔๐ – ๑๙๖๕ และเสื่อมถอยลงบ้างแต่ยังมีอิทธิพลไม่น้อยจนถึงปัจจุบัน

ตัวแบบสังคม (Model of Society) ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) Herbert Spencer เป็นบิดาทฤษฎีนี้ เขาระมัดระวังในการใช้ตัวแบบแบบนี้ คือ เพียวบอกว่าสังคมมนุษย์เหมือนอินทรีย์อย่างหนึ่ง แต่ศิษย์ของเขา เช่น Paul Von Lilienfeld และ Bene Worms เน้นชัดว่าสังคม คือ อินทรีย์อย่างหนึ่ง (an actual living organism) ในปัจจุบันนักสังคมวิทยาเข้าใจว่า ตัวแบบ เป็นเพียงอุปมาเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคมเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง (Reality) ซึ่งข้อเปรียบเทียบดังกล่าวทำให้ตั้งเป็นสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมได้ ๓ ประการ

๑) สังคมเป็นระบบๆหนึ่ง

๒) ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๓) ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการของอาณาเขตนั้นไว้เสมอ ต่อจากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้ให้ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามแต่ความคิดของนักสังคมวิทยาที่นิยมอินทรีย์อุปมานี้ แบบที่สุดโด่งกว่าแบบอื่นในหมู่นักโครงสร้าง – หน้าที่นิยมมองเห็นสังคมมีลักษณะดังนี้

๓.๑) สังคมในฐานะที่เป็นระบบ ที่มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบตนเอง ควบคุมตนเอง (Self-regulating) โดยมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่างๆ พึ่งพาอาศัยกันและรักษาดุลยภาพไว้ได้

๓.๒) ในฐานะที่เป็นระบบที่บำรุงรักษาตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย สังคมมีความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่ง (Needs or requisites) ซึ่งเมื่อสนองได้แล้ว จะทำให้สังคมดำรงชีวิตอยู่ ส่วนต่างๆสามารถพึ่งพากันได้ (homeostasis) และสามารถรักษาสมดุลภาพไว้ได้

๓.๓) เมื่อเป็นดังนั้น การวิเคราะห์ระบบที่บำรุงรักษาตนเอง (สังคม) เชิงสังคมวิทยาจึงควร ต้องมุ่งสนองความต้องการ จำเป็นของส่วนประกอบต่างๆของสังคม ซึ่งการทำเช่นนี้จะส่งผลให้เป็นการรักษาความพึ่งพากันและดุลยภาพด้วย

๓.๔) ในระบบที่มีความต้องการ จำเป็นสังคมจึงต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมาเป็นหลักประการให้มีการพึ่งพา (homeostasis) ดุลยภาพ (equilibrium) และการมีชีวิต (survival) อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างหลายโครงสร้างสามารถสนองความต้องการจำเป็นอันเดียวกันได้ แต่โครงสร้างจำนวนจำกัดเท่านั้น ที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นใดๆหรือความต้องการจำเป็นหลายอย่างในขณะเดียวกัน

ผู้นำความคิด ดังได้กล่าวมาแล้ว August Comte และ Herbert Spencer ทั้งสองท่านเป็นผู้ให้รากฐานความคิดกว้างๆเกี่ยวกับสังคม และคำอธิบายเกี่ยวกับสังคม จะเห็นได้ว่าท่านทั้งสองใช้ความคิดเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นหลักในการแนะนำวิชาสังคมวิทยาเข้าสู่วงวิชาการของยุโรปสมัยของท่าน ท่านทั้งสองจึงได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสังคมวิทยา เนื่องจาก August Comte เป็นผู้ตั้งชื่อวิชานี้ว่าสังคมวิทยา ท่านจึงมักได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาคนแรกของสังคมวิทยามากกว่า Herbert Spencer อย่างไรก็ดีต้องนับท่านทั้งสองมีคุณอนันต์ต่อวิชานี้ และผู้ที่วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ได้แก่

๑) Emile Durkheim

๒) Bronislaw Malinowski

๓) A.R. Radcliffe-Brown

ท่านทั้งสามให้คำตอบว่า เป็นความจริงที่ว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลายแสดงให้เห็นว่าการที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้จะต้องสามารถสนองความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่งเสียก่อน แต่สังคมมนุษย์ต้องมีความต้องการจำเป็นนั้นด้วยหรือเป็นความจริงที่ว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลายแสดงให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตต้องมียอดประกอบ หรือส่วนต่างๆหลายส่วน แต่ละสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีส่วนประกอบต่างๆเหล่านั้นหรือไม่ การได้ทราบความคิดของท่านเหล่านี้ เป็นการปูพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจเนื้อหาทฤษฎีโครงสร้างนิยม Durkheim และหน้าที่นิยม

เด็กโฮม เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ยึดถือแนวความคิดทั่วไปของนักวิชาการฝรั่งเศสสมัยของเขา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องอินทรีย์อุปมาของ August Comte ในหนังสือเรื่องการแบ่งงานในสังคม (The Division of Labour in Society) เด็กโฮมโจมตี Spencer ที่ใช้แนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) สเปนเซอร์ใช้อินทรีย์อุปมาเหมือนกับเด็กโฮมเกี่ยวกับเรื่องสังคมมนุษย์นั้น ความคิดของเด็กโฮมเจือปนด้วยความรู้ทางชีววิทยาอย่างมาก ซึ่งเป็นอิทธิพลทางความคิดทั่วไปในยุคของเด็กโฮม โดยเฉพาะเจือปนอินทรีย์อุปมาอย่างเด่นชัด ฐานคติสำคัญเกี่ยวกับสังคมของเด็กโฮม มีดังนี้

๑) สังคมมนุษย์เป็นองค์ภาวะ (Entity) โดยตัวของมันเอง สังคมไม่ใช่เป็นส่วนรวมขององค์ประกอบต่างๆที่รวมกันขึ้นเป็นสังคมแต่เป็นสิ่งที่มากกว่านั้น สังคมเป็นสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างไปจากส่วนผสมต่างๆที่มารวมกัน (Society is sui generis an Entity in itself and not its Constituent Parts) เด็กโฮม เน้นว่าสังคมเป็นองค์ภาวะทางสังคม (Social Whole) มีเอกลักษณ์ มีความต้องการมีโครงสร้าง มีชื่อต่างหากไปจากส่วนผสมที่ประกอบขึ้นเป็นสังคม

๒) เขาเห็นว่าส่วนประกอบต่างๆของระบบ หมายถึง สังคมปฏิบัติหน้าที่สนองความต้องการจำเป็นทั้งมวลที่ระบบพึงมีในฐานะที่เป็นระบบอินทรีย์ระบบหนึ่ง

๓) เด็กโฮม อุปมาโดยกล่าวถึง สภาพ “ปกติ” และ “ไม่ปกติ” ของสังคม คือ ถ้าระบบคือ สังคมสามารถสนองความต้องการจำเป็นของระบบได้แล้ว สังคมหรือระบบก็จะอยู่ในภาวะปกติ แต่ถ้าไม่สามารถสนองความต้องการก็ไม่ปกติ คำกล่าวนี้จึงเป็นการยอมรับว่า สังคมต้องมีความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่จำนวนหนึ่ง สังคมใดมีชีวิตอยู่ได้ส่วนต่างๆจะต้องทำหน้าที่เพื่อขจัดความต้องการเหล่านั้นให้หมดไป

๔) ในการอ้างอิงระบบที่ปกติ ไม่ปกติและหน้าที่ของระบบ เด็กโฮมได้กล่าวถึง ความสมดุลของระบบด้วยจุดสมดุล (Equilibrium Points) คือจุดต่างๆที่สังคมมีความเป็นปกติอันเกิดจากการที่ความต้องการได้รับการตอบสนอง ระดับของการตอบสนองกับระดับของความ需求เท่ากับความสมดุลก็เกิดขึ้น

จะเห็นว่าความคิดของเด็กโฮมที่เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง การแบ่งงานในสังคม ช่วยวางรากฐานให้กับแนวความคิดหรือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

การหาที่นิยมและประเพณีความคิดทางมานุษยวิทยา

สำหรับแนวความคิดทางมานุษยวิทยาของ Malinowski และ Radcliffe-Brown ได้รับอิทธิพลความคิดอินทรีย์นิยม (Organicism) ของ Durkheim เขาพยายามหาทางแก้ไขปัญหาขัดข้องในการใช้อินทรีย์ ปัญหาสำคัญที่เขาเจอ คือ ปัญหาเรื่องอันตวิทยา (Teleology) คือ อะไรที่กำหนดไว้ได้ก่อนการศึกษาวางจะต้องมี หรือสาเหตุอะไรที่สามารถกำหนดไว้ได้ก่อนล่วงหน้าแล้ว ถือว่าเป็นเรื่องสาเหตุสุดท้าย ซึ่งเป็นเรื่องของปรัชญาไม่ใช่เรื่องของวิทยาศาสตร์ Radcliffe-Brown ให้ความหมายของ ความต้องการจำเป็นว่าเป็นภาวะที่จำเป็นในการคงอยู่ เขาคิดว่าหากกำหนดเช่นนี้แล้ว ความต้องการจำเป็นแบบสากลทั่วไปของมนุษย์หรือของสังคม ก็ไม่มีอยู่ในทฤษฎีแต่จะต้องค้นหาโดยหลักฐานประจักษ์ แต่ละสังคมมนุษย์จะมีความต้องการจำเป็นไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นเวลาวิเคราะห์สังคมก็สามารถหลีกเลี่ยงได้ว่า ทุกส่วนของวัฒนธรรมมีหน้าที่หรือส่วนของวัฒนธรรมที่ต่างกันจะต้องมีหน้าที่ที่ต่างกันจะต้องมีหน้าที่เหมือนกัน

การวิเคราะห์สังคมเชิงหน้าที่มีฐานคติหลายประการ คือ

- ๑) ภาวะจำเป็นในการดำรงอยู่ของสังคมอย่างหนึ่ง คือ บุรณาการของส่วนต่างๆ อย่างน้อยก็จะต้องมีขั้นต่ำที่สุด แต่จะไม่มีบุรณาการไม่ได้หากจะให้สังคมดำรงชีวิตอยู่ได้
- ๒) คำว่าหน้าที่ หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ดำเนินการไปเพื่อบำรุงรักษาบุรณาการนี้หรือความมั่นคงนี้
- ๓) ผล คือ ส่วนต่างๆ ของโครงสร้างในแต่ละสังคม จะสามารถแสดงให้เห็นว่า ได้มีส่วนอำนวยความสะดวกแห่งบุรณาการหรือความมั่นคงนี้ได้อย่างชัดเจน การวิเคราะห์แบบนี้ทำให้เห็นว่า โครงสร้างทางสังคมและภาวะเงื่อนไขที่จำเป็น สิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของสังคม

แม้ว่า Radcliffe-Brown พยายามปรับปรุงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ให้ดีขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหา เพราะ เขาไม่ได้กำหนดว่าสังคมจะต้องมีบุรณาการขนาดไหนจึงจะมีชีวิตอยู่ได้ ไม่ได้กำหนดคำจำกัดความปฏิบัติการ นอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาใหม่จากแนววิเคราะห์ของเขาที่สรุปว่า การเกิดโครงสร้างทางสังคมอะไรใหม่ๆ ขึ้นมา ก็เพราะ ความบุรณาการของสังคมซึ่งไม่จำเป็นเสมอไป แต่ก็ยอมรับว่า Radcliffe-Brown ได้มีส่วนช่วยพัฒนาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่คนหนึ่ง

สำหรับ Malinowski เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ได้ทดลองนำเอาหน้าที่นิยมมาใช้กับอินทรีย์นิยม หลักความคิดในการวิเคราะห์สังคม คือ องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมทุกส่วนทำหน้าที่สนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม “ทัศนะของหน้าที่นิยมที่มีต่อวัฒนธรรมเน้นหลักสำคัญที่ว่าประเพณีทุกอย่าง วัฒนธรรมทุกอย่าง ความคิดทุกความคิด ความเชื่อทุกความเชื่อของวัฒนธรรม สอนตอบความต้องการจำเป็นหรือทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีหน้าที่ที่จะต้องทำหรือเป็นตัวแทนของส่วนที่จะขาดเสียไม่ได้ในวัฒนธรรมนั้น”

จุดเด่นในความคิดหน้าที่นิยมของ Malinowski อยู่ที่แนวโน้มส่วนลด (Reductionistic Tendencies) คือ แนวการวิเคราะห์ของเขาจะเริ่มมีความต้องการจำเป็นของแต่ละคน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกหลาน เนื่องจากความต้องการของมนุษย์แต่ละคนนี้ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็น ชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นก็ด้วยสาเหตุอันเดียวกัน แต่สัญลักษณ์ทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตามแบบที่กำหนดเพื่อให้สามารถสนอง ความต้องการจำเป็นได้อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการตั้งกลุ่มหรือชุมชนและ วัฒนธรรมขึ้นใหม่ก็เป็นสาเหตุให้ต้องมีกลุ่มหรือชุมชนที่ซับซ้อนขึ้นไปสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นมา นั้นอีกทอดหนึ่ง วนเวียนไปเช่นนั้นจากแนวความคิดนี้ทำให้เห็นความต้องการจำเป็นในวัฒนธรรมตาม แนวของมาลินอส คือ

- ๑) ประเภทที่สืบเนื่องมาจากชีววิทยา
- ๒) ประเภทที่เกิดจากความต้องการทางจิตวิทยา
- ๓) ประเภทความต้องการอนุกรม

เพื่อบำรุงรักษาองค์การหรือวัฒนธรรมที่สนองความต้องการประเภทแรกไว้ คือ โครงสร้าง ต่างๆ เกิดขึ้นมาเนื่องจากความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ ทางจิตวิทยาและทางวัฒนธรรม เมื่อใช้การ วิเคราะห์แนวนี้แล้ว ก็ทำให้มาลินอสสามารถใช้คำอธิบายแบบส่วนลด (Reductionism) ได้ว่า ทำไม โครงสร้างต่างๆในสังคมจึงมีอยู่และดำรงอยู่ต่อไป

ความคิดของมาลินอสไม่เพียงแต่เป็นเรื่องอันตรวิทยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องซับซ้อน เพราะ วัฒนธรรมนิยมมีอยู่เพื่อสนองความต้องการจำเป็นของตัววัฒนธรรม ในขณะที่ตัววัฒนธรรมมีอยู่เพื่อ สอนองความต้องการทางชีววิทยาและจิตวิทยา การให้เหตุผลแบบงูกินหางเช่นนี้เป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อใช้การให้เหตุผลแบบอันตรวิทยาผสมกับฐานคติส่วนลด ซึ่งปัญหานี้ นักโครงสร้างหน้าที่นิยม สมัยใหม่สามารถแก้ไขได้

แนวความคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ของพาร์สัน

แนวคิดของพาร์สัน ประกอบด้วย คตินิยมด้านปรัชญา ๓ ด้าน คือ

- ๑) อรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) คือ เป้าหมายของการกระทำทั้งหลายอยู่ที่ ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมาก
- ๒) ปฏิฐานนิยม (Positivism) อยู่ที่ว่า อะไรที่ทดสอบได้จึงจะเป็นจริง
- ๓) จิตนิยม (Realism) หรืออุดมการณ์นิยม คือ ความเป็นจริงเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัว อาจเป็นมโนคติหรือเป็นจิตก็ได้

ความคิดของพาร์สันกว้างขวางมาก โดยสรุปได้ดังนี้

๑. กลวิธีการสร้างทฤษฎีสังคมวิทยาของพาร์สัน

พาร์สัน ยึดกรอบความคิดที่เรียกว่า Analytical Realism เป็นแนวในการสร้างทฤษฎีสังคมวิทยา เขาได้ใช้กรอบนี้ในการสร้างทฤษฎี โครงสร้างของการกระทำทางสังคม (The Structure of Social Action) พาร์สันเห็นว่า ทฤษฎีต่างๆในสังคมวิทยานั้นจะต้องพยายามใช้สังกัดที่จำกัดจำนวนหนึ่งที่เป็นตัวแทนด้านต่างๆของสภาพวัตถุวิสัยของสังคม สังกัดเหล่านี้จะต้องไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์แต่ละอย่าง แต่จะต้องสอดคล้องกับแก่นของปรากฏการณ์เหล่านั้น แยกปรากฏการณ์เหล่านั้นออกจากกันได้ และเมื่อนำมารวมกันจะเป็นตัวแทนของความเป็นจริงทางสังคม

ลักษณะเด่นของกรอบความคิดของพาร์สัน อยู่ที่วิธีการใช้สังกัดปนามธรรมเหล่านี้ในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา ซึ่งเป็นโลกแห่งความเป็นจริง สิ่งที่คาดหวังคือ กลุ่มสังกัดที่จัดเป็นระบบสำหรับวิเคราะห์ ซึ่งแสดงลักษณะสำคัญและเป็นระบบของจักรวาล โดยไม่ต้องมีข้อมูลประจักษ์มากมาย ทฤษฎีจะทำหน้าที่เบื้องต้นในการจัดชั้นแบ่ง ประเภทปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนลักษณะสำคัญของการจัดระเบียบปรากฏการณ์เหล่านี้

ยิ่งกว่านั้นพาร์สันยังเน้นด้วยว่า ประพจน์เกี่ยวกับการมีอยู่หรือสภาพการณ์ข้อความสัมพันธ์ และข้อความเชิงเหตุ (Associational and Causal Statements) อาจไม่เป็นตัวแทนความจริงของโลกทางสังคม จนกว่าจะได้มีการจัดชั้นในเชิงสังกัดของจักรวาลให้ได้เสียก่อน

๒. แนวความคิดเรื่ององค์การสังคมพาร์สัน

พาร์สันเชื่อว่า ทฤษฎีการกระทำอาสาณิยม (Voluntaristic Theory of Action) เป็นศูนย์กลางของสังกัดและฐานคติจากอรรถประโยชน์นิยม ปฏิฐานนิยมและจิตนิยม (Utilitarianism, Positivism and Idealism) ซึ่งนำมาสร้างทฤษฎีองค์การสังคมเชิงหน้าที่ขึ้น (Functional Theory of Social Organization) โดยในขั้นแรกอาศัยคติอาสาณิยมมาองการตัดสินใจของผู้กระทำทางสังคม (Normative Constraints) และสถานการณ์ (Situational Constraints Action) ดังนั้น การกระทำโดยเสรีหรือเชิงอาสา (Voluntaristic) จึงประกอบด้วยธาตุมูล ดังนี้

- ๑) ผู้กระทำ หมายถึง ปัจเจกชน
- ๒) เป้าหมาย ที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์
- ๓) วิธีต่างๆ ที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
- ๔) สถานการณ์ อันเป็นฉากซึ่งผู้กระทำจะต้องนำเข้ามาพิจารณา ในการที่จะเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดในการบรรลุเป้าหมาย

- ๕) ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน อันได้แก่ ค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมและความคิดต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเลือกวิธีการบรรลุเป้าหมาย
- ๖) การตัดสินใจโดยเสรี ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือบรรทัดฐานและสถานการณ์

๓. ความคิดเรื่องระบบการกระทำยุคต้น

ระบบการกระทำ (System of Action) เกิดในบริบททางสังคมซึ่งเป็นบริบทที่ผู้กระทำมีสถานภาพและแสดงพฤติกรรมตามที่สถานภาพกำหนดไว้ สถานภาพและบทบาทต่างๆ ในสังคมประสานสัมพันธ์กันในรูปของระบบต่างๆ หน่วยการกระทำจึงมีฐานะเป็นระบบการกระทำระหว่างกัน (System of Interaction) ซึ่งการกระทำในที่นี้ คือ แสดงบทบาทของผู้กระทำประกอบไปด้วยผู้กระทำจำนวนมาก ซึ่งก็มีสถานภาพและแสดงบทบาทที่รวมกันเข้าเรียกว่า ระบบสังคม

พาร์สันสร้างระบบต่าง ๆ ขึ้นระบบแรก คือ ระบบบุคคล คือ ระบบการกระทำระหว่างกันหรือการกระทำระหว่างมนุษย์หลายคนที่มีลักษณะเป็นระบบ ระบบวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่เกณฑ์การปฏิบัติของสังคม ต่อมาเป็นระบบคตินทรีย์ ได้แก่ พันธและกระบวนการกระทำชีวภาพต่างๆ ในขั้นแรก ระบบต่างๆ ตามความคิดของพาร์สันก็มีเพียงสามระบบเท่านั้น ต่อมาพาร์สันได้สร้างระบบที่สี่ขึ้นเรียกว่า ระบบสังคม ซึ่งเป็นระบบที่เขาในฐานะนักสังคมวิทยาจะต้องวิเคราะห์ระบบหลังนี้ แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างระบบสังคม ระบบบุคคลและระบบวัฒนธรรม และเขาได้พัฒนาความคิดของเขา โดยนำรายละเอียดในหนังสือชื่อ The Social System ที่เขียนขึ้นมาพิจารณารายละเอียด

ความคิดระบบสังคมของพาร์สัน

เนื่องจากจุดสนใจของพาร์สันอยู่ที่ระบบสังคม ดังนั้นเขาจึงสนใจเรื่องบูรณาการในระบบสังคม และระหว่างระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรมและระบบบุคคลตามความคิดของเขา บูรณาการของระบบสังคมจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ (Functional Requisite) คือ

- ๑) ระบบสังคมจะต้องมีคนหนึ่ง ซึ่งเพียงพอที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ที่ระบบต้องการ
- ๒) ระบบสังคม จะต้องพยายามหลีกเลี่ยงแบบแผนวัฒนธรรมที่ทิ้งไม่รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย และกำหนดบังคับให้คนต้องกระทำการอันเป็นไปไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการเบี่ยงเบนและการขัดแย้งขึ้น

หลังจากนั้นพาร์สันได้สร้างกรอบความคิดกับความต่อเนื่องสัมพันธ์กันของระบบสังคม คือ สังกัปเรื่องกลายเป็นสถาบัน ซึ่งหมายถึง แบบแผนที่ค่อนข้างถาวรของการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสถานภาพต่างๆ แบบแผนเหล่านี้อยู่ในกรอบของวัฒนธรรม การยึดค่านิยมของคนเกิดขึ้นได้สองทาง คือ บรรทัดฐานทางสังคมที่บังคับพฤติกรรมจะสะท้อนค่านิยมทั่วไปและระบบความเชื่อของวัฒนธรรม ส่วนค่านิยมและแบบแผนอื่นๆ อาจกลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบบุคคล ซึ่งย่อมจะก่อ

ผลกระทบหรือสนองต่อความต้องการจำเป็นของระบบ ซึ่งเป็นตัวกำหนดความยินดีเต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลในระบบสังคมอีกทอดหนึ่ง

สำหรับพาร์สัน การกลายเป็นสถาบันเป็นทั้งกระบวนการและโครงสร้าง กระบวนการกลายเป็นสถาบันมีขั้นตอนง่ายๆดังนี้

- ๑) ผู้กระทำซึ่งมีภูมิหลังต่างกัน เข้าสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม
- ๒) สิ่งทีผู้กระทำได้รับการขัดเกลามาก่อน เป็นผลจากความต้องการ การจำเป็นและวิธีการมีความต้องการจำเป็นเหล่านี้จะได้รับการตอบสนอง ตอบด้วยการรับเอาแบบแผนวัฒนธรรม
- ๓) โดยผ่านกระบวนการกระทำระหว่างกันนี้เอง บรรทัดฐานทางสังคมจะก่อรูปขึ้น เมื่อผู้กระทำปรับการขัดเกลาที่ได้รับมาก่อนเข้าหากัน
- ๔) บรรทัดฐานเหล่านั้นเกิดเป็นแนวทางปรับการขัดเกลาเข้าหากันของผู้กระทำแต่ขณะเดียวกัน ก็ถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรม
- ๕) บรรทัดฐานเหล่านี้จะทำให้หน้าที่ควบคุมการกระทำระหว่างกัน อันจะทำให้เกิดเสถียรภาพขึ้น

การกลายเป็นสถาบันเกิดขึ้นได้ตามขั้นตอนที่กล่าวมานี้ แต่ทำนองเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงและการบำรุงรักษาสถาบันก็อาศัยขั้นตอนเหล่านี้ด้วย

เมื่อการกระทำระหว่างกันกลายเป็นสถาบันขึ้นมาแล้ว ระบบสังคมก็เกิดขึ้น ระบบสังคมนี้อาจไม่ได้หมายถึง สังคมทั้งสังคมตามความคิดของพาร์สัน แต่อาจหมายถึง องค์การสังคมขนาดใดก็ได้ไม่ว่าขนาดเล็กหรือใหญ่ เวลาพาร์สันจะพูดถึงระบบสังคมที่หมายถึงระบบสังคมมนุษย์ระบบสังคมเล็ก เขาจะใช้ระบบสังคมย่อย (Subsystem)

สรุปได้ว่า การกลายเป็นสถาบันเป็นกระบวนการที่ทำให้โครงสร้างสังคมเกิดขึ้นและดำรงอยู่ กลุ่มบทบาทที่กลายเป็นสถาบัน แล้วรวมกันเข้าเป็นระบบสังคม (พูดอีกอย่างในระบบสังคม คือ การกระทำระหว่างกันที่เป็นแบบแผนและมั่นคง) เมื่อระบบสังคมใดเป็นระบบใหญ่มีสถาบันหลายอย่างผสมผสานกันอยู่ แต่ละสถาบันนั้นจะได้ชื่อว่าระบบย่อย สังคมมนุษย์ คือ ระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยสถาบันที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันหลายสถาบัน เวลาใดก็ตามที่จะวิเคราะห์ระบบสังคม จะต้องคำนึงเสมอว่าระบบสังคมอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมและสัมพันธ์กับระบบบุคคล

ในช่วงที่พัฒนาความคิดเรื่องระบบสังคม พาร์สันได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า Pattern Variables ขึ้น ซึ่งเป็นระบบสังกัด แสดงคุณลักษณะของระบบสังคมต่างๆ ระบบสังกัดชุดนี้ สามารถใช้จำแนกประเภทแบบของแผนภูมิ (Modes of Orientation) ในระบบบุคคล ระบบค่านิยมของวัฒนธรรมต่างๆ และความคาดหวังเชิงบรรทัดฐานของระบบสังคมได้ สังกัดชุดนี้สร้างขึ้นโดยมีตัวแปรเป็นคู่ที่มีลักษณะตรงกันข้าม เวลาวิเคราะห์อาจนำไปใช้จำแนกแนวการตัดสินใจของผู้กระทำ ระบบค่านิยมหรือความคาดหวังตามบทบาทก็ได้ ดังนี้

๑) Affectivity-Affective Neutrality เกี่ยวกับปริมาณของอารมณ์หรือความพึงพอใจตามแต่สถานการณ์ที่ใช้ ควรแสดงอารมณ์หรือความรักมากหรือน้อย

๒) Diffuseness-Specificity แสดงถึงว่ากรณีนี้ๆควรมีความผูกพันในการกระทำระหว่างกันมากน้อยเพียงใด ความผูกพันควรแคบและเจาะจงหรือความผูกพันควรกว้างขวางไร้ขอบเขต

๓) Universalism-Particularism เป็นตัวแปรที่กล่าวถึงหลักการประเมินค่าการกระทำของผู้อื่นในการกระทำระหว่างกันว่า ควรใช้หลักการวัดค่าสากลอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป หรือจะใช้หลักจิตวิสัยเฉพาะกรณี

๔) Achievement-Ascription เกี่ยวกับการประเมินผู้อื่นว่าควรประเมินจากผลงานเป็นหลักหรือดูจากเชื้อสายเป็นหลัก เช่น จากเพศ อายุ เชื้อสาย หรือสถานภาพทางครอบครัว

๕) Self-Collectivity แสดงถึงว่าการกระทำนั้นควรมุ่งประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

พาร์สันถือว่าสังคมกับเหล่านี้เป็นระบบค่านิยมที่ควบคุมบรรทัดฐานของระบบสังคมและควบคุมการตัดสินใจของระบบบุคคล ดังนั้น รูปของระบบ การกระทำแท้จริงสองระบบคือ บุคคลและสังคม เป็นภาพสะท้อน สองระบบค่านิยมในวัฒนธรรม ความสำคัญของระบบวัฒนธรรมในการควบคุมระบบการกระทำอื่นๆจะยิ่งชัดเจนขึ้นเมื่ออภิปรายงานชิ้นอื่นต่อมา

พาร์สันพยายามตอบปัญหาที่ว่า ระบบบุคคลผสมผสานเข้าไปในระบบสังคมได้อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดดุลยภาพมีกลไกสองตัว คือ การขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมทางสังคม ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ การขัดเกลาทางสังคมทำให้ระบบบุคคลมีโครงสร้างที่เหมาะสมกับระบบสังคม การควบคุมทางสังคม ทำให้ลดบทบาทตามสถานภาพได้รับการจัดระเบียบในระบบสังคม เพื่อลดความตึงเครียดและการเบี่ยงเบน กลไกสำคัญสองอย่างช่วยแก้ปัญหาของระบบสังคมได้ คือ ปัญหาเรื่องเสถียรภาพหรือบูรณาการ ยอมรับว่ากลไกนี้อาจล้มเหลวซึ่งอาจนำไปสู่การเบี่ยงเบนและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งก็เป็นสิ่งจำเป็น ทำให้เกิดบูรณาการและดุลยภาพในระบบสังคม

๓. ความต้องการจำเป็นพื้นฐานของระบบ

พาร์สันเห็นว่า ระบบการกระทำมีความต้องการพื้นฐาน ๔ประการ คือ การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย บูรณาการหรือเสถียรภาพ และกฎระเบียบ การปรับตัวเป็นเรื่องของการแสวงหาสิ่งจำเป็นต่างๆจากสภาพแวดล้อม แล้วแจกจ่ายไปทั่วระบบ การบรรลุเป้าหมาย หมายถึง การกำหนดเป้าหมายใดเป็นเป้าหมายก่อนหลัง แล้วระดมทรัพยากรของระบบเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย บูรณาการหมายถึง การประสานงานและการบำรุงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่างๆของระบบกฎระเบียบประกอบด้วยสองเรื่องใหญ่ๆ คือ การบำรุงรักษาระเบียบและการจัดการกับความตึงเครียด

การบำรุงรักษาระเบียบเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการ ทำให้ระบบสังคมมีลักษณะอันเหมาะสม การจัดการกับความตึงเครียด เกี่ยวข้องกับความตึงเครียดและแรงกดของลักษณะภายในระบบสังคม

พาร์สัน กำหนดให้ระบบสังคม ๔ ระบบ ทำหน้าที่แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการจำเป็น คือ ระบบวัฒนธรรมแก้ปัญหากฎระเบียบ ระบบสังคมแก้ปัญหาเสถียรภาพ ระบบบุคคลแก้ปัญหาการบรรลุเป้าหมาย และระบบอินทรีย์แก้ปัญหาการปรับตัว ความสัมพันธ์ระหว่างระบบก็จะถูกมองว่าเป็นเรื่องสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา แต่ละระบบและระบบย่อยจะต้องมีหน้าที่แก้ปัญหาต่างๆเหล่านั้นด้วย ดังนั้นในการทำความเข้าใจหรือศึกษาระบบใดๆก็จำเป็นต้องศึกษาหรือทำความเข้าใจระบบหรือระบบย่อยอื่นประกอบด้วย จึงทำให้เกิดความเข้าใจดี เมื่อถึงจุดนี้เขาเชื่อว่าจะทำให้ระบบสังคมสงบสุขกับความจริงทางสังคมหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริง

๔. ลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุม

พาร์สัน หันมาสนใจความสัมพันธ์ระหว่างระบบการกระทำ ๔ ระบบ ซึ่งแต่ละระบบจะต้องแก้ไขปัญหาสำคัญ ๔ ปัญหา จุดนี้เองที่พาร์สันเริ่มพูดถึงระบบย่อย ระบบวัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบบุคคล และระบบอินทรีย์ คือ ให้ระบบย่อยทำหน้าที่แก้ปัญหา ๑ ใน ๔ ปัญหาหลัก คือ ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมข่าวสารของระบบสังคม สังคมควบคุมข่าวสารระหว่างบุคคล บุคคลควบคุมข่าวสารของระบบอินทรีย์ พาร์สันแนะว่าแต่ละระบบอาจถือเป็นแปลงพลังงานให้กับระบบที่สูงขึ้นไป คือ ระบบอินทรีย์เป็นแหล่งพลังงานให้ระบบบุคคล บุคคลเป็นแปลงพลังงานให้ ระบบสังคม ระบบสังคมเป็นแปลงพลังงานให้ระบบวัฒนธรรมอีกทอดหนึ่ง เท่ากับว่าต่างระบบต่างควบคุมกัน กระบวนการนี้เรียกว่า Cybernetic hierarchy

๕. สื่อกลางการปริวรรต (แลกเปลี่ยน)

พาร์สัน สนใจในเรื่องความสัมพันธ์ภายในแต่ละระบบ และระหว่างระบบให้ชื่อว่า สื่อสัญลักษณ์กลางในการปริวรรต Generalized Symbolic Media of Exchange ในกระบวนการแลกเปลี่ยนหรือปริวรรตระหว่างกัน มักจะต้องนำเอาสื่อกลางมาใช้ เช่น เงิน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารติดต่อ ในเชิงทฤษฎี คือ ตัวเชื่อมระหว่างระบบการกระทำ ในท้ายที่สุดก็คือข่าวสาร โดยข่าวสารมีตัวแทนเป็นสัญลักษณ์ คนเราจะต่อรองกันโดยใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อ ความคิดนี้สอดคล้องกับเรื่องการควบคุมข่าวสารในการแลกเปลี่ยนที่กล่าวมาแล้ว การแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันของระบบการกระทำต่าง ๆ เป็นไปได้ ๓ ทาง คือ ทางแรก การแลกเปลี่ยนระหว่างระบบ การกระทำโดยใช้สิ่งเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น อำนาจ อิทธิพล และความผูกพัน ทางสองการแลกเปลี่ยนภายใน ระบบใดระบบหนึ่งราคาของสื่อจะมีค่าเช่นเดียวกับที่ใช้กัน ระหว่างระบบนั่นเอง และทางสุดท้ายหน้าที่เฉพาะของแต่ละระบบจะเป็นตัวกำหนดสื่อกลางที่จะใช้ในระบบหรือระหว่างระบบ

๖. การเปลี่ยนแปลงสังคม ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของพาร์สันต่อเนื่องกับความคิดเรื่อง ลำดับชั้นของการควบคุมข่าวสาร โดยในกระบวนการความสัมพันธ์เกี่ยวกับข่าวสาร พลังงาน

ระหว่างและภายในแต่ละระบบนี้เองจะเป็นแหล่งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แหล่งหนึ่งในกระบวนการดังกล่าว คือ การมีข่าวสาร-พลังงานมากเกินไป ซึ่งจะส่งผลให้มีข่าวสารหรือพลังงานเป็นผลออกของระบบมากเกินไป ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น อีกแหล่งหนึ่งคือการมีข่าวสารหรือพลังงานน้อยเกินไป จะทำให้บรรทัดฐานขัดกันหรือเกิดการเสียระเบียบขึ้น ก็จะก่อผลกระทบต่อระบบบุคคลและระบบอินทรีย์ ดังนั้นระบบการควบคุมข่าวสารนั้นเป็นทั้งแหล่งที่จะทำให้เกิดความสมดุลและการเปลี่ยนแปลงได้ในตัว

เพื่อให้เกิดความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น พาร์สันได้นำเอาแนวความคิดเรื่องวิวัฒนาการมาประกอบความคิดของเขาด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้เขาอาศัยแนวความคิดของเด็กโฮม และสเปนเซอร์นำมาผสมกับทฤษฎีการกระทำของตน ทำให้ได้ความจริงเกี่ยวกับวิวัฒนาการ ๔ ประการ คือ

- ๑) วิวัฒนาการทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างระหว่างระบบทั้ง ๔
- ๒) วิวัฒนาการทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างในแต่ละระบบ
- ๓) วิวัฒนาการทำให้เกิดความแรงในเรื่องบูรณาการ เกิดหน่วยหรือโครงสร้างด้านบูรณาการใหม่
- ๔) วิวัฒนาการทำให้พิสัย สามารถในการดำรงอยู่ของแต่ละระบบมีมากขึ้นรวมทั้งของสังคมมนุษย์ด้วย

ดังนั้นแนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของพาร์สันจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความคิดเรื่องวิวัฒนาการและทฤษฎีการกระทำ โดยความสัมพันธ์ระหว่างระบบการกระทำเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น

แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของเมอร์ตัน

โรเบิร์ตเมอร์ตัน (Robert Merton) ความคิดของเขาสรุปได้ ๓ เรื่อง คือ

๑. ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม (Functional Unity of Social System) บูรณาการเป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคมจริงหรือไม่ ปัญหาอยู่ที่ว่าบูรณาการระดับไหนที่สังคมต้องการเพื่อให้สังคมอยู่ได้ ปัญหานี้ควรมีการศึกษาตัดสินกันด้วยข้อมูลสนามแต่ละสังคม อาจต้องการบูรณาการระดับต่างกัน

๒. ความเป็นสากลเชิงหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ทางสังคม (Functional Universality of Social Items) มักคิดว่าถ้าวัตถุใดมีอยู่ในระบบสังคมแล้วจะต้องถือได้ว่าสิ่งนั้นมีหน้าที่ คือมีผลทางบวกต่อบูรณาการของระบบสังคม ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อน เมอร์ตันบอกว่าควรศึกษาให้รู้ว่าแต่ละสิ่งทางสังคมมีหน้าที่หรือประโยชน์จริงหรือไม่ เมอร์ตันคิดว่า ๑) ของแต่ละอย่างทางสังคมอาจไม่มีหน้าที่ต่อสังคมก็ได้ ๒) ของทางสังคมบางอย่างอาจมีหน้าที่หรือไม่มีหน้าที่ชัดเจน ของบางอย่างอาจมีหน้าที่

หรือไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝงก็ได้ สรุปได้ว่า สิ่งทางสังคมอาจแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ ๑) มีหน้าที่ชัดเจน ๒) มีหน้าที่แฝง ๓) ไม่มีหน้าที่ชัดเจน ๔) ไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝงต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคมและวัฒนธรรม

๓. ความขาดไม่ได้ของสิ่งต่างๆเชิงหน้าที่ในสังคม (Indispensability of Functional Items for Social System) สิ่งทางสังคมบางอย่างเป็นสิ่งขาดไม่ได้สำหรับสังคม ถ้าขาดแล้วทำให้สังคมแตกสลาย เมอร์ตันจึงชี้ให้เห็นว่านั่นเป็นความเชื่อที่ผิดเพราะสังคมอาจใช้สิ่งทางสังคมอื่นมาทดแทนได้ เขาจึงเสนอความคิดเรื่อง ตัวเลือกเชิงหน้าที่และตัวทดแทนเชิงหน้าที่ สรุปข้อคิดใหม่ของเมอร์ตันที่เพิ่มเติมให้กับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ในส่วนนี้ก็คือ สิ่งทางสังคมบางอย่างอาจมีสิ่งที่เท่าเทียมกันมาทำหน้าที่ได้ บางอย่างเอาสิ่งอื่นมาทดแทนที่เดิมได้

๒.๒.๔ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๔} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปได้อย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

พทยา สายหู^{๑๕} ได้อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ด้วยกันอันเป็นผลมาจากระเบียบที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคน เช่น สิทธิและหน้าที่ ขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาทและสถานภาพ มีการเปลี่ยนแปลง

สนธิ สมัครการ^{๑๖} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้น ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตามย่อมถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น

เดวิด จารี และจูเลีย จารี^{๑๗} หมายถึง ความแตกต่างในส่วนใดส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างของสังคมหรือการจัดระเบียบของสังคมระหว่างปัจจุบันกับ อดีต

^{๑๔}ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ -ไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๒๔.

^{๑๕}พทยา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

^{๑๖}สนธิ สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

^{๑๗}Jary, D. and J. Jary. The Harper Collins Dictionary of Sociology. New York : Harper Collins. ๑๙๙๑.

โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคมระหว่างช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค ซึ่งอาจเป็นผลดีหรือผลเสียก็ได้

๒.๒.๕ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นักสังคมวิทยาและนักมนุษยวิทยา ต่างมีความเห็นพ้องกัน ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามี ๕ สาเหตุดังนี้^{๑๘} (Popenoe, ๑๙๙๓ : ๕๔๒-๕๔๔)

๑) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (The physical environment and population) ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ความแห้งแล้งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดการเสียระเบียบของสังคม (Disorganization) และความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีต่อกันถูกเปลี่ยนไป เช่น สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกันเพราะการเสียชีวิตและการพลัดพรากจากกัน เป็นต้น

๒) เทคโนโลยี (Technology) เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นการคิดค้นได้เองหรือการรับเอามาใช้สังคมย่อมได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจเป็นระดับกลุ่มหรือระดับโครงสร้างสังคมขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีนั้นมากหรือน้อยเพราะเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้บางสิ่งต้องสร้างระเบียบในการทำงานใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของเทคโนโลยี แต่เทคโนโลยีบางอย่างอาจทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้นจนต้องทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัวและคนอื่น ๆ ในชีวิตประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ อาจทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural lag) ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ที่ปรับตัวในอัตราที่ไม่เท่ากันจนเกิดเป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างกันและเป็นปัญหาสังคมตามมา

๓) วัฒนธรรมอวัตุ (Nonmaterial culture) นักสังคมวิทยาถือว่าวัฒนธรรมที่เป็นอวัตุเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุตามมา สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งหลายเกิดมาจากคตินิยม (Ideology) ที่ถ่ายทอดออกมาสู่วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หากความคิดเห็น ความเชื่อ และวิธีการคิดของคนในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความอยู่รอด การเปลี่ยนแปลงภายในสังคมก็จะเกิดขึ้นตามมา

๔) กระบวนการทางวัฒนธรรม (Cultural processes) เมื่อเกิดการค้นพบ (Discovery) และมีการประดิษฐ์ (Invention) จนเกิดเป็นนวัตกรรม (Innovation) ขึ้นในสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Cultural diffusion) จากคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งไปสู่คนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่น สังคมที่รับเอานวัตกรรมไว้ใช้ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกิดขึ้น

^{๑๘}Popenoe, D. (). **Sociology**. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall. ๑๙๙๓.

๕) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic development) ทำให้เกิดความทันสมัย (Modernization) เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม (Preindustrial society) ไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมและแบบเมืองทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ที่เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้แรงงานมนุษย์ไปสู่การใช้แรงงานจากเครื่องจักรกล ใช้ระบบการทำงานแบบอุตสาหกรรม บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เกิดความเป็นเมือง (Urbanization) เพราะมีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรม การทำงานในกิจกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่ความเป็นระบบราชการ (Bureaucratization) เกิดเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีการจัด การที่เป็นทางการ

๒.๒.๖ รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติ ประการหนึ่งกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากมนุษย์เป็นผู้กระทำอีกประการหนึ่ง แต่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้เกิดรูปแบบของการเปลี่ยนแปลง ๒ แบบ ดังนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงแบบเส้นตรง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่กล่าวว่าทุกสังคมจะมีวิวัฒนาการแบบเดียวกันตลอด โดยเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมขั้นต่ำไปสู่สังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมระดับสูงขึ้นไป นักวิชาการที่เสนอรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบเส้นตรงได้แก่ ออกุสต์คองต์ เลวิส เฮนรี มอร์แกน และคาร์ล มาร์กซ์ เป็นต้น

๒) การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่มีความสม่ำเสมอ สังคมจะมีจุดเริ่มต้นจากนั้นจะค่อย ๆ เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงที่สุดก็จะเสื่อมสลายไป คล้ายกับความเจริญของมนุษย์ที่เริ่มจากเด็กทารก เติบโตเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยชรา และในที่สุดก็ตายจากไป หรือหากเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเป็นเวลาในวันหนึ่ง ๆ คือ เริ่มจากเช้ามืด สว่าง และมีด แล้วค่อย ๆ กลับมาเข้าใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบนี้เมื่อสังคมมีความเจริญถึงจุดสูงสุดแล้วก็จะค่อย ๆ เสื่อมสลายลง โดยไม่ได้สูญหายไปแต่จะมีการปรับปรุงและเจริญขึ้นมาใหม่ เช่น สังคมของกรีก อียิปต์ จีน อินเดีย เป็นต้น

๒.๒.๗ สังคมในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ยุคปัจจุบันมีหลายประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม แต่บางประเทศกำลังมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมยุคใหม่

ที่เรียกว่า สังคมภายหลังยุคสังคมอุตสาหกรรม (Postindustrial society) ซึ่งจะมีความแตกต่างจากสังคมอุตสาหกรรม ดังนี้^{๑๙} (Daniel Bell อ้างใน Popenoe, ๑๙๙๓ : ๕๕๕-๕๕๖)

๑) ระบบเศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญต่อการบริการ (Service) มากกว่าสินค้า (Goods)

๒) แรงงานในการผลิตใช้ระบบคอมพิวเตอร์ (Computer) ควบคุมการทำงานแทนการใช้เครื่องจักรกล (Machine)

๓) สถานภาพของแรงงานระดับผู้ใช้แรงงาน หรือแรงงานชั้นต่ำ (Blue-Collar) มีจำนวนลดลง แต่แรงงานระดับบริหารงาน หรือแรงงานชั้นกลาง (White-Collar) จะมีมากขึ้น

๔) การแก้ไขปัญหาของสังคม เนื่องจากสังคมภายหลังยุคสังคมอุตสาหกรรมต้องใช้เทคนิคระดับสูง เพราะคนในสังคมมีความรู้และความสามารถมากขึ้น

๕) รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการบริหารและการจัดการในกิจการต่าง ๆ แทนเอกชนมากขึ้น โดยเฉพาะกิจการที่เป็นของสาธารณะจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่จะทำงานให้กับภาครัฐบาลในทุก ๆ กิจกรรม

อย่างไรก็ตามแนวความคิดของลักษณะของสังคมภายหลังยุคสังคมอุตสาหกรรมยังไม่สามารถที่จะสรุปได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงในอนาคตขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย สาเหตุของการเปลี่ยนทางสังคมบางอย่างมนุษย์ยังไม่สามารถควบคุมได้ เช่น แผ่นดินไหว และวาทภัย ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งแบบรวดเร็วหรือแบบค่อยเป็นค่อยไปมีผลกระทบต่อมนุษย์เสมอ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์จะต้องเข้าไปทำการแก้ไขเสมอ เพราะยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใดๆ ที่มนุษย์พึงพอใจอย่างสมบูรณ์แบบ

๒.๓ ทฤษฎีการออกแบบเมือง

เมืองน่าอยู่ (Livable City) สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึง ‘เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่’ ในการประชุมเรื่อง เมืองน่าอยู่และการประหยัดพลังงาน (livable City and Energy Saving) ว่าหมายถึง ‘ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมืองและชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทรมีชุมชนที่เข้มแข็งมีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีระบบเศรษฐกิจดีมีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

องค์การอนามัยโลกได้รวบรวมลักษณะของเมืองน่าอยู่ ๑๑ประการ สรุปได้เป็น ๕ด้านหลัก ดังนี้^{๒๐}

^{๑๙}Popenoe, D. **Sociology**. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, ๑๙๙๓.

๑. เมืองที่มี(ลักษณะ)กายภาพ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศที่ดีและยั่งยืน
 ๒. เมืองที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย
 ๓. มีระบบสังคมที่ดี เอื้ออาทร ประชากรมีส่วนร่วม มีการระดมความคิดการ
 ประสานงาน การทำงานร่วมกัน

๔. ประชาชนมีสุขภาพดี มีระบบการให้บริการสุขภาพ

๕. มีมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดี ชุมชนมีเอกลักษณ์

ดัชนีวัดความเป็นเมืองน่าอยู่ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติได้กำหนดคุณลักษณะสำคัญของเมืองน่าอยู่ครอบคลุมปัจจัยแวดล้อม๕ด้าน คือ^{๒๑}

ด้านสังคม เมืองน่าอยู่ควรมีสังคมที่มีคุณลักษณะ

- ประชาชนได้รับการศึกษา ความรู้ การฝึกอบรม ข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง

และรวดเร็ว

- มีบริการสาธารณสุขและบริการสาธารณะอื่นๆที่พอเพียงและสะดวก

- มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตและรักษาทรัพย์สิน

- มีคดีอาชญากรรมและยาเสพติดจำนวนน้อย

- ภาวการณ์พัฒนาทุกระดับมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาเมือง

- สิทธิของประชาชนและความยุติธรรมได้รับการคุ้มครอง

ด้านเศรษฐกิจ ภายในเมืองน่าอยู่ควรมีสภาพดังนี้

- มีบรรยากาศที่ดีสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

- ค่าครองชีพไม่สูง ประชาชนมีงานทำ และมีการประกอบสัมมาอาชีพที่ดี

ด้านกายภาพ ภายในเมืองน่าอยู่ควรมีสภาพทางกายภาพดังนี้

- เป็นเมืองที่มีระเบียบด้วยการวางผังเมืองที่มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน

อย่างชัดเจน

- มีการวางแผนและจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานได้ทันต่อความต้องการของ

ประชาชน

- มีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ปลอดภัย และไม่สิ้นเปลือง

- มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียว และที่ว่างโล่งอย่าง

พอเพียง

- มีระบบบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอ

^{๒๑}รุจิโรจน์ อนุกรมบุตร. เมืองน่าอยู่และประหยัคพลังงาน.กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย, ๒๕๔๗.

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน, ๒๕๔๗.

ด้านสิ่งแวดล้อม เมืองน่าอยู่ควรมีลักษณะดังนี้

- สามารถควบคุมมลภาวะทางน้ำ อากาศ ดิน และความดังของเสียง
- เมืองมีจิตวิญญาณและความสุนทรีย์ที่ประชาชนมีความภาคภูมิใจและช่วยกันบำรุงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

- ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานพอเพียงและค่าใช้จ่ายไม่แพงด้านการบริหารและการจัดการ เมืองที่น่าอยู่ควรจะ

- มีความโปร่งใสและยุติธรรม
- มีประสิทธิภาพและยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก
- ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

นอกจากนี้แล้วเมืองที่น่าอยู่จะต้องเป็นเมืองที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย^{๒๒}ได้นิยามความหมายไว้ว่า คือ ‘กระบวนการพัฒนาเมืองเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน มีความสามารถในการแข่งขันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม อันจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของเมืองและชุมชน และมีการบริหารราชการอย่างโปร่งใสยุติธรรม ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน’ World Commission on Environment and Development ได้ให้คำจำกัดความของความยั่งยืน (Sustainability) ไว้ว่าเป็น “การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง” นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน (Sustainable Human Settlement) ไว้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของเมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda ๒๑ for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐบาลแต่ละประเทศดำเนินการดังนี้ (รุจิโรจน์, ๒๕๔๗)

๑. จัดเตรียมที่อยู่อาศัย สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการพื้นฐานต่างๆ
๒. ใช้วัสดุท้องถิ่น ประหยัดพลังงานและใช้พลังงานที่คืนรูป (Renewable Energy)
๓. จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนการระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ

๔. ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก

๕. ลดการเคลื่อนย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่

๖. การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

แนวความคิดเรื่องการออกแบบเมืองน่าอยู่ชุมชนเมืองในยุคสมัยใหม่ (Modern) มีลักษณะทางสังคมที่ผูกติดกับกับระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม มุ่งเน้นให้ทุกอย่างเป็นไปตามระบบ

^{๒๒}สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย.เมืองน่าอยู่และประหยัดพลังงาน. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย.๒๕๔๗.

กลไกตลาด สร้างผลกำไรสูงสุดจากการลงทุนต่ำสุด ลักษณะทางกายภาพของเมืองจึงเน้นการแยกพื้นที่กิจกรรมออกเป็นส่วนๆ และจัดเรียงใหม่ตามตามเหตุผลบทบาทและหน้าที่ใช้สอย ควบคุมและจัดการธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงกลไกเล็กๆของระบบเมือง แนวความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหามากมายในทุกๆด้านสำหรับเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงได้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อหวังที่จะแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อมของเมืองไปสู่แนวความคิดใหม่ ในยุคปัจจุบันที่เรียกกันว่าหลังสมัยใหม่ (Post Modern) ที่หันไปให้ความสำคัญที่ประสบการณ์และวิถีชีวิตของผู้คน ระบบเศรษฐกิจในชุมชน และเน้นให้สภาพทางกายภาพของเมืองสร้างความหลากหลายทางกิจกรรม ความน่าอยู่มีชีวิตชีวาสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้อยู่อาศัย (รุจิโรจน์, ๒๕๔๓) การออกแบบชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนตามแนวคิดของ Cliff Moughtin ที่นำเสนอใน Urban Design Green Dimensions^{๒๓}ได้กล่าวถึงวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติที่เกี่ยวข้องกับพลังงานว่า ในด้านหนึ่งการวางผังออกแบบและก่อสร้างอาคารบ้านเรือนในเมืองมีส่วนทำให้เกิดการใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลืองและก่อให้เกิดมลพิษ (Pollution) ในอีกด้านหนึ่ง การคมนาคมขนส่งในเมืองก็เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลืองและก่อให้เกิดมลพิษอย่างมากเช่นกัน ดังนั้นการออกแบบชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนควรเน้นการวางผังและออกแบบเมืองและระบบการสัญจรภายในเมืองที่ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด หรือหากจะกล่าวในอีกมุมหนึ่งก็คือ ลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลลงให้มากที่สุด และส่งเสริมการสัญจรที่เป็นทางเลือกเช่น การเดิน การใช้ทางจักรยาน และระบบขนส่งมวลชนให้มากยิ่งขึ้น Moughtin ได้เสนอกระบวนการออกแบบชุมชนเมืองตั้งแต่ระดับภาคมาจนถึงเมือง ส่วนของเมือง (City Quarter) และกลุ่มอาคาร (Urban Street Block) อย่างไรก็ตามแนวความคิดดังกล่าวยังไม่ได้มีผู้นำ ไปปฏิบัติอย่างจริงจังและเกิดเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ

ความหมายของศักยภาพ

ศักยภาพ (Potential) หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติแฝงที่มีอยู่ในเรื่องต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้^{๒๔}และหมายถึงขีดความสามารถในการพัฒนา เช่น ระดับบุคคล ศักยภาพของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน สามารถดึงเอาพลังคุณลักษณะอันซ่อนเร้นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของตนได้ จึงสามารถสรุปได้ว่าเป็น ความสามารถในการ

^{๒๓}Moughtin, Cliff, Sherley, Peter. Urban Design: Green Dimension. ๒ nd ed. Oxford : Architectural Press.๒๐๐๕.

^{๒๔}ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.๒๕๒๕.

ต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลที่ได้แสดงออกมาตามความเป็นจริง ศักยภาพสามารถปลูกฝังพัฒนาให้เกิดขึ้นตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลได้ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ^{๒๕} นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของศักยภาพว่า คือ ความสามารถหรือพลังอำนาจที่มีอยู่ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ^{๒๖} ซึ่งสามารถนำออกมาใช้เพื่อการกระทำใด ๆ ก็ตามเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำมาใช้กำหนดวิธีการ วางแผน สร้างแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงที่ยึดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังมีการจำแนกศักยภาพออกเป็นระดับต่างๆ โดยมีทั้งศักยภาพระดับบุคคล ระดับองค์กร และศักยภาพในการบริหาร ในงานวิจัยนี้จะเน้นการพัฒนาศักยภาพระดับบุคคล โดยมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านสรุปได้ว่า ศักยภาพระดับบุคคล หมายถึง พลังหรืออำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งสามารถดึงออกมาใช้ หรือแสดงออกมาหากได้รับการกระตุ้นจากสิ่งภายนอก ศักยภาพระดับบุคคลยังมีความหมายครอบคลุมถึง สภาวะความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ของบุคคลที่พร้อมจะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ด้วยวิธีการหนึ่งเพื่อให้เกิดการกระทำที่มีแนวโน้มจะทำให้เกิดความประสบความสำเร็จความพร้อมจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับ วุฒิภาวะ ประสบการณ์ทางสังคม ความรู้เดิม ความสนใจ หรือแรงจูงใจ (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์^{๒๗} วิชุกร กุหลาบศรี^{๒๘} ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ^{๒๙})

ในมิติของการเรียนรู้ ได้มองความหมายของศักยภาพที่ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติและคุณลักษณะที่แฝงอยู่ในตัวผู้เรียนจนเกิดเป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัวนอกเหนือจากความรู้ในเนื้อหาวิชา หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมุ่งเน้นทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญของศักยภาพบุคคลไว้๓ด้านคือ (๑) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคตได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิดและทักษะการสื่อสาร

^{๒๕}สมนึก ปัญญาสิงห์. การพัฒนาชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ๑๑ (๒) : ๑๑-๒๒.๒๕๓๖.

^{๒๖}จินตนา แยกแก้ว.การพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองด้านการสนับสนุนการศึกษาโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่ :มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.๒๕๔๕.

^{๒๗}กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. จิตวิทยาการศึกษาระดับปรับปรุงใหม่.พิมพ์ครั้งที่๒. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ๒๕๔๔.

^{๒๘}วิชุกร กุหลาบศรี. การรวมตัวของสังกัดเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคใต้ ในปีการท่องเที่ยว๒๕๔๑-๒๕๔๒.วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๔๑.

^{๒๙}ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.๒๕๓๔.

(๒) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ได้แก่ ทักษะการจัดการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ชัยนอดทน อดออม ประหยัด (๓) ลักษณะที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ การควบคุมตนเองได้ มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละมุ่งมั่นพัฒนาสำหรับศักยภาพระดับองค์การ หมายถึง พลังความสามารถของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีอยู่ในตัว ซึ่งสามารถจะนำออกมาใช้เพื่อดำเนินการหรือประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งจะมีลักษณะที่ไม่ตายตัว แต่อาจจะทำให้มีมากขึ้นหรือแข็งแรงขึ้นจากการพัฒนา^{๓๐}

จากความหมายของ “ศักยภาพ” ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ศักยภาพ คือ ความสามารถสูงสุดในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล หรือองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยศักยภาพเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การทำงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๑ การประเมินศักยภาพ

การประเมินผล เป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะช่วงปฏิบัติงานและหลังจากงานเสร็จสิ้นแล้ว การประเมินผลโครงการมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การแสวงหาแนวทางตัดสินใจต่อการดำเนินงานโครงการว่าควรจะดำเนินโครงการหรือไม่ และศึกษาว่าระหว่างดำเนินการมีปัญหาอุปสรรคซึ่งควรปรับปรุงอย่างไร เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด ผู้เกี่ยวข้องได้เรียนรู้สิ่งใดบ้างและเกิดผลกระทบต่องูเกี่ยวข้องหรือสิ่งแวดล้อมหรือไม่อย่างไร ดังนั้นการประเมินโครงการจำเป็นต้องมีขั้นตอนและวิธีการที่ค่อนข้างเป็นวิทยาศาสตร์ อาศัยเกณฑ์การตัดสินใจทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ แนวคิดการประเมินโครงการ^{๓๑}

ในการประเมินผลการพัฒนาได้มีการแบ่งประเภทของการประเมินผลโครงการไว้ ๖ ประเภท ได้แก่ ๑) การแบ่งตามระยะเวลาการประเมินก่อนและหลังการปฏิบัติ (Formative and summative evaluation) ประกอบด้วย (๑) การประเมินคุณภาพและลักษณะต่างๆ (Intrinsic evaluation) ศึกษาความเป็นไปได้ของแผนหรือโครงการ (Feasibility study) (๒) การประเมินเมื่อมีการปฏิบัติแล้ว (Pay-off evaluation) ๒) การแบ่งตามตัวแบบของการประเมิน (Models) ประกอบด้วย (๑) การประเมินความสำเร็จในจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (Goal attainment model) (๒) การประเมินในลักษณะที่เป็นระบบ (System model) ๓) การแบ่งรูปแบบการประเมินตามวิธีของ

^{๓๐}เยาวลักษณ์ ศิริสุวรรณ. ศักยภาพของเทศบาลเมืองนครปฐมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๔.

^{๓๑}ปาริชาติ วลัยเสถียร, และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข(สรส.). ๒๕๔๖.

Suchman ประกอบด้วย (๑) การประเมินความสามารถ (Effect evaluation) (๒) การประเมินผลผลิต (Performance evaluation) (๓) การประเมินผลสัมฤทธิ์ (Adequacy of performance) (๔) การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency evaluation) (๕) การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) ๔) การแบ่งตามรูปแบบการประเมินตามวิธีของ Emil J. & Raymond G. Carry ประกอบด้วย (๑) การประเมินความต้องการ (๒) การประเมินกระบวนการ (๓) การประเมินผลที่ตามมา (๔) การประเมินประสิทธิภาพ ๕) การแบ่งประเภทการประเมินผลตามวิธีของ Cook & R. Reichhardt ประกอบด้วย (๑) การประเมินเชิงปริมาณ (๒) การประเมินเชิงคุณภาพ ๖) การแบ่งประเภทการประเมินตามวิธีของ William N. Dunn ประกอบด้วย (๑) การประเมินผลแบบเทียบ (๒) การประเมินผลแบบแท้ (๓) การประเมินผลเชิงตัดสินใจ^{๓๒}

ในด้านวิธีการประเมินโครงการ จากการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งวิธีประเมินผลตามวงจรของแผนงานและโครงการโดยจำแนกตามวงจรแผนงานของโครงการออกเป็น ๔ ช่วง คือ ๑) การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary evaluation) เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility study) ๒) การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นช่วงเริ่มต้นโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นไปตามความเหมาะสมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ๓) การประเมินผลสรุปรวม (Summative evaluation) เป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการใหม่ ๆ เพื่อค้นหาประสิทธิผลของการดำเนินโครงการว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่อย่างไร ๔) การประเมินผลกระทบของโครงการ เป็นการตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในแต่ละโครงการและภาพรวมของผลกระทบหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจด้านสังคม เป็นต้น^{๓๓}

จากการวิเคราะห์เอกสารการประเมินโครงการ ทำให้ค้นพบว่า หลักการประเมินโครงการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประเมินงานต่าง ๆ ได้ สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำหลักการประเมินโครงการมาใช้ในการประเมินศักยภาพของผู้นำชุมชน โดยจะเน้นการประเมินแบบมีส่วนร่วมทั้งก่อนดำเนินการพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และหลังดำเนินการพัฒนา

๒.๕ แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment)

แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ ริเริ่มโดย Paulo Friere นักมานุษยวิทยาชาวบราซิล ได้เสนอข้อคิดในการปลดปล่อยประชาชนโลกที่เป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสด้วยวิธีการทางการศึกษา โดยเสนอ

^{๓๒} อ่างแก้ว.ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา,๒๕๔๖.

^{๓๓} อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ :บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ :โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข,๒๕๔๘.

ข้อคิดที่สำคัญว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ที่สำคัญของวิธีการต่างๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาจิตสังคมในกลุ่มประชาชนระดับรากหญ้า เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในการริเริ่มการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชนนั้น ๆ แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มพลังของ Friere เป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ และเน้นความเท่าเทียมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ต่อมา มีการนำแนวคิด “การเสริมสร้างพลังอำนาจ” ไปใช้อย่างกว้างขวางในทางสังคมศาสตร์และขยายผลไปในศาสตร์อื่นๆ อีกมากมายตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๐ เป็นต้นมา^{๓๔}

ในปัจจุบัน ทุกสาขาอาชีพต่างให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งอาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทำให้นักวิชาชีพต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาต่างๆ และอยู่ภายใต้ภาวะความกดดันจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายซับซ้อนและตึงเครียด ส่งผลให้ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เกิดความหดหู่และอ่อนล้ามากขึ้น การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นทางออกที่ทุกฝ่ายเห็นใจว่าจะทำให้พวกเขาสามารถฝ่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวออกไปได้ Gibson มีแนวคิดว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการเพิ่มอำนาจและเพิ่มความสามารถของบุคคลให้สามารถควบคุมและจัดการใช้ความรู้ ความสามารถของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถควบคุมความเป็นอยู่ และชีวิตของตนเองได้^{๓๕} ขณะที่ Rappaport มองว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ทั้งบุคคล กลุ่ม และชุมชน สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้ ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลที่มีต่อความสามารถ ศักยภาพของตนเองและต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะการเข้าไปควบคุมจัดการสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นการมองหรือการดำรงชีวิตเชิงรุก เพราะความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถ และการควบคุมตนเองสอดคล้องกับ Minkler ที่ให้ความเห็นว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลและชุมชนสามารถควบคุมและร่วมมือกันเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้ตามที่ตนเองต้องการ^{๓๖}

การเสริมสร้างพลังอำนาจ แบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ คือ ๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล คือ ความสามารถของบุคคลที่จะตัดสินใจและควบคุมชีวิตส่วนบุคคลด้วยตนเอง ซึ่งใน

^{๓๔} วิชา เทียงธรรม และคณะ. การพัฒนาศักยภาพชุมชน : แนวคิดและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขคณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.

^{๓๕} คงกฤษ อุทก. การเสริมสร้างพลังในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีของบ้านม่วงสามปี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ. บัณฑิตวิทยาลัย; มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๘.

^{๓๖} อ่างแล้ว, คงกฤษ อุทก. การเสริมสร้างพลังในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีของบ้านม่วงสามปี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพคงกฤษ อุทก. ๒๕๕๘.

ความหมายของคำนี้จะประกอบด้วยคำอื่นอีกหลายคำ ซึ่งรวมถึง สมรรถภาพของบุคคล ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเคารพตนเอง ความรู้สึกในความรับผิดชอบ ทักษะการเผชิญสถานการณ์ และการควบคุมตนเอง ๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับกลุ่ม องค์กร ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีการจัดการแบบประชาธิปไตย (Democratic management theory) มีแนวคิดที่ว่า องค์กรที่ได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจจะมีรูปแบบการจัดการองค์กรแบบประชาธิปไตย โดยใช้กระบวนการคิด การออกแบบ การปฏิบัติ การตัดสินใจแบบร่วมมือกัน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร รวมทั้งร่วมมือกันในการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติที่ทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดร่วมกัน ๓) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน เป็นการเสริมสร้างพลังชุมชนที่เชื่อมโยงของการเสริมพลังบุคคล และการเสริมพลังองค์กร/กลุ่ม ชุมชนที่ได้รับการเสริมพลังจะพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจและเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่ใหญ่ขึ้น^{๓๗}

จากการให้ความหมายของนักวิชาการข้างต้นต่อแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจพบว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจอยู่ ๓ ระดับ ด้วยกันคือ ระดับปัจเจกบุคคลระดับกลุ่มองค์กรและระดับชุมชน อย่างไรก็ตามเป้าหมายของทั้งสามระดับนั้นเหมือนกัน คือ เพื่อการปลดปล่อย (Release) ให้บุคคลหรือชุมชนหลุดพ้นจากสภาวะการถูกกดทับ (Oppressed) ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางด้านจิตใจ เกิดความสงบสุขและรู้สึกถึงพลังและอำนาจที่ตนเองมีอยู่ภายในซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกตระหนักรู้ถึงคุณค่าความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ภายในตนเองและพร้อมที่จะนำออกมาใช้เพื่อควบคุมและจัดการกับชีวิตของตนเอง ตลอดจนนำไปจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่จะมากระทบต่อตนเองและชุมชนได้ แต่การที่บุคคลจะสามารถมีพลังเพียงพอในการจัดการปัญหาในระดับชุมชนนั้น บุคคลมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดพลังจากภายในของตนเองเสียก่อนจึงจะสามารถยกระดับมาสู่ระดับที่ใหญ่ขึ้นซึ่งหมายถึงกลุ่ม องค์กรและชุมชนกระบวนการการเสริมสร้างพลังอำนาจนั้นแม้จะทำให้บุคคลสามารถควบคุมและจัดการชีวิตของตนเองได้แต่กลับพบว่า ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างเท่ากัน เพราะเรามักจะเห็นว่า มีบางคนสามารถบรรลุผลสำเร็จมากในขณะที่บางคนก็ประสบผลสำเร็จค่อนข้างน้อย ซึ่งจากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ Gibson ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคล สรุปได้ดังนี้ ๑) ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ (๑) ความเชื่อ (beliefs) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลและสำคัญอย่างยิ่งเพราะความเชื่อเป็นตัวกำหนด ความเป็นตัวตนของบุคคล อยู่เหนือเหตุผลซึ่งความเชื่อในที่นี้หมายถึงรวมถึงความเชื่อทางศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย ดังนั้น การที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับปัญหา อุปสรรคและความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้น เพราะคนที่มีพื้นฐานความเชื่อและมีการมองโลกในแง่ดีจะทำให้เกิดพลังในการแสวงหาวิธีการต่างๆเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่าผู้ที่มีความเชื่อในแง่ลบ (๒) ค่านิยม (Values) เป็นสิ่งที่ฝัง

^{๓๗}วีณา เทียงธรรม และคณะ. การพัฒนาศักยภาพชุมชน :แนวคิดและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขคณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.

ลึกในตัวบุคคลเช่นเดียวกับความเชื่อ จึงนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบในการดูแลตนเองมากน้อยแค่ไหน (๓) ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) ประสบการณ์ที่ผ่านมามีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเพราะหากบุคคลได้เรียนรู้มาก่อนจากการศึกษา การอ่านตำราหนังสือหรือวารสารวิชาการ ก็จะช่วยให้บุคคลมีแนวทางสำหรับจัดการควบคุมสถานการณ์นั้น ๆ ได้ดี (๔) เป้าหมายในชีวิต (Determination) ทำให้บุคคลมีพลังความเข้มแข็งและแรงจูงใจ (Strong and motivation) ที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้รับสิ่งที่ดียิ่งที่สุด แม้ว่าจะพบกับอุปสรรค หรือปัญหาใดๆก็ตาม (๒) ปัจจัยภายนอกบุคคล ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (Social support) ที่มาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ คู่สมรส ครอบครัว ญาติ พี่น้อง และบุคคลที่สำคัญในชีวิตล้วนจะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ให้การประคับประคองและให้ความมั่นใจแก่บุคคล เพราะแหล่งสนับสนุนเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลมีการเสริมสร้างพลังอำนาจได้ดียิ่งขึ้น^{๓๘}

จากการศึกษาแนวคิดของ Gibson ทำให้ค้นพบว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เนื่องจากแต่ละคนก็จะมี ความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์และเป้าหมายในชีวิต อย่างไรก็ตามหากต้องการให้กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเกิดผลสำเร็จ การปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มองโลกในแง่บวกแม้กำลังเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ พลังจากครอบครัวและญาติมิตรก็เป็นส่วนสำคัญที่จะมาช่วยเติมและเพิ่มพลังอำนาจแก่บุคคลด้วย นอกจากนี้ Gibson ได้เสนอกระบวนการการเสริมสร้างพลังอำนาจสำหรับบุคคลไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ขั้นตอนที่ ๑ การค้นพบสภาพความเป็นจริง (Discovering reality) เป็นขั้นตอนของกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจที่ทำให้บุคคลค้นพบและยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับตนเองโดยการทำความเข้าใจความจริงใน ๓ ด้าน คือ ด้านอารมณ์ (Emotional responses) ด้านสติปัญญาการรับรู้ (Cognitive responses) และด้านพฤติกรรม (Behavioral responses)

๒) ขั้นตอนที่ ๒ การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical reflection) เมื่อบุคคลเผชิญกับปัญหาแล้วเป็นทุกข์ ก็จะเกิดการพัฒนามากขึ้น เพราะจะช่วยให้บุคคลกลับมาทบทวน มองย้อนและการทำความเข้าใจกับปัญหา เพื่อประเมินและวิเคราะห์ปัญหาในแง่มุมต่างๆให้มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดมากขึ้น เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในขั้นนี้ จะทำให้บุคคลเกิดการพัฒนางานพลังอำนาจในการควบคุมตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเริ่มต้นของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งจะนำไปสู่การเลือกวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและทำให้บุคคลรับรู้ถึงพลังอำนาจในตนเอง

^{๓๘} คงกฤษ อุทกแผน.การเสริมสร้างพลังในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีของบ้านม่วงสามปี อำเภอลี้จังหวัด ลาพูน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพคงกฤษ อุทกแผน,๒๕๕๘.

๓) ขั้นตอนที่ ๓ การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม เป็นขั้นตอนที่มีการพบปะและเผชิญหน้าเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นเพื่อช่วยในการตัดสินใจหลังจากผ่านขั้นตอนที่ ๑ และ ๒ แล้ว โดยบุคคลจะตัดสินใจเลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนเองคิดว่าดีและเหมาะสมที่สุดโดยจะอยู่ภายใต้เงื่อนไข คือ เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาให้แก่ตนเองได้มีความสอดคล้องกับปัญหาของตน สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ ผ่านการปรึกษาจากผู้รู้และมีประสบการณ์และได้รับการยอมรับและเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการยอมรับและเปิดใจกว้าง

๔) ขั้นตอนที่ ๔ การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพราะเมื่อนำวิธีการที่เลือกใช้ไปปฏิบัติแล้วเกิดผลสำเร็จ บุคคลก็จะมีความรู้สึกเชื่อมั่น รู้สึกมีพลัง มีความสามารถและคงไว้ซึ่งพฤติกรรมการแก้ปัญหาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในคราวต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการทางสังคมที่ช่วยทำให้บุคคลมีความเข้มแข็งมากขึ้น เป็นการช่วยปลูกและดึงพลังที่ซ่อนอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลให้กลับขึ้นมาเข้มแข็งอีกครั้ง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ การเสริมสร้างพลังอำนาจ ทำให้บุคคลรู้สึกถึงคุณค่า ความสามารถ และความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ อย่างเข้มแข็ง เพราะมีความเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถจัดการและคลี่คลายปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลค้นพบว่าตนเองมีพลังอำนาจที่จะสามารถควบคุม และจัดการสิ่งต่าง ๆ รอบกายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง ผู้วิจัย จึงมองว่าแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจดังที่ได้ทำการศึกษามานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองขอนแก่นสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ เพราะจะช่วยให้สามารถออกแบบกระบวนการการพัฒนาศักยภาพให้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสม

๒.๖ แนวคิดเมืองน่าอยู่

๒.๖.๑ ความเป็นมาของแนวคิดเมืองน่าอยู่

การดำเนินงานเมืองน่าอยู่ เป็นการพัฒนาต่อเนื่องของแนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน (Primary health care) และยุทธศาสตร์สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health for all) ขององค์การอนามัยโลกซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองโตรอนโต (Toronto) ประเทศแคนาดา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗โดยองค์กรปกครองท้องถิ่น (เทศบาล) ได้จัดตั้งหน่วยส่งเสริมสุขภาพขึ้นและประกาศว่า “จะเป็นเมืองน่าอยู่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓” หลังจากนั้นองค์การอนามัยโลกได้สนับสนุนให้นำไปประกาศใช้ใน ๑๑ เมืองของทวีปยุโรปในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ (WHO, ๑๙๘๕) และขยายไปเมืองอื่น ๆ ทั่วโลกกว่า ๑,๖๐๐ เมือง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ WHO ได้ประกาศคำขวัญ “Healthy cities for better life” เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้มี

ส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองมากขึ้น ในปัจจุบันได้มีการดำเนินการชุมชนน่าอยู่ในลักษณะเครือข่ายในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีองค์กรถึง ๔๕๐ องค์กรทำหน้าที่เชื่อมโยงสนับสนุนทรัพยากรในการขับเคลื่อน และมีมากกว่า ๑,๐๐๐ ชุมชนดำเนินการเรื่องเมืองน่าอยู่ (WHO^{๓๙} Tyler, N., Gruffie, C. and Darwin^{๔๐} สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย^{๔๑})

การพัฒนาเมืองน่าอยู่ในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยกรมอนามัยได้ดำเนินการภายใต้หลักการขององค์การอนามัยโลกใน ๒ ประการ คือ ๑) การประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาการสาธารณสุข (Intersectional) ในลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืนทั้งด้านพลังงาน อาหาร การเกษตร การวางแผนเศรษฐกิจ อาคารที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดิน การคมนาคม และด้านอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ ๒) พัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมในบ้าน โรงเรียน ที่ทำงาน ที่สาธารณะ ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่า สภาพแวดล้อมมีส่วนกำหนดสถานะสุขภาพของบุคคลมากกว่าการบริการสาธารณสุขที่มีอยู่^{๔๒} ในระยะเริ่มแรกได้สนับสนุนให้มีการดำเนินการในนาร่อง ๕ เมืองที่มีขนาดแตกต่างกัน ได้แก่ กรุงเทพมหานคร พะเยา ยะลา และพนัสนิคม ในการดำเนินงานนั้นมีทั้งดำเนินการในระดับจังหวัดและชุมชน ในลักษณะของชุดโครงการ (Healthy setting approach) เช่น การเสริมสร้างที่ทำงานให้น่าอยู่ (Healthy work place) โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Health promoting school) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ (Health promoting hospital) เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ กระทรวงสาธารณสุขได้มีมติเนื่องในวันอนามัยโลก ภายใต้คำขวัญ “บ้านน่าอยู่ เมืองน่าอยู่ อนามัยดี ชีวิตดี” ได้นำเอาแนวคิดดำเนินงานดังกล่าวมาผนวกในหลักการดำเนินงานพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปดำเนินการปรับปรุงยกระดับและรักษาอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙) ได้กำหนดให้มีการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เป็นนโยบายสำคัญเรื่องหนึ่ง โดยมีเป้าหมายมุ่งส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ ตามศักยภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของ

^{๓๙}WHO. **Healthy Cities A Program Framework**. Geneva : World Health Organization. ๑๙๙๕

^{๔๐}Tyler, N. Gruffie, C. and Darwin.(.). **Creating and sustaining healthy community**.Trustee.๕๒ (๓) : ๑๔A – ๑๗A.๑๙๙๙.

^{๔๑}สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. **คู่มือการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๕๕**. กรุงเทพฯ : เพนนินซูการ์แอสโซซิเอตส์.๒๕๕๕.

^{๔๒}อ้างแล้ว. **Healthy Cities A Program Framework**. Geneva : World Health Organization. ๑๙๙๕.

ทุกภาคส่วน (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย^{๔๓} ภัตสรีย์ คุณกลาง^{๔๔}; มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา^{๔๕} ; ธนัน อนุมานราชธน และคณะ^{๔๖}; สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย^{๔๗})

แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ (Healthy city) มีรากฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลักการสำคัญ ๒ประการด้วยกัน คือ ๑) โครงการใดๆ ก็ตามที่สามารถปฏิบัติได้ในเมืองใหญ่ ๆ ก็ สามารถนำไปปฏิบัติในเมืองหรือชุมชนขนาดเล็กได้และเชื่อว่าจะเป็นรูปแบบที่สามารถจัดการกับ ปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ๒) ปรัชญาของเมืองน่าอยู่ได้ระบุว่า เมืองน่าอยู่ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวจึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายรูปแบบหลายพื้นที่ และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ โดยสามารถดำเนินการได้ทุกระดับและขนาดของกิจกรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ ข้อจำกัดทางกายภาพ งบประมาณ และความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชน ทั้งนี้สิ่งที่ สำคัญคือ การเริ่มโครงการที่ไม่ใหญ่เกินไปแล้วค่อย ๆ ขยายกิจกรรมตามความต้องการของ ประชาชน^{๔๘}

๒.๖.๒ ความหมายของเมืองน่าอยู่

จากการศึกษาความหมายของเมืองน่าอยู่ ส่วนใหญ่มีผู้ให้ความหมายไปในทิศทาง เดียวกันกับความหมายขององค์การอนามัยโลก คือ เมืองที่ประชาชนมีสำนึกความเป็นพลเมือง มีความ พยายามในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีการปรับปรุงสร้างสรรค์พัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสังคมอย่างต่อเนื่อง มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสม โดยคนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพอย่างสูงสุดและการพึ่งตนเองโดยคำนึงถึงสุขภาวะ

^{๔๓}สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมโดย กระบวนการโครงการเมืองน่าอยู่:รวมบทความและบรรยายพิเศษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก. ๒๕๔๐.

^{๔๔}ภัตสรีย์ คุณกลาง. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนา เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนเทศบาลเมืองขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๔๖.

^{๔๕}มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. รายงานโครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการติดตามผลการพัฒนาเมืองน่าอยู่ตาม เป้าหมาย แผน ๙๗. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ๒๕๔๗.

^{๔๖}ธนัน อนุมานราชธน. การพัฒนารูปแบบและประสิทธิภาพการบริหารของเทศบาลนครเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๘.

^{๔๗}สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. คู่มือการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๕๕. ๒๕๕๕.

^{๔๘}Anspaugh, D.J., Dignan M.B. and Anspaugh, S.L. Developing health promotion. Boston: McGraw – Hill. ๒๐๐๐.

ของชุมชนและการฟื้นฟูค่านิยมวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การพัฒนาเมืองน่าอยู่เป็นกระบวนการ ไม่ใช่ผลลัพธ์ เมืองน่าอยู่จึงไม่ได้มุ่งไปที่สถานะทางสุขภาพเท่านั้น แต่เมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่เป็นกระบวนการที่องค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลาง อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานรากของการพัฒนา เพื่อนำไปสู่ ความสงบ ความสะดวก สะอาด ปลอดภัย ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน^{๔๙}

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปความหมายของเมืองน่าอยู่เพื่อใช้ในการวิจัยนี้ว่าเมืองน่าอยู่เป็นกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสำนึกร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเองที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สุขภาพ จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่ความสงบสุข สะดวกสบาย ปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

๒.๖.๓ คุณลักษณะของเมืองน่าอยู่

เมืองน่าอยู่มีลักษณะแตกต่างกันไปและมีความหลากหลายขึ้นกับทัศนะของแต่ละบุคคล แต่ละท้องถิ่น ในส่วนขององค์การอนามัยโลก^{๕๐}ได้กำหนดลักษณะของเมืองน่าอยู่ไว้ดังต่อไปนี้

- ๑) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและที่อยู่อาศัยสะอาดและปลอดภัย
- ๒) ระบบนิเวศน้อยอยู่ในภาวะดุลยภาพและสามารถดำรงอยู่ในดุลยภาพนี้ได้อย่างยั่งยืน
- ๓) ชุมชนเข้มแข็งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ
- ๔) ชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลกำหนดการตัดสินใจในสิ่งที่มีผลต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของชุมชน
- ๕) ความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ มีเพียงพอสำหรับทุกคน ได้แก่ อาหาร น้ำสะอาด ที่อยู่อาศัยความปลอดภัย มีรายได้ และมีงานทำ
- ๖) การเข้าถึงประสบการณ์และทรัพยากรอันหลากหลายเพื่อให้ได้การติดต่อปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ
- ๗) เศรษฐกิจของเมืองมีความหลากหลายและมีการพัฒนารูปแบบอยู่เสมอ
- ๘) ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองในรูปของปัจเจกชนและกลุ่มคนโดยผ่านทางมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต

^{๔๙}มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. รายงานโครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการติดตามผลการพัฒนาเมืองน่าอยู่ตามเป้าหมาย แผน ๙๗. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ๒๕๕๗.

^{๕๐}WHO. Healthy Cities A Program Framework. Geneva : World Health Organization. ๑๙๙๕.

- ๙) การพัฒนาเป็นไปอย่างกลมกลืนและส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีมีมาตั้งแต่ในอดีต
- ๑๐) ระบบบริการสาธารณสุขและดูแลผู้เจ็บป่วยที่เหมาะสมเข้าถึงบริการได้ทุกคน
- ๑๑) ประชาชนมีสภาวะสุขภาพดีมาก มีการเจ็บป่วยน้อย
- ๑๒) ระบบนิเวศน์ยั่งยืน มีระบบนิเวศน์ที่โยงอยู่การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลยั่งยืนและมั่นคง มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยคำนึงถึงคนรุ่นหลัง

นอกจากนี้ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (๒๕๕๕) ได้กำหนดองค์ประกอบในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ประกอบด้วย ๔ มิติ คือ ๑) ด้านความน่าอยู่มีความหมายครอบคลุมถึง ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะอาดปลอดภัย และมีระเบียบวินัย คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีวิถีชีวิตมีความอยู่ดีมีสุข ๒) ด้านการมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษาและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๓) ด้านการมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและนอกประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างชนบทและเมือง ๔) ด้านการมีระบบบริหารจัดการที่ดี มุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ โปร่งใสเป็นธรรม ติดตาม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

๒.๖.๔ ตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่

ลักษณะความน่าอยู่และตัวชี้วัดความน่าอยู่นั้นพบว่ามีข้อจำกัดอยู่ในการอธิบายเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามองค์การอนามัยโลกและนักวิชาการตะวันตกหลายท่านต่างก็พยายามศึกษาเพื่อที่จะสร้างตัวชี้วัดความน่าอยู่ให้ชัดเจน เช่น เกอเรน^{๕๑}ได้อธิบายและสร้างตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่โดยใช้ฐานคิดที่สำคัญ ๔ฐาน คือ ๑) การเคลื่อนไหวด้านคุณภาพชีวิต (Quality of life movement) ๒) การเคลื่อนไหวด้านชุมชนยั่งยืน(Sustainable movement) ๓) การเคลื่อนไหวด้านเมืองน่าอยู่ (Healthy city movement) ๔) การเคลื่อนไหวด้านความเป็นชุมชน (Communitarian movement) และได้จำแนกเกณฑ์เป็น ๗มิติ คือ (๑) การมีส่วนร่วมทางสังคมและการบริหารจัดการที่ดี (๒) สุขภาพประชากร (๓) ระบบเศรษฐกิจ (๔) ที่อยู่อาศัย (๕) อาชญากรรมและความปลอดภัย (๖) การศึกษา และ (๗) วัฒนธรรม

^{๕๑}อมร สุวรรณนิมิตร.รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนน่าอยู่. มหาวิทยาลัยขอนแก่นขอนแก่น.๒๕๔๖.

และภัยพิบัติ ประเด็นคือ ภัยอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยจากอุบัติเหตุจราจร และสาธารณสุข
 ๒) มิติเมืองสะอาด หมายถึง เมืองที่มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย
 การดำรงชีวิตที่ดีของประชาชน ประเด็นคือ ขยะ สิ่งปฏิกูล อากาศ น้ำ ๓) เมืองคุณภาพชีวิต หมายถึง
 เมืองที่ภาวะแวดล้อมที่เอื้อให้ประชากรมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา
 มีสภาพแวดล้อมและสังคมที่ดี มีสิ่งจำเป็นอำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ ประเด็น
 คือ ด้านสุขภาพ การศึกษา และเศรษฐกิจพอเพียง ๔) มิติเมืองธรรมาภิบาล หมายถึง เมืองที่มีการ
 บริหารจัดการที่ดีโดยทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ปึงเจกชน ครอบครัว และประชาสังคม
 เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกันขับเคลื่อนนโยบาย
 สาธารณะ ประเด็นคือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมและความ
 เข้มแข็งของภาคสังคม หลักสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ๕) มิติเมืองวัฒนธรรม หมายถึง เมืองที่มี
 ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ศิลปกรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ ประเด็นคือ
 ประวัติศาสตร์ของเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากการสำรวจวิจัยเพื่อจัดอันดับเมืองน่าอยู่หรือเมืองที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วยังมีหลาย
 เมืองใหญ่ที่ผู้บริหารเมืองได้กำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาเมือง
 ไปสู่ความน่าอยู่อย่างยั่งยืนตัวอย่าง เช่น เมืองดงตันมณฑลเชียงไฮ้ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
 เนื่องจากรัฐบาลกลางของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการสร้างต้นแบบเมืองน่าอยู่ทันสมัย
 และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงเลือกเมืองดงตัน เป็นเมืองที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติให้เป็นเมือง
 ต้นแบบโดยมีประเด็นและแนวทางดังนี้ ๑) ด้านเมืองและสิ่งปลูกสร้าง มีการควบคุมความสูงของ
 อาคารไม่ให้เกิน๘ชั้น มีการปลูกหญ้าหรือปลูกพืชคลุมหลังคามีกระบวนกรนำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่
 ในอาคาร และการเพิ่มพื้นที่โล่งสำหรับคนเดิน ๒) ด้านระบบการขนส่ง มีการใช้รถเมล์ปลอดมลพิษโดย
 ใช้เชื้อเพลิงจากการผลิตไฟฟ้า สำหรับระบบขนส่งที่ปล่อยควันพิษจะถูกควบคุมอย่างเข้มงวด มีบริการ
 ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการพยากรณ์เวลาที่จะใช้ในการสัญจรถึงที่หมายและประสานกับผู้
 ต้องการเดินทางไปทางเดียวกันเพื่อร่วมใช้รถคันเดียวกันมีการห้ามใช้รถมอเตอร์ไซด์แบบเก่าให้ใช้รถ
 มอเตอร์ไซด์ไฟฟ้าหรือรถจักรยานแทน มีการออกแบบถนนให้เอื้อต่อการเดินหรือใช้จักรยานแทนการ
 สร้างสะพานและอุโมงค์เชื่อมกันเพื่อประหยัดเวลาในการเดินทางไปยังเมืองหลวง ๓) การจัดการของ
 เสีย เน้นการออกแบบเพื่อการลดหรือการนำขยะมารีไซเคิลโดยขยะมากกว่าร้อยละ๘๐จะนำมารีไซเคิล
 ได้๔) ด้านพลังงาน ใช้ชีวมวลเช่นแกลบที่มีปริมาณมากในประเทศจีนมาเป็นเชื้อเพลิงในการผลิต
 กระแสไฟฟ้าติดตั้งกังหันลมขนาดใหญ่ริมฝั่งทะเลเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าให้ทุกอาคารติดตั้งแผงผลิต
 พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์กั้นหันลมขนาดเล็ก ๕) ด้านธรรมชาติและระบบนิเวศ มีการจัดหาพื้นที่สี
 เขียวในเมืองให้ได้๒๗ตารางเมตรต่อคน สวนสาธารณะแบบธรรมชาติและพื้นที่เกษตรจะตั้งอยู่รายรอบ
 เมือง สร้างเส้นทางธรรมชาติได้ถนนทางด่วนหรือสะพานการออกแบบหมู่บ้านหรือชุมชนต้องคำนึงถึง

ระบบนิเวศ ๖) สังคมและวัฒนธรรม เน้นการออกแบบและเพิ่มพื้นที่ทางเดินเท้าและพื้นที่สาธารณะเพื่อพลเมืองให้เป็นแหล่งสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมแก่คนในเมืองมีการเสนอให้ตั้งสำนักงานเสริมสร้างวัฒนธรรมยั่งยืนเพื่อสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมเชิงสังคม^{๕๓}

สำหรับในประเทศไทยมีพื้นที่การดำเนินงานเมืองน่าอยู่ที่เป็นต้นแบบที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้ดำเนินการพัฒนาเมืองซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในขนาดพื้นที่ ๖ ตารางกิโลเมตร เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนจึงทำให้เมืองแห่งนี้ใช้เวลาในการเดินทางถึงที่หมายแต่ละแห่งเพียงไม่กี่นาที ไม่มีปัญหาการติดขัดไม่มีปัญหาคว้นพิษรวมถึงความโดดเด่นของวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมมากมายและผลของการเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวนี้เองที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตามมา ผู้บริหารจึงมีแนวนโยบายในการดำรงรักษาเมืองแม่ฮ่องสอนให้คงการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงการป้องกันมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมการพัฒนาที่มีมากขึ้นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนผ่านการดำเนินโครงการต่างๆ เช่น สร้างการมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยแนวคิดที่เชื่อว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงเทศบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาคว้นพิษได้ทั้งหมดแต่ต้องเริ่มจากครัวเรือนได้แก่ การจัดการขยะมีการคัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือนเป็นประเภทต่างๆ โดยขยะที่สามารถเข้าสู่กระบวนการ รีไซเคิลได้นอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะที่หลุมฝังกลบแล้วยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนส่วนขยะสดก็ส่งให้เทศบาลนำไปทำปุ๋ยเพื่อนำมาบำรุงดูแลสวนสาธารณะหรือแจกจ่ายให้ครัวเรือน^{๕๔}

๒.๗ แนวคิดการมีส่วนร่วม

ในสภาวะปัจจุบันนี้เป็นสภาวะที่องค์กรต่างๆ ทั้งหลายทั้งปวงจะต้องแข่งขันกันด้วยความรู้ ซึ่งเรียกว่า “สังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based and Society and Economy)” องค์กรต่างๆ จึงต้องหันกลับมาทบทวนและให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “คน” เพื่อให้ได้เปรียบในเชิงการแข่งขันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความสลับซับซ้อนยากที่จะเข้าใจ เราลองสังเกตปรากฏการณ์ที่อยู่รอบตัว จะเห็นว่าโลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมเกษตรเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมอุตสาหกรรม ชนบทเปลี่ยนเป็นชุมชนเมือง การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบและปัญหาตามมามากมาย อาทิเช่น ปัญหาความยากจนและช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาความรุนแรงที่ภาคใต้ ปัญหาราคาพืชผลการเกษตร ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเรื่องมลพิษภาวะ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและ

^{๕๓}สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. คู่มือการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๕๕. ๒๕๕๕.

^{๕๔}เรื่องเดียวกัน. ๒๕๕๕.

สิ่งแวดล้อม ปัญหาสื่อลามก ฯลฯ ซึ่งในความจริงปัญหาเหล่านี้ไม่ได้แยกออกจากกัน แต่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และในขณะเดียวกันสังคมต่างพยายามที่จะแสวงหา ทางออกใหม่ ๆ มีการนำเสนอแนวคิดใหม่ เช่น เศรษฐกิจพอเพียงทดแทนเศรษฐกิจทุนนิยม การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร กระแสท้องถิ่น กระแสนุรักษ์ภูมิปัญญา การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้ การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ความทับซ้อนของปัญหาและปรากฏการณ์ จนอาจกล่าวได้ว่า โลกปัจจุบันเป็นโลกของความขัดแย้ง (World of Paradox)

นอกจากนั้นในยุคปัจจุบันยังเป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร ได้เกิดมีข้อมูลข่าวสารมากมายและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว แนวคิด ทฤษฎีองค์ความรู้ที่ร่ำเรียนมาอาจกลายเป็นเรื่องล้าสมัย ไม่สามารถใช้ได้จริง ในช่วงเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้น จึงไม่มีใครหรือหน่วยงานใดที่มีความรู้เป็นพหุสูต ที่มีความรู้มากพอที่จะแก้ปัญหาหรือนำพาสังคมให้รอดพ้นจากสภาวะวิกฤติ และปัญหาที่สลับซับซ้อนอย่างเช่นที่เป็นอยู่ได้ และจากการที่ปัญหา มีความสลับซับซ้อน การแก้ปัญหา หรือการกำหนดแนวทางการทำงาน ไม่สามารถที่จะทำแบบเฉพาะที่หรือทำงานแบบต่างคนต่างทำได้อีกต่อไป เพราะจะเปรียบเหมือนทำงานแบบตาบอดคลำช้าง มองไม่เห็นภาพรวมปัญหา หรือมีความรู้มากพอที่จะแก้ปัญหานั้นได้ ดังนั้น การทำงานจะต้องพิจารณาปัญหาแบบ องค์กรรวม โดยอาศัยข้อมูล ประสบการณ์ และองค์ความรู้ของบุคคลหลายกลุ่ม หลายองค์กรมาระดมความคิดแก้ปัญหาร่วมกัน

๒.๗.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นการทำให้ทุกฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง และทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในลักษณะของกิจกรรมและการดำเนินชีวิตในวิถีชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในสิทธิอำนาจตามแนวทางประชาธิปไตยและรวมถึงเป็นการลดการพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐซึ่งความหมายของการมีส่วนร่วมและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ๔ ประการ คือ

(๑) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร และทำอย่างไร

(๒) มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ

(๓) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา

(๔) มีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของผู้คนที่อยู่อาศัยร่วมกันในสังคมนั้นเป็นโอกาสและช่องทางที่สำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนถึงการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำความเข้าใจกันบนความแตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่ความแตกต่างของกลุ่ม

คน ในเรื่อง วัย เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ฐานะ อาชีพ จนถึงความด้อยโอกาสในลักษณะต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันผ่านความแตกต่างของพื้นที่ดำเนินชีวิต ตั้งแต่ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และสภาพปัญหา รวมทั้งเกิดความเข้าใจ ความเชื่อมโยง และการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพื้นที่ดำเนินชีวิตแต่ละระดับด้วย กระบวนการเหล่านี้จะทำให้คนในสังคมมีสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ขึ้น นั่นคือเกิดการมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ตระหนักถึงชะตากรรมร่วมเห็นคุณค่าของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดเป้าหมายร่วมกัน จนเกิดสำนึกที่จะร่วมกันรับผิดชอบและแสวงหาหนทางแก้ไขร่วมกันโดยพึ่งตนเอง เป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วม คือการทำให้คนที่ถูกละเลยหรือถูกกีดกันให้ออกไปอยู่นอกของการพัฒนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา หรือการให้คนที่อยู่นอกของการพัฒนาเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ภายในเพื่อกระจายผลการพัฒนาให้ครอบคลุมถ้วนทั่ว ให้ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีส่วนร่วมในการบริโภคผลิตผลทางสังคม ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรม โครงการ หรือการดำเนินงานของรัฐ รวมทั้งกิจกรรม โครงการและการดำเนินชีวิตของประชาชนหรือชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ร่วมกันดำเนินการอย่างมีศักดิ์ศรี และมีสถานภาพเท่าเทียมกัน และเน้นที่การตัดสินใจในการเริ่มดำเนินการ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ และการร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนา

๒.๗.๒ ลักษณะของการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๑๘ลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
๒. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงาน
๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
๔. มีส่วนร่วมในการออกความเห็นและข้อเสนอแนะ
๕. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
๖. มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีในการแก้ปัญหา
๗. มีส่วนร่วมในการวางแผน
๘. มีส่วนร่วมในการประชุม
๙. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
๑๐. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
๑๑. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
๑๒. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
๑๓. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
๑๔. มีส่วนร่วมในการดำเนินตามกิจกรรมที่วางไว้

- ๑๕. มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน
- ๑๖. มีส่วนร่วมในการออกแรง หรือสละแรงงาน
- ๑๗. มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
- ๑๘. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตามหรือประเมินผล

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามการพัฒนาชนบทในประเทศไทยแท้จริงนั้นน่าจะมี ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาชาวชนบท ขั้นตอนนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น เนื่องจากชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์จะมองปัญหาของเขาได้เด่นชัดขึ้นเมื่อมีคนมาช่วยเขาวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนานี้เองที่จะทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาที่คอยสะท้อนภาพ หรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยชักนำให้ชาวชนบทมองเห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะดำเนินการวางแผนเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาก็คือ เมื่อขาดเจ้าหน้าที่ชาวชนบทก็จะไม่สามารถดำเนินการวางแผนได้ด้วยตนเอง สิ่งนี้อาจเป็นความยากลำบากที่ผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นแต่เพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผน เพราะชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนและดำเนินงานเอง เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องทำให้ได้ว่า การศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มความยาก ง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้เข้ารับการศึกษามีใช้จากระดับความสามารถของผู้ให้การศึกษา

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์ทำงานในชนบท อย่างน้อยชาวบ้านก็มีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลาย ๆ แห่งชาวชนบทสามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่ทำขึ้น เพราะเขามีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและหวงแหน

นอกจากนั้น การร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองจะทำให้ได้รับการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าการติดตามประเมินผลจากการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่ดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินตนเองด้วยว่างานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดีได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปถึงอาจประสบความสำเร็จเพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่อย่างไร ถึงแม้จะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดมุ่งหมาย การพัฒนาที่จะมุ่งพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวความคิดของบุคคลภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่น ๆ มาร่วมประเมินด้วย ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปแล้วชาวชนบทจะเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าเป็นกระบวนการที่จะทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้ เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หากสามารถขยายผลถึงทอเป็นเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ อันจะส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสได้คิด วางแผน นำทรัพยากร เงินทุน และความรู้ของตนไปแลกเปลี่ยนกับองค์กรชาวบ้านและชุมชนอื่น ๆ ก็จะก่อให้เกิดการร่วมมือและเกิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านั้นบนพื้นฐานของการเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมระหว่างกัน เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์ การเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาให้เกิดเป็นพลังสังคมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง

๒.๗.๓ การทำงานแบบมีส่วนร่วม

จากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปี ๒๕๔๐ ปรากฏว่าหลายในสังคมไทยพยายามที่จะค้นหาคำตอบว่า ทำไมประเทศไทยจึงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและพยายามที่จะแสวงหาคำตอบว่าทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดขึ้นอีก จากการศึกษา พบว่า วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้เกิดจากการพัฒนาประเทศที่ใช้เงินเป็นเป้าหมาย และให้ความสำคัญกับธุรกิจเอกชน โดยละเลย เศรษฐกิจชุมชน รัฐให้ความสำคัญกับการส่งเสริมธุรกิจการลงทุนขนาดใหญ่ ซึ่งบางกิจการบริหารโดยขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ไม่โปร่งใส พอธุรกิจขนาดใหญ่ล้ม เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ สถาบันการเงิน ก็ล้มตาม และกลายเป็นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่ลุกลามไปทั่วและคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือคนจนในเมือง คนงานในโรงงานต่าง ๆ ที่ต้องตกงาน ถูกเลิกจ้าง และกลับสู่อ้อมกอดของบ้านเกิด คือชุมชนชนบทที่

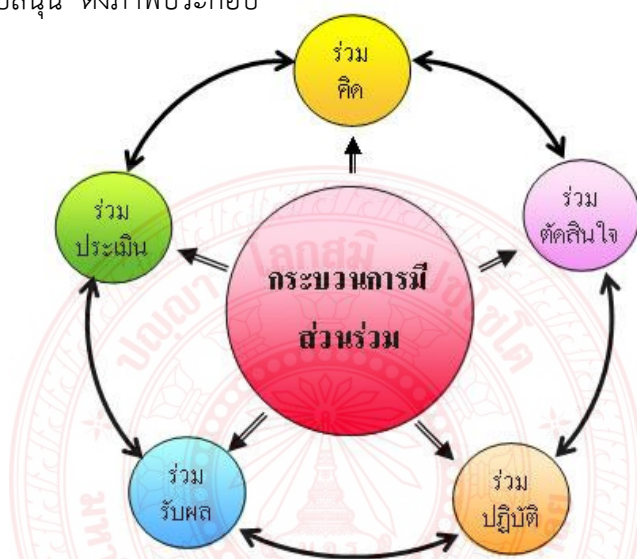
เคยจากมา แต่ถึงแม้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น จะดูเหมือนรุนแรงอย่างยิ่งจนบางคนกล่าวว่า ประเทศไทยเสียกรุงครั้งที่๓ต้องกลายเป็นเมืองขึ้นของ IMF ปี พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๒ จึงเป็นช่วงแห่งความทุกข์ระทมของคนไทย เป็นยุคข้าวยากหามากแพง ที่เราเรียกว่ายุค IMF แต่หลังจากนั้นเศรษฐกิจประเทศไทยกลับฟื้นคืนได้ถูกัญแจสำคัญที่ทำให้สังคมไทยไม่เลวร้ายอย่างที่คิด ก็คือฐานความเข้มแข็งของชุมชน

การเป็นชุมชนเกษตรที่สามารถผลิตอาหารได้เองและวัฒนธรรมความเอื้ออาทรของสังคมไทย ที่ถึงแม้จะถูกบ่อนเซาะโดยเศรษฐกิจทุนนิยม แต่ก็ยังไม่ล่มสลายไปทั้งหมด จากผลดังกล่าวทำให้เกิดนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ และถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของชาติและทำให้ประเทศไทยไม่เลวร้าย อย่างประเทศเม็กซิโกหรืออาร์เจนตินาเพราะว่าสถาบันชุมชนในชนบทยังไม่ล่มสลายและเป็นฐานในการผลิตปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตคืออาหารแรงงานที่ตกงานกลับบ้านได้กลับไปอาศัยความอบอุ่นและเอื้ออาทรที่ยังคงเหลืออยู่ พุ่มพริกและ หล่อเลี้ยง จนสามารถลุกขึ้นมายืนหยัดท่ามกลางเลี้ยงชีพได้ และรัฐบาลต่อๆ มาได้หันมาให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชนอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย จนมีนโยบายหลายประการในการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนคนรากหญ้า เพราะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า เศรษฐกิจของชุมชนคือฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ

ผลจากการศึกษาชุมชนที่เข้มแข็งของไทยได้ข้อค้นพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการตัดสินใจเรื่องส่วนรวมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะถ้าคนในชุมชน ได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่อง และนำไปสู่การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ทำให้การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นไปได้จริง โดยที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของโครงการ เป็นเจ้าของกิจกรรมที่คิดร่วมกันเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ชาวบ้านจะรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาและเกิดความตระหนักในการที่จะร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะดำเนินกิจกรรมการพัฒนาให้สำเร็จ ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่าการรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มเศรษฐกิจ สหกรณ์ และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายประสานการทำงานร่วมกันเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะว่า การพัฒนาทั้งหลายจะเกิดขึ้นต้องอาศัยพลังของความสามัคคี ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมไม้ร่วมมือของคนในสังคม ร่วมกัน ตั้งแต่กลุ่มเล็กๆ จนกระทั่งถึงสังคมใหญ่ ก็คือการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเขา เมื่อกลุ่มเข้มแข็งก็จะสามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาอื่นๆ ให้เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจหรือสังคม ที่ผ่านมา การส่งเสริมของหน่วยงานราชการต่าง ๆ พยายามที่จะส่งเสริมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้เกิดขึ้น เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ ก็จัดตั้งสหกรณ์ รวมทั้งกลุ่มสตรีสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตรก็จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรรวมการพัฒนาชุมชน ก็จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่างๆ มากมาย จนมีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมากมายมหาศาล

๒.๗.๔ กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมิณผล และร่วมรับประโยชน์ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนดแต่หมายถึง การให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชน เกิดการร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชน และรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๒.๑ แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม

โดยทั่วไปการร่วมคิดและตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริงๆ และเป็นอิสระในการแสดงออก เพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพ ฐานะอำนาจทางสังคมแตกต่างกัน ปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการแสดงออก คนแต่ละคนต่างก็มีมุมมองในการตัดสินใจคุณค่าเรื่องต่างๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์แตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อย่างไรก็ตามหากมีวิทยากรกระบวนการที่สามารถเอื้ออำนวยให้ทุกคนคิดและแสดงออกโดยอิสระ ก็จะเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้น กลับเป็นตัวทวีคูณให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และก่อให้เกิดพลังที่จะนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน

๒.๘ กระบวนการเทคโนโลยี สุขภาวะ และศิลปะ

ความหมายของสิ่งแวดล้อมมีแนวทางกล่าวถึงความหมายของสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังนี้ คำว่าสิ่งแวดล้อม มีรากศัพท์มาจากภาษาฝรั่งเศส คือ Environ แปลว่า Around ฉะนั้น Environment จึงหมายถึง Totality of Mom's Surrounding

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบๆ มนุษย์ทั้งที่ดีและไม่ดี เช่น โรงเรียนสร้างสวนดอกไม้ให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีแก่นักเรียน

ศดิดา ภารา^{๕๕}สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่รอบตัวมนุษย์ทั้งในระยะใกล้และไกลอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตก็ได้ ทุกอย่างเกี่ยวข้องเป็นระบบ และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิต

สรุป สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ทั้งใกล้และไกล เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ทุกอย่างสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อมนุษย์

คุณสมบัติของสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมนุษย์มีคุณสมบัติเฉพาะตัว ๗ประการ คือ

๑. สิ่งแวดล้อมไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อยู่ร่วมด้วยเสมอ เช่น ปลาอยู่ในน้ำ ดินอยู่กับต้นข้าว คนกับที่ฟัก ฯลฯ

๒. สิ่งแวดล้อมต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทุกชนิดต้องการสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อการอยู่รอด หรือจรรโลงชีวิตของตนเอง เช่น ต้นยาง ต้องการดินและน้ำ โคต้องการน้ำ ฯลฯ

๓. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทจะมีความแข็งแรงทนทานแตกต่างกัน เช่น ดินจะถูกชะล้างได้ง่าย

๔. สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาที่เปลี่ยนไป เช่น ที่เขื่อนราใหม่ ๆ มีสีสนสวยงาม แต่เมื่อใช้งานนานจะเกิดการบารุง เป็นต้น

๕. สิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเรียกว่า ระบบนิเวศ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยกันและกันทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

๖. สิ่งแวดล้อมจะสัมพันธ์เป็นลูกโซ่ หมายความว่า เมื่อสิ่งแวดล้อมชนิดหนึ่งถูกทำลายก็จะกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นลูกโซ่เสมอ เช่น ป่าถูกทำลาย จะส่งผลให้พื้นดินพังทลายหรือเผาป่าทำให้โลกร้อนขึ้น เป็นต้น

^{๕๕}ศดิดา ภารา.ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.พิมพ์ครั้งที่๑. กรุงเทพมหานคร : ส. เอเซียเพรส ,๒๕๕๐.

๗. สิ่งแวดล้อมทุกชนิดมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมชนิดนั้น ๆ เช่น ต้นไม้ น้ำ คน บ้าน แต่ละชนิดมีลักษณะแตกต่างกันประเภทของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็นประเภทได้ ๒ ประเภท ได้แก่ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment)

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติและให้มีประโยชน์ต่อมนุษย์ มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งแวดล้อมชีวภาพ (Biological Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต เช่น คน สัตว์ พืช เป็นต้น

๒. สิ่งแวดล้อมกายภาพ (Physical Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น ลม ไฟ น้ำ ควัน เสียง เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่มีตัวตน มี ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) หรือเรียกว่าสิ่งแวดล้อมรูปธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถมองเห็นได้ เช่น ถนน เมือง สะพาน รถ เครื่องบิน เป็นต้น

๒. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรืออาจเรียกว่า สิ่งแวดล้อมนามธรรม เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกัน เช่น ศาสนา กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ พฤติกรรมของคน เป็นต้น

ประโยชน์ของการจัดการสิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจำแนกออกเป็นประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

๑. ประโยชน์ทางตรง

(๑) องค์กรบริหารด้านสิ่งแวดล้อมได้ ลดการใช้ทรัพยากรด้านวัสดุอย่างมีระบบ

(๒) ลดค่าใช้จ่ายในการจัดการผลิต เนื่องจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

(๓) มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น การจัดการการทรัพยากร การจัดการของเสีย (Waste Management) ทำให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเป็นผลให้ต้นทุนต่ำ

(๔) เกิดสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี พนักงานมีความปลอดภัยในการทำงาน ลดความเสี่ยงที่เกิดจากความผิดพลาดในการกำจัดขยะที่มีพิษ รวมถึงลดความเสี่ยงที่เกิดต่อชุมชนรอบๆ สถานประกอบการ

๒. ประโยชน์ทางอ้อม

(๑) สร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับองค์กร เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นผู้ผลิตที่มีจริยธรรม ไม่เป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อชุมชน

(๒) เพิ่มโอกาสทางธุรกิจซึ่งเป็นผลจากการคิดริเริ่มผลิตสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้การเจรจาทางการค้าสะดวกยิ่งขึ้น เป็นผลให้สามารถรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดและเพิ่มโอกาสในการขยายตลาดในอนาคตอีกด้วยนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

(๓) ช่วยในการอนุรักษ์ ทรัพยากรของโลกซึ่งเหลืออยู่ไม่มากนัก

สุขภาพหรือสุขภาวะ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓) ประกอบด้วยสี่มิติได้แก่ สุขภาวะทางกาย ทางจิตทางปัญญา และทางสังคม

สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่มีอุบัติเหตุ

สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลง สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การรอบรู้รู้เท่าทันสรรพสิ่ง มีความเมตตากรุณามีสติสมาธิ

สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ชุมชน สถานที่ทำงาน คนในชุมชน รวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีมีความเสมอภาคและมีสันติภาพ

ปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ หมายถึง ปัจจัยที่เพิ่มโอกาสของการเกิดโรคและผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม และไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางจิต ทางปัญญา และทางสังคมด้วย

ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อสุขภาพ (Social determinants of health: SDH) หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อมที่บุคคลเกิด เติบโต มีชีวิต ทำงาน โดยสภาพเหล่านี้ถูกกำหนดจากนโยบายของฝ่ายบริหาร ซึ่งกำหนดวิธีการในการกระจายอำนาจและทรัพยากรทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ปัจจัยทางสังคมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นธรรมทางสุขภาพ (health inequality) ทั้งในและระหว่างประเทศ

อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (Life Expectancy at birth) หมายถึง จำนวนปีที่คาดว่าจะคนจะมีชีวิตอยู่ต่อไป นับตั้งแต่ปีที่เกิด

อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดที่มีสุขภาวะ (Health Adjusted Life Expectancy at birth) หมายถึง จำนวนปีโดยเฉลี่ยที่คาดว่าจะคนจะมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมีสุขภาวะนับตั้งแต่ปีที่เกิด

๒.๙ บริบททั่วไปของเทศบาลนครขอนแก่น

เทศบาลนครขอนแก่น เดิมได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง โดยพระราชกฤษฎีกา การจัดตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๗๘ นายกเทศมนตรีคนแรก คือ พระเสนาราชภักดี เข้าดำรงตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๗๘ ก่อนได้รับการยกฐานะเป็น เทศบาลเมืองตามพระราชกฤษฎีกา ๒ เดือน ศาลาเทศบาลเมืองขอนแก่นตั้งอยู่ในที่ดินราชพัสดุแปลง ที่ตั้งศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ในขณะนั้นอยู่ทางด้านตะวันตกของถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น ตรงข้ามกับสถานีตำรวจภูธร อำเภอเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงได้ย้ายที่ทำการไปอยู่ในที่ดินแปลงที่ตั้งสถานีอนามัยและสถานีดับเพลิงด้านตะวันออกของถนนกลางเมือง อยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเวลา ๑๖ ปี ต่อมากระทรวงมหาดไทย ให้สำนักงานเทศบาลเมืองขอนแก่นใช้อาคารร่วมกับอำเภอเมืองขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ จนถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๗ รวมเป็นเวลา ๑๙ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ จึงได้ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่ในที่ปัจจุบันและได้เปิดทำการตั้งแต่วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๗ เป็นต้นมา

การเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองขอนแก่น ในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา เป็นการเติบโต ในอัตราเร่ง มีประชากรในทะเบียนราษฎรและประชากรแฝง รวมกันมากกว่า ๒ แสนคน ในอนาคต ยังมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นด้วย เห็นได้จาก โครงการก่อสร้างคอนโดมิเนียม กว่า ๒,๐๐๐ ยูนิต ในย่านใจกลางเมือง เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น เทศบาลนครขอนแก่น จึงมีโครงการ พัฒนา รองรับการเติบโตของย่านธุรกิจหลายอย่าง อย่างเช่น โครงการพัฒนาทางเท้าเพื่อการใช้งาน ของคนทุกกลุ่ม โครงการเดินสายไฟฟ้าระบบใต้ดิน และ โครงการติดตั้งสตรีตเฟอร์นิเจอร์ในพื้นที่ สาธารณะ ฯลฯ

การพัฒนาเมืองขอนแก่นได้รับการวางรากฐานจากอดีตสู่ปัจจุบัน ภายใต้การขยายตัวที่ รวดเร็วของเมือง เกิดความเจริญรุดหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางด้านวัตถุ โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมและการขนส่ง (Logistics) เศรษฐกิจ การค้าขาย การเมือง สังคม ประเพณีวัฒนธรรม การศึกษา สิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมา ได้มีการวางแผนการและกำหนด รอบทิศทางการบริหารจัดการควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอย่างไม่หยุดนิ่ง ก่อเกิดผลแห่ง การพัฒนาเมืองที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาบุคลากรขององค์กรเพื่อเตรียมความพร้อมในการ บริหารงานท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนด้วยการออกแบบสู่เมืองแห่งอารยะสถาปัตย์ (Universal Design) เพื่อสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียม การสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทร การสร้าง ความเข้มแข็งและศักยภาพของประชาชน การปฏิรูปการศึกษา การสร้างเมืองไปสู่มหานครปลอด มลพิษในอากาศ (Low carbon City) ขอนแก่นนครแห่งความสดใส ด้วยเมืองในสวนแห่งมหานครสีเขียว (Green City) นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาในเรื่องการพัฒนาระบบขนส่งมวลชน การส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวสู่ความเป็นเมืองแห่งเทศกาล (Event City) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนความเป็นเมืองแห่งการ
ประชุมและสัมมนา (Mice City) (เทศบาลนครขอนแก่น, ๒๕๖๐)

เทศบาลนครขอนแก่น มีพื้นที่ในความรับผิดชอบ ๔๖ ตารางกิโลเมตร มีชุมชนในเขตพื้นที่
แบ่งออกเป็น ๔ เขต จำนวน ๙๕ ชุมชน

เมื่อพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น พ.ศ. ๒๔๗๘ เขตเทศบาลมีพื้นที่ ๔.๐๓๑
ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	ตำบลศิลา
ทิศใต้	จด	ตำบลกุดกว้าง
ทิศตะวันออก	จด	ตำบลพระลับ, ตำบลหนองแสง
ทิศตะวันตก	จด	ตำบลเมืองเก่า

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีพระราชกฤษฎีกาย้ายเขตเทศบาลเมือง ให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มาก
ขึ้น ปัจจุบันมีพื้นที่ ๔๖ ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	ตำบลศิลา
ทิศใต้	จด	ตำบลเมืองเก่า
ทิศตะวันออก	จด	ตำบลพระลับ
ทิศตะวันตก	จด	ตำบลบ้านเป็ด

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลนครขอนแก่นได้ ประกาศในราช
กิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๔๐ ก ลงวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘ และมีผล
บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นไป

๒.๙.๑ ด้านประชากร

ชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งหมด ๙๕ ชุมชน แบ่งออกเป็น ๔
เขต ดังนี้ (แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑ เทศบาลนครขอนแก่น)

- เขต ๑ มี ๑๗ ชุมชน
- เขต ๒ มี ๒๘ ชุมชน
- เขต ๓ มี ๓๑ ชุมชน
- เขต ๔ มี ๑๙ ชุมชน

จำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีจำนวนประมาณ ๑๑๕,๖๗๔ คน ซึ่งจำแนก
อายุตามกลุ่มช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ (สำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลนครขอนแก่น
(ข้อมูลสำรวจเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙)

อัตรากำลังข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้าง เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประจำปี ๒๕๖๐

- ข้าราชการ ๗๗๙ คน
- ลูกจ้างประจำ ๔๐ คน
- พนักงานจ้างตามภารกิจ ๔๙๐ คน
- พนักงานจ้างทั่วไป ๓๓๖ คน
- รวมทั้งสิ้น ๑,๖๔๕ คน

ในปัจจุบันแนวโน้มของจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีจำนวนลดลง เนื่องจาก การขยายตัวของเขตที่อยู่อาศัยชิดเขตเทศบาลในรูปแบบของหมู่บ้านจัดสรรโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๙ อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน เขตเมืองขอนแก่น (ในเขตเทศบาลนครรวมถึง พื้นที่ติดกับเขตเทศบาล ซึ่งได้แก่ เทศบาลเมืองศิลา เทศบาลตำบลบ้านเป็ด เทศบาลตำบลเมืองเก่า และเทศบาลตำบลพระลับ) มีจำนวนประชากรจดทะเบียน รวมถึงประชากรแฝงรวมอาศัยอยู่เป็น จำนวนมากและหนาแน่นประมาณ ๔๕๐,๐๐๐ คน โดยประมาณ (เทศบาลนครขอนแก่น)

๒.๙.๒ ด้านการขนส่ง

เทศบาลนครขอนแก่นมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกับเมืองอื่นๆ หลายทางได้แก่ทาง บก และทางอากาศ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๙.๒.๑ ทางบก ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงแผ่นดินในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒ (ถนนมิตรภาพ)
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ (ถนนมะลิวัลย์)
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๓๐ (ถนนวงแหวนรอบเมืองขอนแก่น)

๒.๙.๒.๒ ทางรถไฟ

จากสถานีรถไฟกรุงเทพมีรถธรรมดา รถเร็ว รถด่วน โดยมีจุดจอดรับ – ส่ง ผู้โดยสารที่ สถานีรถไฟขอนแก่น

๒.๙.๒.๓ ระบบขนส่งมวลชน

- รถโดยสารประจำทาง ขอนแก่นซิตี้บัส ท่าอากาศยานขอนแก่น - รอบเมือง - สถานีขนส่ง บขส.๓ (อัตราค่าโดยสาร ๑๕ บาทตลอดสาย)
- รถไฟฟ้ารางเบา อยู่ระหว่างการประกวดราคาและยื่นข้อเสนอโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนระบบรถไฟฟ้ารางเบา (Light Rail Transit) ประเภท TRAM สายเหนือ-ใต้ โดยบริษัท ขอนแก่น ทรานซิทซิสเต็ม จำกัด (KKTS)

๒.๙.๒.๔ ทางอากาศ

ท่าอากาศยานขอนแก่น ปัจจุบันมีสายการบิน ดังนี้

- Thai airways
- Thai smile
- Air Asia
- Nok Air
- Thai Lion Air

๒.๙.๓ ด้านการศึกษา

๒.๙.๓.๑ สถาบันอุดมศึกษา

- มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
- วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น
- มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น
- วิทยาลัยบัณฑิตเอเซีย
- สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ศูนย์ขอนแก่น
- สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ หน่วยการเรียนรู้ทางไกลจังหวัดขอนแก่น
- สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒.๙.๓.๒ โรงเรียนในสังกัด

- โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง
- โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก
- โรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู
- โรงเรียนเทศบาลโนนหนองวัด
- โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม
- โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม
- โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน
- โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่
- โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแวง

- โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย
- โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน

๒.๙.๓.๔ วัฒนธรรม งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่

- งานประเพณีทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ โดยจะจัดขึ้นในวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี
- งานประเพณีสุดยอดสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูน – เสี่ยงแคน และถนนข้าวเหนียว โดยจะจัดขึ้นในวันที่ ๕ – ๑๕ เมษายน ของทุกปี
- งานประเพณีวันเข้าพรรษา โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันเข้าพรรษาของทุกปี
- งานประเพณีออกพรรษา ได้ประทับบูชา พุทธกัตถัญญ โดยจะจัดขึ้นระหว่างวัน ออกพรรษาของทุกปี
- งานเทศกาลโหมหนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด จัดขึ้นในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน – ๑๐ ธันวาคม ของทุกปี

เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองแห่งศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการขยายตัวที่รวดเร็ว จึงมีปัญหาด้านมากมายนั่นก็คือ เกิดการกระจายตัวของชุมชนไปสู่บริเวณโดยรอบ การเสื่อมโทรมของ เมืองเก่า (Downtown) การใช้รถส่วนตัวมากขึ้น การใช้ขนส่งสาธารณะน้อยลง ส่งผลต่อปัญหาจราจร สิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ จึงต้องมีการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน นั่นคือ นโยบายการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน จากสำนักงานนโยบายแผนจราจรและมหาวิทยาลัยขอนแก่น เสนอแนะให้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะทั้ง ๕ เส้นทางเพื่อแก้ปัญหา ลดการกระจายตัวของประชาชน ทำให้ประชาชนเปลี่ยนวิธีการเดินทางจากการใช้ รถส่วนตัวเป็นการเดินและใช้ขนส่งสาธารณะมากขึ้น ก่อให้เกิดศูนย์รวมการเดินทาง เมืองกลับมามีชีวิตชีวา ส่งเสริมเศรษฐกิจ เพิ่มความหลากหลาย ชุมชนบริเวณรอบเกิดการพัฒนาไปพร้อมๆกัน ส่งผลถึงภาคเอกชน ให้เข้ามาลงทุนและพัฒนาเมือง จากแนวคิดดังกล่าวจะส่งผลถึงให้ขอนแก่นเป็นเมืองอัจฉริยะที่สมบูรณ์แบบ

๒.๙.๔ ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่น

เมืองขอนแก่นมีศักยภาพด้านการเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ตามระเบียงเศรษฐกิจ (EWEC) กลุ่มประเทศเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor หรือ EWEC) เป็นการเชื่อมโยงระหว่าง ๕ ประเทศ คือ จีน เวียดนาม ลาว ไทย และพม่า โดยจังหวัดขอนแก่นเป็นจุดผ่านที่สำคัญของโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยนนานาประเทศดังกล่าว ซึ่งจะเป็นโอกาสในการเข้าถึงตลาดต่างประเทศ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรมและบริการของไทย อำนวยความสะดวกด้านการค้าข้ามพรมแดน และขยายฐานการลงทุนไปยังประเทศ

เพื่อนบ้านและติดต่อกับชาติอื่น ๆ มากขึ้น ทำให้ ปัจจุบันนี้เมืองขอนแก่นได้กำหนดให้เป็น MICE CITY (MICE ย่อมาจากแนวคิดด้าน Meeting, Incentive, Conventions, and Exhibition) กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาพคล่องทางเศรษฐกิจและรายได้ให้กับชาวเมืองขอนแก่นเพิ่มมากขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลให้พื้นที่เมืองขอนแก่นมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายด้าน อาทิ ปัญหาจราจร ปัญหาการจัดการขยะ การลดลงของพื้นที่สีเขียว เป็นต้น ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดภาระหน้าที่ และบทบาทของเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนซึ่งถือเป็นการบริหารกิจการบริการสาธารณะพื้นฐาน จากการที่เมืองขอนแก่นเป็นเมืองที่มีหลากหลายบทบาทเมืองมีการขยายเติบโตอย่างรวดเร็ว

เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy) เกิดการจ้างงานจากการเพิ่มของที่อยู่อาศัยใหม่จากการพัฒนา TOD และระบบขนส่งสาธารณะ ยังเชื่อมโยงสู่การเกิดของธุรกิจใหม่ๆ ในย่านเมืองเก่าและ TOD เป็นการดึงดูดนักลงทุน เข้าสู่จังหวัดขอนแก่น จากแผนแม่บท ๓๐ ปีซึ่งมีความเป็นไปได้ในเชิงการพัฒนา เนื่องจากการ พัฒนาระบบขนส่งมวลชนและ TOD ทำให้เกิดความหลากหลาย เกื้อกูลต่อเศรษฐกิจ โดยจุดสำคัญ คือการมีส่วนร่วมในการพัฒนา PPP (Public Private Partnership) (โครงการสนับสนุนการออกแบบเมืองอัจฉริยะ (Smart Cities - Clean Energy), ๒๕๕๙)

๒.๙.๕ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของเมืองขอนแก่น

กรอบและแนวทางพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายในสังคมเมืองขอนแก่น ในการที่นำพาและก้าวสู่ความเป็นเมืองที่มีความพร้อมรอบด้านและเพื่อให้สอดคล้องและนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาเมือง การกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองในอนาคต เทศบาลนครขอนแก่นจึงให้ความสำคัญที่จะขับเคลื่อนพัฒนาเมืองด้วยความ “รวดเร็ว สะดวก Smart คุ่มค่า และยั่งยืน” เพื่อใช้เป็นแรงผลักดันและผลต่อการพัฒนาที่ผ่านมา รวมถึงการสร้างความพร้อมของการพัฒนาเมืองให้มีความเท่าเทียมกันและทัดเทียมในการรับเมืองกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)^{๕๖}

ก้าวต่อไปของการพัฒนาเมืองแห่งอนาคต ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น จึงมุ่งเน้นการออกแบบแผนการพัฒนาหลายอย่างให้เกิดขึ้นกับเมืองมากมาย เช่น แบบแผนการเดินทางและต่อยอดการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง แบบแผนของที่อยู่อาศัยและการเลือกที่อยู่อาศัย แบบแผนการทำงานร่วมกัน ด้วยการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็น

^{๕๖}เทศบาลนครขอนแก่น. รายงานการปฏิบัติงานเทศบาลนครขอนแก่น๔.๐.ประจำปี๒๕๖๐. [Online] <http://www.kkmuni.go.th/pdf-download/smart-city-๖๐.pdf,๒๕๖๐>.

เป็นเรื่องของการพัฒนาที่ดินบริเวณรอบสถานีรถไฟฟ้าขอนแก่น เพื่อรองรับการขยายตัวของสถานีรถไฟ การพัฒนาที่ดินและสวนสาธารณะในเมืองขอนแก่น การจัดตั้งบริษัทร่วมทุนกับกลุ่มนักธุรกิจท้องถิ่น รวมไปถึงแบบแผนทางสังคมและรูปแบบการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งแบบแผนเหล่านี้จะเป็นแบบแผนการพัฒนาที่นำพาเมืองขอนแก่นเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองพิเศษในอนาคตอันใกล้^{๕๗} เมื่อคุณภาพชีวิตของผู้คนดีขึ้น จะส่งผลให้สามารถบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม หรือสัมผัสกับวัฒนธรรมในการใช้ชีวิตได้มากยิ่งขึ้น มีโอกาสในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองแห่งศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการขยายตัวที่รวดเร็ว จึงมีปัญหาด้านคมนาคมมาช้านานก็คือ เกิดการกระจายตัวของชุมชนไปสู่บริเวณโดยรอบ การเสื่อมโทรมของ เมืองเก่า (Downtown) การใช้รถส่วนตัวมากขึ้น การใช้ขนส่งสาธารณะน้อยลง ส่งผลต่อปัญหาจราจร สิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ จึงต้องมีการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน นั่นก็คือ นโยบายการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน จากสำนักงานนโยบายแผนจราจรและมหาวิทยาลัยขอนแก่น เสนอแนะให้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะทั้ง ๕ เส้นทางเพื่อแก้ปัญหา ลดการกระจายตัวของประชาชน ทำให้ประชาชนเปลี่ยนวิธีการเดินทางจากการใช้ รถส่วนตัวเป็นการเดินและใช้ขนส่งสาธารณะมากขึ้น ก่อให้เกิดศูนย์รวมการเดินทาง เมืองกลับมามีชีวิตชีวา ส่งเสริมเศรษฐกิจเพิ่มความหลากหลาย ชุมชนบริเวณรอบเกิดการพัฒนาไปพร้อมๆกัน ส่งผลถึงภาคเอกชน ให้เข้ามาลงทุนและพัฒนาเมือง จากแนวคิดดังกล่าวจะส่งผลถึงให้ขอนแก่นเป็นเมืองอัจฉริยะที่สมบูรณ์แบบ ทั้ง ๘ ด้าน ดังนี้

๑) Smart mobility

การพัฒนาเมืองที่ประสานกับระบบขนส่งสาธารณะ ๕ เส้นทาง พื้นที่เมืองสองส่วนที่เชื่อมโยงกันคือ ส่วนที่ ๑ พื้นที่มีตรภาพ Development corridor new town : mixuseที่เกิดขึ้นใหม่ จากการพัฒนา TOD ทั้งที่เป็น HSR TOD และ CITY TOD และส่วนที่ ๒ การฟื้นฟูเขตเมือง CBD หรือ down town revitalization บริเวณแกนถนนประชาสโมสร-กลางเมือง รื่นรมย์ ซึ่งส่งผลต่อการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ลดการใช้รถส่วนตัว ด้วยการให้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะ เช่น LRT Smart Bus ทางจักรยาน ทางเท้า ยังมีการใช้พื้นที่สาธารณะ ให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูที่รกร้างเป็นสวนสาธารณะ (บริเวณหน้า ร.ร. สนามบิน) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใหม่ (ธนาคารแห่งประเทศไทยเดิม) รวมถึงโครงการอื่นๆ ประกอบด้วย โครงการด้าน IOT logistic ที่ได้ทำและได้รับงบประมาณเสนอ รัฐบาลจากงบปี ๖๐-๖๑ และได้รับจัดสรรไปแล้ว เช่น แอปU phae เทศบาลนคร แอปSmart mobility ๖๐

^{๕๗}อ้างแล้ว,เทศบาลนครขอนแก่น. รายงานการปฏิบัติงานเทศบาลนครขอนแก่น๔.๐.ประจำปี๒๕๖๐.

(ขนส่ง) โครงการ SCPOC (smart city operation center), Safety KK, Drone Surveillance System Healthy App, Free wifi, A digital๓D Mapping

๒) Smart Energy

ในส่วนของพลังงานอัจฉริยะ มีการสร้างระบบพลังงานหมุนเวียนในพื้นที่ ระบบการจัดเก็บพลังงาน และการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งสามารถลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกได้หลายล้านตัน/ปี และอีกทั้ง เทศบาลนครขอนแก่นได้สร้างโรงไฟฟ้าขยะ (Alliance Clean Power Co.,ltd) ซึ่งถือเป็น Renewable Energy จากขยะแห่งแรกในภาคอีสาน

๓) Smart Building

ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การสร้างอาคารอัจฉริยะ ซึ่งอาคารใหม่ที่เกิดขึ้นทั้งหมดจะมีการออกแบบให้ใช้พลังงานสุทธิเป็นศูนย์ (Net zero) และยังใช้ระบบพลังงานธรรมชาติเข้ามาใช้เป็นแนวคิดในการจัดวางอาคาร เกิดร่มเงา เกิดการไหลเวียนของกระแสลม ซึ่งมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ทำอาคารต้นแบบดังกล่าวขึ้นใน มหาวิทยาลัยขอนแก่นและยังมีบริษัทเอกชนในจังหวัดที่ผ่านเกณฑ์อาคารเขียว

๔) Smart Environment

ในส่วนของสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ ยึดหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างระบบพื้นที่สีเขียวที่สัมพันธ์กับ การระบายน้ำฝน การเปลี่ยนเมืองให้เป็นเมืองซับน้ำด้วยการออกแบบอาคารโดยใช้วัสดุที่ยอมให้น้ำซึมผ่าน เพื่อลดปัญหาน้ำท่วมเมือง ในส่วนของการจัดการของเสียจะเน้นการจัดการที่ต้นทางในระดับอาคาร และเปลี่ยนของเสียเป็นพลังงานหมุนเวียน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

๕) Smart Economy

เศรษฐกิจอัจฉริยะ เกิดการจ้างงานจากการเพิ่มของที่อยู่อาศัยใหม่จากการพัฒนา TOD และระบบขนส่งสาธารณะ ยังเชื่อมโยงสู่การเกิดของธุรกิจใหม่ๆ ในย่านเมืองเก่าและ TOD เป็นการดึงดูดนักลงทุน เข้าสู่จังหวัดขอนแก่น จากแผนแม่บท ๓๐ ปีซึ่งมีความเป็นไปได้ในเชิงการพัฒนา เนื่องจากการ พัฒนาระบบขนส่งมวลชนและ TOD ทำให้เกิดความหลากหลาย เกื้อกูลต่อเศรษฐกิจ โดยจุดสำคัญ คือการมีส่วนร่วมในการพัฒนา PPP (Public Private Partnership)

๖) Smart Community

ด้านชุมชนอัจฉริยะ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ Mobility Drives City ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ในการคิดของประชาชนชาวขอนแก่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดเวทีประชาชนในทุกภาคส่วน และมีการร่วมมือกันทุกระดับตั้งแต่ระดับจังหวัด เทศบาลนครขอนแก่น ภาควิชาการประชาชน และส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวงคมนาคม และกระทรวงอื่นๆ มาอย่างต่อเนื่อง

๗) Smart Governance

การบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะ จากแผนแม่บท ๓๐ ปีดังกล่าว เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีการกำหนดองค์การบริหารจัดการที่ชัดเจน เช่น การจัดตั้งบริษัท ๕ เทศบาล ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จ สิ่งแรกของไทย และการรวมตัวของ ภาคเอกชน หอการค้า สภาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จังหวัดขอนแก่นยังจัดทำแผนของ Smart City ซึ่ง ได้รับการอนุมัติจาก คสช. มีโครงการที่ได้รับงบประมาณและเริ่มดำเนินไปแล้ว หลายโครงการ อีกทั้งยัง ผ่านโครงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปี งบประมาณ ๒๕๕๙

๘) Smart Innovation

นวัตกรรมอัจฉริยะ ซึ่งกลายเป็นต้นแบบในการพัฒนาเมืองตามแผนแม่บท ๓๐ ปี ดังกล่าว อาทิเช่น การอนุมัติให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยรัฐและเอกชน, การจัดตั้งบริษัท ๕ เทศบาลเพื่อรองรับ การบริหารพื้นที่ , การรวมตัวก่อตั้ง บริษัท พัฒนาเมือง, การรวมตัวของภาคประชาชนและหน่วยงาน ต่างๆ ในการขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ เพื่อให้ทุกคนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ทั้งหมดนี้เป็นการลดภาระจากรัฐบาล ทำให้ทางจังหวัดสามารถสร้างงบประมาณตัวเอง ซึ่งเป็นแนวทาง ในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชาวขอนแก่น ได้เริ่มศึกษาและพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและบริเวณชุมชนรอบพื้นที่ (TOD) โดยเริ่มต้นแผนพัฒนาระยะที่ ๑จริงๆ แล้วในปี ๒๕๖๐ ต่อจากนี้ไป Mobility Drives City จะขับเคลื่อนเมือง ไปสู่ศูนย์กลางของภูมิภาค ตะวันออกเฉียงเหนือและ AEC ดังนั้น KhonKaen Smart City จะไม่ได้เป็นเพียง แค่นิคมของประชาชน ชาวขอนแก่นอีกต่อไป อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างที่ดีที่สร้างให้เกิดการพัฒนาต่อประเทศ ได้รับ การยอมรับจากรัฐมนตรีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารว่า รูปแบบการพัฒนาของจังหวัดขอนแก่น จะเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาบริบทของเมืองขอนแก่น จะเห็นได้เมืองขอนแก่นเป็นจุดศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความเหมาะสมในการพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข เป็นต้น ดังที่มีการขยายตัวเมืองในปัจจุบันที่พัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐.๑ งานวิจัยในประเทศ

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์^{๕๘} ได้ศึกษาการออกแบบชุมชนเมืองที่น่าอยู่ และยั่งยืน : ทฤษฎีและประสบการณ์ พบว่า ทฤษฎี แนวคิด และกระบวนการทัศน์ที่กำลังได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบันคือ ‘เมืองกระชับ’ และ ‘ชุมชนเมืองยุคใหม่’ การศึกษากระบวนการทัศน์การออกแบบชุมชนเมืองเฉพาะมิติทางด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมของเมืองสำคัญในสหรัฐอเมริกา คือ ฟิลาเดลเฟียบัลติมอร์ และซานฟรานซิสโก ปรากฏการณ์พัฒนาเมืองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ ‘เมืองกระชับ’ และ ‘ชุมชนเมืองยุคใหม่’ จากทฤษฎีและประสบการณ์เหล่านี้ นำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบชุมชนเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืนสำหรับชุมชนในประเทศไทย

กุลทิพย์ ศาสตระรุจิ และทัศนทกานต์ ดวงรัตน์^{๕๙} ได้ศึกษาการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคม พบว่า การสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) นั้นเป็นกระบวนการสื่อสารผ่าน มิติภายนอกขององค์กรการศึกษาคือ มหาวิทยาลัย ธุรกิจบัณฑิตได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ในการแก้ไขและพัฒนาสังคมผ่านสื่อกิจกรรมภายใต้โครงการ “สายน้ำจากสายธารสู่แม่” สะท้อนให้เห็นถึงว่าองค์กรการศึกษาได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการซึ่งได้ใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยที่มีคณะนิเทศศาสตร์จัดทำโครงการของคณะและมีการวางแผน ให้คณาจารย์นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี (Corporate Citizenship) อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภค ทั้งนี้ได้เน้นองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) กลยุทธ์การสื่อสาร CSR ผ่านสื่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑. องค์กรเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล ๒. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสาร คือ คนในชุมชนและเครือข่ายที่ส่งสารไป และ ๓. ภาพลักษณ์หรือสารที่ส่งออก

^{๕๘}สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. ทฤษฎีการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๐.

^{๕๙}กุลทิพย์ ศาสตระรุจิ และทัศนทกานต์ ดวงรัตน์. การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๗.

ธัญพร วณิชฤทธา^{๖๐} ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า (๑) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) คน ๒) สื่อและเทคโนโลยี ๓) พื้นที่ ๔) ทรัพยากรปัจจัยสนับสนุน และ ๕) เรื่องที่จะเรียนรู้ และมีขั้นตอนกระบวนการ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ ๒) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง ๓) แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ในทีม ๔) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ ๕) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ ๖) สะท้อนกลับ ปรับวิธี (๒) ผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่าผลการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมหลังการใช้รูปแบบมีการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบทุกด้านผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นในระดับมากที่สุด

สมรทิพย์ วิภาวนิช^{๖๑} ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสุขภาวะชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ๑) การสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านพฤติกรรมสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และจากการศึกษาข้อมูล เชิงคุณภาพจำนวน ๒ ชุมชน พบว่า มีการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคมด้านพฤติกรรมสุขภาพ และด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพ ๒) การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสุขภาวะชุมชนได้รูปแบบชื่อว่า “SMART Model” ซึ่งผ่านการรับรองแล้ว ๓) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสุขภาวะชุมชนกับกลุ่มทดลอง พบว่า ผลการทดสอบความรู้ สอบถามเจตคติต่อการสร้าง

^{๖๐}ธัญพร วณิชฤทธา. การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ. ๒๕๕๘. หน้า ๑๘๗๕-๑๘๙๑.

^{๖๑}สมรทิพย์ วิภาวนิช. การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสุขภาวะชุมชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ. ๒๕๕๘. หน้า ๑๒๐๗-๑๒๒๓.

เสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑๔) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสุขภาพะชุมชนในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และจากการถอดบทเรียน พบว่ามีความก้าวหน้าในการดำเนินงานการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งทางด้านพฤติกรรมสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

กรวรรณ รุ่งสว่าง^{๖๒} ได้ศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์ตามลักษณะท้องถิ่นในประเทศไทยพบว่าแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์คือสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุ หรือชนชาติซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือแนวคิดและรายละเอียดขององค์ประกอบชุมชนเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต^{๖๓} ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีพบว่า ๑) สารานุกรมธรรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแท้จริง ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา

^{๖๒}กรวรรณ รุ่งสว่าง. การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่นราชบุรี และบางแสน.กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.๒๕๖๐.

^{๖๓}นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี.วารสารมหาจุฬาริชาการ.ปีที่๖ ฉบับพิเศษ. ๒๕๖๒. หน้า ๓๑๘-๓๓๓.

๒.๑๑.งานวิจัยต่างประเทศ

Purnoma, Mendoza และ Prabhu^{๖๔} (๒๐๐๔ :๑๐๖-๑๓๑) ได้วิจัยรูปแบบการวางแผนความร่วมมือของชุมชนในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ก่อนที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ต้องอาศัยเวทีชาวบ้าน ซึ่งประกอบในหลายขั้นตอน หลายเวทีขบวนการเริ่มต้นด้วยการออกสำรวจภูมิประเทศและความเข้าใจในทัศนคติของการมีส่วนร่วมความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน

^{๖๔}สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. ทฤษฎีการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๐.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ทีมงานวิจัยจึงได้ กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อ พัฒนา รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสานดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวม ข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยการพัฒนาแบบเมืองอัจฉริยะต้นแบบมาเป็น แนวทางในการศึกษา

(๒) ทำการศึกษาวិเคราะห์กระบวนการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ ทั้งในระดับหน่วยงานราชระดับจังหวัดและอำเภอเทศบาลนครขอนแก่น

(๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการและแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จ และความสัมพันธ์ของการพัฒนารูปแบบของเมืองอัจฉริยะ

(๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ และแนวทางการจัดการตัวชี้วัดในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คือ ผู้บริหารส่วนราชการ ประธานชุมชน เอกชน รัฐวิสาหกิจและประชาชน ส่วนงานละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารส่วนราชการ ประธานชุมชน เอกชน รัฐวิสาหกิจและประชาชน ร่วมกับผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๓) ขั้นการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ทีมวิจัยจะได้กำหนดพื้นที่ภายในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น จำนวน ๑ พื้นที่

๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้รัฐบาล ภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับจังหวัดได้รับทราบ

๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ประชากรการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ตัวแทนคณะกรรมการชุมชน และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ชุมชน รวมทั้งสิ้น ๖๕รูป/คน

๑.พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง
๒.พระครูปริยัติธรรมวงศ์,รศ.ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแวง
๓.พระครูปริยัติมัชฌิมธรรมโสภณ	เจ้าอาวาสวัดกลาง
๔.นายธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์	นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น
๕.นายมนตรี สิงห์พันธุ์	รองนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น
๖.ดร.กฤษณวรรณ ไชยนิจ	ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น
๗.นายนามพ ช่องตะคุ	ผอ.สำนักงานการศึกษา
๘.นางสาวศิริกัลยา โพธิ์จันทร์	ผอ.สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๙.นายทศพล วงศ์วงษา	ผอ.สำนักงานช่าง
๑๐.นางสาวสมพร ชัยยุทธ์	ผอ.ส่วนบริการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๑๑.นายเต็มศักดิ์ เดชโบราณ	ประธานชุมชนวัดธาตุ
๑๒.นางจันทนา ธิโรภาส	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๓.นางทองเต็ม แก้วสุพรรณ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๔.นางสิริลักษณ์ ประเสริฐ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๕.นายบุญมี โยหา	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๖.นางสมบัติ ไกยสวน	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๑๗.นายละมัย คำสิริ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๘.นางสุภาพ วงษ์ขารี	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๑๙.นางทองสุข พวงพิลา	กรรมการ อ.ส.ม
๒๐.นางสนม เสี่ยงไธสง	กรรมการ อ.ส.ม
๒๑.นางสุทธินิพรหมณี	ประธานชุมชนวัดกลาง
๒๒.นางวิไล สะอาดถิ่น	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๓.นางทองผัด สาผิว	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๔.นางสิริธร กลิ่นศรีสุข	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๕.นางสำเนียง ทองธรรม	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๖.นางสาวพรรณนารายณ์ เสริมราช	กรรมการชุมชนวัดธาตุ

๒๗.นางสมหมาย นาคประเวศ	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๒๘.นางวงศ์เดือน จันดาแสง	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๒๙.นางละมัย ตำนรุ่งเรือง	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๓๐.นายสวัสดิ์ วงษ์วัฒนเกียรติ	ประธานชมรมผู้สูงอายุต.อกุณ และ อาสาเมตตาธรรม
๓๑.สำรวย อ้วนเพ็ง	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๒.นางประทุมมา วงศา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๓.นางสำเนียง ทองธรรมชาติ	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๔.นางสา เพ็งวงษา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๕.นางสมบุรณ์ ชัยสุนทร	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๖.นางสาวสมถวิล เผี้ยวไชย	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๗.นางบัวผัน กันหากุล	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๘.นายบุญขึ้น ไกรอ่อน	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๓๙.นางสังวาลย์ ศรีหนองบัว	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๐.น.ส.นพมาศ อินทสิทธิ์	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๑.นางสนม เสี่ยงไทยสง	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๒.นางหลบภัย ชะตา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๓.นางพรรณิ ตันมูล	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๔.นางเลื่อน ทับศรี	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๕.นางวงศ์เดือน จันดาแสง	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๖.นายโรม หลวงกลาง	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๗.นางทองสุขพวงพิลา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๘.นางวิภารัตน์ ละเมิง	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๔๙.น.ส.สมภาร ไยคุณ	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๐.นางประไพ วันทุม	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๑.นางสุภาพร วงษ์ซารี	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๒.นางสุธินีพรหมณี	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๓.นางวรรณิ ศรีสุทธิพันธ์	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๔.นางอุบล ศรีรับขวา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๕.นายสุรชัย แก้วบุญ	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๖.นางทองเต็ม แก้วสุพรรณ	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า

๕๗.นางเนียน เวียงแก้ว	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๘.นางละมัย หงส์สินี	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๕๙.นางสุวิมล หงส์สินี	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๖๐.นายชูชาติ ขาตา	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๖๑.นางวิไล สะอาดถิ่น	ประชาชนในชุมชนเมืองเก่า
๖๒.รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ	รองอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๖๓.ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา	อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๖๔.นายธรรมรงค์ แก้วโบราณ	ครูแผ่นดิน ด้านศิลปวัฒนธรรม
๖๕.นายสุธรรม อุปฮาด	ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่น
๖๖.นายเรืองชัย ตราชู	ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group) คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ชุมชน เช่น หัวหน้าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ และประชาชน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คนโดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑.พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง(บ้านเมืองเก่า)
๒.พระครูปริยัติธรรมวงศ์,รศ.ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแขว(บ้านเมืองเก่า)
๓.พระครูปริยัติมัชฌิมธรรมโสภณ	เจ้าอาวาสวัดกลาง(บ้านเมืองเก่า)
๔.นายธีระศักดิ์ ธิมาญพันธ์	นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น
๕.นายมนตรี สิงห์บุญวัตร	รองนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น
๖.ดร.กฤษณวรรณไชยนิจ	ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น
๗.นายนามพ ช่องตะคุ	ผอ.สำนักงานการศึกษา
๘.นางสาวศิริกัลยา โพธิ์จันทร์	ผอ.สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๙.นายทศพล วงศ์วงษา	ผอ.สำนักงานช่าง
๑๐.นางสาวสมพร ชัยยุทธ์	ผอ.ส่วนบริการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๑๑.นายเต็มศักดิ์ เดชโบราณ	ประธานชุมชนวัดธาตุ
๑๒.นางจันทนาภิโรภาส	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๓.นางทองเต็ม แก้วสุพรรณ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๔.นางสิริลักษณ์ ประเสริฐ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๕.นายบุญมี โยหา	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๖.นางสมบัติ ไกยสวน	กรรมการชุมชนวัดธาตุ

๑๗.นายละมัย คำสิริ	ปราชญ์ชาวบ้านเมืองเก่า
๑๘.นางสุภาพ วงษ์ขารี	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๑๙.นางทองสุข พวงพิลา	กรรมการ อ.ส.ม
๒๐.นางสนม เสียงไทสง	กรรมการ อ.ส.ม
๒๑.นางสุทิตีพรหมณี	ประธานชุมชนวัดกลาง
๒๒.นางวิไล สะอาดถิ่น	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๓.นางทองผัด สาผิว	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๔.นางสิริธร กลิ่นศรีสุข	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๕.นางสำเนียง ทองธรรม	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๒๖.นางสาวพรรณนารายณ์ เสริมราช	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๒๗.นางสมหมาย นาคประเวศ	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๒๘.นางวงศ์เดือน จันดาแสง	กรรมการชุมชนวัดธาตุ
๒๙.นางละมัย ตำนรุ่งเรือง	ปราชญ์ชุมชนเมืองเก่า
๓๐.นายสวัสดิ์ วงษ์วัฒนเกียรติ	ประธานชมรมผู้สูงอายุดอกคูณและอาสาเมตตา

ธรรม

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีประชุมในระดับในระดับจังหวัดหรือส่วนงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่วนการวิเคราะห์ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์หรือสนทนาตัวต่อตัวหรือเป็นแบบเผชิญหน้า ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้นได้เลือกสถานที่ที่จะสัมภาษณ์โดยเลือกสถานที่ที่เงียบสงบ ปราศจากสิ่งรบกวนใดๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนมากที่สุด

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (focus group) ร่วมกับผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน เช่น หัวหน้าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและประชาชน

๓) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างเสริมการพัฒนาารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๔) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๕) ชุดปฏิบัติการออกแบบและสร้างสรรค์ชุมชนด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นประกอบด้วยป๊ายเรื่องเล่า (Story)

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองเก่าขอนแก่น (บ้านบึงบอน)
- ภูมิศาสตร์ชุมชนเมืองเก่าขอนแก่น
- บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น
- วัฒนธรรมประเพณีชุมชนเมืองเก่าขอนแก่น(ภาษา การแต่งกาย อาหาร)
- ข้อมูลชุมชน (ประชากร/เด็ก/เยาวชน/ผู้สูงอายุ)
- ข้อมูลการท่องเที่ยว/ แผนที่
- ข้อมูลการส่งเสริมสุขภาพ
- เสาไฟฟ้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าขอนแก่น(รูปแคน / รูปขอนแก่นไม้ เป็นต้น)

๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๓.๔.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่อธิบายการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในระดับอำเภอ

๓.๔.๒ กำหนดขอบเขตของคำถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์และองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา ในมุมมองของประชาชน แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๓.๔.๓ สร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง

๓.๔.๔ นำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อตรวจสอบ แก้ไข และเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแบบสัมภาษณ์

๓.๔.๕ ปรับปรุงปรับปรุงให้เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลในการวิจัยต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- ๑) การลงพื้นที่ ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเองตามเป้าหมาย ดังกล่าวข้างต้น
- ๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์
- ๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน
- ๔) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบเมืองอัจฉริยะ
- ๕) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและการใช้องค์ประกอบ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และเพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบกระบวนการเสริมสร้างการท่องเที่ยว การประยุกต์ตัวชี้วัดความสำเร็จในการนำไปใช้ประโยชน์ทางสังคม และชุมชนต่อไป

ภาพประกอบที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนดำเนินการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- (๑) วิเคราะห์แนวคิด ความหมายของความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบเมืองขอนแก่น
- (๒) ศึกษาวิเคราะห์การสร้างและการใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จการพัฒนารูปแบบเมืองขอนแก่น
- (๓) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเมือง
- (๔) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการและแนวทางการเสริมสร้างความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบเมืองอัจฉริยะ เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการใช้องค์ประกอบและตัวชี้วัดความสำเร็จการพัฒนารูปแบบเมืองอัจฉริยะ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ ประกอบด้วย

๔.๑.๑ ความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

๔.๑.๒ สภาพของเมืองขอนแก่นในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

๔.๑.๓ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

๔.๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นด้วย KIDPU Model ได้แก่

๔.๒.๑ K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้)

๔.๒.๒ I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

๔.๒.๓ D : Development (การพัฒนา)

๔.๒.๔ P : Publication (การเผยแพร่)

๔.๒.๕ U : Utilization (การใช้ประโยชน์)

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

๔.๑ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ

ปัจจุบันพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยได้กลายสภาพเป็นสังคมเมืองอย่างเต็มตัว ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้เน้นการพัฒนาด้วยการนำความรู้และความเจริญในด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของเมือง ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต Smart Thailand ๒๐๒๐ เป็นกรอบการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานความรู้ โดยมุ่งหวังให้เทคโนโลยีดิจิทัล

เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างโอกาสให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้าร่วมบริหารจัดการในจังหวัด ทั้งนี้ การขับเคลื่อนตามหลักการของเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ๕ ประการสำคัญ ได้แก่ ๑) ให้ประชาชนสามารถเชื่อมข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้ทั่วประเทศ ๒) ข้อมูลภาครัฐจะต้องบูรณาการเพื่อใช้งานร่วมกันได้ทั้งหมด ๓) บริการภาครัฐจะต้องกระจายตัวลงไปให้ใกล้ประชาชนมากที่สุด ๔) สนับสนุนด้านการศึกษาให้ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ๕) ระบบเศรษฐกิจสหกรณ์ใช้งานด้านอิเล็กทรอนิกส์สนับสนุนผู้ผลิตสินค้าโอท็อปให้มีรายได้สูงขึ้น

เมืองขอนแก่นโดยความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองศิลา เทศบาลตำบลสำราญ เทศบาลตำบลบ้านเป็ด และเทศบาลตำบลท่าพระ และภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สมาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และบริษัทเอกชน ร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ริเริ่มโครงการ ขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ หรือ KhonKaen Smart City เพื่อเป็นการสร้างสุขภาวะในการอยู่อาศัยให้กับประชาชนในพื้นที่เมืองขอนแก่น โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือไอซีที ช่วยอำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของประชาชน การดำเนินการในการพัฒนาเมืองขอนแก่นเพื่อเป็นขอนแก่นเมืองอัจฉริยะนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือทุกภาคส่วน ระหว่างรัฐ ประชาชน และภาคเอกชนที่จะร่วมมือผลักดัน ดังนั้น การศึกษาถึงการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบรูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมที่จะทำให้ขอนแก่นเมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่มีสุขภาวะในการอยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่เมืองขอนแก่นในอนาคต

การศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่นในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ และการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

จังหวัดขอนแก่น ได้มีการชูให้จังหวัดขอนแก่นเป็นไมซ์ซิตี้ (MICE City) ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ การประชุมและการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Meeting and Incentives) การประชุมนานาชาติ (Conventions) และการแสดงสินค้านานาชาติ (Exhibitions) องค์ประกอบทั้งหมดนี้ของไมซ์ซิตี้จำเป็นต้องมีความพร้อมเช่นเดียวกับการยกระดับเป็นสมาร์ทซิตี้ จุดเด่นในการชูโรงจังหวัดขอนแก่นคือระบบจราจรอัจฉริยะและดาต้าอานาไลติกส์ซึ่งภาคเอกชนคือไอบีเอ็มจะร่วมงานกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาการศึกษาเทคโนโลยีเกี่ยวกับข้อมูลขนาด

ใหญ่หรือบิ๊กดาต้า การวิเคราะห์ออนไลน์ิกส์ และโมบายจังหวัดขอนแก่นมีประชากรถึง ๑.๘ ล้านคน (ปี ๒๕๕๙) มีอัตราการเติบโตของประชากร ๒.๐๙% ต่อปีนับเป็นจังหวัดที่มีขนาดประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ ๔ ของประเทศ อีกทั้งด้วยที่ตั้งของจังหวัดขอนแก่นที่อยู่ตรงกลางของภาคอีสาน ทำให้ขอนแก่นมีบทบาทของเมืองเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านการศึกษา, การแพทย์ และเศรษฐกิจของภาคอีสาน ด้วยเหตุผลเหล่านี้ จึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้มีประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งตัวเลขอัตราการเติบโตของขอนแก่นนั้นถือว่าสูงมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศ ซึ่งการเติบโตของเมืองที่รวดเร็ว (Rapidly Growing City) ทำให้เกิดปัญหาภายในเมืองตามมา เช่น มลพิษจราจรขนส่งมวลชนความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางสังคม และช่องว่างของรายได้ของประชากร ลำพังเพียงงบประมาณจากภาครัฐที่มักเป็นการกระจายแบบเบรกรรมศูนย์ ไม่เพียงพอสำหรับการแก้ไขปัญหาได้ ในปี ๒๕๕๖ นักธุรกิจจังหวัดขอนแก่น ได้รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้ง บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด (KhonKaen Think Thank – KKTT) โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เติบโตอย่างมีศักยภาพ โดยระดมทุนร่วมกันจำนวน ๒๐๐ ล้านบาท ก่อตั้งกองทุนพัฒนาเมือง บริหารเงินกองทุนโดย บริษัท ขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด โดยได้เป็นตัวหลักสำคัญเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางราง (Light Rail Transit system – LRT) ได้รับเงินสนับสนุนในการทำการศึกษาระบบรางที่เหมาะสม โดยสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) และเกิดเป็นแผนแม่บทการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนของจังหวัดขอนแก่นขึ้นมา จำนวน ๕ สายพาดผ่านพื้นที่ ๕ เขตเทศบาล โดยรัฐบาลการนำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ลงนามอนุมัติให้จัดทำสายท่าพระ-สำราญ เป็นเส้นทางแรกเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ ต่อมาเดือนมีนาคม ๒๕๖๐ กระทรวงมหาดไทยอนุมัติให้ ๕ เทศบาลในจังหวัดขอนแก่น จดทะเบียนจัดตั้ง บริษัท ขอนแก่นทรานซิสเต็ม จำกัด (KKTS) เพื่อบริการจัดการและจัดเก็บรายได้ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ

ความก้าวหน้าในการดำเนินงาน Smart City ของจังหวัดเป็นไปอย่างมีขั้นตอนและเป็นรูปธรรม ซึ่งปัจจุบันนี้จังหวัดได้มีการรวมตัวกันทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนา Smart City ระดับจังหวัด มีการแบ่งหมวดการพัฒนา Khon Kean Smart City ออกเป็นทั้งหมด ๖ ด้าน ได้แก่ Smart Mobility, Smart Living, Smart People, Smart Economy, Smart Environment และ Smart Governance เบื้องต้นจังหวัดขอนแก่นได้มีการพัฒนา Smart Mobility ไประยะหนึ่งแล้วโดยมีการพัฒนา Smart Bus ให้ประชาชนได้ใช้บริการในระบบขนส่งสาธารณะ ลำดับความสำคัญในการพัฒนา ลำดับถัดมาสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล หรือ DEPA และภาคส่วนอื่นๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนา Smart Living โดยมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาเป็น Health Care and MEDICAL HUB หรือ Smart Health Care and Medical Hub สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลหรือ DEPA ได้ประสานความร่วมมือกับจังหวัดขอนแก่น โรงพยาบาลขอนแก่น โรงพยาบาลศรีนครินทร์ และเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อประชุมหารือความต้องการด้านการแพทย์ และสะท้อนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละที่

จึงเห็นว่าแต่ละที่มีปัญหาสะสมมีทั้งคล้ายกันและต่างกัน และต่างมุ่งเน้นที่จะนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลไปช่วยสนับสนุนช่วยเหลือทางการแพทย์ และการสาธารณสุข ให้ประชาชนสะดวกสบาย และมีสุขภาพดี เข้าถึงการรักษาได้อย่างทั่วถึง นอกจากผลกระทบเชิงบวกของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น การพัฒนาเมืองอัจฉริยะก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบได้เช่นกัน หากไม่มีการเตรียมการรับมือกับปัญหาตั้งแต่เริ่มต้น

การพัฒนาเมืองขอนแก่นได้รับการวางรากฐานจากอดีตสู่ปัจจุบันภายใต้การขยายตัวของรวดเร็วของเมือง เกิดความเจริญรุดหน้าอย่างไม่หยุดนิ่งไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางด้านวัตถุ โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม และการขนส่ง (Logistics) เศรษฐกิจ การค้าขาย การเมือง สังคม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา สิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมาได้มีการวางแผนการ และกำหนดกรอบทิศทางการบริหารจัดการควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอย่างไม่หยุดนิ่ง ก่อเกิดผลแห่งการพัฒนาเมืองที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาบุคลากรขององค์กรเพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารงานท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนด้วยการออกแบบสู่เมืองแห่งอารยะสถาปัตย์ (Universal Design) เพื่อสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียม การสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทร การสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพของประชาชน การปฏิรูปการศึกษา การสร้างเมืองไปสู่มหานครปลอดมลพิษในอากาศ (Low Carbon City) นครขอนแก่นแห่งความสดใสด้วยเมืองในสวนแห่งมหานคร สีเขียว (Green City) นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาในเรื่องการพัฒนาระบบขนส่งมวลชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ความเป็นเมืองแห่งเทศกาล (Event City) เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนความเป็นเมืองแห่งการประชุมและสัมมนา (Mice City)

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองแห่งศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการขยายตัวที่รวดเร็ว จึงมีปัญหาด้านมากมายนั่นก็คือ เกิดการกระจายตัวของชุมชนไปสู่บริเวณโดยรอบ การเสื่อมโทรมของเมืองเก่า (Down Town) การใช้รถส่วนตัวมากขึ้น การใช้ขนส่งสาธารณะน้อยลง ส่งผลต่อปัญหาจราจรสิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ จึงต้องมีการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน นั่นก็คือนโยบายการพัฒนาเมืองในปัจจุบันจากสำนักงานนโยบายแผนจราจร และมหาวิทยาลัยขอนแก่น เสนอแนะให้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะทั้ง ๕ เส้นทางเพื่อแก้ปัญหาดการกระจายตัวของประชาชน ทำให้ประชาชนเปลี่ยนวิธีการเดินทางจากการใช้รถส่วนตัวเป็นการเดิน และใช้ขนส่งสาธารณะมากขึ้น ก่อให้เกิดศูนย์รวมการเดินทางเมืองกลับมามีชีวิตชีวา ส่งเสริมเศรษฐกิจ เพิ่มความหลากหลาย ชุมชนบริเวณรอบเกิดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันส่งผลถึงภาคเอกชน ให้เข้ามาลงทุนและพัฒนาเมืองจากแนวคิดดังกล่าวจะส่งผลถึงให้ขอนแก่นเป็นเมืองอัจฉริยะที่สมบูรณ์แบบ ทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๑) Smart Mobility คือ การสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการบูรณาการระบบคมนาคมขนส่ง อาทิ ความยั่งยืน ความปลอดภัย และเชื่อมถึงกันของระบบขนส่งโดยสามารถรวมเอา รถราง, รถโดยสารประจำทาง, รถไฟ, รถไฟฟ้าใต้ดิน, รถยนต์, จักรยาน และการเดินเท้า มาปรับใช้งาน

ตามสถานการณ์ได้มากกว่า ๑รูปแบบระบบขนส่ง Smart- Mobility มีการให้ความสำคัญกับการใช้พาหนะประหยัดพลังงานและการใช้พลังงานสะอาด ที่สำคัญคือข้อมูลตามเวลาจริงที่สามารถเข้าถึงได้โดยสาธารณชน เพื่อการประหยัดเวลาและปรับปรุงประสิทธิภาพการเดินทาง การประหยัดงบประมาณ ลดคาร์บอนไดออกไซด์ และก๊าซเรือนกระจก รวมถึงเพื่อให้เครือข่ายผู้จัดการการขนส่งใช้ในการปรับปรุงการบริการและให้คำแนะนำกับประชาชน และผู้ใช้อาจส่งข้อมูลตามเวลาจริงระหว่างกันเพื่อช่วยในการวางแผนระยะยาว โดยได้มีการริเริ่มโครงการรถไฟฟ้ารางเบา รถโดยสารประจำทางอัจฉริยะที่สามารถทราบตำแหน่งและเส้นทางการวิ่งของรถได้ตลอดเวลา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยมีเป้าหมายให้ขอนแก่นเป็นเมืองกระชับ เพื่อลดปัญหาด้านการจราจรและเป็นการจัดระบบเมืองให้มีระเบียบโดยเป็นการพัฒนาเมืองที่ประสานกับระบบขนส่งสาธารณะ ๕ เส้นทาง พื้นที่เมืองสองส่วนที่เชื่อมโยงกันคือ ส่วนที่ ๑ พื้นที่มิตรภาพ Development Corridor New Town, Mix use ที่เกิดใหม่ จากการพัฒนา TOD ทั้งที่เป็น HSR TOD และ CITY TOD และส่วนที่ ๒ การฟื้นฟูเขตเมือง CBD หรือ Down Town Revitalization บริเวณแกนถนนประชาสโมสร - กลางเมือง รื่นรมย์ ซึ่งส่งผลต่อการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ลดการใช้รถส่วนตัว ด้วยการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ เช่น LRT Smart Bus ทางจักรยานทางเท้า ยังมีการใช้พื้นที่สาธารณะ ให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูที่รกร้างเป็นสวนสาธารณะ (บริเวณหน้าโรงเรียนสนามบิน) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใหม่ (ธนาคารแห่งประเทศไทยเดิม) รวมถึงโครงการอื่น ๆ ประกอบด้วยโครงการด้าน IOT Logistic ที่ได้ทำและได้รับงบประมาณเสนอ รัฐบาลจากงบปี ๖๐-๖๑ และได้รับจัดสรรไปแล้วเช่น แอปU Pheeเทศบาลนครขอนแก่น แอปSmart Mobility (ขนส่ง) โครงการ SCPOC (Smart City Operation Center), Safety KK, Drone Surveillance System Healthy App, Free Wi-Fi, A digital ๓D Mapping

๒) Smart Living คือ การใช้ระบบสารสนเทศกับวิถีชีวิต, กิจวัตรประจำวัน, การบริโภค การใช้จ่ายใช้สอยรวมถึงด้านสุขอนามัย และความปลอดภัย ของการอาศัยในเมืองที่มีวัฒนธรรมและเปี่ยมด้วยชีวิตชีวา ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการรวมเอาที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพและเครื่องอำนวยความสะดวกที่ดีเข้าด้วยกัน Smart Living ยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับสูงของการทำงานร่วมกันทางสังคมกับทุนทางสังคม ซึ่งจากที่มีการพัฒนาของการรักษาพยาบาลที่ได้มาตรฐานสากล ทำให้มีผู้คนจากต่างจังหวัดรวมถึงต่างประเทศ เช่น ชาวลาว เข้ามาใช้บริการโรงพยาบาลในจังหวัดขอนแก่นจำนวนมาก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเข้ารับบริการ เพิ่มความรวดเร็วทั้งสำหรับผู้เข้ารับบริการและ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ นอกจากนี้ยังนำมาช่วยในเรื่องความปลอดภัยของพลเมือง และยังสามารถใช้เทคโนโลยีในการอนุรักษ์และเผยแพร่เพื่อเพิ่มพูนความสำคัญของวัฒนธรรมของจังหวัดขอนแก่นได้อีกด้วยและเชื่อมโยงไปสู่การสร้างอาคารอัจฉริยะ (Smart Building) ซึ่งอาคารใหม่ที่เกิดขึ้นทั้งหมดจะมีการออกแบบให้ใช้พลังงานสุทธิเป็นศูนย์ (Net zero) และยังใช้ระบบพลังงานธรรมชาติเข้ามาใช้เป็นแนวคิดในการจัดวางอาคาร เกิด

รมเงา เกิดการไหลเวียนของกระแสลม ซึ่งมหาวิทยาลัย ขอนแก่น ได้ทำอาคารต้นแบบดังกล่าวขึ้นในมหาวิทยาลัยขอนแก่น และยังมีบริษัทเอกชนในจังหวัดที่ผ่านเกณฑ์อาคารสีเขียว

๓) Smart People คือ การใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ การทำงานโดยอาศัย ICT สำหรับการเข้าถึงการศึกษาและสร้างทักษะ และในด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์และกำลังการผลิต ทั้งภายในและภาพรวมของสังคมให้มีการปรับปรุงอย่างสร้างสรรค์ และสนับสนุนการสร้างสรรค์นวัตกรรม Smart Citizen เกิดขึ้นได้หลากหลาย เช่น การที่ผู้คนและชุมชน สามารถป้อนข้อมูล เข้าใช้ ปรับแต่งและจัดการข้อมูลตลอดเวลาและที่ใดก็ได้ เช่นทำโดยผ่านเครื่องมือหรือ แดชบอร์ด ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประกอบการตัดสินใจในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการ ด้วยความที่ขอนแก่นเป็นเมืองแห่งการศึกษา จึงสามารถเพิ่มศักยภาพของระบบการศึกษาโดยการทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้ได้มากขึ้น ลดจำนวนผู้ขาดโอกาสได้รับความรู้ ทำให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๔) Smart Economy คือ การดำเนินธุรกิจผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์, การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, การเพิ่มกำลังการผลิต, การเปิดใช้ระบบสารสนเทศ และความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมและการบริการขนส่งรวมถึงนวัตกรรมอื่น ๆ ตลอด จนผลิตภัณฑ์ และการบริการรูปแบบใหม่ รวมทั้งโมเดลธุรกิจ โดยอาจมีการจัดตั้ง Smart Cluster และ Eco-system ยกตัวอย่างเช่น ธุรกิจดิจิทัล และความเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ นอกจากนี้ Smart Economy ยังนำมาซึ่งการเชื่อมต่อสาขาภายในประเทศและทั่วโลก รวมถึงการร่วมกันในระดับสากลทางกายภาพและเสรีทางการขนส่งสินค้า บริการและความรู้ซึ่งจังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญอยู่แล้วการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้จะช่วยเพิ่มความเพิ่มสะดวกในการทำธุรกิจ เพิ่มจำนวนการซื้อขาย ทำให้ชาวขอนแก่นหรือจังหวัดอื่นๆเข้าถึงสินค้าและบริการรวมถึงสินค้าภาคการเกษตรได้ง่ายขึ้นเกิดการจ้างงานจากการเพิ่มของที่อยู่อาศัยใหม่จากการพัฒนา TOD และระบบขนส่งสาธารณะ ยังเชื่อมโยงสู่การเกิดของธุรกิจใหม่ ๆ ในย่านเมืองเก่าและ TOD เป็นการดึงดูดนักลงทุนเข้าสู่จังหวัดขอนแก่นจากแผนแม่บท ๓๐ ปี ซึ่งมีความเป็นไปได้ในเชิงการพัฒนาเนื่องจากการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและ TOD ทำให้เกิดความหลากหลาย เกื้อกูลต่อเศรษฐกิจโดยจุดสำคัญ คือการมีส่วนร่วมในการพัฒนา PPP (Public Private Partnership)

๕) Smart Environment ในส่วนของสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ ยึดหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสร้างระบบพื้นที่สีเขียว ที่สัมพันธ์กับการระบายน้ำฝน การเปลี่ยนเมืองให้เป็นเมืองขั้วน้ำด้วยการออกแบบอาคารโดยใช้วัสดุที่ยอมให้น้ำซึมผ่าน เพื่อลดปัญหาน้ำท่วมเมืองในส่วนของจัดการของเสียจะเน้นการจัดการที่ต้นทางในระดับอาคาร และเปลี่ยนของเสียเป็นพลังงานหมุนเวียนซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และยั่งยืน และการรวมเอา Smart Energy ซึ่งในส่วนของพลังงานอัจฉริยะ มีการสร้างระบบพลังงานหมุนเวียนในพื้นที่ระบบการจัดเก็บพลังงาน และการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ซึ่งสามารถลด

ปริมาณก๊าซเรือนกระจกได้หลายล้านตัน/ปี และอีกทั้งเทศบาลนครขอนแก่นได้สร้างโรงไฟฟ้าขยะ (Alliance Clean Power Co.,Ltd) ซึ่งถือเป็น Renewable Energy จากขยะแห่งแรกในภาคอีสาน ตลอดจนพลังงานหมุนเวียน, การเปิดใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ, การควบคุมมาตรฐานวัด, ตรวจสอบมลภาวะ, การปรับปรุงอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวก อาคารสีเขียว และผังเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำกลับมาใช้ใหม่ และการใช้ทรัพยากรทดแทนเพื่อตอบสนองความต้องการ ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟถนน, การจัดการขยะ, การระบายน้ำเสีย, ระบบจัดการทรัพยากรน้ำ โดยทั้งหมดสามารถทำการตรวจสอบและประเมินระบบได้ตลอดเวลา และยังรวมไปถึงการจัดการพื้นที่สีเขียวภายในเมือง ชุมชน และอาคารอีกด้วย

๖) Smart Governance คือ การเชื่อมต่อการบริหารจัดการเมืองทั้งภายในเมืองและต่างเมือง รวมไปถึงการสื่อสารและบริการที่เชื่อมต่อกัน รวมไปถึงการบูรณาการของภาครัฐ เอกชน ประชาชน องค์กรทั้งในระดับประเทศ ซึ่งจะทำให้เมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ เครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิด Smart Governance คือ การใช้ ICT (Information and Communication Technology) ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ โดยมีกระบวนการและการทำงานร่วมกันอย่างชาญฉลาด ซึ่งขับเคลื่อนโดยข้อมูลที่เชื่อมโยงในระดับสากล ระดับประเทศและพื้นที่ทางไกล ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่ระดับเมืองเท่านั้นและกำหนดให้ Smart City มีประเด็นสำคัญในเรื่องศูนย์กลางเครือข่ายทั่วโลกที่เกิดจากการร่วมมือกันของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ร่วมด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาเป้าหมายของเมืองอัจฉริยะ โดยเป้าหมายนั้นจะรวมไปถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ของข้อมูลโดยระบบสารสนเทศและ e-government ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมสร้างสรรค์ บริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ Smart Governance นั้นมีปัจจัยที่สามารถนำบางส่วนหรือทั้งหมดมาดัดแปลงบูรณาการร่วมกับ Smart ในด้านอื่นๆได้ ซึ่งจะทำให้ชาวเมืองขอนแก่นสามารถเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐทำให้เกิดความโปร่งใส มีการจัดการที่เป็นระบบทำให้การติดต่อราชการมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้นรวมถึงการใช้ประโยชน์สูงสุดในกฎหมาย เช่นการออกเทศบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีการกำหนดองค์การบริหารจัดการที่ชัดเจน เช่น การจัดตั้งบริษัท ๕ เทศบาล ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จสิ่งแรกของไทย และการรวมตัวของภาคเอกชน หอการค้า สมาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จังหวัดขอนแก่นยังจัดทำแผนของ Smart City ซึ่งได้รับการอนุมัติจาก คสช. มีโครงการที่ได้รับงบประมาณและเริ่มดำเนินไปแล้วหลายโครงการ อีกทั้งยังผ่านโครงการประเมินคุณธรรม และความโปร่งใสการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับคำว่าเมืองอัจฉริยะ พบว่า

“เมืองอัจฉริยะ เป็นรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารในการเพิ่มประสิทธิภาพ คุณภาพของการบริการชุมชน เพื่อช่วยในการลดต้นทุน และลดการบริโภคของประชากร โดยยังคงเพิ่มประสิทธิภาพให้ประชาชนสามารถอยู่อาศัยได้ในคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนาสมาร์ตซิตี้ มีการพัฒนาในหลายภาคส่วนรวมถึงหน่วยงานราชการ การจราจรและขนส่ง พลังงาน สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการจัดการเมือง และการตอบสนองแบบทันทั่วทั้ง”^๑สอดคล้องกับนิภากรณ์ ธีรกนก^๒ ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นเมือง/ชุมชนที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกในการใช้งานในด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสมกับผู้คนที่อยู่ในชุมชน ใช้เทคโนโลยีให้ชีวิตง่าย ไม่ยุ่งยาก ไม่เป็นภาระ ไม่สร้างมลภาวะแก่ชุมชน”และสอดคล้องกับพิทักษ์ ชำนาญ^๓ ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ร่วมกับชีวิตประจำวัน

“เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่พัฒนาขึ้นทุกด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกต่อประชากร สังคมมีความเข้มแข็ง และชุมชนช่วยเหลือตนเองได้”^๔ และ “...เป็นเมืองที่มีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารจัดการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ปลอดภัย และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน”^๕ สอดคล้องกับทองเพชร แก้วสุพรรณ^๖ ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นรูปแบบของเมืองแห่งอนาคตที่เข้าไปแก้ปัญหาสังคมเมือง โดยใช้เทคโนโลยีเป็นตัวเชื่อมต่อความต้องการของประชาชนกับระบบงานบริการของทางภาครัฐและภาคเอกชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด”

“เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ประชาชนใช้ชีวิตด้วยความสะดวก ปลอดภัย มีเทคโนโลยีรองรับและสามารถเข้าถึงได้โดยเสรี มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบถ้วน เหมาะสมกับขนาดของเมืองและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม”^๗สอดคล้องกับจิรทีปต์ ลี้ตระกูล^๘ ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะคือการลดสิ่งก่อสร้างที่ไม่จำเป็นออกแล้วทดแทนด้วยเทคโนโลยี และใช้พื้นที่ที่เราได้มาเพิ่มต้นไม้สีเขียวให้กับเมืองขอนแก่น ดังนั้นเมืองอัจฉริยะที่ดีคือการอยู่กับธรรมชาติและเทคโนโลยีไปพร้อมกัน” สอดคล้องกับสมถวิล เฝียวไชย^๙ ที่ว่า

^๑ธีระศักดิ์ ธิมาวุฒิชัย. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^๒นิภากรณ์ ธีรกนก. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^๓พิทักษ์ ชำนาญ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๔ธรรมรงค์ แก้วโบราณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๕ฤทัยรัตน์ แผนทอง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^๖ทองเพชร แก้วสุพรรณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๗ศรัณย์ เปนาเรียง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๘จิรทีปต์ ลี้ตระกูล. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๙สมถวิล เฝียวไชย. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐พฤษภาคม ๒๕๖๓.

“เมืองอัจฉริยะ หมายถึงเมืองที่เจริญด้วยเทคโนโลยีทันสมัยและสิ่งแวดล้อมที่ดีและทำให้เป็นเมืองที่น่าอยู่” และสอดคล้องกับศุภวัตร นามคำ^{๑๐} ที่บอกว่า “เมืองอัจฉริยะต้องเป็นเมืองที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ใช้ชีวิตง่ายขึ้น เข้าถึงได้ง่ายขึ้น โดยการส่งเสริมจากเทคโนโลยีและสาธารณูปโภคพื้นฐานต่าง ๆ” ซึ่งสอดคล้องกับธนัท โฆษะวิสุทธิ^{๑๑} ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่มีการพัฒนาที่ดี การจัดระเบียบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืน..” และสอดคล้องกับ หลบภัย ชะตา^{๑๒} ที่กล่าวว่า “เมืองที่น่าเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ลดแรงงาน ลดค่าใช้จ่ายเพื่อมาเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการบริหารจัดการเมือง”

“เมืองอัจฉริยะบ้านเมืองมีความก้าวหน้าตามเทคโนโลยี มีความทันสมัย มีการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น”^{๑๓}สอดคล้องกับ สังวาลย์ ศรีหนองบัว^{๑๔} ที่กล่าวว่า “เป็นเมืองที่มีความทันสมัย ทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ชาญฉลาดและความคิดสร้างสรรค์ในทุกด้าน” สอดคล้องกับ สำเนียง ทองธรรมชาติ^{๑๕} ที่กล่าวว่า “บ้านเมืองมีความทันสมัย ก้าวทันเทคโนโลยี พัฒนาชุมชนตามเทคโนโลยี” และสอดคล้องกับ ประทุมมา วงศา^{๑๖}สนม เสี่ยงไทยสง^{๑๗}และสา เพ็งวงษา^{๑๘} ที่กล่าวเพิ่มเติมว่า “...จะมีความทันสมัย ประชาชนจะได้รับความทันสมัย ในเมืองอัจฉริยะและก้าวหน้าต่อยอดไปในอนาคต”

“รูปแบบของเมืองที่ได้รับการออกแบบโดยให้ความสำคัญสามองค์ประกอบหลัก คือ การพัฒนารูปแบบ และโครงสร้างของเมืองที่สอดคล้องกับแนวคิดของเมืองอัจฉริยะ, การส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน ประกอบกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และข้อมูลมาช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรของเมืองเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ระบบบริหารจัดการเครือข่ายพลังงานอัจฉริยะ ที่เรียกว่า Smart Grid ระบบมิเตอร์อัตโนมัติ ระบบควบคุมการจราจรอัจฉริยะ ระบบควบคุมอาคารอัจฉริยะ และระบบตรวจวัดมลภาวะ ซึ่งหากมองรวม ๆ แล้วนั้น Smart City คือ การพัฒนาเมืองทั้ง ๗ ด้าน”^{๑๙}สอดคล้องกับเติมศักดิ์ เดชโบราณ^{๒๐} ที่กล่าวว่า “การ

^{๑๐}ศุภวัตร นามคำ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑}ธนัท โฆษะวิสุทธิ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๒}หลบภัย ชะตา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๓}สำรวย อ้วนเพ็ง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๔}สังวาลย์ ศรีหนองบัว. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๕}สำเนียง ทองธรรมชาติ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๖}ประทุมมา วงศา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๗}สนม เสี่ยงไทยสง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๘}ประทุมมา วงศา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๙}สุรเดช ทวีแสงสกุลไทย. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๒๐}เติมศักดิ์ เดชโบราณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ยกระดับคุณภาพของเมือง ให้ประชาชนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยเน้นพัฒนาคน และสร้างชุมชนที่ดี มีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม โดยใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นตัวสนับสนุน”

“เป็นเมืองที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน”^{๒๑}สอดคล้องกับสุภาพร วงษ์ขารีย์^{๒๒} ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการบ้านเมือง ลดค่าใช้จ่ายทรัพยากรของเมืองและประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนาเมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อย่างยั่งยืน”สอดคล้องกับสุธินิพรหมณี^{๒๓} ที่ว่า “เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ทำให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ มีความปลอดภัย เดินทางสะดวก จากการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์”สอดคล้องกับ ละมัย หงส์สินี^{๒๔} ที่กล่าวว่า “เมืองน่าอยู่ โดยใช้ระบบเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้น สิ่งที่ยากจะเห็นก็คือการเดินทางไปข้างหน้าสู่เมืองอัจฉริยะ โดยที่สร้างระบบต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ในเรื่องของถนนหนทาง ความปลอดภัย เป็นต้น เรียกได้ว่าเป็นเมืองที่มีความพร้อมความสะดวกสบาย อยู่แล้วปลอดภัย มีระบบที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน”

“เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านคมนาคมขนส่ง ด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา เป็นต้น ด้วยการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อทำให้เกิดความทันสมัย”^{๒๕} สอดคล้องกับทองเต็ม แก้วสุพรรณ^{๒๖} ที่กล่าวว่า “เมืองอัจฉริยะคือเมืองที่น่าอยู่ทันสมัย รวมทั้งสำคัญที่ดีคือ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่มีความสุข”

จากผลการสัมภาษณ์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองอัจฉริยะสามารถสรุปได้ว่า เมืองอัจฉริยะ หมายถึง เมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมือง และประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนา เมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสะดวกสบาย และประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้

^{๒๑}ประไพ วันทุม. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๒}สุภาพร วงษ์ขารีย์. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๓}สุธินิพรหมณี. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๔}ละมัย หงส์สินี. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๕}สุรัชย์ เก้าบุญ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๖}ทองเต็ม แก้วสุพรรณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๔.๑.๒ สภาพของเมืองขอนแก่นในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

สถานการณ์เชิงนโยบายของประเทศจากยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งมีการกำหนดกรอบวิสัยทัศน์ต่อเนื่องจากวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ภายใต้หลักการสำคัญคือการน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการสนับสนุนและส่งเสริมแนวความคิดการปฏิรูปประเทศ โดยการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในระยะสั้นและระยะยาวเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับระดับภูมิภาคและระดับโลกที่สูงขึ้น เกิดรูปแบบโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ซึ่งทำให้เกิดคตินี้ประจำชาติ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และมุ่งเน้นให้คนไทยมีความสุข อยู่ดี กินดี สังคมมีความมั่นคงเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งยุทธศาสตร์ชาตินี้ประกอบไปด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (๒) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (๔) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (๕) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (๖) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ กรอบวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้มีการกำหนดตำแหน่งยุทธศาสตร์ของประเทศ (Country Strategic Positioning) ที่สำคัญ อาทิ การกำหนดประเทศไทยเป็นประเทศศูนย์กลางด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการ (Trading and Service Nation) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการลงทุนโดยการใช้ความได้เปรียบของสถานที่ตั้งเป็นจุดแข็งทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติวาระขับเคลื่อน Thailand ๔.๐ ในการนำพาประเทศไทยข้ามผ่านกับดักรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุลในการพัฒนาสู่ความเข้มแข็งจากภายในตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระทั่งสามารถเป็นประเทศโลกที่หนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๗๕ ซึ่งกำหนดทิศทางการให้ประเทศไทยมีความเข้มแข็งจากภายใน คือ มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) , อยู่ดี มีสุข (Social Well-beings) , ยกระดับคุณค่ามนุษย์ (Human Wisdom) และรักษาสภาพแวดล้อม (Environmental Wellness) โดยมีเป้าหมายที่จะเป็นประเทศรายได้สูงที่กระจายตัว, มีสังคมที่มีคุณภาพ, สร้างคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเน้นนวัตกรรมสามารถแข่งขันระดับโลก, มีการพัฒนาการศึกษาและเทคโนโลยีติดอันดับต้นๆของโลก, สร้างวิสาหกิจและ Startup ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม, เตรียมคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ ๒๑ และมีการกำหนดตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ในเวทีโลกการกำหนดตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ในเวทีโลกภายในวาระขับเคลื่อน Thailand ๔.๐ นั้น ได้มีการกำหนดให้

ประเทศไทย มีจังหวัด Smart City ภายใน ๑๐ปี ปัจจุบันจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้เริ่มดำเนินการแล้วโดยเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในจังหวัด และ DEPA (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล) ล่าสุดสำนักงาน DEPA จังหวัดขอนแก่นได้มีแผนการดำเนินงาน KhonKaen Smart City ที่มีปัจจัยเพื่อการพัฒนา ๓ประการคือ (๑) การบูรณาการเทคโนโลยี (Technology Integration) (๒)การพัฒนาการบริหารจัดการ(Governance) และ (๓)การสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชน(Learning) โดยมีแนวคิดหลักในการบริหารกระจายการพัฒนาสู่ทุกพื้นที่ในจังหวัดขอนแก่นและการให้บริการโดยใช้การเชื่อมโยงสารสนเทศจากโครงสร้างและองค์ประกอบของเมืองรวมถึงผู้อยู่อาศัย ธุรกิจและกลุ่มอื่นๆ ขณะนี้ได้มีการยื่นเสนอโครงการเพื่อของบประมาณในการดำเนินการในระยะที่ ๑คือ การศึกษาและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองอัจฉริยะจังหวัดขอนแก่น เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงเป็นที่มาของแผนแม่ทบทฉบับนี้

จากการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศในการเป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งโลจิสติกส์ของภูมิภาคพบว่า จังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมเนื่องด้วยเป็นเมืองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงสู่กลุ่มประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และประเทศในกลุ่มประชาคม ASEAN ภายใต้กลยุทธ์ของแผนพัฒนาจังหวัด๔ปี (พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๑) ที่สำคัญ คือ - ศูนย์กลางการค้า การลงทุนและบริการ - ศูนย์กลางการแพทย์และสาธารณสุข - ศูนย์กลางการศึกษา - ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งโลจิสติกส์และศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้า - ศูนย์กลางการแปรรูปการเกษตรและอุตสาหกรรมสีเขียว - ศูนย์กลางการประชุมและการท่องเที่ยว

ด้วยเหตุที่ว่าจังหวัดขอนแก่นมีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ เมืองขอนแก่นจึงถูกตั้งให้เป็นเมืองที่สำคัญของประเทศและโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการตั้งสำนักงาน สถานศึกษามหาวิทยาลัยและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่สำคัญของภูมิภาคไว้ที่จังหวัดขอนแก่น เมืองขอนแก่นจึงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เมืองขอนแก่นเป็นเมืองมีศักยภาพในหลายด้าน ได้แก่

(๑) ด้านการศึกษาเนื่องด้วยจังหวัดขอนแก่นเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจัดตั้งขึ้นตามจุดประสงค์เพื่อให้การศึกษาชั้นสูงขยายออกไปถึงภูมิภาค ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีนักศึกษาจำนวนทั้งหมด ๓๙,๕๐๖คน มีหลากหลายสาขาวิชา ทั้งกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และที่โดดเด่นในปัจจุบันคือ กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ เนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีโรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ที่สามารถผลิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้ปีละกว่า๒๐๐คน สามารถรองรับผู้ป่วยได้จำนวนมาก มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของโรงพยาบาลศรีนครินทร์ให้เป็นศูนย์กลางด้านการรักษาพยาบาล หรือ Medical Hub ในระดับภูมิภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ และศูนย์กลางบริการรักษาพยาบาลของอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยจะมี ศูนย์วิจัยการแพทย์เฉพาะทางชั้นเลิศเพิ่มขึ้น เช่น โรคไต ศูนย์ปลูกถ่ายอวัยวะ โรคมะเร็ง โรคหัวใจ เป็นต้น มีบุคลากรทางการแพทย์อาครและครุภัณฑ์ทางการแพทย์ที่มีศักยภาพสูง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรักษาผู้ป่วย ช่วยบรรเทาผู้ป่วยในการเข้าไปรักษาในกรุงเทพมหานครรวมทั้งมีส่วนช่วยรักษาพยาบาลผู้ป่วยจากกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางการรักษาพยาบาลของเอเชีย เพิ่มศักยภาพการให้บริการรักษา พยาบาลมากขึ้น ดังนี้ - ขยายจำนวนการรักษาผู้ป่วยในปีละ ๖๐,๐๐๐ ราย - ผู้ป่วยนอกในปีละ ๑,๓๐๐,๐๐๐ ราย - ผู้ป่วยจากประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงในปีละ ๒๑,๐๐๐ ราย - พัฒนาเป็นโรงเรียนแพทย์ชั้นนำของประเทศ ผลิตบัณฑิตแพทย์และแพทย์เฉพาะทาง จำนวนไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คนต่อปี

(๒) ด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม นอกจากการเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์แล้ว ขอนแก่นยังเป็นจังหวัดเศรษฐกิจและศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาค เป็นจุดหมายที่สำคัญในยุทธศาสตร์แนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงประเทศไทยเข้ากับประเทศเพื่อนบ้านอีก ๔ ประเทศคือจีน เวียดนาม ลาว และพม่า โดยใช้เส้นทางผ่านจังหวัดขอนแก่นในฐานะศูนย์กลางทางการค้า การลงทุน และการขนส่ง และยังเป็นจุดหมายปลายทางหลักสำหรับธุรกิจการจัดประชุมและนิทรรศการในภูมิภาคอินโดจีนและตอนใต้ของประเทศจีนเป็นศูนย์กลางแห่งเทคโนโลยีสะอาดในประเทศไทยจากการอนุมัตินิคมอุตสาหกรรม “สีเขียว” ของรัฐบาล และเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์การประชุมที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น) อีกทั้งกำลังมีการพัฒนาโครงการ KhonKaen Convention Exhibition Center เป็นโครงการศูนย์ประชุมและแสดงสินค้า บนที่ดินขนาดประมาณ ๒๖ ไร่ ก่อสร้างเป็นอาคารขนาดพื้นที่ ๒๖,๐๐๐ ตร.ม. ด้วยงบลงทุนประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท กำหนดจะแล้วเสร็จ พร้อมเปิดใช้กลางปี ๒๕๖๐ โดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์ประชุมและแสดงสินค้าที่ใหญ่ที่สุดของภูมิภาค ที่สามารถจุคนได้สูงสุดถึง ๗,๐๐๐ ที่นั่ง และยังมีโรงแรมระดับ ๕ ดาวมากมาย รวมทั้งมีสนามบินนานาชาติขอนแก่นซึ่งมีแผนการขยายจากสนามบินเดิม คุณสมบัติทั้งหมดนี้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนและการจัดอีเวนต์ธุรกิจของจังหวัดได้เป็นอย่างดี

(๓) ด้านการคมนาคมขนส่ง จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ในจุดที่ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ (ถนนสายเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเข้าไปสู่ภาคเหนือตอนล่างที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์นอกจากนี้ยังเป็นจุดเชื่อมในการเดินทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปยังจังหวัดชายแดนที่ติดกับประเทศลาวและต่อไปยังจีน และด้วยศักยภาพของเมืองที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจึงทำให้เมืองขอนแก่นไม่ได้เป็นแค่เมืองทางผ่านแต่ยังเป็นเมืองที่มี

ความสามารถดึงดูดนักลงทุนได้ปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่มากถึง ๔,๑๓๑ แห่ง มีพื้นที่ภาคการเกษตรครอบคลุมถึงกว่า ๔,๓๖๙,๐๔๓ ไร่ เป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศและด้วยความเป็นจังหวัดใหญ่มีประชากรมากถึง ๑.๘ ล้านคน ทำให้เมืองขอนแก่นสามารถพัฒนาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งโลจิสติกส์และศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าได้ ด้วยเหตุนี้ชาวขอนแก่น หน่วยงานราชการและเอกชนจึงได้เล็งเห็นว่าขอนแก่นจำเป็นต้องพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ จึงได้มีการมีส่วนร่วมกันศึกษาข้อมูล ความเป็นไปได้และจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาขยายตัวของเมือง และเพื่อส่งเสริมศักยภาพที่ได้กล่าวมาแล้วให้แข็งแกร่งขึ้นไปพร้อมกับการเพิ่มศักยภาพในด้านอื่นๆต่อไปในอนาคต โดยมีโครงการที่มีการริเริ่มเช่น โครงการการรถไฟฟารางเบา เส้นทางท่าพระ-สำราญ โครงการ Medical Hub ก่อสร้างแล้วเสร็จ ๑ อาคาร คือ อาคารกัลยาณิวัฒนานุสรณ์ เปิดใช้เมื่อปลายปี ๒๕๕๙ ที่ผ่านมาและยังมีโครงการ และยังมีโครงการของภาคเอกชนที่ไม่ได้กล่าวถึงอีกหลายโครงการ

เมื่อพิจารณาจากความเป็นมาของโครงการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของจังหวัดขอนแก่นจะเห็นได้ว่า เกิดจากการรวมตัวของนักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจเทศบาลรวมกลุ่มและเริ่มศึกษาว่าเมืองต้องการอะไรผ่านเวทีสภาเมือง ซึ่งเทศบาลได้วิเคราะห์ปัญหา พร้อมกับการกำหนดวิสัยทัศน์ นำมาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี สู่ Thailand ๔.๐ ทำให้เมืองเป็นสากล หากจะใช้งบประมาณของรัฐเพียงอย่างเดียวก็จะทำให้แผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไม่สามารถเป็นได้หรือเป็นได้ช้า จึงทำให้บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด หรือ KKTT เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มธุรกิจชั้นนำของจังหวัดขอนแก่นทั้งหมด ๒๐ บริษัท จัดทะเบียนเป็นบริษัทด้วยทุนจดทะเบียน ๒๐๐ ล้านบาท พร้อมร่วมมือกับภาครัฐ คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น และกลุ่มเอกชนอื่นๆ ได้แก่ สององค์กรเศรษฐกิจ, มูลนิธิขอนแก่นทศวรรษหน้า, ๒๔องค์กรจีน และมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัดในเชิงออกแบบ และพัฒนาเมืองอย่างถูกหลักวิชาการ เพื่อให้เมืองขอนแก่นเติบโตอย่างถูกทิศทาง ให้สมกับเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียน และเมืองในอนาคต เพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดย KKTT

การพัฒนาเมืองอัจฉริยะเริ่มจากการรวมกลุ่มของคนขอนแก่นที่มีแนวคิดร่วมกันในการที่อยากจะพัฒนาเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าสามารถทัดเทียมกับเมืองอื่น ๆ และเมืองขอนแก่นเป็นพื้นที่เป้าหมายที่ถูกคัดเลือกเป็นเมืองอัจฉริยะต้นแบบ จึงทำให้เกิดความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เป็นการรักษาสถิตของระบบสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลสนับสนุนกัน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคมที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความแตกต่างของแต่ละพื้นที่แต่ละช่วงเวลา ซึ่งมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยกระบวนการพัฒนานั้นจะเน้นทั้งแนวดิ่ง (Vertical) ที่มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ และแนวนราบ

(Horizontal) ที่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาโดยประชาชน หรือควบคู่กันไปก็สามารถทำได้ แต่ที่สำคัญการพัฒนานั้น ๆ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาที่สามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางที่ชุมชนนั้น ๆ พึงปรารถนา

๔.๑.๓ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

ในปัจจุบันกระบวนการพัฒนาชุมชน/สังคม ต่างให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชน ซึ่งอาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาต่าง ๆ และอยู่ภายใต้ภาวะความกดดันจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายซับซ้อนและตึงเครียด ส่งผลให้ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เกิดความหดหู่และอ่อนล้ามากขึ้น การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นทางออกที่ทุกฝ่ายเห็นใจว่าจะทำให้พวกเขาสามารถฝ่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวออกไปได้โดยที่การเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการเพิ่มอำนาจและเพิ่มความสามารถของบุคคลให้สามารถควบคุมและจัดการใช้ความรู้ ความสามารถของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถควบคุมความเป็นอยู่ และชีวิตของตนเองได้ การเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ทั้งบุคคล กลุ่ม และชุมชน สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้ ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลที่มีต่อความสามารถ ศักยภาพของตนเองและต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะการเข้าไปควบคุมจัดการสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นการมองหรือการดำรงชีวิตเชิงรุก เพราะความรู้สึกรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถ และการควบคุมตนเอง การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลและชุมชนสามารถควบคุมและร่วมมือกันเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้ตามที่ตนเองต้องการ

การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เนื่องจากแต่ละคนก็จะมี ความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ ค่านิยม ประสพการณ์และเป้าหมายในชีวิต อย่างไรก็ตามหากต้องการให้กระบวนการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเกิดผลสำเร็จ การปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มองโลกในแง่บวกแม้กำลังเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ พลังจากครอบครัว ญาติมิตร ชุมชนก็มีส่วนสำคัญที่จะมาช่วยเติมและเพิ่มพลังอำนาจแก่บุคคลด้วย

ดังนั้น การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะจึงมีกระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Gibson ดังนี้

๑) ขั้นตอนที่ ๑ การค้นพบสภาพความเป็นจริง (Discovering reality) เป็นขั้นตอนในการศึกษาถึงสภาพความเป็นจริงทางสังคม เป็นขั้นตอนของกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจที่ทำให้บุคคลค้นพบและยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับตนเองโดยการทำความเข้าใจความจริงใน ๓ ด้าน

คือ ด้านอารมณ์ (Emotional responses) ด้านสติปัญญาการรับรู้ (Cognitive responses) และด้านพฤติกรรม (Behavioral responses) จากการวิจัย พบว่า

“...การพัฒนาเมืองขอนแก่นจะต้องดำเนินการในทุกด้าน ๆ ให้สำเร็จตามแผนพัฒนาเมือง ควบคู่ขนานกันไป แต่สำคัญที่สุดคือการสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชน รู้ว่าแนวทางที่กำลังทำอยู่คืออะไร เพราะมักจะมีคำถามว่า ทำทำไม? ทำเพื่ออะไร? ทำแล้วเกิดผลอย่างไร? และสร้างความเชื่อมั่นว่าทิศทางที่กำลังดำเนินอยู่นั้นถูกต้อง และการพัฒนาเรื่องระบบการศึกษา สร้างคนรุ่นใหม่เพื่อให้รู้จักคิดเป็น มีทักษะชีวิตเนื้อหาสำคัญคือ ขณะนี้ภาคส่วนอันได้แก่ ภาครัฐ และเอกชน ร่วมดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ในอันที่จะเอื้อต่อการพัฒนาเมืองอย่างสร้างสรรค์ สิ่งที่ทำให้การพัฒนาอันดับแรก คือ “คน” เพื่อให้คนที่เป็นชาวเมืองได้ร่วมพัฒนากิจวัตรชีวิตของตนไปพร้อมกับการบริหารรัฐในรูปแบบประชาธิปไตย เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ”^{๒๗} สอดคล้องกับ ธวัชชัย วนาพิทักษ์กุล^{๒๘} ที่กล่าวว่า “การพัฒนาเมืองขอนแก่นจะต้องเริ่มพัฒนาประชาชนเป็นอันดับแรกจากการสร้างองค์ความรู้ สร้างความรู้ ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกที่ดีให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการพัฒนา และการพัฒนาเมืองตามแผนแม่บทที่ได้วางกรอบเอาไว้ให้สามารถดำเนินต่อไป” และสอดคล้องกับนิภากรณ ธีรกรน^{๒๙} ที่กล่าวว่า “ต้องแสวงหาความรู้ ใฝ่เรียนรู้ และติดตามสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง สร้างปฏิสัมพันธ์ในการสืบค้น มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ต้องรู้จักแยกแยะให้ได้ว่า สิ่งไหนเป็นประโยชน์ รู้จักปรับตัวกับยุคที่มีการนำเอาเทคโนโลยีมาบูรณาการกับชีวิตประจำวัน โดยศึกษาเตรียมพร้อม ความรู้ ความเข้าใจเพื่อปรับตัวสู่ความร่วมมือในการขับเคลื่อนด้านบุคลากร พร้อมทั้งทำความเข้าใจในมิติต่าง ๆ ในชุมชน ควบคู่กันทั้งประวัติศาสตร์และเทคโนโลยี”

“ชักชวนชาวบ้านและแนะนำข้อมูลในการพัฒนาชุมชนให้ความรู้ชาวบ้านที่ยังไม่ทราบข้อมูลต่าง ๆ”^{๓๐}

๒) ขั้นตอนที่ ๒ การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical reflection) เมื่อบุคคลเผชิญกับปัญหาแล้วเป็นทุกข์ ก็จะทำให้การพัฒนาเกิดขึ้น เพราะจะช่วยทำให้บุคคลกลับมาทบทวน มองย้อนและการทำความเข้าใจกับปัญหา เพื่อประเมินและวิเคราะห์ปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ ให้มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดมากขึ้น เพื่อสามารถแก้ไขปัญหและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในขั้นนี้ จะทำให้บุคคลเกิดการพัฒนางานปล้งอำนาจในการควบคุมตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเริ่มต้นของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งจะนำไปสู่การเลือกวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและทำให้บุคคลรับรู้ถึงพลังอำนาจในตนเอง

^{๒๗}ธีระศักดิ์ ชีมายุพันธ์. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๒๘}ธวัชชัย วนาพิทักษ์กุล. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๒๙}นิภากรณ ธีรกรน. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๓๐}สำรวย อ้วนเพ็ง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

“ควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของอีสานเกี่ยวกับเมืองขอนแก่นให้คนรุ่นหลังได้รู้ความเป็นมาของคนขอนแก่นสมัยโบราณอดีตเป็นมาอย่างไร และควรมีกิจกรรมรณรงค์เก็บขยะรอบเมืองขอนแก่น อาทิตยละครึ่งหรือเดือนละครึ่งก็ยังมีดี ทุกชุมชนและทุกภาคส่วนช่วยกันคนละไม้คนละมือ”^{๓๑}

“ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับชุมชน ถึงนโยบาย ตัวชี้วัดของเมืองอัจฉริยะที่จะพัฒนาไปสู่เป้าหมาย และต้องพึงระลึกถึงความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด และมีความคุ้มค่าปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม”^{๓๒}

“ต้องร่วมแรงร่วมใจอย่างเป็นระบบและเข้าถึงคนในชุมชนและติดตามผลงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางภาครัฐกิจและประชาชน”^{๓๓}

๓) ขั้นตอนที่ ๓ การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม เป็นขั้นตอนที่มีการพบปะและเผชิญหน้าเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นเพื่อช่วยในการตัดสินใจหลังจากผ่านขั้นตอนที่ ๑ และ ๒ แล้ว โดยบุคคลจะตัดสินใจเลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนเองคิดว่าดีและเหมาะสมที่สุดโดยจะอยู่ภายใต้เงื่อนไข คือ เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาให้แก่ตนเองได้มีความสอดคล้องกับปัญหาของตน สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ ผ่านการปรึกษาจากผู้รู้และมีประสบการณ์และได้รับการยอมรับและเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการยอมรับและเปิดใจกว้าง

“เริ่มจากการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักชุมชน ภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน”^{๓๔}

“ต้องเริ่มจากการใช้เทคโนโลยีใกล้ตัวที่สุดอย่างระบบสมาร์ทโฟนในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การเรียกรถประจำทางผ่านแอป ดูตำแหน่งที่รถอยู่อย่างแม่นยำ หรืออาจจะรู้การจราจรเมืองขอนแก่นแบบเรียลไทม์ (Real time) ซึ่งจะทำให้ผู้ขับขี่หลีกเลี่ยงเส้นทางจราจรที่ติดขัดได้...จัดอบรมให้ความรู้และติดตามผลที่ได้อยู่ตลอดเวลาให้เกิดผลต่างและเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน ให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง...ส่งเสริมสนับสนุนโครงการให้มีการขับเคลื่อนและประชาสัมพันธ์บอกต่อในการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะ”^{๓๕}

^{๓๑} บัณฑิต กันหากุล. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๒} ทองเพชร แก้วสุพรรณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๓} สว่างวัลย์ ศรีหนองบัว. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๔} ธีระศักดิ์ ธิมาวุฒ์. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๓๕} พัทธ์ชัย ชำนาญ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๓.

“การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาในสังกัดเทศบาลมีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้ความร่วมมือในการพัฒนาเมืองตามศักยภาพเท่าที่ทำได้ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็น”^{๓๖}

“ถนนที่เป็นศิลปะวิถีชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันแบบบ้านๆในชุมชนได้ทำร่วมกันหรือแบบฟื้นฟูแล้วสลายตาชวนให้ได้ค้นในท้องถิ่นได้แปลกตาแล้วสวยงามธรรมชาติที่ทันสมัย”^{๓๗}

“ประชุมหาแนวความคิดที่หลากหลาย สร้างกลุ่ม พัฒนาอาชีพ ตามความสนใจพัฒนาวิทยากรกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขา แสดงผลงานจากผลผลิตของชุมชน ดึงวัดในท้องถิ่น มาเป็นสถานที่ พัฒนา-ฝึกทักษะและเป็นสถานที่แสดงผลงาน จัดให้มีการอบรม/จัดกิจกรรมให้คนในท้องถิ่นสำนึกรักความเป็นท้องถิ่น ขอความร่วมมือ รื้อ-เก็บ จัดความเป็นระเบียบให้ทางเท้ามีการจัดตกแต่งตัดต้นไม้ รักษาความสะอาดทั้งข้างถนนและในอาคาร สถานที่”^{๓๘}

“ร่วมขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจ ด้านธุรกิจ ด้านการท่องเที่ยว”^{๓๙}โดยจะต้องพัฒนาและมีความคิดเห็นจากชุมชนและมีความสามัคคีกัน^{๔๐}สอดคล้องกับสำเนียง ทองธรรมชาติ ที่กล่าวว่า “ร่วมแรงร่วมใจคิดไปในทางเดียวกันมีความเข้าใจ ไปในทิศทางเดียวกัน และร่วมมือทำไปในทางเดียวกัน”

“ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้รองรับทั่วกันทุกกลุ่ม ควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนการปรับตัวในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้เข้ากับยุคสมัย และเทคโนโลยีที่กำลังจะพัฒนาในด้านต่าง ๆ เตรียมความพร้อมที่จะเป็นพลเมืองอัจฉริยะในอนาคต”^{๔๑}

“การใช้เทคโนโลยีทุกด้านและให้โรงเรียนมีโครงการสอนเทคโนโลยีให้นักเรียนพร้อมทั้งวางผังเมืองขอนแก่นและขยายแนวทางเขตเมืองให้เจริญทั้งด้านการศึกษาและพัฒนาประชาชน และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการเป็นเมืองอัจฉริยะ”^{๔๒}

“ตรงป้ายรถเมล์หรือพื้นที่สาธารณะควรให้มีการนำระบบแผนที่คิวอาร์โค้ดมาใช้เพื่อโปรโมตเมืองขอนแก่น”^{๔๓}

^{๓๖} ฤทัยรัตน์ แผนทอง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๓๗} สักวาฬย์ ศรีหนองบัว. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๘} ธรรมรงค์ แก้วโบราณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๙} ธนัท โฆษะวิสุทธิ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๐} ประทุมมา วงศา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๑} ศุภวัตร นามคำ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๔๒} ศรัณย์ เปานาเรียง. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๔๓} จิรทีปต์ ลีตระกูล. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๓.

“การจัดตั้งเครือข่าย WI-FI เพื่อความสะดวกเข้าถึงข้อมูลทางเทคโนโลยี มีรถประจำทางผ่าน รถประจำทางมีแอร์และ wi-fi”^{๔๔}

๔) ขั้นตอนที่ ๔ การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพราะเมื่อนำวิธีการที่เลือกใช้ไปปฏิบัติแล้วเกิดผลสำเร็จ บุคคลก็จะมีความรู้สึกเชื่อมั่น รู้สึกมีพลัง มีความสามารถและคงไว้ซึ่งพฤติกรรมการแก้ปัญหาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในคราวต่อไป

จากผลการศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะพบว่า กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกให้กับเกิดมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย และ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพได้แก่ เสาไฟอัจฉริยะป้ายบอกสถานที่จอดรถบนพื้นถนนสามารถเขียนเป็นภาพแสดงได้ดังต่อไปนี้

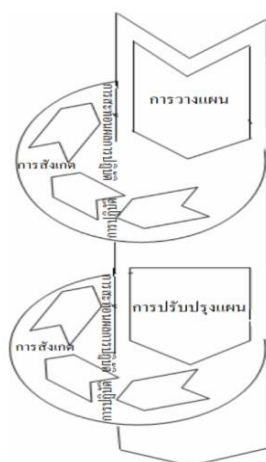

ภาพประกอบที่ ๔.๑ แสดงการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

^{๔๔}สำรวจ อ้วนเพ็ง, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๓.

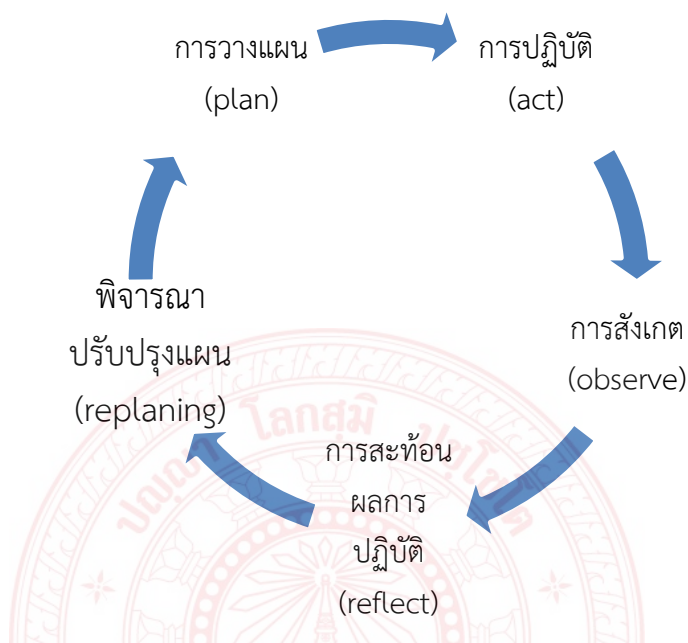
๔.๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

การศึกษาการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นคณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนารูปแบบ โดยที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีความเชื่อพื้นฐาน (basic assumptions) อยู่ ๔ ประการ คือ ๑. วิธีการแก้ปัญหาที่ได้มาจากการศึกษาคนคว่าจะมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้มากกว่าวิธีแก้ปัญหาที่ได้มาจากการสั่งการของผู้มีอำนาจหรือผู้บริหารโดยการแก้ปัญหาแบบสั่งการนั้นมักเกิดมาจากการสั่งสมประสบการณ์และการใช้สามัญสำนึก เป็นหลัก ซึ่งมักจะขาดข้อมูลและหลักฐานที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจ ๒. การวิจัยเพื่อการแก้ไขปัญหของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการเองโดยผู้ปฏิบัติงานจะมีโอกาสแก้ปัญหาของเขาได้สำเร็จมากกว่าการวิจัยเพื่อการแก้ไขปัญหที่ทำโดยบุคคลอื่น ๓. การวิจัยเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา การทดสอบและการประเมินผล วิธีการแก้ปัญหา การวิจัยเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคนการวิจัยไม่ได้เป็นสิทธิพิเศษของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ๔. การพัฒนาความสามารถของบุคคลโดยการฝึกหัด ถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาการปฏิบัติงาน ในปี ค.ศ. ๑๙๘๒ เคมมิส, คาร์และแมคแทกการท (Stephen Kemmis, Wilf Carr & Robin McTaggart) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในรูปของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (the action research spiral) ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนคือ การวางแผน (plan) การปฏิบัติ (act) การสังเกต (observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (reflect) ซึ่งเมื่อครบวงจรหนึ่ง ๆ จะพิจารณาปรับปรุงแผน (replanning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๒ แสดงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยครั้งนี้ยึดหลักสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผลการปฏิบัติ ประกอบกับการพิจารณาปรับปรุงแผน เพื่อนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติใหม่อีกครั้ง ดังภาพประกอบ

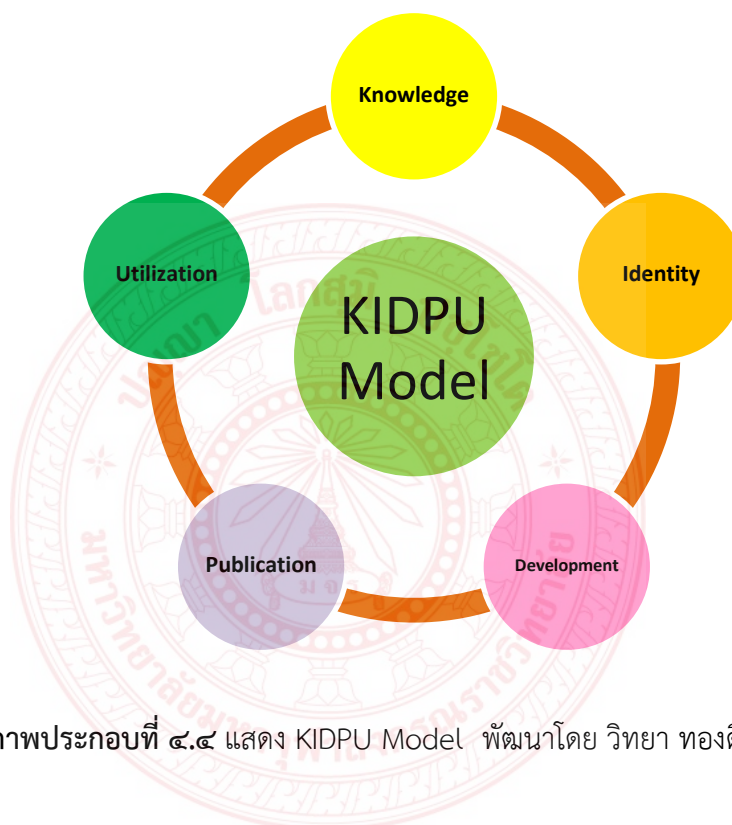

ภาพประกอบที่ ๔.๓ แสดงขั้นตอนในการทำงานของคณะผู้วิจัย

ผลการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม และการเสวนาวิชาการ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะพบว่า ๑) ชุมชนได้ร่วมมือกันปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด ให้มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) ชุมชนได้สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กระติบข้าวเหนียว อักษรอด้าย พิมพ์ตัวหมอนไหม ว่าสิ่งเหล่านี้คือภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สามารถประยุกต์ไปสู่นวัตกรรมสมัยใหม่ให้ยั่งยืนได้ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีด้วยคติที่ว่า “อย่าลืมของเก่า อย่าเมาของใหม่” ๓) ชุมชนมีการตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมด้วยการประชุม การอภิปรายกลุ่ม การเสวนา และหาข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย แล้วนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมให้เกิดมีขึ้น และ ๔) การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในชุมชนที่ตนรักเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมอื่น ๆ โดยชุมชนเป็นผู้คัดเลือกพื้นที่เอง

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบที่ได้คือKIDPUModelประกอบด้วย

- ๑) K : KnowledgeManagement(การจัดการองค์ความรู้)
- ๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)
- ๓) D : Development (การพัฒนา)
- ๔) P : Publication(การเผยแพร่)
- ๕) U : Utilization(การใช้ประโยชน์)

ภาพประกอบที่ ๔.๔ แสดง KIDPU Model พัฒนาโดย วิทยา ทองดี และคณะ

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. K : Knowledge Management (การจัดการความรู้)

คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมปรึกษารื้อกับนายกเทศมนตรีนครขอนแก่นและคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓ พบว่า การที่จะทำให้เมืองขอนแก่นเกิดเป็นเมืองอัจฉริยะในมิติต่าง ๆ ได้นั้น ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นต้องเกิดมีสำนึกรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดมีได้จากการยอมรับ การร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน บนพื้นฐานปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผนวกกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม และถ้าจะเริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชน ควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ซึ่งเป็นจุดรวมใจของชาวขอนแก่นดั้งเดิม เป็นเสาหลักเมือง

หลักแรกของเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองขอนแก่นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ ซึ่งมีชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่รอบบริเวณ

เมื่อได้แนวทางคณะผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการชี้แจงโครงการวิจัย ตลอดจนการลงประชามติและสัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย กับตัวแทนชุมชน ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชนหนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และ ชุมชนหนองแวง ๔ ชุมชนละ ๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๖๐ คน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๕ คณะนักวิจัยเข้าพบผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาเมืองขอนแก่นจากนั้นได้จัดอภิปรายกลุ่ม (Focus Groups)ร่วมกับตัวแทนชุมชนในเทศบาลนครขอนแก่น

ผลจากการประชุมชี้แจงกระบวนการทำงานกับตัวแทนเทศบาลนครขอนแก่นและตัวแทนชุมชน พบว่า มีมติให้กำหนดเอาศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนเทศบาลเมืองขอนแก่นเป็นจุดศูนย์กลางในการดำเนินการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ ทั้งนี้จากข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมได้มีมติให้จัดการประชุมเสวนาเชิงวิชาการเรื่อง ป้อบ้าน : ชำระต้นเค้าเมืองขอนแก่น”ขึ้นในวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ณ วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจและการสำนึกรักท้องถิ่นแก่ชุมชน และเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของเมืองขอนแก่นและงานวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสัญลักษณ์อันแสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานที่และชุมชน ตลอดจนความเชื่อมโยงถึงการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กับผู้รู้ภายในชุมชน ทำให้ทราบว่าคนที่จะสามารถเขียนภาพจากคำบอกเล่าได้ดีท่านหนึ่ง ก็คือประธานชมรมแต้มฮูปเมืองขอนแก่น ซึ่งอาศัยอยู่ภายในชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยได้เข้าพบและนำความเข้าปรึกษาจนเกิดได้สัญลักษณ์อันเป็นโลโก้งานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย หลักป้อบ้าน อันหมายถึง บริเวณกึ่งกลางของหมู่บ้านจังหวัดขอนแก่น โดยมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการฝังหลักเมือง คือการสร้างสัญลักษณ์ประจำบ้าน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้มีอำนาจเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองชาวบ้านในจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นหลักป้อบ้านหลักแรก ตัวหม่อน ซึ่งถือเป็นสัตว์ที่สร้างวัตถุดิบในการรังสรรค์เป็นผ้าไหมอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองขอนแก่น โดยใช้เป็นตัวแทนของคนขอนแก่น เส้นวงรีมีรายรอบหลักป้อบ้าน แสดงถึง อำนาจการปกครองรักษาคุ้มครองแก่ชุมชน ผู้อาศัยอยู่รอบข้าง ตลอดจนผู้ให้การเคารพนับถือ และปรากฏข้อความ วิจัย: ชุมชนสร้างสรรค์ ‘๖๓ ขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ อันหมายถึง งานวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๖ แสดงสัญลักษณ์งานวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์ร่วมกันกับชุมชน

จากภาพสัญลักษณ์งานวิจัยครั้งนี้สามารถอธิบายได้คือ
 ตัวหม่อน หมายถึง สัญลักษณ์แทนคนขอนแก่นที่มีการผลิตผ้าไหมจนมีชื่อเสียง
 เสาร์หลักเมือง หมายถึง สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงที่ตั้งเมืองขอนแก่นหรือ ป้อมบ้านเมือง
 ขอนแก่น

วงกลมสีแดงคือพระอาทิตย์ หมายถึง บรรพบุรุษที่สร้างเมืองขอนแก่นให้มีความ
 เจริญรุ่งเรือง

สีฟ้ารอบดวงอาทิตย์ หมายถึง ความอัจฉริยะที่จะเกิดขึ้นกับเมืองขอนแก่น

แผ่นรองตัวหม่อนสีเขียว หมายถึง ความสามัคคีปรองดองของคนขอนแก่น

เมื่อได้สัญลักษณ์งานวิจัย เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้เข้าร่วมงานเสวนาวิชาการ
 ซึ่งจะร่วมกันรับรู้และศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติป้อมบ้าน และความสำคัญ
 ของป้อมบ้าน คณะผู้วิจัยได้ทำการพิมพ์ตราสัญลักษณ์ลงบนเสื้อด้านซ้าย และพิมพ์ข้อความว่า “ป้อม
 บ้าน: ชำระต้นเค้าเมืองขอนแก่น” ไว้ด้วย รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๗ แสดงด้านหน้าและด้านหลังเสื้อจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการ

ภาพประกอบที่ ๔.๘ แสดงกิจกรรมการเสวนาวิชาการเรื่อง “ป้อบ้าน: ชำระต้นเค้าเมืองขอนแก่น”

ผลการจัดเสวนาวิชาการโดยมีผู้ร่วมเสวนาประกอบด้วย

๑. รองศาสตราจารย์ ดร. นิยม วงศ์พงษ์คำ รองอธิการบดีฝ่ายวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒. ผศ.ดร.หอมหวล บัวระการองคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๓. นายธรรมรงค์ แก้วโบราณ ครูแผ่นดิน ด้านศิลปวัฒนธรรม

๔. นายสุธรรม อุปฮาด ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่น

พบว่า

จุดเริ่มต้นของเมืองขอนแก่นคือ ป้อบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นที่สถิตของภูมิศักดิ์ ภูมิธรรมที่เหนือธรรมชาติ ที่คอยปกป้องคุ้มครองหลักฐานคนขอนแก่น เพื่อให้คนรุ่นใหม่ลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

“ป้อบ้านมีความสำคัญมากเปรียบเสมือนสะดือที่เป็นอวัยวะที่สำคัญของร่างกาย เพราะฉะนั้นคนสร้างบ้านแปลงเมืองในอดีตจึงต้องการหาจุดศูนย์กลางของเมือง โดยวัดจากอาณาเขตหรือความกว้างยาวของจังหวัด เพื่อหาจุดศูนย์กลาง เมื่อทราบจุดกลางแล้วก็มักจะกำหนดจุดนั้นว่าเป็นป้อบ้าน ซึ่งมีความสำคัญและถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง จึงมักจะมีการสร้างหลักของป้อบ้านที่ทำด้วยทองคำ ป้อบ้านเทียบเคียงได้กับคำว่า Center ศูนย์กลางของความสามัคคี ความจงรักภักดีของบ้านเมือง ทั้งนี้การสร้างป้อบ้านขึ้นมานอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของเมืองแล้วยังเป็นจุดศูนย์รวมของจิตใจของประชาชนและเป็นสถานที่จัดงานบุญประเพณีของชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำคัญระหว่างบ้าน วัด ชุมชน กล่าวได้ว่า เป็นจุดเชื่อมขนบธรรมเนียมประเพณี โดยชุมชนเน้นให้เด็กและเยาวชนได้ให้ความเคารพในสถานที่ ไม่ลบหลู่ ไม่ละเมิด เข้ากับคำกล่าวที่ว่า “อย่าลืมของเก่า อย่าเมาของใหม่” จึงกล่าวได้ว่า ป้อบ้านเป็นสัญลักษณ์ของการก่อตั้งเมืองขึ้นและเชื่อมโยงกับภูมิเจ้าที่ ที่เชื่อว่าจะมีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะรักษาบ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต และหากมุ่งเน้นการพัฒนาเมืองด้านเดียวโดยไม่สนับสนุนให้ประชาชนให้ได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองตนเอง ที่จะบ่งบอกให้รู้ถึงบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งรกราก ผู้สร้างเมืองขึ้นมา ก็จะถือว่าเมืองนั้นเจริญแต่ด้านกายภาพ แต่ในด้านจิตใจกลับไม่เจริญ จังหวัดหรือเมืองไหนไม่มีป้อบ้านถือว่าเมืองนั้นไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างบ้านแปลงเมือง การที่คนในบ้านเมืองนั้นรู้จักการสร้างบ้านแปลงเมืองให้เจริญรุ่งเรืองโดยไม่ลืมวัฒนธรรมของตัวเอง”^{๔๕} สอดคล้องกับธรรมรงค์ แก้วโบราณ^{๔๖} ที่กล่าวว่า

“ป้อบ้าน คือวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่สำคัญด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นความดีที่ต้องมีคุณธรรมคำจูน พ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตร

^{๔๕}รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ. เสวนาวิชาการ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

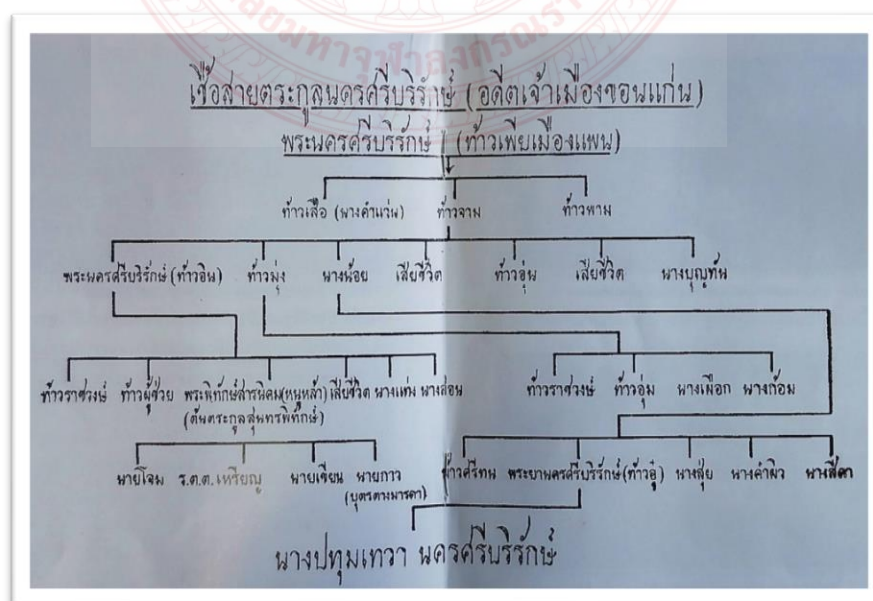
^{๔๖}ธรรมรงค์ แก้วโบราณ. เสวนาวิชาการ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

ส่วยหรือภาษีต่างเมืองก็ต่างเก็บตามอาณาเขตของตน ท้าวเพี้ยเมืองแพนเป็นผู้นำที่ขยันขันแข็งต่างก็เร่งสร้างบ้านแปงเมือง เงินทองสิ่งของต่าง ๆ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากบุตรสาวซึ่งเป็นสนมเอกเจ้าจอมคำแ่วนส่งมาช่วยก่อนสร้างเมืองตลอดเวลา แม้แต่วัดทั้งสามแห่งคือวัดคุ้มเหนือซึ่งก็คือวัดหนองแขวง พระอารามหลวงในปัจจุบัน วัดคุ้มกลางก็คือวัดกลาง และวัดคุ้มใต้ก็คือวัดธาตุ พระอารามหลวงในปัจจุบัน ก็สามารถสร้างเสร็จภายในไม่กี่ปี เข้าสู่ พ.ศ. ๒๓๓๘ บ้านบึงบอนก็กลายเป็นชุมชนใหญ่มีบ้านเรือนถนนหนทางมีตลาดเป็นระเบียบสวยงาม ไพร่ฟ้าหน้าใส มีความเป็นอยู่อุดมสมบูรณ์โดยทั่วหน้า

เมื่อถึง พ.ศ. ๒๓๔๐ เจ้าจอมคำแ่วนจึงขอพระราชทานพระบรมราชโองการแต่งตั้งเพี้ยเมืองแพนขึ้นเป็นพระยาศรีบริรักษ์เจ้าเมืองคนแรกของเมืองขอนแก่น โดยขอแยกการปกครองออกจากเมืองสุวรรณภูมิ พร้อมทั้งแบ่งแยกเขตแดนกับเมืองกาฬสินธุ์และเมืองชลบท ให้ถูกต้องตรงกัน หลักฐานการตั้งเมืองและแต่งตั้งเจ้าเมือง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๐ ยืนยันได้จากใบบอกเมืองขอนแก่น ที่เก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร แม้ใบบอกนี้จะบันทึกเอาไว้หลังจากตั้งเมืองกว่า ๙๓ ปี ก็ตาม รายละเอียดใบบอกมีดังนี้

“ใบบอกเมืองขอนแก่น ตามเอกสาร ร.๕ ม.๒.๑๒ก / ๑(๙๒) ณ วันที่ ๒๘ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙

ข้าพเจ้าอุปฮาดราชนวษ์ ราชบุตรหลวงพรหมภักดีผู้ช่วยเมืองแสน เมืองจันทร์ท้าวเพี้ย กรมการเมืองขอนแก่นบอกปรณินัติค่านับมายังท่านออกพันนายเวร ขอให้นำขึ้นกราบเรียนพลหัวเจ้าท่านลูกขุน ณ ศาลาทรงทราบ”

ภาพประกอบที่ ๔.๙ แสดงเชื้อสายตระกูลนครศรีบริรักษ์ (อดีตเจ้าเมืองขอนแก่น)

การย้ายเมืองขอนแก่น

ถ้านับจากการตั้งบ้านบึงบอนมาเป็นเมืองขอนแก่นตั้งแต่ ปี ๒๓๔๐ ไปจนถึงปี ๒๔๔๒ เมืองขอนแก่นมีการย้ายเมืองถึง ๔ ครั้ง เหตุผลในการย้ายที่ตั้งเมืองบางครั้งก็เกิดจากความไม่ลงรอยกันกับเมืองรอบข้าง สภาพดินฟ้าอากาศอาจจะมีบางปีที่เกิดความแห้งแล้ง ความชอบพอในถิ่นที่อยู่ใหม่ของผู้เมืองในสมัยนั้น ๆ หรือบางครั้งก็เกิดการรุกที่แย่งหมู่บ้านแย่งชุมชนกันระหว่างเมือง เพื่อขยายพื้นที่เก็บส่วยให้ได้มากขึ้น เป็นต้น สรุปการย้ายเมือง ๔ ครั้ง มีดังนี้

การย้ายเมืองครั้งที่ ๑ จากบ้านบึงบอนไปบ้านดอนพันชาดใน พ.ศ. ๒๓๕๒

บ้านดอนพันชาด ในปัจจุบันคือบ้านโนนเมือง ตำบลบ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สาเหตุที่ย้ายเมืองเนื่องจากเกิดการกระทบกระทั่งกับเมืองชลบทในเรื่องเขตแดนของเมือง เมืองชลบทรุกพื้นที่มากถึงบ้านทุ่ม (ตำบลบ้านทุ่มในปัจจุบัน) เจ้าคำยวงเจ้าเมืองขอนแก่นในขณะนั้น ได้มอบให้อุปฮาดสุวันเป็นผู้ไปเจรจากันพระยาจันทะประเทศ หรือท้าวคำพาวเจ้าเมืองชลบทอยู่หลายรอบแต่ก็ไม่สำเร็จ เจ้าคำยวงจึงตัดสินใจย้ายเมืองไปตั้งอยู่ดอนพันชาด เพื่อหลีกเลี่ยงการทะเลาะเบาะแว้งกัน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๑ จากบ้านบึงบอนไปบ้านดอนพันชาด
ใน พ.ศ. ๒๓๕๒

การย้ายเมืองครั้งที่ ๒ จากบ้านดอนพันชาดไปที่บ้านโนนทันและบ้านดอนบม ใน พ.ศ. ๒๓๘๑

บ้านโนนทัน ปัจจุบันก็คือชุมชนบ้านโนนทัน ที่อยู่ฝั่งตะวันออกบึงบอนหรือบึงแก่นนครนั่นเอง ท้าวคำยวงถึงแก่กรรมเมื่อปี ๒๓๗๘ ที่บ้านดอนพันชาด ท้าวหนูขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน ต่อมาได้รับคำสั่งให้ไปเป็นเจ้าเมืองมุกดาหาร ท้าวอินซึ่งเป็นบุตรชายคนที่ ๒ ของท้าวคำยวง ได้รับการ

โปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองขอนแก่นแทนท้าวหนู เมื่อปี ๒๓๘๑ จึงคิดย้ายเมืองกลับไปใกล้ ๆ เมืองเก่าบ้านบึงบอน สภาพชุมชน วัดวาอารามที่เสื่อมโทรมไปบ้าง ก็ได้รับการบูรณะฟื้นฟูกลับคืนมาอีกครั้งประกอบกับดอนพันชาด บางปีน้ำชีหลากท่วมไร่นาได้รับความเสียหายอยู่เป็นประจำ

ท้าวอินได้ตั้งเสาหลักเมืองที่บริเวณหลังศาลเจ้าอนุบาล (ศาลเจ้าปู่เย็น) แล้วสร้างวัดท่าแขกไว้ต้อนรับแขกบูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ให้เป็นวัดประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น ท้าวอินได้ตั้งท้าวอู่ เป็นที่หลวงศรีวรวงศ์ผู้ช่วยเจ้าเมืองท้าวอู่ เป็นบุตรชายของเพี้ยวรบุตรและนางน้อยซึ่งเป็นหลานของเพี้ยเมืองแพน ซึ่งเสียชีวิตแล้วทั้งคู่ หลวงศรีวรวงศ์ (ท้าวอู่) เป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ เป็นนักดาบและนักกระบี่กระบอง ท้าวอินชุบเลี้ยงมาด้วยความรักเหมือนลูกตัวเอง (ท้าวอู่ต่อมาได้เป็นพระยานครศรีบริรักษ์บรมราชภักดีศรีสุสุนทร ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น) พระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวอิน) ถึงแก่อนิจกรรมที่บ้านโนนทันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ อุปฮาดมั่งจึงรักษาราชการต่อมา

เมื่อท้าวอู่ ได้รับแต่งตั้งเป็นราชบุตร ท่านได้ไปสร้างบ้านอยู่ที่บ้านดอนบม ตั้งเป็นกองราชบุตรแยกเก็บส่วยต่างหาก ฝ่ายท้าวเมืองเจ้าเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกกบก (บริเวณโรงแรมรสสุคนธ์ปัจจุบัน) ฝ่ายอุปฮาดและราชวงศ์อยู่บ้านโนนทันในเวลานั้น การเก็บส่วยจะแบ่งกันเป็นหมวดเป็นกองแล้วนำมารวมกันส่งไปกรุงเทพฯ ประชาชนหรือที่เรียกว่า “ตัวเล็ก” จะสมัครใจอยู่ฝ่ายใดกองใดก็ได้ กองเจ้าเมืองต้องดูแลเมืองขึ้นด้วย ในขณะนั้นเมืองขอนแก่นมีเมืองขึ้นอยู่ ๓ เมือง คือ ๑. เมืองพล ๒. ภูเวียง ๓. เมืองคำพองน้อย (น้ำพอง)

การแบ่งแยกเมืองขอนแก่น (บ้านโนนทันและบ้านดอนบม)

พ.ศ. ๒๔๑๘ แผ่นดินลาวถูกกองทัพจีนฮ่อรุกราน กองทัพจีนฮ่อเป็นนักรบกองโจรมาจากตอนใต้ของประเทศจีน เมื่อก่อนเคยเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพจีน แต่เกิดขัดใจกันจึงแยกตัวออกมาเป็น ๔ ก๊ก เที้ยวปล้นสะดมลงมาถึงลาวตอนเหนือ จึงมาถึงเวียงจันทน์ ทหารฮ่อเป็นทหารที่เชี่ยวชาญในการรบ และแต่ละก๊กก็จะมีหัวหน้าใหญ่ ดังนี้

๑. ฮ่อหลิวตาหยัน ใช้ธงดำเป็นเครื่องหมาย
๒. ฮ่อยัมมันโต ใช้ธงเหลืองเป็นเครื่องหมาย
๓. ฮ่ออาเจียง ใช้ธงแดงเป็นเครื่องหมาย
๔. ฮ่อไกรซิง ใช้ธงลายเป็นเครื่องหมาย

ลาวได้มีใบบอกมาถึงกรุงเทพฯ ทางฝ่ายกรุงเทพฯ จึงมอบหมายให้หัวเมืองลาวในภาคอีสานจัดทัพไปปราบฮ่อ โดยมีเมืองอุบล เมืองร้อยเอ็ด (เมืองร้อยเอ็ดเป็นเมืองที่มีประตูเข้าสิบเอ็ดทาง ตัวเลขเขียน ๑๐๑ เป็นภาษาไทยน้อย อ่านว่าสิบเอ็ด แต่คนภาคกลางอ่านเป็นร้อยเอ็ด) เมืองมหาสารคาม เมืองชลบท เมืองขอนแก่นและเมืองนครราชสีมาเป็นกองหนุน ในการรบกับกองทัพฮ่อครั้งนั้น กองทัพเมืองขอนแก่นนำโดยราชบุตร (ท้าวอู่) ได้แสดงวีรกรรมอย่างหาว่าหาญ ตีกองทัพฮ่อ

แตกทุกแห่ง โดยเฉพาะกองทัพใหญ่ของฮ่อที่ตั้งอยู่ด้านเหนือของกรุงเวียงจันทน์แตกพ่ายไป หลังจากการปราบศึกฮ่อในครั้งนี้ หลวงศรีวรวงศ์ (ท้าวอุ) ราชบุตรได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น ตราตั้งลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๒๐ แม้ว่าเจ้าเมืองขอนแก่นคนเดิม (ท้าวมุง) ยังคงอยู่ในตำแหน่งเจ้าเมืองคนใหม่จึงยกกองราชบุตร ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านดอนบมขึ้นเป็นเมืองขอนแก่น เมืองขอนแก่นจึงถูกแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ เมืองขอนแก่นที่บ้านโนนทัน ถือเป็นฝ่ายเมืองเดิมมีพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวมุง) เป็นเจ้าเมือง และเมืองขอนแก่นที่บ้านดอนบมถือเป็นฝ่ายเมืองใหม่มีพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวอุ) เป็นเจ้าเมือง ศาลาว่าราชการตั้งอยู่ห่างกัน ๖ กิโลเมตร เมืองขอนแก่นจึงมีเจ้าเมือง ๒ คน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๒ จากบ้านดอนพันชาดไปที่บ้านโนนทัน และบ้านดอนบมใน พ.ศ. ๒๓๘๑

การย้ายเมืองครั้งที่ ๓ จากบ้านโนนทันไปบ้านทุ่มใน พ.ศ. ๒๔๒๔

บ้านทุ่มในปัจจุบันก็คือ บ้านทุ่ม ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในสมัยท้าวมุง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองต่อจากท้าวอินได้ถึงแก่กรรม ท้าวอุได้รับการโปรดเกล้าฯ เป็นเจ้าเมือง และในช่วงนี้เองเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้นในกรมการเมือง ทั้งอุปฮาดและราชบุตรเกิดขัดใจกับเจ้าเมือง (ท้าวอุ) อุปฮาดขณะนั้นคือท้าวสุริยวงศ์ที่ถูกท้าวอุกล่าวหาว่าไปถือน้ำพิพัฒน์สัตยาภิเษกกับเมืองชลบท เก็บส่วยและผลไร่เอง โดยไม่ส่งเจ้าเมือง ส่วนท้าวสุริยวงศ์อุปฮาดก็ตอบโต้ว่า การย้ายเมืองมาบ้านทุ่ม ก็เพราะสายโทรเลขและถนนจะผ่านมาจากเมืองชลบทมาที่บ้านทุ่ม ไม่ได้ผ่านบ้านดอนบมและโนนทัน การเก็บส่วยนั้นท้าวสุริยวงศ์ก็บอกได้เก็บส่งแล้ว เจ้าเมืองค้ำไว้ไม่ส่งส่วนกลางเอง ความขัดแย้งดังกล่าวย้อนถึงพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ได้มีใบบอกสั่งการบัญชาว่า เมืองขอนแก่นถ้าจะแยกเป็น ๒ เมืองพื้นที่ก็น้อย ข้าราชการและประชาชนก็จะทะเลาะกัน อีกทั้งเส้นทางคมนาคมถนนและเส้นทางโทรเลขจะตัดตรง

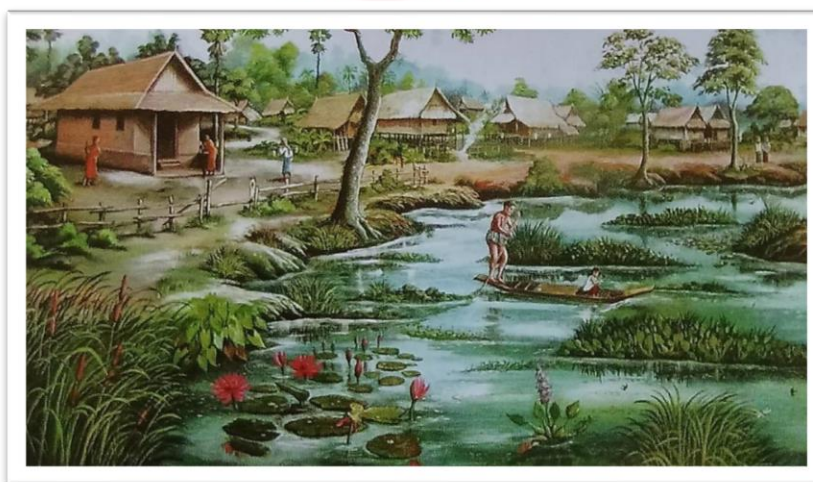
จากเมืองนครราชสีมาตรงเมืองพล เมืองชลบท ผ่านบ้านท่ม จึงเห็นสมควรให้ย้ายเมืองจากดอนบมโนนทันไปรวมกันที่บ้านท่ม หลังจากนั้นการทะเลาะเบาะแว้งจึงจบลงด้วยดี

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๓ จากบ้านโนนทันไปบ้านท่มใน พ.ศ. ๒๔๒๔

การย้ายเมืองครั้งที่ ๔ จากบ้านท่มกลับไปบ้านบึงบอนเมืองเก่าใน พ.ศ. ๒๔๔๒

ในปีนี้นบ้านท่มเกิดความแห้งแล้งกันดารน้ำอย่างหนัก ประกอบกับเส้นทางคมนาคมเส้นทางโทรเลข พร้อมกับการสำรวจเส้นทางรถไฟจากนครราชสีมาไปจนถึงหนองคาย เกิดการสำรวจเพื่อตัดเส้นทางบกใหม่ ซึ่งจะต้องคู่ขนานไปกับทางรถไฟ ซึ่งก็คือถนนมิตรภาพในปัจจุบัน ซึ่งจะตัดผ่านมาที่เมืองเก่า เจ้าเมืองและประชาชนชาวขอนแก่นจึงเห็นพ้องที่จะย้ายเมืองกลับไปที่บ้านบึงบอนเมืองเก่า โดยตั้งศาลว่าการเมืองใหม่ที่ด้านทิศเหนือบึงบอนซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ นั่นเอง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ แสดงการย้ายเมืองครั้งที่ ๔ จากบ้านท่มกลับไปบ้านบึงบอนเมืองเก่าใน

พ.ศ. ๒๔๔๒

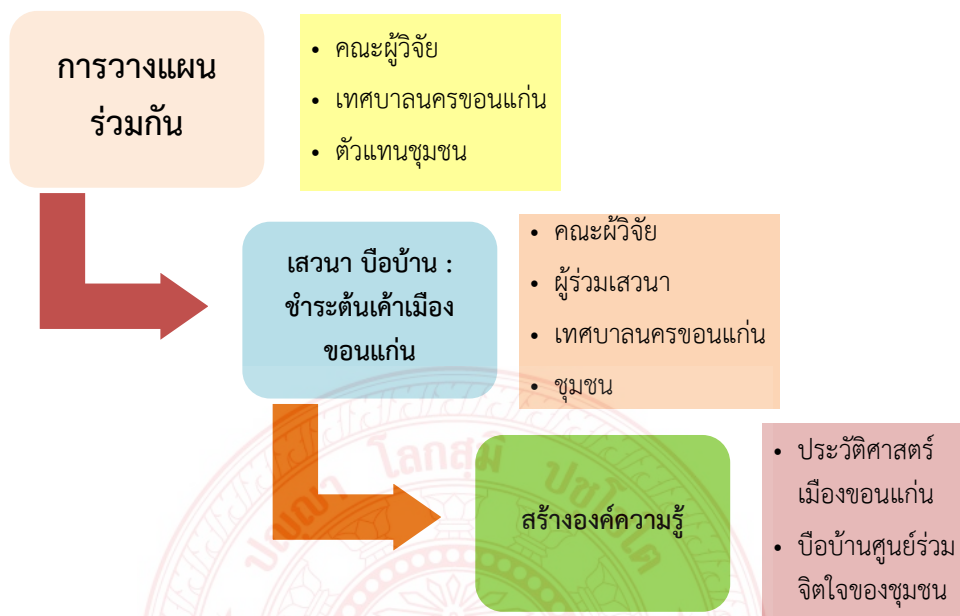
จากประวัติความเป็นมาของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายจากเริ่มตั้งเมืองเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๒ จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ รวมระยะเวลา ๑๑๐ ปี เป็นเหตุให้ย้ายที่ตั้งเมืองจำนวนถึง ๔ ครั้ง แต่สุดท้ายก็มีเหตุให้ย้ายเมืองเข้ามาตั้งอยู่ ณ จุดเดิมอันเป็นที่ตั้งบ้านเมือง และฝั่งหลักบ่อบ้านไว้ตั้งแต่ต้น ซึ่งสอดคล้องกับแผ่นประวัติศาสตร์หลักเมืองเมืองเก่า (บ่อบ้าน) ในวรรณคดี ๒ ที่ระบุว่า

“ใจบ้าน บ่อบ้าน หลักบ้าน หลักเมือง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านและมีข้อห้ามละเมิดไว้อย่างมากมาย เช่น ห้ามบุคคลใดทำการเคลื่อนย้ายอย่างเด็ดขาด ห้ามชาวบ้านย้ายที่ตั้งของหมู่บ้านไปอยู่ที่แห่งใหม่จนกว่า ใจบ้าน บ่อบ้านจะผุพังลงตามอายุชัย ฯลฯ..”

ประเพณีไทอีสาน เมื่ออพยพไปหาสถานที่ตั้งหมู่บ้านแห่งใหม่ ครั้นได้ทำเลที่เหมาะสมที่จะตั้งหมู่บ้านแล้ว ก็จะพากันประกอบพิธีกรรมบอกกล่าวเจ้าที่ ไทอีสาน ถือว่าสถานที่ทุกแห่งมีเจ้าที่เจ้าทางรักษาอยู่ เมื่อประกอบพิธีกรรมบอกกล่าวเสร็จแล้ว ก็จะหาที่ตั้ง “ศาลปู่ตา” (ตา ภาษาขอมแปลว่าบรรพบุรุษ) หรือดอนปู่ตา เป็นบริเวณป่าไม้ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนักมีต้นไม้ใหญ่เป็นป่าทึบไม่มีใครกล้าเข้าไปรบกวน จากนั้นก็จะพากันสร้างศาล บางแห่งก็เรียกว่า “ตูปู่ตา” ครั้นสร้างศาลเสร็จ ก็จะหาไม้มาแกะสลักเป็นรูปปู่ตา หาดินเหนียวปั้นเป็นรูปข้าทาสบริวาร ช่างม้าวัวควายและเครื่องมือเครื่องใช้ของปู่ตา แล้วนำขึ้นไว้บนศาล หมอธรรมผู้ทำหน้าที่เป็นพราหมณ์จะทำพิธีเชิญเจ้าที่ขึ้นสถิตอยู่บนศาล และมีการเลี้ยงฉลองกันทุกปี เพื่อเป็นสิริมงคล ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ทำนาทำไร่อุดมสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ โจรผู้ร้ายไม่มารบกวน ใครประพฤติผิดนอก luânอกทาง เรียกว่า “ผีมาต้อง มาชุน” ได้รับบาดเจ็บ หรือเจ็บไข้ได้ป่วย ต้องทำการบวงสรวงเซ่นไหว้ ตามข้อกำหนดไว้ แล้วจึงพากันตั้งใจสร้างบ่อบ้าน สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีพิธีขึ้นบ้านใหม่ ครั้นหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์จึงพากันสร้างวัด เพื่อจะได้ทำบุญตามฮีตและคองปัจจุบันบ่อบ้านหรือศาลหลักเมืองหลักแรกของเมืองขอนแก่น ตั้งอยู่ในซอยบ่อบ้าน (ซอยกลางเมือง ๒๑) ชุมชนคุ้มวัดกลางถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ได้ทำการปรับปรุงซ่อมแซมมาแล้ว ๔ ครั้งคือ ครั้งที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๘ และครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๕ เทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการสร้างมณฑปครอบ “บ่อบ้าน” ใหม่เป็นศิลปะร่วมสมัย เพื่ออนุรักษ์สถานที่ประวัตินี้ของเมืองเอาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษสืบต่อกันไป

จากผลการศึกษาและการปฏิบัติกิจกรรมภายในชุมชนรอบข้างศาลหลักเมืองเก่า (บ่อบ้าน) ประกอบด้วย ชุมชนคุ้มวัดกลาง ชุมชนคุ้มวัดธาตุ ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๑ ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๒ ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๓ ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๔ เพื่อให้คนภายในชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมอันดีงาม

ตลอดถึงความภาคภูมิใจของชุมชนในการเป็นที่ตั้งของป้อมบ้านซึ่งเป็นศาลหลักเมืองหลักแรกของเมืองขอนแก่น สามารถเขียนเป็นภาพประกอบรูปแบบการปลูกสำนึกรักบ้านเกิดได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ แสดงรูปแบบที่ ๑K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้)

๒.1 : Identity(การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในขั้นตอนการดำเนินงานคณะผู้วิจัยได้ประชุมพิจารณาขั้นตอนกิจกรรมโดยเริ่มจากการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยซึ่งได้รับคำแนะนำตลอดถึงแนวทางการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ แสดงคณะผู้วิจัยเข้าพบนายธีรศักดิ์ ธิษายุพันธ์นายกเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อขอคำแนะนำในการดำเนินการวิจัย

จากผลการศึกษารูปแบบการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นผ่านการวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น พบว่า

ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยากให้มีการสร้างนวัตกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยในการสร้างสรรค์ชิ้นงานที่สะท้อนถึงความเป็นคนขอนแก่น ให้มีความเรียบง่ายไม่ล้ำสมัย แต่ไม่ควรวิจิตรพิสดารจนเกินไป

“ศิลปะอันจะสะท้อนความเป็นคนขอนแก่น ควรพิจารณาจากวัตถุอันแสดงให้เห็นถึงรากเหง้าของคนขอนแก่น แต่ก็ไม่ควรล้ำหรือล้ำสมัยจนเกินไป ให้อยู่บนความเรียบง่ายพอดี”^{๔๘} สอดคล้องกับธรรมรงค์ แก้วโบราณ^{๔๙} ที่กล่าวว่า

“สัญลักษณ์ที่จะสะท้อนความเป็นคนขอนแก่นควรประยุกต์สิ่งของเครื่องใช้มาปรับเป็นเอกลักษณ์อย่างชาญฉลาด โดยการให้ชุมชนผลิตผลงาน ศิลปะ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น งานวาด งานปั้น งานสื่อผสมต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน”และสอดคล้องกับนิภากรณ์ ธีรกกน^{๕๐} ที่กล่าวว่า

“ศิลปะเอกลักษณ์อันแสดงความเป็นตัวตนของคนขอนแก่น ควรมาจากพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกัน”

เมื่อได้ข้อสรุปเกี่ยวกับศิลปะอันจะสะท้อนให้เป็นตัวแทนของความเป็นคนขอนแก่นโดยจะต้องเป็นศิลปะที่มาจากพื้นฐานความรู้ ความเป็นอยู่ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากตรงถนนทางเข้าบ้านมีแสงสว่างไม่เพียงพอ และยังไม่มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจนให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ ชุมชนมีความต้องการให้ติดตั้งเสาไฟส่องสว่างบนถนนศาลหลักเมืองเก่า และอยากมีป้ายบอกทางเพื่อให้คนต่างบ้านต่างเมืองได้รู้เส้นทาง เพื่อรองรับพื้นที่ท่องเที่ยวรอบบึงแก่นนครอันจะเกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาของเทศบาลนครขอนแก่น

“ผมและครอบครัวมาจากนครราชสีมา มาเยี่ยมญาติและพากันมากราบสักการะขอพรศาลเจ้าพ่อมหศักดิ์ แต่ไม่รู้ว่ามีที่ใกล้ ๆ กันนี้มีศาลหลักเมืองเก่าตั้งอยู่จะรู้จักเฉพาะศาลหลักเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับเซ็นทรัลพลาซ่า รู้สึกดีใจมากที่ได้มากราบไหว้ศาลหลักเมืองเก่า แต่ถ้ามีป้ายบอกทาง บอกสถานที่ไว้จะดีมาก เพราะคนต่างถิ่นต่างที่จะได้รับรู้ ได้มาสักการะกราบไหว้ขอพร”^{๕๑}

^{๔๘}ธีระศักดิ์ ธิมาบุญพันธุ์. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๔๙}ธรรมรงค์ แก้วโบราณ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๕๐}นิภากรณ์ ธีรกกน. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

^{๕๑}นักท่องเที่ยวและครอบครัวจากจังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านภายในชุมชนช่วยกันออกแบบเสาไฟอัจฉริยะ และป้ายบอกทาง โดยประธานชุมชน ตัวแทนเทศบาลนครขอนแก่นและตัวแทนชุมชน ได้กล่าวว่า

“คนหรือกลุ่มคนที่จะช่วยในการออกแบบศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของคนขอนแก่นได้ดี เห็นจะต้องเป็นชมรมแต้มฮูปขอนแก่น”

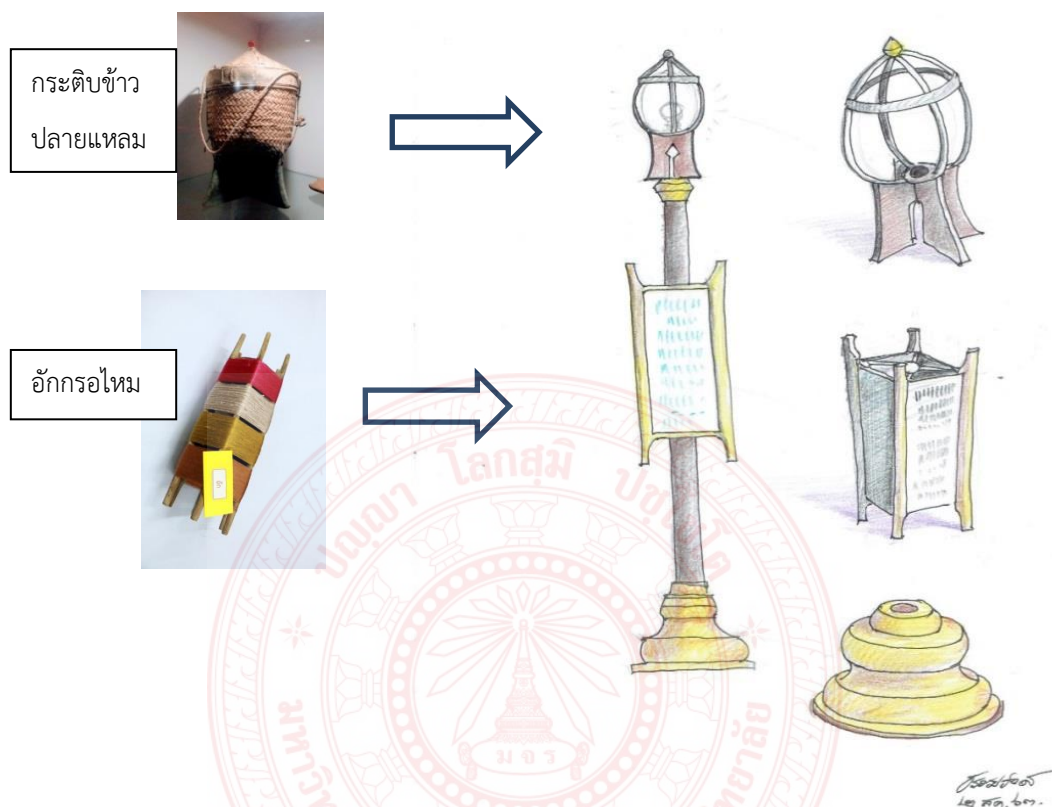
ซึ่งชมรมแต้มฮูปขอนแก่นเป็นกลุ่มคนที่รังสรรค์ศิลปะพื้นบ้าน งานปั้นและงานวาดภาพต่างๆ ให้กับพระมหาธาตุเจดีย์วัดหนองแวงพระอารามหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในภายในชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่าทั้ง ๔ ชุมชน และตัวประธานชุมชนเองก็เป็นคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์และขอคำปรึกษาเพื่อหาแนวทางร่วมกันออกแบบนวัตกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์คนขอนแก่น ประกอบด้วยเสาไฟอัจฉริยะ และป้ายบอกทางกับประธานชมรมแต้มฮูปขอนแก่น

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ แสดงการเข้าพบประธานชมรมแต้มฮูปขอนแก่น และร่วมออกแบบเสา

ไฟอัจฉริยะ และป้ายบอกทาง อันแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น

ผลจากการร่วมกันออกแบบเสาไฟอัจฉริยะ และป้ายบอกทางตามความต้องการของตัวแทนชุมชน ได้้นวัตกรรมดังภาพแสดงต่อไปนี้

จากภาพประกอบที่ ๔.๑๖พบว่า เสาไฟอัจฉริยะ ได้ประยุกต์มาจากกระติบข้าวปลายแหลม ซึ่งเป็นภาชนะในการเก็บอาหารที่เป็นงานหัตถกรรมอันทรงคุณค่าชนิดหนึ่งที่มากด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นของที่มีประจำบ้านของชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมายาวนาน ใช้สำหรับบรรจุข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วหรือใช้เก็บเมล็ดพันธุ์พืช หรือแม้แต่ใช้เป็นเครื่องประดับในครัวเรือนหรือประดับสถานที่ต่าง ๆ ตลอดถึงค่านิยมในการบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักของคนในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งลักษณะกระติบข้าวจะมี 2 แบบคือ แบบที่ 1 ฝาด้านบนจะแบนราบ ส่วนแบบที่ 2 ฝาด้านบนจะเป็นปลายแหลม สำหรับกระติบข้าวแบบที่ 2 นี้ส่วนใหญ่คนไม่นิยมใช้เพราะถือว่าเป็นของสูงจึงเหมาะสำหรับคหบดี หรือผู้มีอันจะกิน นอกจากนั้นในอดีตชาวบ้านจะสานกระติบข้าวปลายแหลมจากไม้ไผ่ ถวายวัดใช้สำหรับเก็บข้าวเหนียวเวลาที่ชาวบ้านทำบุญตักบาตโดยจะนำกระติบข้าวปลายแหลมวางไว้เรียงต่อจากบาตรพระ ดังนั้น ชาวบ้านจึงไม่นิยมใช้กล่องข้าวปลายแหลม กระติบข้าวบ่งบอกถึงจิต

วิญญาณของคนขอนแก่นว่านอกจากจะมีชีวิตอยู่รอดมาได้ด้วยข้าวเหนียวแล้ว ยังต้องมีที่พึ่งทางจิตใจ โดยในการประดิษฐ์ครั้งนี้ได้รูปแบบมาจากกระติบข้าวปลายแหลมซึ่งมีรูปลักษณะที่สวยงามและแปลก ตากว่ากระติบข้าวทั่วไป และได้้นำกระติบข้าวที่ประดิษฐ์เสร็จแล้วไว้บนยอดของเสาไฟ ตรงกลางของ กระติบข้าวจะเป็นที่สำหรับใส่หลอดไฟส่องสว่าง ซึ่งได้ตกลงกันว่าให้อาหลอดไฟจากพลังงาน แสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ซึ่งจะทำให้ประหยัดและไม่สิ้นเปลืองค่าไฟ จึงกลายเป็นเสาที่ใช้พลังงาน แสงอาทิตย์ทุกต้นรวมทั้งหมดจำนวน ๖ ต้นซึ่งหมายถึง หลักสาราณียธรรม ๖ กล่าวคือ เป็นแนวทาง ปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น ครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ หรือ แม้กระทั่งในระดับโลกเป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันของชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นอย่างสงบสุข ประกอบด้วย ๑) เมตตากรรม คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นรู้จักการช่วยเหลือกิจ ธุระของกันและกันด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) เมตตาจักรกรรม คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นรู้จักช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั งสอน แนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับ หลัง ๓) เมตตาโมกรรม คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นรู้จักตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่ง ที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ๔) สาราณโภคิตา ได้สิ่งของใดมา ก็แบ่งปัน คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นเมื่อได้สิ่งใดมา แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้ เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ๕) สีสสามัญญตา คือ ประชาชน ในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นมีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็น ที่ รังเกียจของของชุมชน ๖) ทัฏฐีสสามัญญตา คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่นเห็นชอบ ร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งกัน

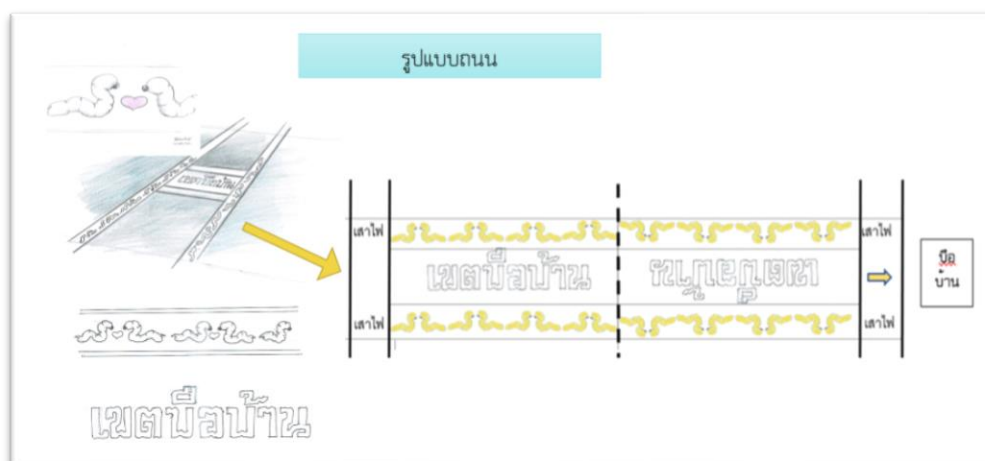
อักษ เป็นเครื่องมือสำหรับคัดถ่าย หรือพันเส้นด้ายหรือเส้นไหมก่อนกรอเข้ากระสวยเป็น เครื่องมือสำคัญในการทอผ้าที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ใช้สำหรับปั่นด้ายเป็นเส้นด้ายหลักที่นำมาใช้เป็น เครื่องทอ จึงได้ประยุกต์รูปลักษณะของอักษ ๔ ขา มีลักษณะเป็น ๔ เหลี่ยมผืนผ้า ๔ ด้าน โดยนำไป ประกบเข้าตรงกลางของเสาไฟ เหตุผลของการประดิษฐ์อักษคือ เพื่อเป็นป้ายบรรจุเรื่องราว ประวัติศาสตร์บ้านและชุมชน ตลอดจนข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกิดจากงานวิจัย เพื่อเป็นแหล่ง เรียนรู้ของชุมชนและบุคคลทั่วไปซึ่งตรงกับหลักพรหมวิหาร ๔ คือ ๑) เมตตา คือ ประชาชนในชุมชน เทศบาลนครขอนแก่น อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร ไม่เบียดเบียนกัน ๒) กรุณา คือ ประชาชนใน ชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น อยู่ร่วมกันด้วยการช่วยเหลือจุนเจือกัน สามารถขอความร่วมมือได้เมื่อ จำเป็น ๓) มุทิตา คือ ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น รู้จักแสดงความยินดีต่อกันเมื่อใครคน ใดคนหนึ่งประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ จะเป็นญาติหรือไมก็ตาม ๔) อุเบกขา คือ ประชาชนใน ชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น รู้จักปล่อยวางในเรื่องที่ไม่สามารถฝืนได้ เช่น เมื่อสูญเสียญาติพี่น้อง เป็น ต้น หรือมีคนชุมชนทำผิดกฎหมายแล้วได้รับโทษตามกฎหมาย

ฟืม คุณลักษณะของฟืมประกอบด้วยโครงไม้มีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง ความกว้างประมาณ ๕-๖ เซนติเมตร ส่วนความยาวของฟืมคือความกว้างของผ้า และฟืมหวี (Reed beam) เป็นฟืมซี่เล็กๆ เรียงกันเป็นตับอยู่กลางและระยะห่างของฟืมเป็นที่ใช้สำหรับสอดเส้นด้ายผ่าน นอกจากนั้น ฟืมหวียังเป็นอุปกรณ์การทอที่มีความสำคัญ อยู่ส่วนหน้าตะกอหรือเขาที่ใช้กระทบ เส้นด้ายพุ่งให้สานทอกับเส้นด้ายยืนเป็นผืนผ้า หน้าฟืมจะมีทั้งขนาดยาวและขนาดสั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการทอผ้าว่าต้องการจะทอผ้าหน้ากว้างหรือผ้าหน้าแคบ สามารถถอดเปลี่ยนได้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ แสดงป้ายบ๊อบบ้านที่ได้แนวคิดจากฟืม

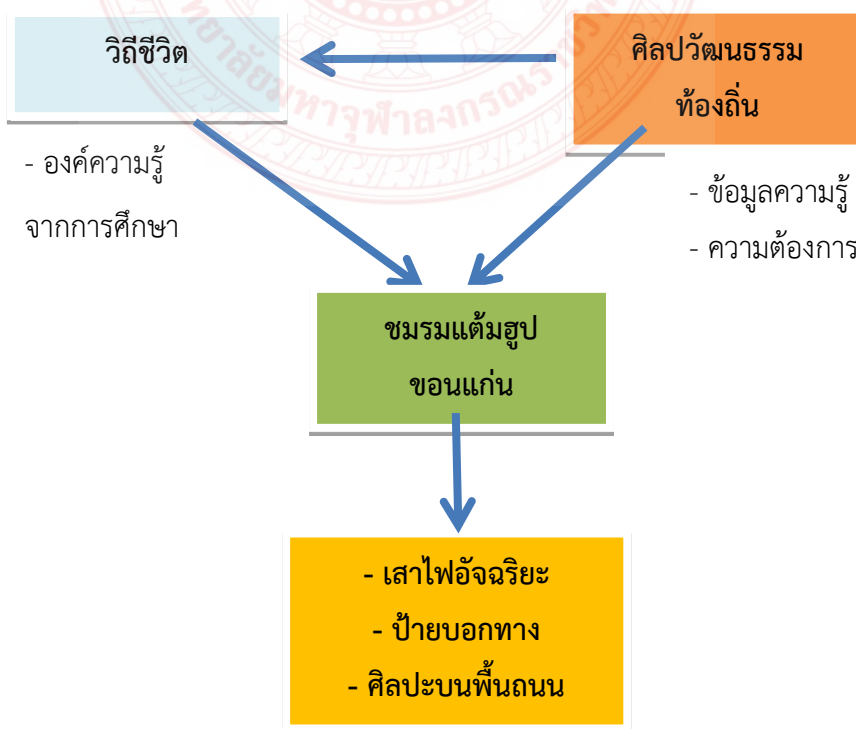
ทั้งนี้คณะผู้วิจัยและชุมชนได้ตระหนักถึงความปลอดภัยของผู้ที่จะเดินทางเข้าไปกราบไหว้ที่ ศาลหลักเมืองเก่า (บ๊อบบ้าน) กล่าวคือ ถ้าประชาชนกราบไหว้ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ซึ่งตั้งอยู่ติดบึงแก่น นครเสร็จแล้ว สามารถเดินทางด้วยเท้าไปตามถนนซึ่งอยู่ด้านทิศเหนือของศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์เพื่อไปกราบ ไหว้ศาลหลักเมืองเก่า (บ๊อบบ้าน) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกห่างจากศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ประมาณ ๑๐๐ เมตร (ปัจจุบันคณะผู้วิจัยได้ติดตั้งป้ายบอกเส้นทางไปศาลหลักเมืองเก่า (บ๊อบบ้าน) เรียบร้อยแล้ว) และ ต้องเดินข้ามถนนกลางเมืองเข้าไปในซอยซึ่งมีป้ายบอกศาลหลักเมืองเก่า (บ๊อบบ้าน) อย่างชัดเจน ถนน กลางเมืองเป็นถนนจราจรสายหลักสายหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น และบริเวณนี้เป็นชุมชนที่มีร้านค้า อยู่จำนวนมาก ทำให้มีรถสัญจรไปมาค่อนข้างเยอะตลอดทั้งวัน ทำให้ผู้ลำบากต่อการเดินข้ามถนนและ อาจได้รับอันตราย ดังนั้นจึงได้ร่วมกันคิดออกแบบทางข้ามโดยจะทำเป็นทางม้าลายอันแสดงถึง เอกลักษณ์ของชุมชน รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ แสดงศิลปะบนถนนทางข้ามตัดถนนกลางเมือง ซอยกลางเมือง ๒๑

จะเห็นได้ว่า ได้มีการออกแบบเอาตัวหมอนซึ่งเป็นตัวแทนของคนขอนแก่น เป็นกรอบเส้นทางข้ามถนน และมีข้อความบนพื้นถนนว่า เขตบ่อน้ำ อันจะทำให้รถที่สัญจรไปมาได้ให้ความระมัดระวังเพิ่มมากขึ้น

จากการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นอย่างมีวิจักษณ์ครั้งนี้สามารถเขียนเป็นภาพแสดงรูปแบบการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐ แสดงรูปแบบ Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

๓. รูปแบบที่ ๓ D : Development “การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์”

ผลการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกับนายกเทศมนตรีนครขอนแก่นและคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง ถึงแนวทางการดำเนินวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓ ได้แนวทางเบื้องต้นคือ การที่จะทำให้เมืองขอนแก่นเกิดเป็นเมืองอัจฉริยะในมิติต่าง ๆ ได้นั้น ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นต้องมีสำนึกรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดมีได้จากความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ จากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผนวกกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม และถ้าจะเริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชนจริงควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ซึ่งเป็นจุดรวมใจของชาวขอนแก่นดั้งเดิม เป็นเสาหลักเมืองหลักแรกของเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ ซึ่งมีชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่รอบบริเวณ โดยเบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาพื้นที่ถนนกลางเมือง ตัดกับถนนกสิกรสำราญ เรื่อยมาจนถึงถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) เป็นพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ แสดงภาพถ่ายดาวเทียมกำหนดพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมร่วมแรงร่วมใจพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ โดยกำหนดเอาพื้นที่ในการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้แก่ ถนนกสิกรสำราญ ซึ่งเป็นถนนใกล้เคียงกับศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ

บ้าน) จากถนนหน้าเมืองผ่านถนนกลางเมืองทะเลถนนรอบบึงแก่นนคร ซึ่งจากการเข้าพบหน่วยงานเทศบาลนครขอนแก่นซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ทำให้คณะผู้วิจัยต้องเปลี่ยนพื้นที่ในการพัฒนาจากถนนกสิกรสำราญเป็นถนนกลางเมืองเรื่อยไปจนถึงที่ตั้งของศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน) และเนื่องจากระยะเวลาและพื้นที่คมนาคม และการดำเนินการพัฒนาที่ต้องเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ทำกินของประชาชนภายในชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนต้องตัดสินใจครั้งสุดท้ายเลือกเอาเฉพาะพื้นที่ถนนกลางเมืองตัดกับถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน) เป็นพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ในการพัฒนาขอนแก่นครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนคือ ๑) เข้าใจ ๒) เข้าถึง ๓) พัฒนา ๔) ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒ แสดงเป้าหมายของการพัฒนาขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ

๑) การออกแบบเผยแพร่องค์ความรู้

เกี่ยวกับการจัดการความรู้นั้น ผลจากการสังเคราะห์สรุปได้คือ คณะผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ไปใส่ไว้ในต้นเสาไฟ พร้อมกับใส่คิวอาร์โค้ดประกอบด้วยเพื่อสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าซึ่งมีเนื้อหาขององค์ความรู้ประกอบอยู่ในอีกของเสาไฟ จำนวน ๖ ต้น ต้นละ ๓ ด้าน รวมทั้งสิ้น ๑๘ ด้าน ได้แก่

เสาที่ ๑ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. แผนที่จังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเว็บไซต์สำนักงานจังหวัดขอนแก่น ๒. ประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึง

รายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. สถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

เสาที่ ๒ องค์ความรู้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. องค์ความรู้จากงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

เสาที่ ๓ ประเพณี วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. ฮีต ๑๒ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. คอง ๑๔ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

เสาที่ ๔ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ประกอบด้วย ๑. ประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. ความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. แผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

เสาที่ ๕ งานวิจัย ประกอบด้วย ๑. ผลงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นพร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๒. พัฒนาการของงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. รูปกิจกรรมงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

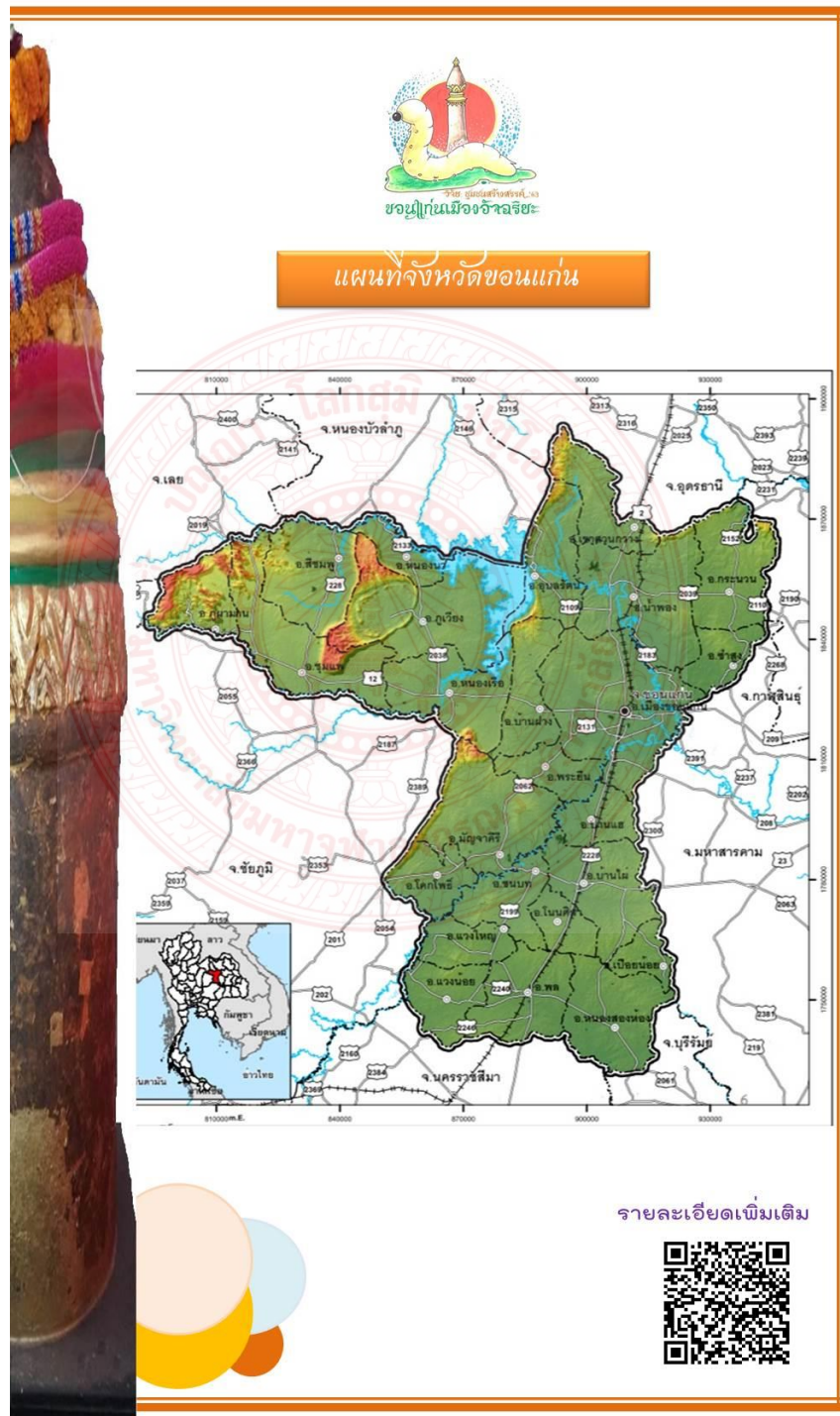
เสาที่ ๖ นวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. ป้ายบอกทาง พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. สรุปผลงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าชมวิดีโอสรุปผลงานวิจัย

รายละเอียดดังนี้

เสาต้นที่ ๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

๑.๑ แผนที่จังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเว็บไซต์สำนักงาน

จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓ แสดงแผนที่จังหวัดขอนแก่น

เพิ่มเติม

๑.๒ ประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูล

ประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น

ท้าวพันซึ่งต่อมาได้รับราชการแต่งตั้งเป็นเพี้ยเมือง
แพนได้รวบรวมผู้คนประมาณ ๓๕๐ คนจากบ้านขี้ไหล่น
ภายใต้การแนะนำจากบุตรสาวเจ้าจอมคำแ่วนได้ตระเวน
เลือกุดเพื่อเสาะหาทำเลที่ตั้งบ้านใหม่ จนกระทั่งมาเจอบึง
มีหนองน้ำใสมีปลาชุกชุม รอบ ๆ หนองเป็นพื้นที่ราบ จึง
ตั้งกองคาราวาน ณ ริมบึงบอนฝั่งตะวันตกและตกลง
เลือกบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งบ้านบึง ได้ทำพิธีแสกที่
ฝั่งบือบ้านเสรีจเรียบร้อย ณ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสี่
พ.ศ. ๒๓๓๒ แล้ว เลี้ยว พ.ศ. ๒๓๓๘ บ้านบึงบอนก็
กลายเป็นชุมชนใหญ่มีบ้านเรือนถนนหนทางมีตลาดเป็น
ระเบียบสวยงาม ไพร่ฟ้าหน้าใส มีความเป็นอยู่อุดม
สมบูรณ์โดยทั่วหน้า

เมื่อถึง พ.ศ. ๒๓๔๐ เจ้าจอมคำแ่วนจึงขอ
พระราชทานพระบรมราชโองการแต่งตั้งเพี้ยเมืองแพนขึ้น
เป็นพระยาศรีบริรักษ์เจ้าเมืองคนแรกของเมืองขอนแก่น
โดยขอแยกการปกครองออกจากเมืองสุวรรณภูมิ พร้อม
ทั้งแบ่งแยกเขตแดนกับเมืองกาฬสินธุ์และเมืองชลบท ให้
ถูกต้องตรงกัน...

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔ แสดงประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น

๑.๓ สถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียด
ข้อมูลเพิ่มเติม

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่น

ประกอบด้วย:

๑. ศาลหลักเมืองขอนแก่น
๒. พระธาตุขามแก่น
๓. พระมหาธาตุแก่นนคร
๔. อนุสาวรีย์พระนครศรีบริรักษ์
๕. น้ำส่างสนามบิน
๖. ศาลหลักเมือง (เมืองเก่า)
๗. บึงละเลิงหวาย อำเภอพล
๘. ปราสาทเปือยน้อย
๙. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๗

ขอนแก่น

๑๐. หอศิลป์วัฒนธรรมและอาคารศูนย์กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๑๑. โฮงมุนมังเมืองขอนแก่น เป็นต้น

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕ แสดงสถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น

เสาด้านที่ ๒ องค์ความรู้จากงานวิจัย ประกอบด้วย

๒.๑ องค์ความรู้จากงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูล

เพิ่มเติม

องค์ความรู้จากงานวิจัย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วย
กระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ
ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น คือ

KIDPU Model มี ๕ ขั้นตอน ประกอบด้วย

- ๑) **K : Knowledge Management** (การจัดการองค์ความรู้)
- ๒) **I : Identity** (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)
- ๓) **D : Development** (การพัฒนา)
- ๔) **P : Publication** (การเผยแพร่)
- ๕) **U : Utilization** (การใช้ประโยชน์)

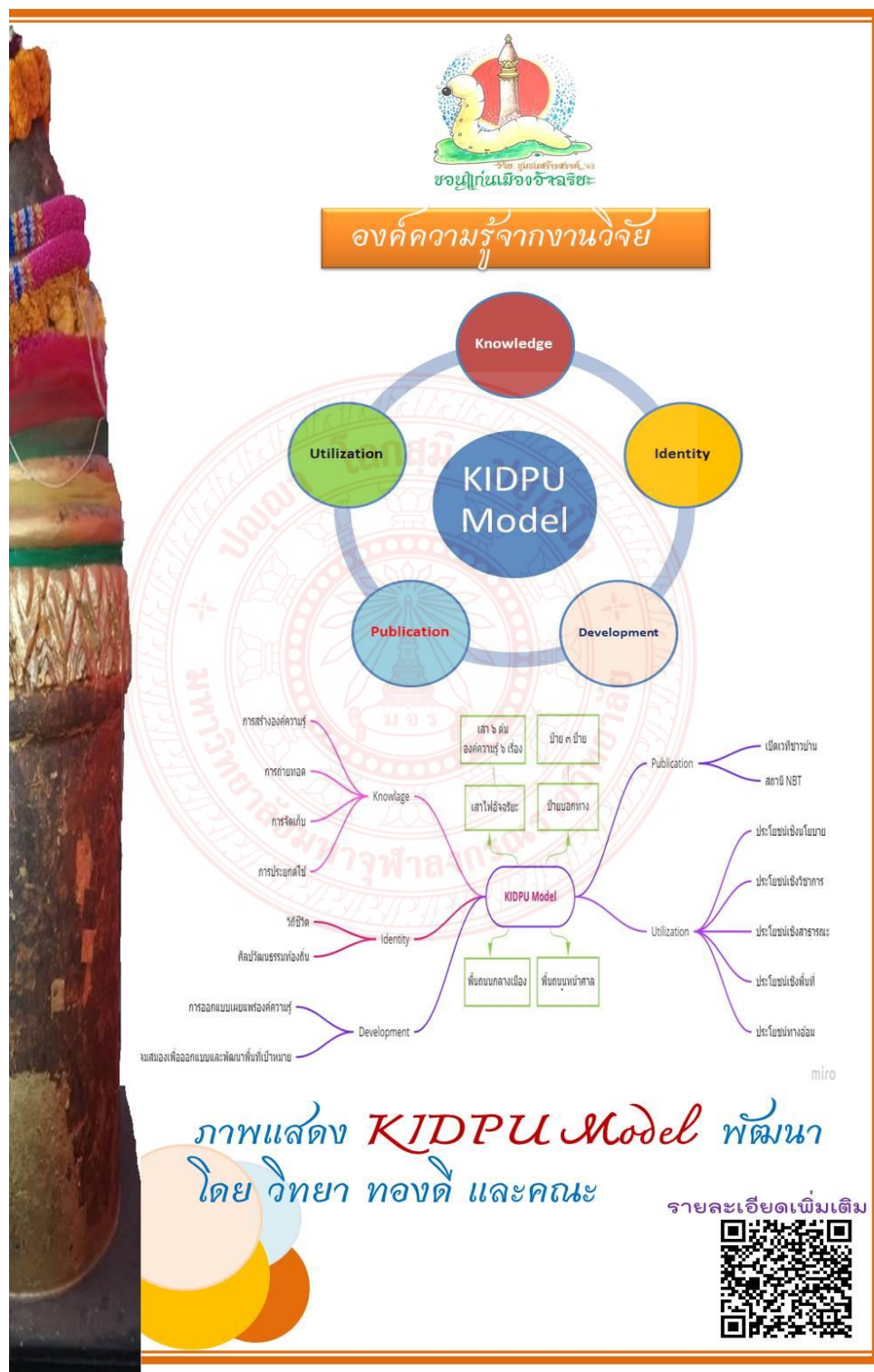
ทั้ง ๕ ขั้นตอนนี้ครอบคลุม การพัฒนาชุมชน
สร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมือง
ขอนแก่น

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๒๖ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัย

๒.๒ องค์ความรู้จากงานวิจัย KIDPU Model พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๒๗ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัย KIDPU Model

๒.๓ องค์ความรู้จากงานวิจัยการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ พร้อมคิวอาร์โค้ตเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๒๘ แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัยการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์

เสาที่ ๓ องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดขอนแก่น
ประกอบด้วย

๓.๑ อีต ๑๒ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

วิชา วัฒนธรรมศึกษา
ขอเชิญชมเมืองราชธานี

อีตสิบสอง

อีตสิบสอง มาจากคำ ๒ คำ คือ อีต กับ สิบสอง
อีต มาจากคำว่า จาริต หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นติดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดึกดำบรรพ์ ส่วนคำว่า สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือน ดังนั้น **อีตสิบสอง หมายถึง จาริตประเพณีประจำสิบสองเดือนนั่นเอง** ประกอบด้วย

เดือนอ้าย	อีตบุญเข้ากรรม
เดือนยี่	อีตบุญคูณลาน
เดือนสาม	อีตบุญข้าวจี
เดือนสี่	อีตบุญเผาสุ หรือบุญมหาชาติ
เดือนห้า	อีตบุญสงกรานต์
เดือนหก	อีตบุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	อีตบุญข้าชะ
เดือนแปด	อีตบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	อีตบุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	อีตบุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	อีตบุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	อีตบุญกรู้น

รายละเอียดเพิ่มเติม

๓.๒ คอง ๑๔ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

710 วัฒนธรรม (๖)
ขอนแก่นเมืองจรัสชัย

คองสบล

คองสบล หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่ดีที่นักปราชญ์อีสานวางไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูก ปู่ย่าตายายนำไปสอนหลาน พระนำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชน เพื่อนำไปปฏิบัติ ได้แก่

- คองที่ ๑** ผลผลิตที่ได้ให้เอาไปทานก่อน
- คองที่ ๒** ล้อมรั้วบ้าน หมายถึง ความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียว ล้อมไว้หมดบ้านไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่
- คองที่ ๓** ล้างดินแล้วจึงขึ้นเรือน
- คองที่ ๔** ตาสั่งเจ้าอย่าได้โลกโมโห
- คอง ๕** ส้มมา ถึงวันศีลให้ขมาโทษกันและกันระหว่างคนในบ้าน /

ครอบครัว

- คอง ๖** ส้มมาก่อนแล้ว ผึ่งไฟให้ขมิ้น โห่เบรียบเสมือนสิ่งบริสุทธิ์

- คอง ๗** ทำสะอาดเรียบร้อยแล้วจึงเข้าบ่อนนอน
- คอง ๘** ลูกแต่เข้าเตรียมตักบาตรจังหัน
- คอง ๙** ยามพระสงฆ์มา อย่าเหยียบเงาให้เว้นหนี
- คอง ๑๐** ของทานนั้นอย่าเป็นเดนหรือเศษ
- คอง ๑๑** ให้เจ้าเก็บดอกไม้ และเทียนธูปไปฟังธรรมทุกเช้าค่ำ

ยามพระเจ้าเข้ากรรม

- คอง ๑๒** อย่างร่วมเพศเมื่อวันศีล วันสำคัญให้หลีกเลี่ยง
- คอง ๑๓** ฮอดเดือนทำให้ส้มมาพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่เพื่อนบ้าน มารฮ้ายสืบลูกไกล
- คอง ๑๔** ให้ส้มมาหมู่เทวดา ให้ครัวเรือนเฮงเฮื่องเหลือม

รายละเอียดเพิ่มเติม

๓.๓ แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียด

ข้อมูลเพิ่มเติม

ขอนแก่นเมืองอารียะ

สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น

ประกอบด้วย:

๑. บึงแก่นนคร
๒. บึงทุ่งสร้าง
๓. พระมหาธาตุแก่นนครวัดหนองแวงพระอารามหลวง
๔. พระธาตุนครเดิมวัดธาตุพระอารามหลวง
๕. วัดทุ่งเศรษฐี
๖. วัดป่าธรรมอุทยาน
๗. พุทธมณฑลอีสาน
๘. พระธาตุขามแก่นวัดเจติยภูมิ
๙. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น
๑๐. โฮมมูลมัง
๑๑. ศาลหลักเมืองขอนแก่น
๑๒. ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์
๑๓. ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)
๑๔. Columco craft village
๑๕. ตลาดต้นตาล
๑๖. อดิวิญญาณ์แห่งชาติน้ำพอง
๑๗. สวนสัตว์ขอนแก่น
๑๘. พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง
๑๙. วัดถ้ำผาเก้ง
๒๐. อดิวิญญาณ์แห่งชาติน้ำพอง
๒๑. อดิวิญญาณ์แห่งชาติน้ำพอง
๒๒. เขื่อนอุบลรัตน์
๒๓. วัดพระบาทภูพานคำ
๒๔. อดิวิญญาณ์แห่งชาติน้ำพอง
๒๕. หมู่บ้านเต่า
๒๖. วัดอุดมคงคาคีรีเขตต์ เป็นต้น

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๑ แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น

เสาด้านที่ ๔ องค์ความรู้เกี่ยวกับศาลหลักเมืองเก่า (ปือบ้าน) ประกอบด้วย

๔.๑ ประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ด
เข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

ขอนแก่นเมืองอารยธรรม

ประวัติการตั้งศาลหลักเมือง

จังหวัดขอนแก่น มีผู้ดำเนินการก่อตั้งเมืองครั้งแรกคือ ท้าวพนซึ่งต่อมาได้รับราชการแต่งตั้งเป็นเพี้ยเมืองแพนได้รวบรวมผู้คนประมาณ ๓๕๐ คนภายใต้การแนะนำจากบุตรสาวเจ้าจอมคำแฉ่ง ก็ได้ตระเวนเลือกที่เพื่อเสาะหาทำเลที่ตั้งบ้านใหม่ จนกระทั่งมาเจอบังมีหนองน้ำใสมีปลาชุกชุม รอบ ๆ หนองเป็นพื้นที่ราบ เหมาะแก่การทำนาเพราะปลูกข้าวอย่างยิ่ง จึงตั้งกองคาราวาน ณ ริมบึงบอน ผังตะวันตกและตกลงเลือกบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งบ้านบึงบอน จวบวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสี่ ในปี พ.ศ. ๒๓๓๒ จึงทำพิธีแสกที่ ซึ่งเป็นพิธีบวงสรวงพระภูมิเจ้าที่ขอตั้งบ้านแปงเมืองพร้อมทั้งทำพิธีฝังป้อบ้าน ปัจจุบันได้ทำการปรับปรุงซ่อมแซมมาแล้ว ๔ ครั้งคือ ครั้งที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๘ และครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๕

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๒ แสดงประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น

๔.๒ ความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึง
รายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

ความสำคัญของศาลหลักเมือง (ป้อบ้าน)

ประเพณีไทอีสาน เมื่ออพยพไปหาสถานที่ตั้งหมู่บ้านแห่งใหม่ ครั้นได้ทำเลที่เหมาะสมที่จะตั้งหมู่บ้านแล้ว ก็จะพากันประกอบพิธีกรรมบอกกล่าวเจ้าที่ ไทอีสาน ถือว่าสถานที่ทุกแห่งมีเจ้าที่เจ้าทางรักษาอยู่ เมื่อประกอบพิธีกรรมบอกกล่าวเสร็จแล้ว ก็จะหาที่ตั้ง 'ศาลปู่ตา' (ตา ภาษาขอม แปลว่าบรรพบุรุษ) หรือ 'ศาลหลักเมือง'

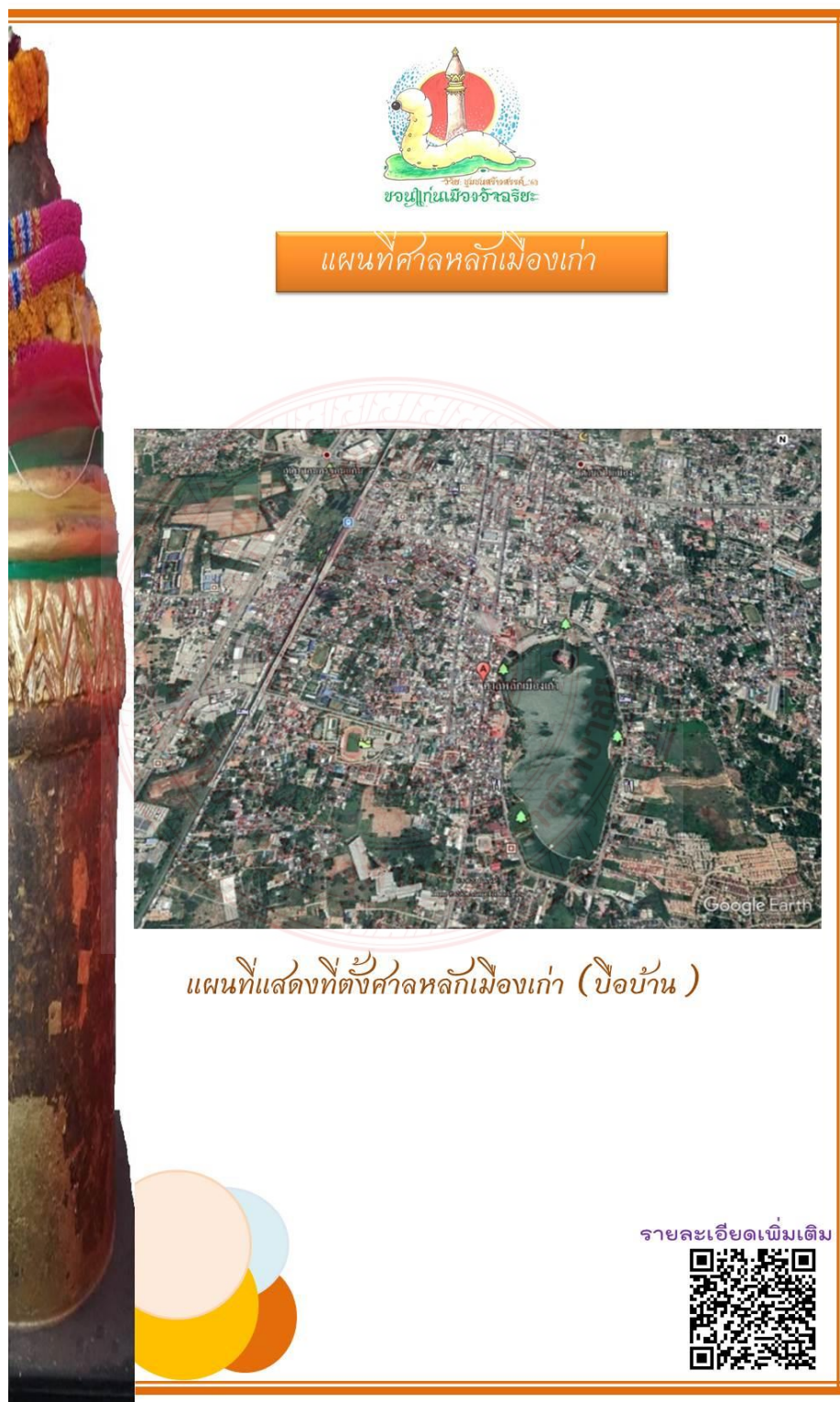
'ป้อบ้าน' มีความสำคัญมากเปรียบเสมือนสะดือที่เป็นอวัยวะที่สำคัญของร่างกาย เพราะฉะนั้น คนสร้างบ้านแปลงเมืองในอดีตจึงต้องการหาจุดศูนย์กลางของเมือง โดยวัดจากอาณาเขตหรือความกว้างยาวของจังหวัด เพื่อหาจุดศูนย์กลาง เมื่อทราบจุดกลางแล้วก็มักจะกำหนดจุดนั้นว่าเป็น ป้อบ้าน ซึ่งมีความสำคัญและถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง จึงจะมีการสร้างหลักของป้อบ้านที่ทำด้วยทองคำ ป้อบ้านเทียบเคียงได้กับคำว่า Center ศูนย์กลางของความสามัคคี ความจงรักภักดีของบ้านเมือง

รายละเอียดเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๓ แสดงความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

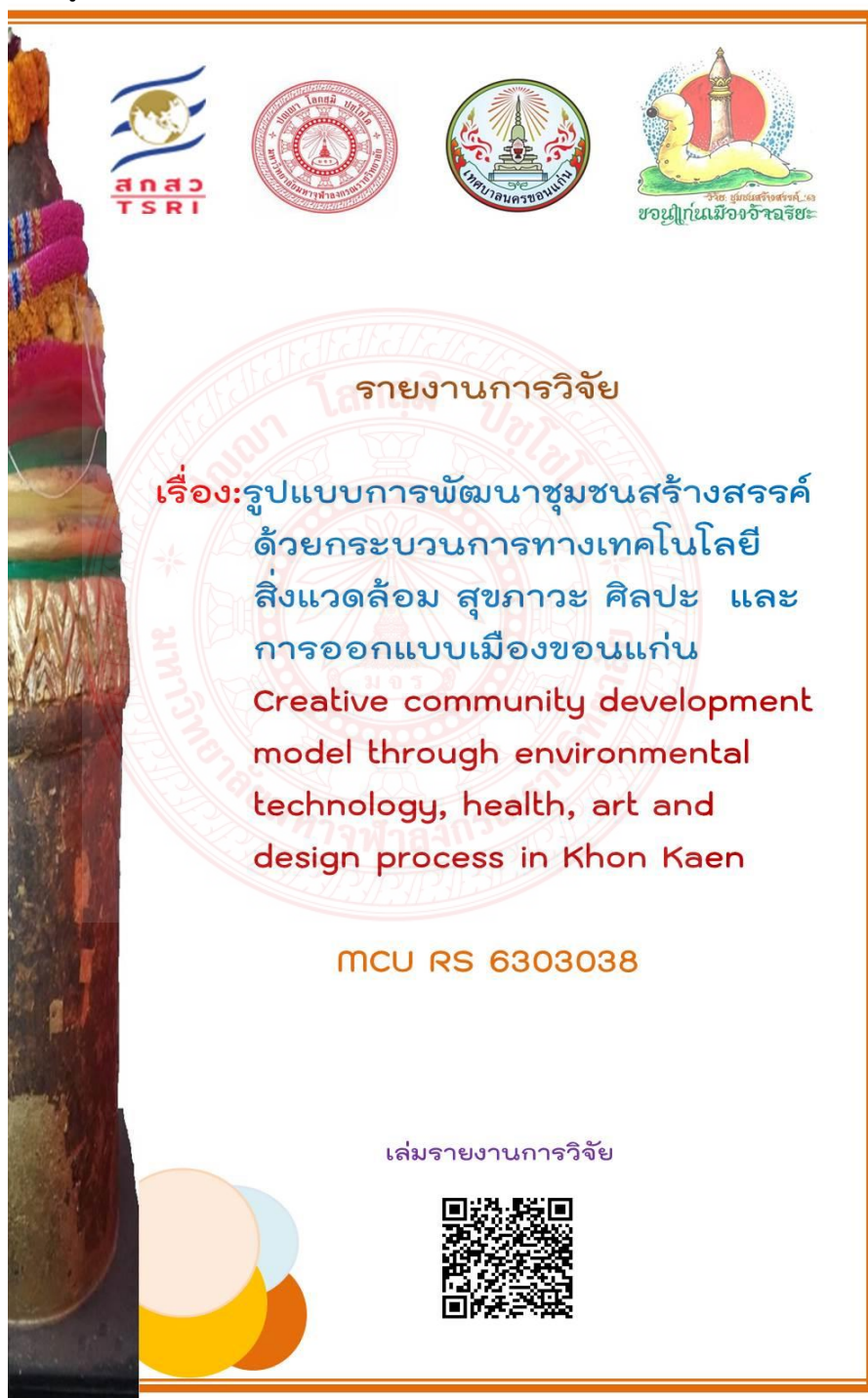
๔.๓ แผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียด
ข้อมูลเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๔ แสดงแผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

เสาด้านที่ ๕ องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย ประกอบด้วย

๕.๑ ผลงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นพร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์

ภาพประกอบที่ ๔.๓๕ แสดงเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๕.๒ พัฒนาการของงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูล

เพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๖ แสดงพัฒนาการของงานวิจัย

๖.๒ ป้ายบอกทาง พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๙ แสดงป้ายบอกทาง

๖.๓ สรุปผลงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าชมวีดีโอสรุปผลงานวิจัย

ขอเชิญชมเมืองอัจฉริยะ

สรุปผลการวิจัย

พบว่า :

- ๑) เมืองอัจฉริยะ เป็นรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารในการเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพของการบริการชุมชน เพื่อช่วยในการลดต้นทุน และลดการบริโภคของประชากร โดยยังคงเพิ่มประสิทธิภาพให้ประชาชนสามารถอยู่อาศัยได้ในคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ๒) กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ๒) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ ๓) การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ
- ๓) การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ดำเนินไปตามรูปแบบสำคัญ ๕ รูปแบบ คือ **KIDPU Model** ประกอบด้วย
 - ๑) **K : Knowledge Management** (การจัดการองค์ความรู้)
 - ๒) **I : Identity** (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)
 - ๓) **D : Development** (การพัฒนา)
 - ๔) **P : Publication** (การเผยแพร่)
 - ๕) **U : Utilization** (การใช้ประโยชน์)

รายละเอียดเพิ่มเติม

๒) การระดมสมองเพื่อออกแบบและพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย

หลังจากได้สร้างองค์ความรู้เสร็จแล้ว และมีแหล่งบรรจุข้อมูลที่ชัดเจนจึงได้ทำการพัฒนาต่อไปเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายข้อที่ ๒ กล่าวคือ คณะผู้วิจัยและคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ได้ลงสำรวจพื้นที่ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการชี้แจงโครงการวิจัย ตลอดจนการลงประชาคมติและสัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย กับตัวแทนชุมชน ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชนหนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และ ชุมชนหนองแวง ๔ ชุมชนละ ๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๖๐ คน เพื่อหาแนวทางและกำหนดพื้นที่ในการพัฒนาร่วมกันดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๑ แสดงการลงสำรวจพื้นที่

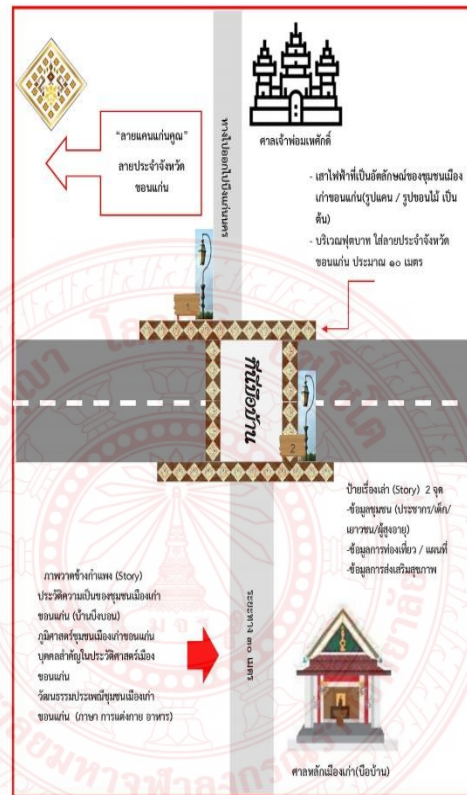
ภาพประกอบที่ ๔.๔๒ แสดงการจัดประชุมชี้แจงโครงการวิจัย ลงประชามติ และสัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย กับตัวแทนชุมชน พ่อค้า

๒.๑ การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย

เบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรม โดยกำหนดเอาพื้นที่ในการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่ ถนนกสิกรสำราญ ซึ่งเป็นถนนใกล้เคียงกับศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) จากถนนหน้าเมืองผ่าน ถนนกลางเมืองทะลุถนนรอบบึงแก่นนคร ซึ่งจากการเข้าพบหน่วยงานเทศบาลนครขอนแก่นซึ่งเป็น ผู้รับผิดชอบหลัก ทำให้คณะผู้วิจัยต้องเปลี่ยนพื้นที่ในการพัฒนาจากถนนกสิกรสำราญเป็น ถนนกลาง เมือง เรื่อยไปจนถึงที่ตั้งของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) และเนื่องจากระยะเวลาและพื้นที่คมนาคม และการดำเนินการพัฒนาที่ต้องเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ทำกินของประชาชนภายในชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนต้องตัดสินใจครั้งสุดท้ายเลือกเอาเฉพาะพื้นที่ถนนกลางเมืองตัดกับ ถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของ ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นดังภาพประกอบกระบวนการคัดเลือกพื้นที่การวิจัย

การกำหนดพื้นที่ ครั้งที่ ๑

การกำหนดพื้นที่ ครั้งที่ ๒

สภาพจริงของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

ภาพประกอบที่ ๔.๕๓ แสดงการกำหนดพื้นที่พัฒนาเพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

เมื่อได้ข้อยุติเกี่ยวกับพื้นที่แล้ว คณะผู้วิจัยได้นำไปปรึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนากับหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือเทศบาลนครขอนแก่น และผู้มีส่วนได้เสียคือ ชุมชน ชาวบ้าน และ ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพประกอบที่ ๔.๔๔ แสดงการทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครขอนแก่น

ภาพประกอบที่ ๔.๔๕ แสดงการทำงานร่วมกันกับปราชญ์ชาวบ้าน (อ.ธรรมรงค์ แก้วโบราณ)

จากการเข้าพบกับคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ประธานชุมชน ชาวบ้าน และ
ปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้เกิดการพัฒนา ดังนี้

๑. การคัดเลือกสถานที่และการกำหนดงานที่ได้ดำเนินการ

สถานที่เริ่มจากแยกถนนกลางเมืองตัดกับถนนกสิกรสำราญ ตรงไปจนถึงแยกทางเข้า
ศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน)เปลี่ยนเป็นซอยทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน)เนื่องจากถนนกลาง
เมืองเป็นถนนหลักทำให้การจราจรติดขัดและมีรถจอดสลับซ้ายขวาของถนนทุกวันจะทำให้ศิลปะไม่
โดดเด่นและยากในการทำงาน

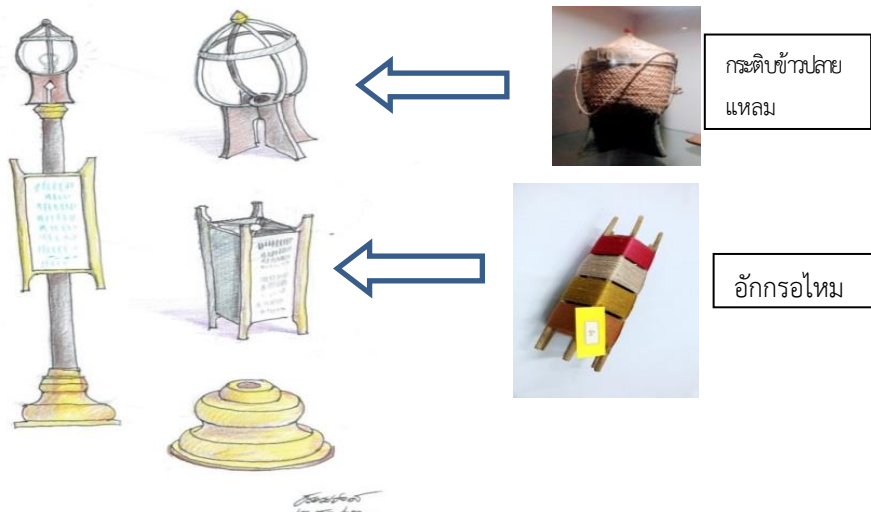
เมื่อร่วมกันกำหนดพื้นที่แล้ว คณะผู้วิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน และเทศบาลนคร
ขอนแก่นได้มีการร่วมกันกำหนดงานที่จะต้องดำเนินการตามสิ่งที่ชุมชนได้สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์
ของคนขอนแก่นคือ

- ๑.๑ การสร้างเสาไฟอัจฉริยะ
- ๑.๒ การสร้างป้าย
- ๑.๓ การระบายสีบนพื้นถนนในซอยศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน)
- ๑.๔ การระบายสีข้อความถนนกลางเมือง ทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (บือบ้าน)
- ๑.๕ การปรับปรุงวิสัยทัศน์ด้านหน้าเสาหลักเมืองเก่า (บือบ้าน)

ผลการพัฒนาปรากฏดังนี้

๑.๑ การสร้างเสาไฟอัจฉริยะ

คณะผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในเชิงศิลปะและ
วัฒนธรรมท้องถิ่นจนได้รูปลักษณะเสาไฟส่องสว่างที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของคนขอนแก่น รายละเอียด
ปรากฏดังภาพประกอบ

การติดตั้งเสาไฟและป้ายบอกทาง

เสาไฟได้ดำเนินการติดตั้งทั้งหมดจำนวน ๖ เสา โดยติดตั้งไว้ฝั่งซ้ายมือจากชุมประตูทางเข้าจนถึงสุดถนนเส้นศาลหลักเมืองเก่า รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๖ แสดงการติดตั้งเสาไฟฟ้าส่องสว่าง จำนวน ๖ เสา

ภาพประกอบที่ ๔.๔๗ แสดงเสาไฟอัจฉริยะ : จากแนวคิดสู่นวัตกรรม

องค์ประกอบที่สำคัญของเสาไฟ ประกอบด้วย

- ๑) ยอดเสา ได้แนวคิดจากกระติบข้าวปลายแหลม ใช้สำหรับใส่หลอดไฟส่องสว่าง
- ๒) ตรงกลางเสา ได้แนวคิดจาก อักกรอไหมหรือด้าย ใช้สำหรับบรรจุองค์ความรู้

๑.๒ การสร้างป้ายศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

ป้ายบอกทาง เมื่อพิจารณาจากการที่ขอนแก่นเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านผ้าไหม ฝีมือการทำผ้าไหมเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นสิ่งที่จะเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายได้ดี ต้องเป็นหนึ่งในอุปกรณ์การทอผ้าไหม “...เมื่อพิจารณาจากลักษณะของอุปกรณ์ และลักษณะการใช้ประโยชน์แล้ว วัสดุที่น่าจะใช้ในการเป็นเครื่องหมายบอกทางที่เหมาะสมที่สุดจะเป็น ฟืม เพราะฟืม เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการทอผ้า ประกอบด้วยซี่แนวตั้งวางเรียงกัน อยู่ในกรอบไม้ ใช้สำหรับ กระทบเส้นด้ายพุ่งให้ชิดเป็นระเบียบ หากไม่มีฟืมแล้ว ไม่สามารถทอผ้าให้เป็นผืนได้เลย โดยเฉพาะผ้า ที่มีความกว้างและมีเส้นด้ายที่เล็กละเอียด และป้ายบอกทางเป็นวัสดุที่ใช้บอกให้คนรู้ว่า อยู่ที่ไหน จะ ไปที่ไหน ไปในทิศทางไหน หากไม่มีป้ายบอกทาง ก็จะไม่สามารถไปถึงจุดหมายได้เลย เมื่อพิจารณา จากโครงสร้างและประโยชน์ใช้สอย จึงกำหนดประยุกต์เอาฟืมมาทำเป็นป้ายบอกทาง”

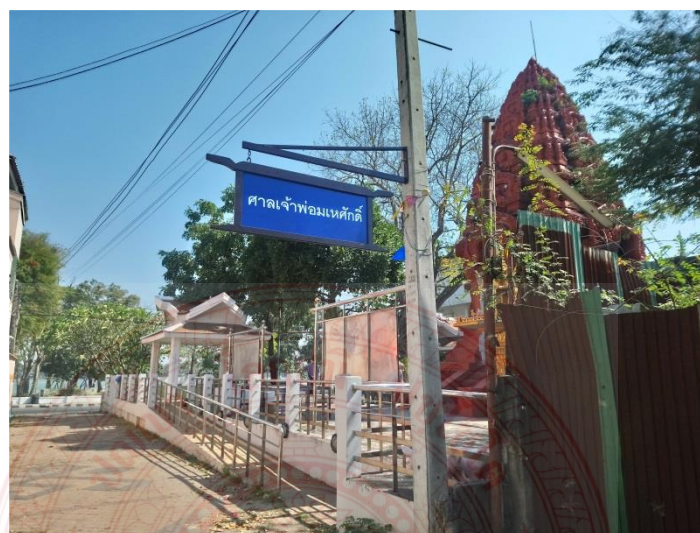

ภาพประกอบที่ ๔.๔๘ แสดงป้ายศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ได้แนวคิดจากฟืม

การติดตั้งป้ายศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

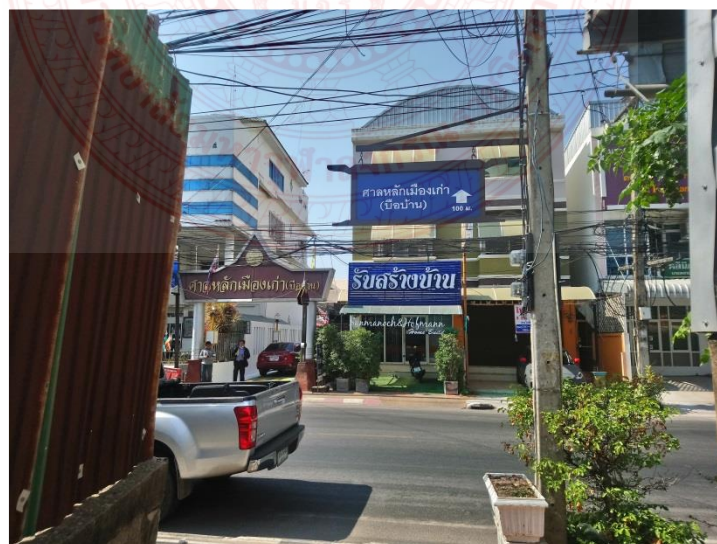
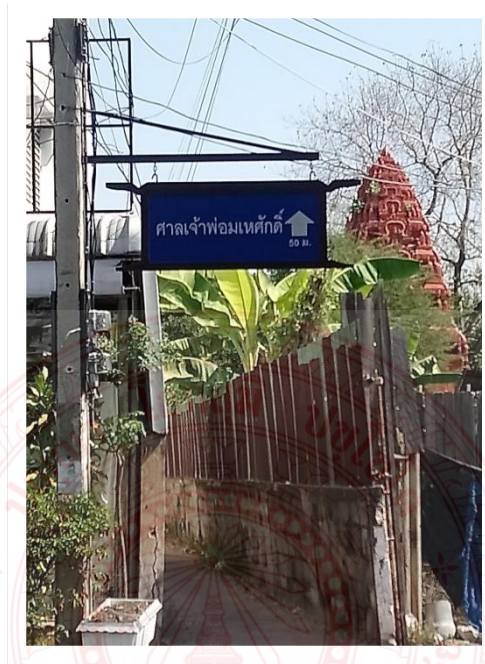
จากการสัมภาษณ์ เสวนาวิชาการ อภิปรายกลุ่ม และประชุมปรึกษากับชุมชนได้ข้อสรุปถึง การติดตั้งป้ายศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) คือ

จุดที่ ๑ บริเวณเสาไฟด้านข้างติดศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ เป็นป้ายบอก ๒ ด้าน ด้านหนึ่ง
ปรากฏข้อความ “ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์” อีกด้านข้อความ “ศาลหลักเมืองเก่า ๑๕๐ ม.”
รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๙ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๑

จุดที่ ๒ บริเวณเสาไฟริมถนนกลางเมืองหน้าชุมประตูทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นป้าย ๒ ด้าน ด้านหนึ่งปรากฏข้อความ “ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ ๕๐ ม.” อีกด้านปรากฏข้อความ “ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๑๐๐ ม.” รายละเอียดดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๕๐ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๒

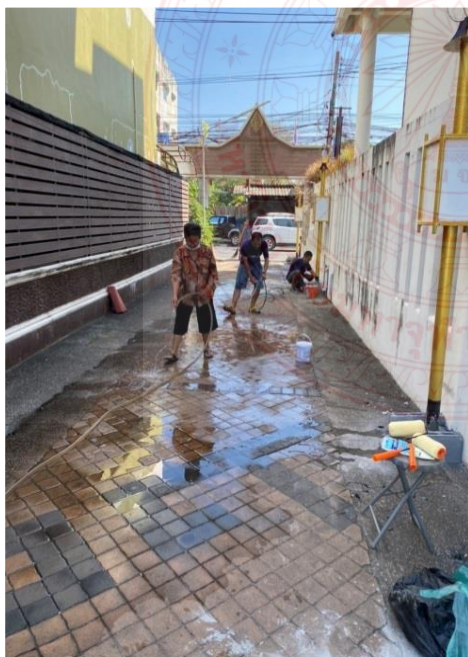
จุดที่ ๓ บริเวณด้านบนหลังคาศาลาามณฑปศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) โดยมีข้อความปรากฏว่า “ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)” รายละเอียดดังภาพประกอบ

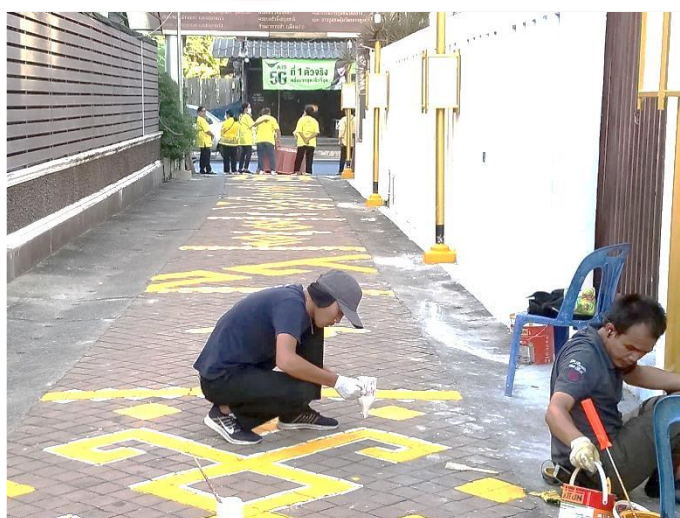

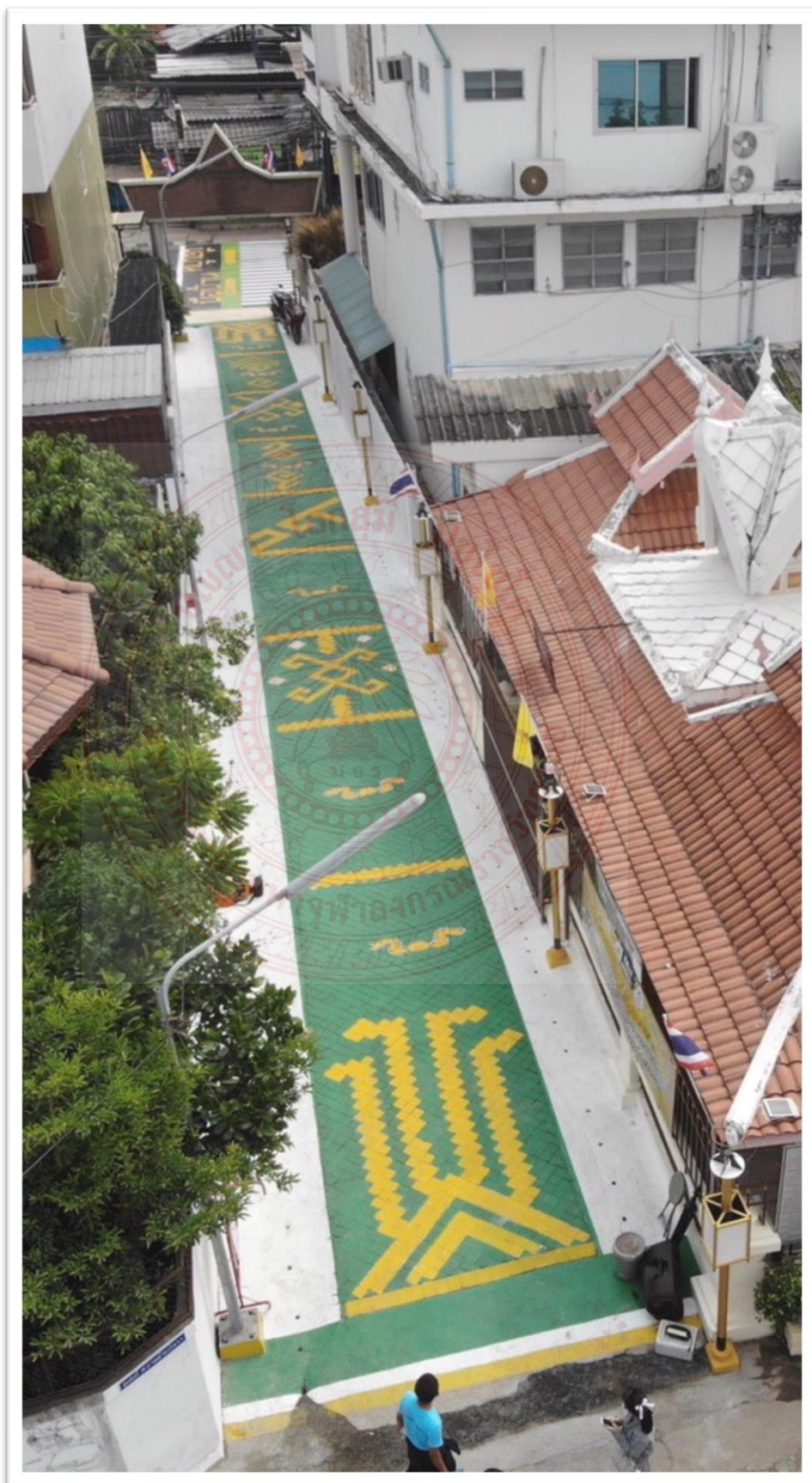
ภาพประกอบที่ ๔.๕๑ แสดงการติดตั้งป้ายบอกทางจุดที่ ๓

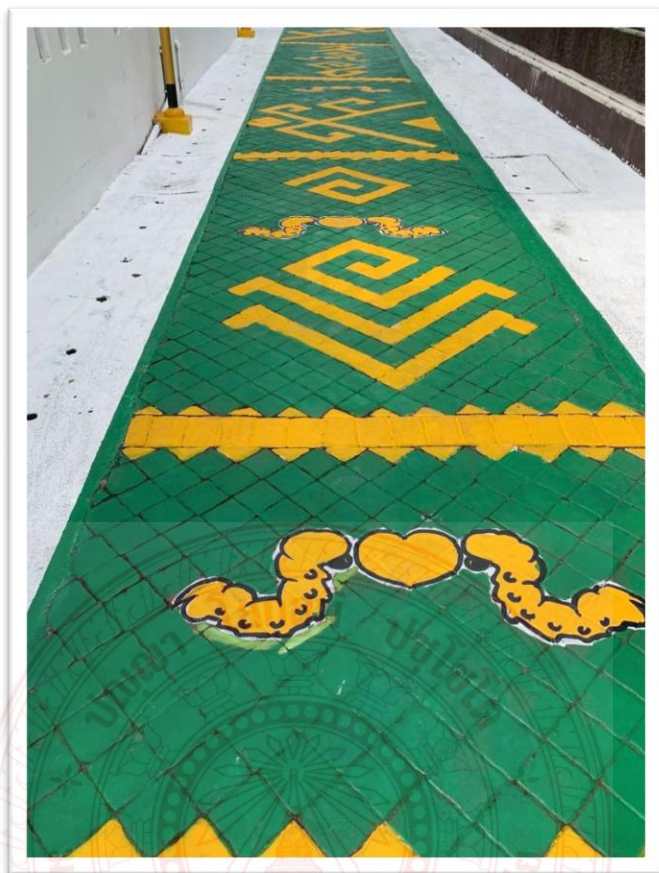
๑.๓ การระบายสึบนพื้นถนนในซอยศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนจัดโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) และบริเวณถนนทางเข้า โดยความร่วมมือของชุมชนจิตอาสาได้มาช่วยกันทำความสะอาด ทาสีขาว กำแพงทางเข้าทั้ง ๒ ฝั่ง ลงสึบนพื้นถนนซึ่งมีลวดลายศิลปะเดิมที่เทศบาลนครขอนแก่นให้เป็นสีใหม่ และได้เพิ่มเติมลายตัวหม่อน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนขอนแก่นลงไป โดยให้ตัวหม่อนหันหน้าเข้าหากัน และมีรูปหัวใจไว้ตรงกลาง อันสื่อความหมายถึง คนขอนแก่นรักกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ในการนี้ คณะผู้วิจัยและชุมชน ได้มีมติให้ลงพื้นที่สีเขียวไว้ที่ถนนด้วย เป็นการแสดงให้เห็นถึง การคืนพื้นที่สีเขียว พื้นที่ปลอดภัย ให้กับชุมชน รายละเอียดปรากฏดังภาพประกอบ

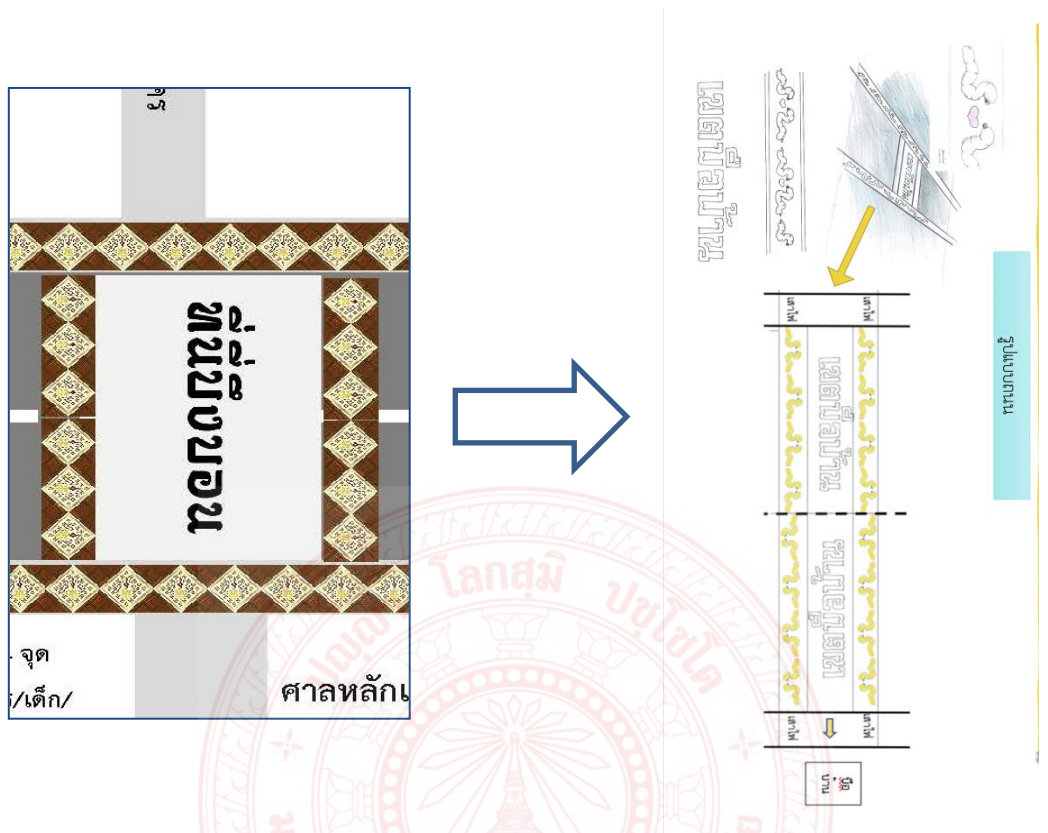

ภาพประกอบที่ ๔.๕๒ แสดงกิจกรรมการพัฒนาบนพื้นถนน

๑.๔ การระบายสีข้อความถนนกลางเมือง ทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

การคัดเลือกข้อความระบายสีบนพื้นถนน

ข้อความที่จะเขียนลงบนถนนกลางเมืองตรงทางเข้าป้อบ้าน เปลี่ยนจาก “ที่นี่บึงบอน” เป็น “เขตป้อบ้าน” ทั้งนี้เนื่องจาก “...คำว่าบึงบอนเป็นคำเรียกหมู่บ้านในบริเวณนี้ว่า บ้านบึงบอน แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปชื่อสถานที่เปลี่ยนไป ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จัก อีกประการหนึ่งมันจะไปเหมือนกับคำว่า บึงบอน ที่จังหวัดมหาสารคาม ถ้าจะสื่อความหมายให้ตรงและเป็นที่รู้จักกับสถานที่ที่น่าจะใช้คำว่า ป้อบ้าน จะสื่อความหมายได้ตรงและชุมชนแถบนี้จะรู้จักกันดี” ธรรมรงค์ แสนโบราณ (สัมภาษณ์, ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

การร่วมกันสร้างสัญลักษณ์บนทางข้ามถนนกลางเมือง เมื่อมีแบบร่าง คณะผู้วิจัยได้นำแบบร่างเข้าปรึกษาที่เทศบาลนครขอนแก่น ประชาชนชาวบ้าน ประธานชุมชน และตัวแทนชุมชนถึงข้อความ และลวดลายสัญลักษณ์ที่จะปรากฏบนพื้นผิวถนน ได้รับการเสนอให้เปลี่ยนสัญลักษณ์จากลายแคนดอกคูนซึ่งเป็นลายประจำจังหวัด ให้เป็นรูปหมอนหันหน้าเข้าหากันโดยมีรูปหัวใจอยู่ตรงกลาง โดยที่ตัวหมอนใช้แทน คนขอนแก่น รูปหัวใจ และรูปหมอนที่หันหน้าเข้าหากัน แทนความหมายที่ว่า คนขอนแก่นรักกัน ซึ่งสุดท้ายของกระบวนการลงมือทำได้เปลี่ยนเป็นทางม้าลาย และเปลี่ยนข้อความจาก “เขตบึงบอง” เป็น “ที่นี่บึงบอง” จาก “ที่นี่บึงบอง” เป็น “ที่นี่บึงบอง” และสุดท้ายเป็น “บึงบอง” มีสัญลักษณ์ลูกศรชี้บอกทาง รายละเอียดดังภาพประกอบ

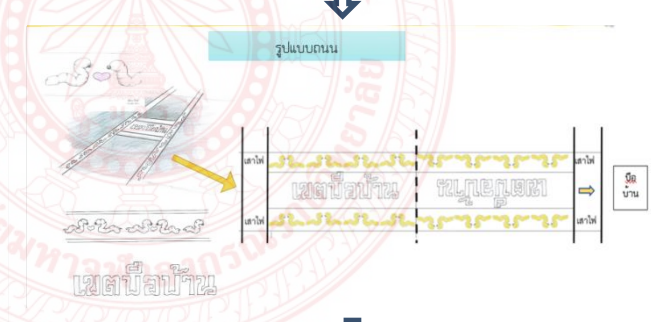
การออกแบบพื้นถนนครั้งที่ ๑

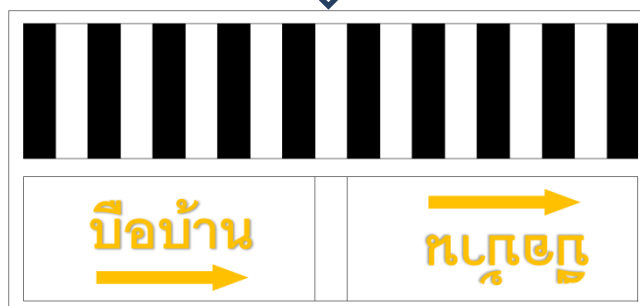
การออกแบบพื้นถนนครั้งที่ ๒

การออกแบบพื้น
ถนนครั้งที่ ๓

การออกแบบพื้น
ถนนครั้งที่ ๔

ภาพประกอบที่ ๔.๕๓ แสดงพัฒนาการการออกแบบพื้นถนนทางข้ามไปบึงบอน

การพัฒนาตามแบบถนนที่วางแผนกันไว้ โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนช่วยอำนวยความสะดวก พร้อมทั้งมีประชาชนภายในชุมชนได้มาช่วยกันลงมือทำ ทำให้การทำงานสำเร็จ ลุล่วงตามกำหนดระยะเวลา และเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสวยงาม รายละเอียดปรากฏดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๕๔ แสดงการระบายสีบนพื้นถนนกลางเมือง ทำให้ประชาชนรู้จักมากขึ้นและสะดวกต่อการเดินทางเข้าไปกราบไหว้ศาลหลักเมืองเก่า (บึงบ้าน)

๕. การปรับปรุงวิสัยทัศน์ด้านหน้าเสาหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

คณะผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงพื้นที่บริเวณด้านหน้าเสาหลักเมืองโดยใช้พรมปูพื้นบริเวณด้านหน้าพร้อมมีกระถางดอกไม้ประดับ รายละเอียดปรากฏดังภาพประกอบ

เมื่อพิจารณาจากขั้นตอนดำเนินการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในทุกกิจกรรม คณะผู้วิจัยจะได้รับความร่วมมือจากประธานชุมชน ตัวแทนชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ชมรมแต้มฮูป เทศบาลนครขอนแก่น และหน่วยงานเอกชน ในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปแบบกิจกรรมร่วมแรงร่วมใจพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ได้ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๕๕ แสดง D : Development (ร่วมพัฒนาชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น)

๔. P : Publication (การเผยแพร่)

ในการเผยแพร่ผลงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีเป้าหมายคือ “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อส่งเสริมและผลักดันคนในชุมชนให้มีความรู้ และความเข้าใจในการหาข้อมูลอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นไปของสังคม

ในครั้งนี้ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือ

- ๑) การเปิดเวทีชาวบ้าน
- ๒) การเผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย(NBT)

๑.) การเปิดเวทีชาวบ้าน

ผู้เข้าร่วม

การเปิดเวทีชาวบ้านได้ดำเนินการเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยใช้สถานที่บริเวณถนนศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) มีผู้เข้าร่วมงานดังนี้

๑.๑) นายธีรศักดิ์ ทีฆายุพันธ์ นายกเทศบาลนครขอนแก่น และเจ้าหน้าที่ของเทศบาล จำนวน ๕ คน

๑.๒) ประธานชุมชน ประชาชน และปราชญ์ชาวบ้าน ในเทศบาลนครขอนแก่นเข้าร่วมงานจำนวน ๑๐๐ คน

๑.๓) คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน ๕ คน

เนื้อหาที่เผยแพร่

ในการเปิดเวทีชาวบ้านครั้งนี้คณะผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะเผยแพร่ผลงานวิจัยที่ได้ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาเมืองขอนแก่นซึ่งทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยได้ผ่านเวทีชาวบ้านมาตลอด ซึ่งมีประเด็นที่จะเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนและสื่อมวลชนได้รับทราบถึงองค์ความรู้ของการวิจัยประกอบด้วย

๒.๑) ประวัติการตั้งศาลหลักเมืองของจังหวัดขอนแก่น

๒.๒) ความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

๒.๓) การสร้างเสาไฟอัจฉริยะ

๒.๔) การสร้างป้าย

๒.๕) การระบายสีบนพื้นถนนในซอยศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

๒.๖) การระบายสีข้อความถนนกลางเมือง ทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

๒.๗) การปรับปรุงวิสัยทัศน์ด้านหน้าเสาหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

ภาพประกอบที่ ๔.๕๖ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะผู้วิจัย ชี้แจงข้อมูลวิจัยให้
นายกเทศบาลนครขอนแก่น และคณะได้รับทราบ

ภาพประกอบที่ ๔.๕๗ ชาวบ้านเข้าร่วมรับฟังข้อมูลการวิจัย

ภาพที่ ๔.๕๘ ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น และชุมชนได้รับรู้ถึงผลการวิจัยร่วมกัน

๒) การเผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT)

ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะมีการเผยแพร่ข้อมูลวิจัยแบบเปิดเวทีชาวบ้านแล้ว ยังมีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อมวลชนการเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT) อีกด้วย

ภาพประกอบที่ ๔.๕๙ คณะผู้วิจัยให้สัมภาษณ์กับทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)

ภาพประกอบที่ ๔.๖๐ นายกเทศบาลนครขอนแก่น ให้สัมภาษณ์กับสถานีโทรทัศน์และวิทยุแห่งประเทศไทย (NBT)

ภาพประกอบที่ ๔.๖๑ ประธานชุมชนในเทศบาลนครขอนแก่น ให้สัมภาษณ์กับสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)

๕. U : Utilization (การใช้ประโยชน์ร่วมกัน)

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนในการดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกิจกรรมของการดำเนินการ และร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นผลที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย ชุมชนจึงเป็นผู้ได้รับผลโดยตรง ดังนี้

๕.๑ การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเป็นการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้เทศบัญญัติของเทศบาลนครขอนแก่น

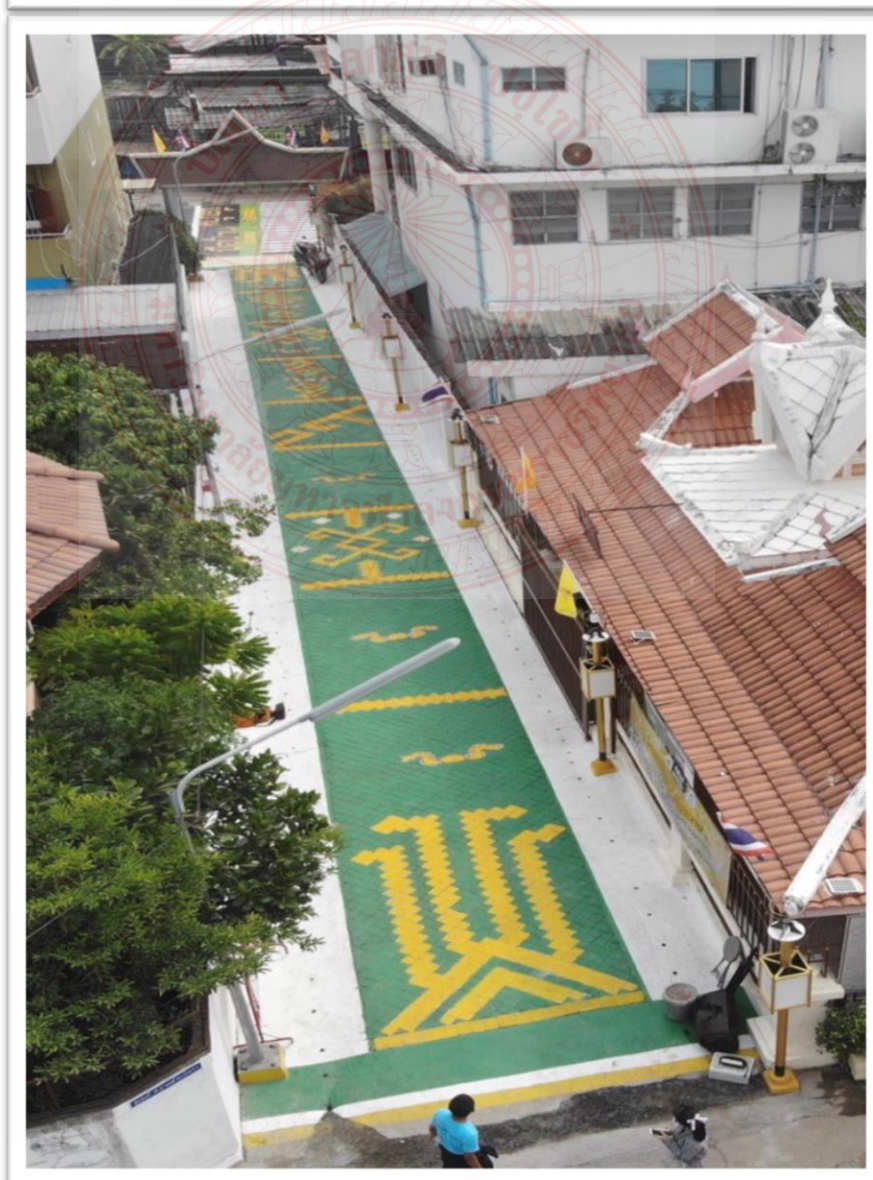
๕.๒ การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเป็นการนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ตลอดจนจุลศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สร้างอภีร์จรรยาบรรณความรู้ ซึ่งมีองค์ความรู้ทั้งหมด ๖ เรื่อง แต่ละเรื่องจะมีคิวอาร์โค้ดที่สามารถสแกนแล้วได้รับข้อมูลทันที ทำให้กระชับเวลาที่จะค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นเข้ากับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก

๕.๓ การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะผลงานการวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้นเพราะคณะผู้วิจัยได้สร้างนวัตกรรมคือ ๑) เสไฟฟ้าอัจฉริยะ เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยและตั้งอยู่ภายในชุมชน เป็นเสไฟฟ้าที่สามารถให้แสงสว่างในยามค่ำคืนแก่ผู้สัญจรไปมาภายในชุมชน และเป็นเสไฟฟ้าที่ให้มากกว่าแสงสว่างทางสายตาแต่ยังสามารถให้แสงสว่างทางจิตใจและปัญญาอีกด้วย เพราะได้บรรจุไว้ซึ่งองค์ความรู้จากงานวิจัย ม สามารถเป็นพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน และสามารถนำความรู้ที่ปรากฏเป็นแบบอย่างและข้อควรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ทั้งนี้ทางเข้าและที่ตั้งศาลหลักเมืองเก่า ได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์สวยงามตามความต้องการ มีการสร้างสรรค์ศิลปะ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ทำให้ประชาชนในชุมชนใกล้เคียงและนอกพื้นที่สามารถเดินทางไปตามป้ายเพื่อเข้ากราบไหว้ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) อย่างสะดวก๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) พื้นผิวถนนบริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๔) การระบายสีบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสีสันสวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้อย่างสะดวก

๕.๔ การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เป็นการนำผลงานการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่
เจาะจงคือเทศบาลนครขอนแก่นอย่างน้อย ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง
ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชนหนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และชุมชนหนองแวง ๔

๕.๕ การใช้ประโยชน์ทางอ้อมเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจ
ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น

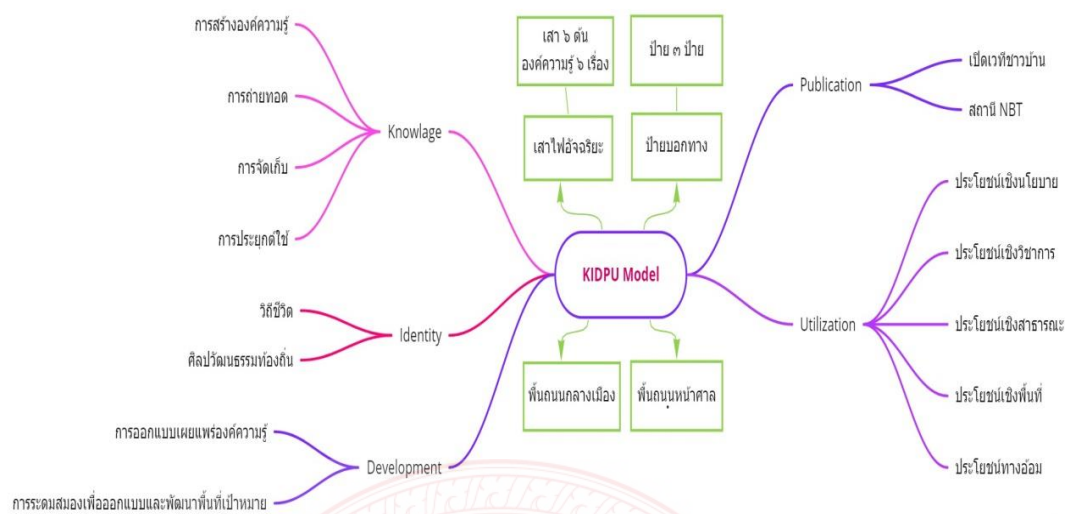

ภาพประกอบที่ ๔.๖๒ นายกเทศบาลนครขอนแก่นและประชาชนร่วมรับรองการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ร่วมกัน

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น คือ KIDPU Model มี ๕ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) ๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) ๓) D : Development (การพัฒนา) ๔) P : Publication (การเผยแพร่) ๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์) ซึ่งทั้ง ๕ ขั้นตอนนี้ครอบคลุมการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ดังภาพประกอบ

miro

ภาพประกอบที่ ๕.๖๓ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อเพื่อศึกษาเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น มี ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขั้นตอนที่ ๓ การจัดเสวนาวิชาการเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๔ ประชุมเพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบชุมชนสร้างสรรค์โดยตัวแทนจากเทศบาลนครขอนแก่น ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนชุมชนชมรมแต้มฮูปขอนแก่นร่วมกับคณะผู้วิจัย ระยะที่ ๓ ลงมือพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มี ๑ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๖ ชุมชนพัฒนาร่วมกับคณะผู้วิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผลจากการศึกษาสามารถสรุปและอภิปรายผล ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

การศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่นพบว่า

๑) ความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

เมืองอัจฉริยะ เป็นรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารในการเพิ่มประสิทธิภาพ คุณภาพของการบริการชุมชน เพื่อช่วยในการลดต้นทุน และลดการบริโภคของประชากร โดยยังคงเพิ่มประสิทธิภาพให้ประชาชนสามารถอยู่อาศัยได้ในคุณภาพชีวิต

ที่ดีขึ้น การพัฒนาสมรรถนะที่ดี มีการพัฒนาในหลายภาคส่วนรวมถึงหน่วยงานราชการ การจรรยาและขนส่งพลังงาน สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการจัดการเมือง และการตอบสนองแบบทันที่ที่เมืองอัจฉริยะจึงเป็นเมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมืองและประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนา เมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสะดวกสบาย และประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้

๒) การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เนื่องจากแต่ละคนก็จะมี ความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์และเป้าหมายในชีวิต อย่างไรก็ตามหากต้องการให้กระบวนการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเกิดผลสำเร็จ การปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มองโลกในแง่บวกแม้กำลังเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ พลังจากครอบครัว ญาติมิตร ชุมชนก็ เป็นส่วนสำคัญที่จะมาช่วยเติมและเพิ่มพลังอำนาจแก่บุคคลด้วย จากผลการศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะพบว่า กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสวนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพได้แก่ เสาไฟอัจฉริยะป้ายบอกสถานที่ลวดลายบนพื้นถนน

๕.๑.๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย

๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้)

พบว่า ชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีผู้นำที่เข้มแข็งคือนายกเทศบาลนครขอนแก่น ที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ได้มอบนโยบายให้

ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเองไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ทิ้งชุมชนใดชุมชนหนึ่งไว้ข้างหลัง นอกจากนี้ยังพบว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการให้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต ปรากฏว่ามีองค์ความรู้ ๖ ประเด็นคือ

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๑ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. แผนที่จังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเว็บไซต์สำนักงานจังหวัดขอนแก่น ๒. ประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. สถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๒ องค์ความรู้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. องค์ความรู้จากงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๓ ประเพณี วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. ฮีต ๑๒ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. คอง ๑๔ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๔ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ประกอบด้วย ๑. ประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. ความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. แผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๕ งานวิจัย ประกอบด้วย ๑. ผลงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นพร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๒. พัฒนาการของงานวิจัยพร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. รูปกิจกรรมงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม

องค์ความรู้ประเด็นที่ ๖ นวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๒. ป้ายบอกทาง พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓. สรุปลงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าชมวิดีโอสรุปผลงานวิจัย

๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในขั้นตอนการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้ประชุมพิจารณาขั้นตอนกิจกรรมโดยเริ่มจากการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยซึ่งได้รับคำแนะนำตลอดถึงแนวทางการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี โดยได้ดำเนินการ

๓) D : Development (การพัฒนา)

การที่จะทำให้เมืองขอนแก่นเกิดเป็นเมืองอัจฉริยะในมิติต่าง ๆ ได้นั้น ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นต้องมีสำนึกรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดมีได้จากความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผสมกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม และถ้าจะเริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชนจริงควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ซึ่งเป็นจุดรวมใจของชาวขอนแก่นดั้งเดิม เป็นเสาหลักเมืองหลักแรกของเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองขอนแก่นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ ซึ่งมีชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่รอบบริเวณ โดยเบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาพื้นที่ถนน

๔) P : Publication (การเผยแพร่)

ในการเผยแพร่ผลงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีเป้าหมายคือ “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อส่งเสริมและผลักดันคนในชุมชนให้มีความรู้ และความเข้าใจในการหาข้อมูลอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นไปของสังคม

ในครั้งนี้ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือ

๔.๑) การเปิดเวทีชาวบ้าน

๔.๒) การเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)

๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์)

๕.๑) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเป็น การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้เทศบัญญัติของเทศบาลนครขอนแก่น

๕.๒) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเป็นการนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ตลอดจนจุลศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สร้าง อักบรรจงค์ความรู้ ซึ่งมีองค์ความรู้ทั้งหมด ๖ เรื่อง แต่ละเรื่องจะมีคิวอาร์โค้ดที่สามารถสแกนแล้วได้รับข้อมูลทันที ทำให้กระชับเวลาที่จะค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นเข้ากับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก

๕.๓) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้นเพราะคณะผู้วิจัยได้สร้างนวัตกรรมคือ

๑) เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๔) การระบายสีบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสี สวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้ ๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้อย่างสะดวก

๕.๔) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เป็นการนำผลงานการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เจาะจงคือเทศบาลนครขอนแก่นอย่างน้อย ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชนหนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และ ชุมชนหนองแวง ๔

๕.๕) การใช้ประโยชน์ทางอ้อมเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชน

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่ต้องนำมาอภิปรายผลดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นจากผลการศึกษาพบว่า

๑) ชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีผู้นำที่เข้มแข็งคือนายกเทศบาลนครขอนแก่นที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ได้มอบนโยบายให้ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเองไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ทิ้งชุมชนใดชุมชนหนึ่งไว้ข้างหลัง นอกจากนั้นยังพบว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการให้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต ปรากฏว่ามีองค์ความรู้ ๖ ประเด็น และให้มีการจัดสร้างเครือข่ายองค์ความรู้แบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว ด้วยการใส่คิวอาร์โค้ดลงในเอกสารที่นำไปบรรจุไว้ในเสาไฟ อีกทั้งเป็นการจัดเก็บข้อมูลที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะนั้นจะต้องมีองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านประกอบกันจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้ องค์ความรู้จึงเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าอย่างประมาณค่าไม่ได้ สอดคล้องกับอาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ ที่ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก ทรัพยากร (Resources) ได้แก่ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์ความรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนผู้รู้ที่ผู้ที่มีประสบการณ์ หรือห้องสมุดมีชีวิต เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการความรู้ซึ่งสอดคล้องกับ Purnoma, Mendoza และ Prabhu ที่ทำการวิจัยรูปแบบการวางแผนความร่วมมือของชุมชนในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ก่อนที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ต้องอาศัยเวทีชาวบ้าน ซึ่งประกอบในหลายขั้นตอนหลายเวที ขบวนการเริ่มต้นด้วยการออกสำรวจภูมิประเทศและความเข้าใจในทัศนคติของการมีส่วนร่วม ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ นันทินันท์ สมคิดพระสุธีรัตนบัณฑิต ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรมมีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบ วินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสาสอดคล้องกับกรวรรณ รุ่งสว่าง (๒๕๖๐) ได้ศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์ตามลักษณะท้องถิ่นในประเทศไทยพบว่าแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์คือ สภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุ หรือชนชาติซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือแนวคิดและรายละเอียดขององค์ประกอบชุมชนเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

๒) การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเมืองโดยไม่ลืมอัตลักษณ์ท้องถิ่นตนเอง นั่นคือ การคงอยู่ของอัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของคนกับความสามารถในการสร้างสรรค์ กระบวนการให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ผ่านบทบาทของการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในระดับที่แตกต่าง

กันออกไปสอดคล้องกับพริยา บุญประสงค์ ที่ได้ศึกษาอัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า พบว่า อัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญหายในขณะที่เมืองเกิดการพัฒนา การกระทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงไปกับมิติสัมพันธ์ของกระบวนการและองค์ประกอบของเมืองเก่าทั้งด้านกายภาพ กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ประเพณีและวิถีชีวิต ที่สอดคล้องไปกับถิ่นที่นั้นๆ

๓) การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผสมกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม และถ้าจะเริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชนจึงควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่ประชาชนให้ความสำคัญมาอย่างยาวนาน และต้องการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชาชนสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก สืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วจากคลังความรู้ที่ได้จัดไว้สอดคล้องกับวรรณกรรม กาญจนสุวรรณ์ ได้ศึกษากระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด พบว่า ผลการศึกษากระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการที่สำคัญ ๗ ประการ ที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ๒) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓) กระบวนการการฟื้นฟูผลิตซ้ำและสร้างใหม่ ๔) กระบวนการใช้สิทธิชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชน ๕) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ๖) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ ๗) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง นอกจากนี้ ประเด็นผลการศึกษาเพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งแบ่งเป็น ๔ องค์ประกอบ คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับSokile ได้ศึกษาประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานโครงการของชุมชน ว่าประเด็นที่สำคัญที่สุดที่ได้ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะ คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ พื้นที่การอนุรักษ์ควรดำเนินการร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ มากกว่าสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

๔) เป้าหมายของการประชาสัมพันธ์คือ “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อส่งเสริมและผลักดันคนในชุมชนให้มีความรู้ และความเข้าใจในการหาข้อมูลอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นไปของสังคม ในครั้งนี้ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือการเปิดเวทีชาวบ้านการเผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) และการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับนันทพร อติเรกโชติกุลและเกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมาพบว่าชุมชนต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ และเพิ่ม

เนื้อหาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และของที่ระลึกควรจัดให้มีเว็บไซต์ภาษาต่างประเทศ ป้ายประชาสัมพันธ์ที่นำเสนอเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยสอดคล้องกับนันทิพา บุชพรรณนะ ระบุว่า สื่อที่มีความน่าเชื่อถือมากในการให้ข้อมูลคือสื่อบุคคลและสื่ออินเทอร์เน็ตนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังในเรื่องรูปแบบ บุคลากร เนื้อหาและสื่อประชาสัมพันธ์ดังนั้นการที่ผลวิจัยเชิงปริมาณแสดงว่า นักท่องเที่ยวรับข้อมูลมาจากสื่อบุคคลมากที่สุด จึงจำเป็นที่ต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อบุคคลที่มามีความเชื่อมโยงให้ได้รับการบริการจนเกิดความประทับใจจนไปบอกต่อคนในครอบครัวและเพื่อน ตลอดจนใช้การสื่อสารผ่านตัวบุคคล คือ นำนักสื่อมวลชนทั้งหลายให้มาร่วมการเดินทางท่องเที่ยวด้วยประสบการณ์จริงเพื่อนำไปเขียนประชาสัมพันธ์ในสื่อมวลชนต่อไปสอดคล้องกับกุลทิพย์ ศาสตรระจุ และทัศนทนต์ ดวงรัตน์ ได้ศึกษาการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคม พบว่า การสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) นั้นเป็นกระบวนการสื่อสารผ่าน มิติภายนอกขององค์กรการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ในการแก้ไขและพัฒนาสังคม ผ่านสื่อกิจกรรมภายใต้โครงการ “สายน้ำจากสายธารสู่แม่” สะท้อนให้เห็นถึงว่าองค์กรการศึกษาได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการซึ่งได้ใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยที่มีคณะนิเทศศาสตร์จัดทำโครงการของคณะและมีการวางแผน ให้คณาจารย์นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี (Corporate Citizenship) อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภค ทั้งนี้ได้เน้นองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) กลยุทธ์การสื่อสาร CSR ผ่านสื่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑. องค์กรเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล ๒. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสาร คือ คนในชุมชนและเครือข่ายที่ส่งสารไป และ ๓. ภาพลักษณ์หรือสารที่ส่งออก สอดคล้องกับธัญพร วณิชฤทธา ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า (๑) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) คน ๒) สื่อและเทคโนโลยี ๓) พื้นที่ ๔) ทรัพยากร ปัจจัยสนับสนุน และ ๕) เรื่องที่จะเรียนรู้ และมีขั้นตอนกระบวนการ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ ๒) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง ๓) แลกเปลี่ยนแบ่งปัน ประสบการณ์ในทีม ๔) เต็มเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ ๕) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ ๖) สะท้อนกลับ ปรับวิธี (๒) ผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริม

การเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่าผลการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมหลังการใช้รูปแบบ มีการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบทุกด้านผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นในระดับมากที่สุด

๕) การใช้ประโยชน์ร่วมกันงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนในการดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกิจกรรมของการดำเนินการ และร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นผลที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย ชุมชนจึงเป็นผู้ได้รับผลโดยตรง ประกอบด้วย

๕.๑) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเป็นการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้เทศบัญญัติของเทศบาลนครขอนแก่น

๕.๒) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเป็นการนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)

๕.๓) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

๕.๔) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เป็นการนำผลงานการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เจาะจงคือเทศบาลนครขอนแก่นอย่างน้อย ๖ ชุมชน

๕.๕) การใช้ประโยชน์ทางอ้อมเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชนประการแรกคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาคมวิจัยและความพยายามในการผลักดันและเผยแพร่ 'ผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เป็นสองปัจจัยที่มี

สอดคล้องกับภาคภูมิ ทิพคุณ ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทยความสำคัญยิ่งต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ นัยสำคัญของข้อค้นพบนี้คือหากต้องการให้งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายมากขึ้น จะต้องสร้างกลไกเชื่อมต่อระหว่างภาครัฐและภาควิจัย และควรต้องเป็นกลไกที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ปัจจุบันหน่วยงานให้ทุนวิจัยบางหน่วยงาน (เช่น สกว.) ได้เน้นให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างผู้วิจัยและผู้ใช้ประโยชน์ตลอดกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตามจนถึงขณะนี้ยังไม่มีประเมินอย่างเป็นระบบว่าแนวทางดังกล่าวมีประสิทธิภาพในแง่ของการเพิ่ม

ระดับการใช้ประโยชน์หรือไม่ประการที่สอง การสร้างแรงจูงใจให้นักวิจัยผลักดันผลงานไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา อาจกล่าวได้ว่า ขณะนี้ยังไม่มีระบบแรงจูงใจที่เป็นรูปธรรมที่จะดึงดูดให้นักวิจัยทำให้ผลงานของตนไปสู่การใช้ประโยชน์ถึงแม้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจะมีตัวชี้วัดในเรื่องการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ แต่เงื่อนไขดังกล่าวก็ไม่ได้ ก่อให้เกิดแรงจูงใจใน

ระดับปัจเจกชน ดังนั้นอาจต้องมีการออกแบบระบบแรงจูงใจใหม่ที่จะทำให้นักวิจัยเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้จากการลงทุนในการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายประการที่สาม ความจำเป็นของหน่วยงานที่จะต้องใช้งานวิจัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อระดับการใช้ประโยชน์ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะทราบได้อย่างไรว่าหน่วยงานภาครัฐต้องการงานวิจัยแบบใดไปใช้ประโยชน์ ในจุดนี้หากมีกลไกที่เชื่อมโยงให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับนักวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอแล้ว ก็น่าจะทำให้ทราบความต้องการของผู้ใช้และทำให้ผลงานวิจัยสนองตอบต่อความจำเป็นและความต้องการมากขึ้นได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนผ่านการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์บนพื้นฐานปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนให้คนในชุมชนเกิดสำนึกรักบ้านเกิด และก่อให้เกิดพื้นที่ในการเรียนรู้ภายในชุมชนนั้น ๆ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นมีส่วนช่วยให้ชุมชนรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำเอารูปแบบการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่คนภายในชุมชนบนฐานของนโยบายภาครัฐ
- ๒) ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละแห่งประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการบริหารและการจัดการบนฐานการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- กรกฎ แพทย์หลักฟ้า. **ทำไมต้องพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์**. สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๒ จาก www.artsedcenter.com, ๒๕๕๔.
- กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. **จิตวิทยาการศึกษาฉบับปรับปรุงใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๕๔.
- กรมการพัฒนาชุมชน. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗.
- กรมวิชาการ. **กระบวนการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- กรวรรณ รุ่งสว่าง. **การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่นราชบุรี และบางแสน**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.
- กาหลง สุขกุล และฉวีพร โตวนิช. **การพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม, ๒๕๕๘.**
- โกวิทย์ พวงงาม. **การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมิติใหม่ในอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ : วิทยุชน, ๒๕๕๒.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ. **พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.
- ทัศนทณันต์ ดวงรัตน์ และกุลทิพย์ ศาสตรระจุ. **การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการปฏิบัติงานและบุคลิกภาพของนักประชาสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓.
- จินตนา แยกแก้ว. **การพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองด้านการสนับสนุนการศึกษาโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- จิรพรรณ กาญจนจิตรา. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.
- คงกฤษ อุกแผ่น. **การเสริมสร้างพลังในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีของบ้านม่วงสามปี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ.เทศบาลนครขอนแก่น. รายงานการปฏิบัติงานเทศบาลนครขอนแก่น

๔.๐.ประจำปี๒๕๖๐. [Online] <http://www.kkmuni.go.th/pdf-download/smart-city-๖๐.pdf>,๒๕๖๐.

ธันน์ อนุมานราชธน. การพัฒนารูปแบบและประสิทธิภาพการบริหารของเทศบาลนครเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๔๘.

ธัญพร วณิชฤทธา.การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยศิลปากร.ปีที่๘ ฉบับที่๒ มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ,๒๕๕๘.

นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต.แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี. วารสารมหาจุฬาริชาการ.ปีที่๖ ฉบับพิเศษ, ๒๕๖๒.

นันทพร อติเรกโชติกุล และเกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน.การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ อบต.มะเกลือใหม่ตำบลมะเกลือใหม่อำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมา, วารสารราชพฤกษ์ ปีที่๑๖ ฉบับที่๒ (พฤษภาคม -สิงหาคม๒๕๖๑).

นิเทศ ดินณะกุล.การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพมหานคร: แอ็คทีฟพริ้นท์, ๒๕๔๖.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.),๒๕๔๖.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ.การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม.พิมพ์ครั้งที่๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๓.

พัทยา สายหู. กลไกของสังคม.กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์.การสร้างพลังโดยขบวนการพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

พีรยา บุญประสงค์, อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขต เมืองเก่า,ภาคภูมิทิพคุณ, ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงาน ภาครัฐของไทย, วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์) ปีที่๑๑ ฉบับที่๒๑ มกราคม -มิถุนายน๒๕๖๒,

มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. รายงานโครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการติดตามผลการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ตามเป้าหมาย แผน ๙๙. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา,๒๕๔๗.

เยาวลักษณ์ ศิริสุวรรณ.ศักยภาพของเทศบาลเมืองนครปฐมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๓๙.

รุจิโรจน์ อนุสมบัติ. **เมื่อนำอยู่และประหยัดพลังงาน**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๒๔.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

_____. **พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐.

รัชนิกร เศรษฐ์. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

วิชูกร กุหลาบศรี. **การรวมตัวของ การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคใต้ในปีการท่องเที่ยว ๒๕๔๑-๒๕๔๒**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารมหาบัณฑิตสาขาพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑.

วินัย วีระพัฒนานนท์ และคณะ. **สิ่งแวดล้อมศึกษาของกลุ่มประเทศอาเซียน-อินโดจีน**. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

วีณา เทียงธรรม และคณะ. **การพัฒนาศักยภาพชุมชน : แนวคิดและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขคณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. **“กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด”**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

ศศิณา ภารา. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ส.เอเชียเพรส, ๒๕๕๐.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย. **เมื่อนำอยู่และประหยัดพลังงาน**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย, ๒๕๔๗.

สมรทิพย์ วิภาวนิช. **การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสุขภาวะชุมชน**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, ๒๕๕๙.

สมนึก ปัญญาสิงห์. **การพัฒนาชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน**. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ๑๑ (๒) : ๑๑-๒๒, ๒๕๓๗.

สนธิ สมัครการ. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

สนธิ์ สมักรการ.การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม.พิมพ์ครั้งที่๓.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ, ๒๕๔๒.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน.พิมพ์ครั้งที่๓, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๒คณิตศาสตร์การอ่านและวิทยาศาสตร์นักเรียนรู้อะไรและทำอะไรได้บ้าง. ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๕๗.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.Post Rio+๒๐ :ประเทศไทยมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน? = Post Rio+๒๐ What's next for Thailand? / สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.นนทบุรี : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, ๒๕๕๕.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐. พิมพ์ครั้งที่๒. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.),๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๘๐/สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงาน.กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,๒๕๖๐.

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมโดยกระบวนการโครงการเมืองนำอยู่:รวมบทความและบรรยายพิเศษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก,๒๕๔๐.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์.ทฤษฎีการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม.กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๐.

อนรรักษ์ ปัญญานุวัฒน์.การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ :บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.

อมร สุวรรณนิมิตร.รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนนำอยู่. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๔๖.

อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์. การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่จังหวัดขอนแก่น

Anspaugh, D.J., Dignan M.B. and Anspaugh, S.L.Developing healthpromotion.Boston: McGraw – Hill.๒๐๐๐.

David, Popenoe. อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล. สถาบันครอบครัว :พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

- Jary, D. and J. Jary. **The Harper Collins Dictionary of Sociology**. New York : Harper Collins. ๑๙๙๑.
- Moughtin, Cliff, Sherley, Peter. **Urban Design: Green Dimension**. ๒ nd ed. Oxford : Architectural Press, ๒๐๐๕.
- Popenoe, D. **Sociology**. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, ๑๙๙๓.
- UN.Bureau of Social Affair. **Social Progress Though Community Development**. New York : The UN Publication, ๑๙๕๕.
- Purnomo, H., Mendoza, G.A. and Prabhu, R. Developing a collaborative model for community managed resources: a qualitative soft systems approach. **Tropical Forest Science**, ๑๗(๑), ๒๐๐๔.
- UN.Bureau of Social Affair. **Social Progress Though Community Development**. New York : The UN Publication. ๑๙๕๕.
- WHO. **Healthy Cities A Program Framework**. Geneva : Word Health Organization, ๑๙๙๕.
- Tyler, N. Gruffie, C. and Darvin. Creating and sustaining healthy community. **Trustee**. ๕๒ (๓) : ๑๔A – ๑๗A. ๑๙๙๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ภาคผนวก ก บทควมวิจัย
รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
Creative Community Development Model through Environment
Technology, Health Be-ing, Art and Design in KhonKaen

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี, ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล, ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา

ดร.สมควร นามสีฐาน, อ.พันทิวา ทับภูมิ

Asst.Prof. Dr.WitthayaThongdee, Asst.Prof. Dr. SuraphonPromgun

Dr.SuthipongSawadtha, Dr.SomkhounNamsithanPanthiwaThubphumee

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen campus

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน ๖๐ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่า

๑) กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสนวนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

๒) การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย ๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) ๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) ๓) D: Development (การพัฒนา) ๔) P: Publication (การเผยแพร่) ๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์)

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ชุมชนสร้างสรรค์

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) To study the enhancement of roles and functions of the KhonKaen community in driven force the smart city 2) To develop a creative community model through the process of technology, environment, health be-ing, art and design in KhonKaenThe population of this study was 60 images / person. Specially randomized was used. Tools used as interviews And a specific group chat The data was analyzed using descriptive content analysis. The research results found that ;

1)The process of enhancing community roles and functions depends on four important variables, which are: 1) Finding the reality is the cultivation of a consciousness to love the hometown. They are proud of their community. 2) Critical reflection It reflects the identity of KhonKaen people. Through equipment in the occupation. 3) Deciding on procedures for appropriate activities. Through activities, meetings, discussions, to find mutual agreements By participating in all parties and 4) maintaining effective practice.

2) The development of a creative community model through the process of technology, environment, health be-ing, art and design, KhonKaen City can be modeled as KIDPU model consisting of 1) K: Knowledge Management 2) I: Identity 3) D: Development 4) P: Publication 5) U: Utilization.

Keywords: Development Model, Creative Community

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคนโดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่งและมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้า ได้อย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,๒๕๖๐) ซึ่ง

การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาประเภทหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยมีปรัชญาแนวความคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิมคือเป็น กระบวนการให้การศึกษากับประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเอง ได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้าน การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. การ ช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้อง ช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ๒. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดย หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการ ประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน ๓. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (จิรพรรณกาญจนจิตรา, ๒๕๒๓)

จังหวัดขอนแก่นถูกกำหนดให้เป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีการวางรากฐานการพัฒนาจังหวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งได้รับการพัฒนาองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับบทบาท การเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (Regional Center) ส่งผลให้ใน ปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านของภูมิภาค ทั้งในด้านการศึกษา การค้า และบริการ การเงิน การแพทย์ อุตสาหกรรม คมนาคม และโลจิสติกส์ ในกลุ่มภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ รวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาอย่างไร้ ทิศทาง เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาปริมาณขยะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ จังหวัดขอนแก่นจึงได้มีการกำหนดกรอบทิศทาง การพัฒนาให้มีความชัดเจนและรัดกุมเพื่อให้สามารถ นำศักยภาพภายใต้ที่มีพัฒนาเมืองทั้งในเชิงรุกและเชิงรับได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาจังหวัด เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดขอนแก่นได้มีแนวคิด ๓ รูปแบบในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ๑) การพัฒนา เมืองใหม่ (New Urban Development) ๒) การพัฒนาฟื้นฟูเมือง (Urban Redevelopment) ๓) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเมือง (Development of Urban Management System) นำมาซึ่ง การพัฒนาเมืองที่ประสาน กับระบบขนส่งสาธารณะ ๕ เส้นทาง และพื้นที่เมือง ๒ ส่วน ที่เชื่อมโยงกัน ส่วนที่๑พื้นที่มีตรภาพ Development Corridor New Town : Mix-used ที่เกิดใหม่จากการพัฒนา พื้นที่รอบจุดเปลี่ยนการสัญจร (TOD) ทั้งที่เป็นพื้นที่โดยรอบรถไฟความเร็วสูง (HSR TOD) และ เมือง CITY TOD ส่วนที่๒การฟื้นฟูเขตเมืองย่านศูนย์กลางเศรษฐกิจเมือง (CBD) หรือ การฟื้นฟูเมืองเก่า (Down Town Revitalization) บริเวณแกนถนนประชาสโมสร-กลางเมือง-ริมนรมย์ลดการใช้รถส่วนตัว ด้วยการไ้ระบบขนส่งสาธารณะ ทางจักรยาน ทางเท้า และการใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูที่รกร้างเป็นสวนสาธารณะ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใหม่

จากยุทธศาสตร์ชาติ กระบวนการพัฒนาทางเทคโนโลยี สุขภาวะ ศิลปะ และนโยบาย แผนพัฒนาเมืองขอนแก่นมีความเกี่ยวเนื่องกันในการออกแบบเมืองขอนแก่นเพื่อส่งเสริมให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น โดยศึกษาการพัฒนารูปแบบการใช้นวัตกรรมเชิงพุทธเพื่อให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประชาชนกับพระพุทธศาสนาให้สามารถดำเนินไปพร้อมๆ กันและการพัฒนาพื้นที่รองรับการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัดของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองขอนแก่นที่มุ่งพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ยุคดิจิทัล ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างไม่จำกัด

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ

๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๓. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น มี ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขั้นตอนที่ ๓ การจัดเสวนาวิชาการเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๔ ประชุมเพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบชุมชนสร้างสรรค์โดยตัวแทนจากเทศบาลนครขอนแก่น ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนชุมชนชมรมแต้มฮูปขอนแก่นร่วมกับคณะผู้วิจัย ระยะที่ ๓ ลงมือพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มี ๑ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๖ ชุมชนพัฒนาร่วมกับคณะผู้วิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔. ผลการวิจัย

๔.๑.๑ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่นพบว่า

๑) ความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

การพัฒนาสมรรถนะที่ดี มีการพัฒนาในหลายภาคส่วนรวมถึงหน่วยงานราชการ การจราจร และขนส่ง พลังงาน สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการจัดการเมือง และการตอบสนองแบบทันทีที่เมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมืองและประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนา เมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสะดวกสบาย และประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้

๒) การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ

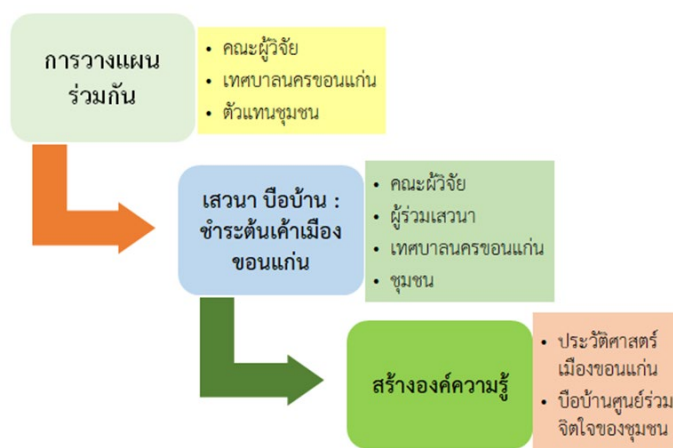
จากผลการศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะพบว่า กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสวนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพได้แก่ เสาไฟอัจฉริยะป้ายบอกสถานที่จอดรถลอยบนพื้นถนน

๔.๑.๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย

๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้)

จากผลการศึกษาและการปฏิบัติกิจกรรมภายในชุมชนรอบข้างศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) สามารถเขียนเป็นภาพประกอบรูปแบบการปลูกสำนึกรักบ้านเกิดได้ดังต่อไปนี้

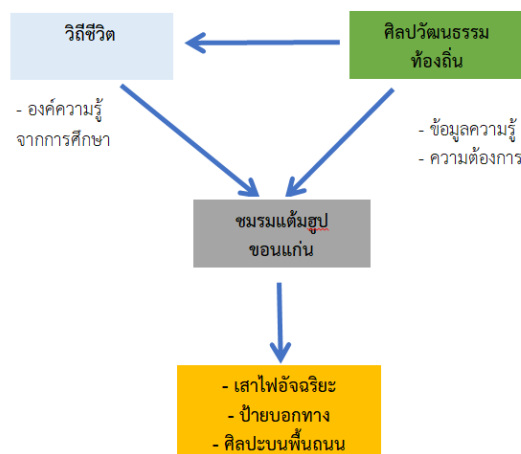

ภาพประกอบที่๑ แสดงรูปแบบ K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้)

โดยพบว่า เมืององค์ความรู้ ๖ ประเด็นคือ๑) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๑ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. แผนที่จังหวัดขอนแก่น ๒. ประวัติการตั้งเมืองขอนแก่น ๓. สถานที่สำคัญจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม๒) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๒ องค์ความรู้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. องค์ความรู้จากงานวิจัย ๒. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม ๓. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพิ่มเติม พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๓) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๓ ประเพณี วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. ยี่ต ๑๒ ๒. กอง ๑๔ ๓. แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๔) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๔ ศาลหลักเมืองเก่า (ปิอบ้าน) ประกอบด้วย ๑. ประวัติการตั้งศาลหลักเมืองหลักแรกเมืองขอนแก่น ๒. ความสำคัญของศาลหลักเมืองเก่า (ปิอบ้าน) ๓. แผนที่ศาลหลักเมืองเก่า (ปิอบ้าน) พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๕) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๕ งานวิจัย ประกอบด้วย ๑. ผลงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น๒. พัฒนาการของงานวิจัย ๓. รูปกิจกรรมงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม ๖) องค์ความรู้ประเด็นที่ ๖ นวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัย ประกอบด้วย ๑. เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒. ป้ายบอกทาง ๓. สรุปผลงานวิจัย พร้อมคิวอาร์โค้ดเข้าชมวิดีโอสรุปผลงานวิจัย

๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตจากการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นอย่างมีวิจารณ์ญาณครั้งนี้สามารถเขียนเป็นภาพแสดงรูปแบบการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่นได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๒ แสดงรูปแบบ I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์)

๓) D : Development (การพัฒนา)

การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดมีได้จากความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผสมกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม ในการพัฒนาขอนแก่นครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน คือ ๑) เข้าใจ ๒) เข้าถึง ๓) พัฒนา ๔) ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังภาพ

ภาพประกอบที่ ๓ แสดงเป้าหมายของการพัฒนาขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ

การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในทุกกิจกรรม คณะผู้วิจัยจะได้รับความร่วมมือจากประธานชุมชน ตัวแทนชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ชมรมแต้มฮูป เทศบาลนครขอนแก่น และหน่วยงานเอกชน ในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปแบบกิจกรรมร่วมแรงร่วมใจพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ได้ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔ แสดง D : Development ร่วมพัฒนาชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น

๔) P : Publication (การเผยแพร่)

ในการเผยแพร่ผลงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีเป้าหมายคือ “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อส่งเสริมและผลักดันคนในชุมชนให้มีความรู้ และความเข้าใจในการหาข้อมูลอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นไปของสังคม ในครั้งนี้ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือ

๔.๑) การเปิดเวทีชาวบ้าน

๔.๒) การเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)

ภาพประกอบที่ ๕ แสดงการเปิดเวทีและการเผยแพร่ผลการวิจัย

๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์)

๕.๑)การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเป็น
การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้เทศ
บัญญัติของเทศบาลนครขอนแก่น

๕.๒)การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเป็นการนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์
เพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อ
การเรียนรู้ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน)
ตลอดจนจุลศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัย
ได้สร้าง อักบรรจองค์ความรู้ ซึ่งมีองค์ความรู้ทั้งหมด ๖ เรื่อง แต่ละเรื่องจะมีคิวอาร์โค้ดที่สามารถ
สแกนแล้วได้รับข้อมูลทันที ทำให้กระชับเวลาที่จะค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นเข้ากับยุคแห่งการ
เปลี่ยนแปลงอย่างมาก

๕.๓)การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์แก่
ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้าน
ศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้นเพราะคณะผู้วิจัยได้สร้างนวัตกรรมคือ
๑) เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า
(ป้อมบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๔) การ
ระบายสึบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสีสันทสวยงาม
สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์
ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชน
สามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อม
บ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้
อย่างสะดวก

๕.๔)การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เป็นการนำผลงานการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ใน
พื้นที่เจาะจงคือเทศบาลนครขอนแก่นอย่างน้อย๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง
ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชนหนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และ ชุมชนหนองแวง ๔

๕.๕)การใช้ประโยชน์ทางอ้อมเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกกระดับจิตใจ
ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชน

๖. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

๖.๑ รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น จากผลการศึกษาพบว่า

๑) ชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีผู้นำที่เข้มแข็งคือนายกเทศบาลนครขอนแก่นที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ได้มอบนโยบายให้ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเองไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ทิ้งชุมชนใดชุมชนหนึ่งไว้ข้างหลัง นอกจากนั้นยังพบว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการให้มีการจัดการองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต ปรากฏว่ามีองค์ความรู้ ๖ ประเด็น และให้มีการจัดสร้างเครือข่ายองค์ความรู้แบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว ด้วยการใส่คิวอาร์โค้ดลงในเอกสารที่นำไปบรรจุไว้ในเสาไฟ อีกทั้งเป็นการจัดเก็บข้อมูลที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะนั้นจะต้องมีองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านประกอบกันจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้ องค์ความรู้จึงเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าอย่างประมาณค่าไม่ได้ สอดคล้องกับอาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ (๒๕๖๐) ที่ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก ทรัพยากร (Resources) ได้แก่ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนผู้รู้ที่ผู้ที่มีประสบการณ์ หรือห้องสมุดมีชีวิต เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการความรู้ซึ่งสอดคล้องกับPurnoma, Mendoza และ Prabhu (2004 : 106-131) ที่ทำการวิจัยรูปแบบการวางแผนความร่วมมือของชุมชนในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าก่อนที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ต้องอาศัยเวทีชาวบ้าน ซึ่งประกอบในหลายขั้นตอน หลายเวที ขบวนการเริ่มต้นด้วยการออกสำรวจภูมิประเทศและความเข้าใจในทัศนคติของการมีส่วนร่วม ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ นันทนิษฐ์ สมคิดพระสุธีรัตนบัณฑิต (2562) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สาราณียธรรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และ

ยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของ ประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบ วินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสาสอดคล้องกับกรวรรณ รุ่งสว่าง (๒๕๖๐) ได้ศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมือง สร้างสรรค์ตามลักษณะท้องถิ่นในประเทศไทยพบว่าแนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมือง สร้างสรรค์คือ สภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุ หรือชนชาติซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือแนวคิดและรายละเอียดขององค์ประกอบชุมชนเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

๒) การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเมืองโดยไม่ลืมอัตลักษณ์ท้องถิ่นตนเอง นั่นคือ การคงอยู่ของอัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของคนกับความสามารถในการสร้างสรรค์กระบวนการให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ผ่านบทบาทของการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในระดับที่แตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับพริยา บุญประสงค์(๒๕๖๒) ที่ได้ศึกษาอัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า พบว่า อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญหายในขณะที่เมืองเกิดการพัฒนา การกระทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงไปกับมิติสัมพันธ์ของกระบวนการและองค์ประกอบของเมืองเก่าทั้งด้านกายภาพ กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ประเพณีและวิถีชีวิต ที่สอดคล้องไปกับถิ่นที่นั้นๆ

๓) การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผสมกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม และถ้าจะเริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชนจริงควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่ประชาชนให้ความสำคัญมาอย่างยาวนาน และต้องการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชาชนสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก สืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วจากคลังความรู้ที่ได้จัดไว้ สอดคล้องกับวรรณธรรม กาญจนสุวรรณ(๒๕๕๓) ได้ศึกษากระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด พบว่า ผลการศึกษากระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการที่สำคัญ ๗ ประการ ที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง

คือ ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ๒) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓) กระบวนการการฟื้นฟูผลิตซ้ำและสร้างใหม่ ๔) กระบวนการใช้สิทธิชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชน ๕) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ๖) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ ๗) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง นอกจากนี้ ประเด็นผลการศึกษาเพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งแบ่งเป็น ๔ องค์ประกอบ คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔) เป้าหมายของการประชาสัมพันธ์คือ “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อส่งเสริมและผลักดันคนในชุมชนให้มีความรู้ และความเข้าใจในการหาข้อมูลอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นไปของสังคม ในครั้งนี้ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือการเปิดเวทีชาวบ้านการเผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) และการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับนันทพร อติเรกโชติกุลและเกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน (๒๕๖๑) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมาพบว่าชุมชนต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ และเพิ่มเนื้อหาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และของที่ระลึกควรจัดให้มีเว็บไซต์ภาษาต่างประเทศ ป้ายประชาสัมพันธ์ที่น่าเสนอเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยสอดคล้องกับนันทิพา บุชปวรธนะระบวว่า สื่อที่มีความน่าเชื่อถือมากในการให้ข้อมูลคือสื่อบุคคลและสื่ออินเทอร์เน็ตนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังในเรื่องรูปแบบ บุคลากร เนื้อหาและสื่อประชาสัมพันธ์ดังนั้นการที่ผลวิจัยเชิงปริมาณแสดงว่านักท่องเที่ยวรับข้อมูลมาจากสื่อบุคคลมากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อบุคคลที่มาเยี่ยมชมให้ได้รับการบริการจนเกิดความประทับใจจนไปบอกต่อคนในครอบครัวและเพื่อน ตลอดจนใช้การสื่อสารผ่านตัวบุคคล คือ นำนักสื่อมวลชนทั้งหลายให้มาร่วมการเดินทางท่องเที่ยวด้วยประสบการณ์จริงเพื่อนำไปเขียนประชาสัมพันธ์ในสื่อมวลชนต่อไปสอดคล้องกับกุลทิพย์ ศาสตระจุ และทัศนทกานต์ ดวงรัตน์ (๒๕๕๗) ได้ศึกษาการสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคม พบว่า การสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) นั้นเป็นกระบวนการสื่อสารผ่าน มิติภายนอกขององค์การการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ในการแก้ไขและพัฒนาสังคม ผ่านสื่อกิจกรรมภายใต้โครงการ “สายน้ำจากสายธารสู่แม่” สะท้อนให้เห็นถึงว่าองค์การการศึกษาได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการซึ่งได้ใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยที่มีคณะนิเทศศาสตร์จัดทำโครงการของคณะและมีการวางแผน ให้คณาจารย์นักศึกษาได้

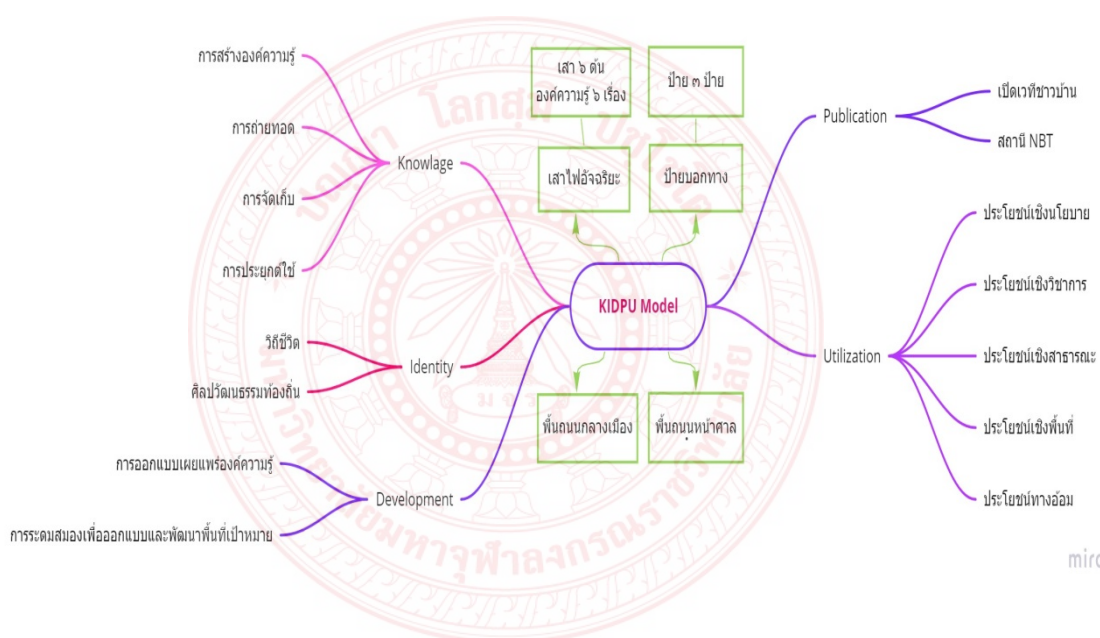
เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี(Corporate Citizenship) อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภค ทั้งนี้ได้เน้นองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) กลยุทธ์การสื่อสาร CSR ผ่านสื่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑. องค์การเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล ๒. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสาร คือ คนในชุมชนและเครือข่ายที่ส่งสารไป และ ๓. ภาพลักษณ์หรือสารที่ส่งออก สอดคล้องกับธัญพร วณิชฤทธา (๒๕๕๘) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า (๑) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) คน ๒) สื่อและเทคโนโลยี ๓) พื้นที่ ๔) ทรัพยากรปัจจัยสนับสนุน และ ๕) เรื่องที่จะเรียนรู้ และมีขั้นตอนกระบวนการ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ ๒) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง ๓) แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ในทีม ๔) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ ๕) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ ๖) สะท้อนกลับ ปรับวิธี (๒) ผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่าผลการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมหลังการใช้รูปแบบ มีการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบทุกด้าน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นในระดับมากที่สุด

๕) การใช้ประโยชน์ร่วมกันงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนในการดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกิจกรรมของการดำเนินการ และร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นผลที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย ชุมชนจึงเป็นผู้ได้รับผลโดยตรง ประกอบด้วย ๕.๑) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเป็นการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้เทศบัญญัติของเทศบาลนครขอนแก่น ๕.๒) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเป็นการนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๕.๓) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์

แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้าน ศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น๕.๔)การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ เป็นการนำผลงานการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เจาะจงคือเทศบาลนครขอนแก่นอย่างน้อย๖ ชุมชน ๕.๕)การใช้ประโยชน์ทางอ้อมเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชนประการแรกคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาคมวิจัย และความพยายามในการผลักดันและเผยแพร่ 'ผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เป็นสองปัจจัยที่มี สอดคล้องกับภาคภูมิ ทิพคุณ (2562) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดย หน่วยงานภาครัฐของไทยความสำคัญยิ่งต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ นั้นสำคัญของข้อค้นพบนี้คือหากต้องการให้งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายมากขึ้น จะต้อง สร้างกลไกเชื่อมต่อระหว่างภาครัฐและภาควิจัย และควรต้องเป็นกลไกที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ปัจจุบันหน่วยงานให้ทุนวิจัยบางหน่วยงาน (เช่น สกว.) ได้เน้นให้เกิด การเชื่อมต่อระหว่างผู้วิจัยและผู้ใช้ประโยชน์ตลอดกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตามจนถึงขณะนี้ยังไม่มี การประเมินอย่างเป็นระบบว่าแนวทางดังกล่าวมีประสิทธิภาพในแง่ของการเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์ หรือไม่ประการที่สอง การสร้างแรงจูงใจให้นักวิจัยผลักดันผลงานไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา อาจกล่าวได้ว่า ขณะนี้ยังไม่มีระบบแรงจูงใจที่เป็นรูปธรรมที่จะดึงดูดให้นักวิจัย ทำให้ผลงานของตนไปสู่การใช้ประโยชน์ถึงแม้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา จะมีตัวชี้วัดในเรื่องการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ แต่เงื่อนไขดังกล่าวก็ไม่ได้ ก่อให้เกิดแรงจูงใจใน ระดับปัจเจกชน ดังนั้นอาจต้องมีการออกแบบระบบแรงจูงใจใหม่ที่จะทำให้ให้นักวิจัยเห็นถึงประโยชน์ที่ จะได้จากการลงทุนในการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายประการที่สาม ความ จำเป็นของหน่วยงานที่จะต้องใช้งานวิจัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อระดับการใช้ประโยชน์ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะทราบได้อย่างไรว่าหน่วยงานภาครัฐต้องการงานวิจัยแบบใดไปใช้ประโยชน์ ใน จุดนี้หากมีกลไกที่เชื่อมโยงให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับนักวิจัยอย่าง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอแล้ว ก็น่าจะทำให้ทราบความต้องการของผู้ใช้และทำให้ผลงานวิจัยสนองตอบ ต่อความจำเป็นและความต้องการมากขึ้นได้

๘. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น คือ KIDPU Model มี ๕ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) ๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) ๓) D : Development (การพัฒนา) ๔) P : Publication (การเผยแพร่) ๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์) ซึ่งทั้ง ๕ ขั้นตอนนี้ครอบคลุม การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๑.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๙. ข้อเสนอแนะ

๙.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนผ่านการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์บนพื้นฐานปัจจัยที่มีอยู่ภายใน

ชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนให้คนในชุมชนเกิดสำนึกรักบ้านเกิด และก่อให้เกิดพื้นที่ในการเรียนรู้ภายในชุมชนนั้น ๆ

๙.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น มีส่วนช่วยให้ชุมชนรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำเอารูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๙.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่คนภายในชุมชนบนฐานของนโยบายภาครัฐ

๒) ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละแห่งประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการบริหารและการจัดการบนฐานความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๑๐. บรรณานุกรม

กรวรรณ รุ่งสว่าง. (๒๕๖๐). การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรี และบางแสน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กุลทิพย์ ศาสตระจุ และทัศนทานต์ ดวงรัตน์ (๒๕๕๗). การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคม. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิต. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ประจำปี ๒๕๕๗ หน้าที่ ๓๓-๕๑.

จิรพรรณ กาญจนจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2523

นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี. วารสารมหาจุฬาลงกรณ. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ. ๒๕๖๒.

นันทพรอดิเรกโชติกุลและเกศรินทร์โชคเพิ่มพูน, การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ

อบต.มะเกลือใหม่ตำบลมะเกลือใหม่อำเภอสว่างแดนดินจังหวัดนครราชสีมา, วารสารราชพฤกษ์

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑).

พริยา บุญประสงค์. **อัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขต**

เมืองเก่า.คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร.๒๕๖๒.

ภาคภูมิทิพคุณ, ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย, **วารสาร**

ศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่๑๑ ฉบับที่

๒๑ มกราคม -มิถุนายน ๒๕๖๒.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. **กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ**

พ.ศ. 2561 - 2580.กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2560.

อาทิตย์ฉัตรชัยพลรัตน์, การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

จัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่จังหวัดขอนแก่น,วารสารวิทยาลัย

บัณฑิตเอเชีย.ที่ 7 ฉบับพิเศษ (เดือนตุลาคม 2560)

Purnomo, H., Mendoza, G.A. and Prabhu, R. Developing a collaborative model for community managed resources: a qualitative soft systems approach.**Tropical**

Forest Science,๑๗(๑),๑๐๗-๑๓๑.๒๐๐๔.

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)
รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม
สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้
สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบของท่านเป็น
รายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมือง

อัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

ตอนที่ ๓ การพัฒนาพื้นที่เป้าหมายการวิจัย (ถนนกสิกรสำราญ)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง/สถานะทางสังคม.....

๓) ที่อยู่.....

.....
.....

ตอนที่ ๒ การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

๒.๑ เมืองอัจฉริยะ หมายถึง เมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมืองและประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนา เมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อย่างยั่งยืน ท่านเข้าใจการเป็นเมืองอัจฉริยะในหัวข้อต่อไปนี้ ว่าเป็นอย่างไร

๒.๑.๑ ปัจจุบันมีการพูดถึงเมืองอัจฉริยะ ท่านคิดว่าเมืองอัจฉริยะหมายความว่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๒ ท่านคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญของเมืองอัจฉริยะควรมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๓ ในฐานะที่ท่านอยู่ขอนแก่น (คนขอนแก่น) จะร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะให้เกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๔ ท่านคิดว่ากระบวนการสร้างสรรค์พลังชุมชนในการพัฒนาเมืองขอนแก่นควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๕ ท่านคิดว่าการออกแบบถนนกสิกรรมสำราญเพื่อให้เป็นถนนแห่งการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ในฐานะที่ท่านเป็นบุคลากรเทศบาลนครขอนแก่นหรือกรรมการชุมชนหรือสมาชิกในชุมชนเทศบาลขอนแก่น ท่านมีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองขอนแก่นสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่าปัจจุบันเมืองขอนแก่นมีการพัฒนาเมืองอัจฉริยะในด้านใดบ้าง

.....

.....

[illegible]

ตอนที่ ๓ การพัฒนาพื้นที่เป้าหมายการวิจัย (ถนนกสิกรสำราญ)

ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่จะพัฒนานกสิกรสำราญเป็นถนนแห่งการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์

☐ เห็นด้วย

☐ ไม่เห็นด้วย

ถ้าเห็นด้วยกรุณาตอบคำถามต่อไปนี้

๓.๑ ท่านคิดว่าถ้ามีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณสองข้างทางควรทำอย่างไร

[illegible]

๓.๒ ท่านคิดว่าถ้ามีการทำประติ/เรื่องเล่าเมืองขอนแก่น ควรประกอบด้วยเรื่องอะไรบ้าง

[illegible]

๓.๓ ท่านคิดว่าถ้ามีการนำเสาไฟฟ้ามาติดตั้ง การออกแบบเสาไฟฟ้าควรมีลักษณะเป็น
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านคิดว่าควรมีการติดตั้งไฟกระพริบจราจร บนถนนกสิกรสำราญ ตรงจุดไหนบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านคิดว่าเพื่อให้เกิดสุขภาวะแก่ชุมชนควรพัฒนาถนนกสิกรสำราญอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น

หัวหน้าโครงการ

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ภาคผนวก ง

วิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ง

วิจัยไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นางโสภา พิศพล ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๑

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น"

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางโสภา พิศพล)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๑

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นิตสาร รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นายมานพ ภูศรี ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๒

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม
สุขภาพ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น”

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการ
สอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการ
ขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นอيمانพ ภูศรี)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๒

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นางสาว บุศดาน้อย ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๓

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม
สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น"

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการ
สอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการ
ขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(นางสม บุตตาน้อย)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๓
หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นายนิยม ทวีโคตร ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๔

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น”

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายนิยม ทวีไตร)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนหนองแวงเมืองเก่า ๔

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นายธีระศักดิ์ ชีมาพันธ์ นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน เทศบาลนครขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น”

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

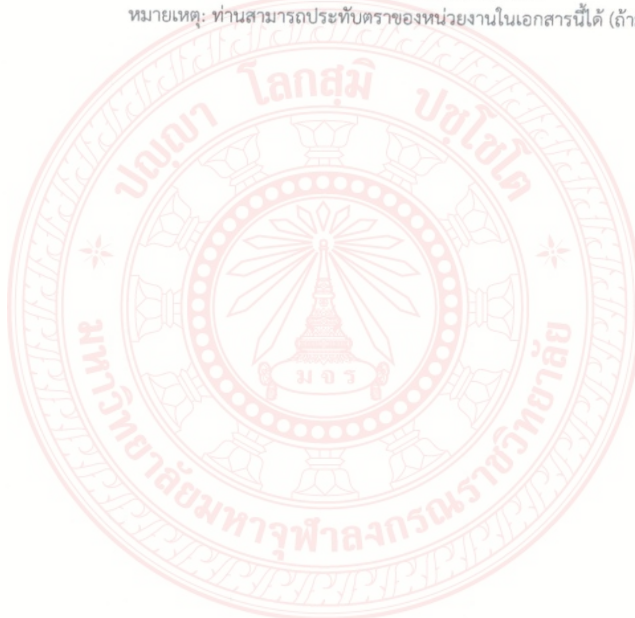
ลงชื่อ

(นายธีระศักดิ์ จิ๋มยพันธ์)

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นางสาวสุธินี พรหมณี ประธานชุมชนคุ้มวัดกลาง

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนคุ้มวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น”

ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
- ๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(นางสุณี พรหมณี)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนคุ้มวัดกลาง

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า นายเต็มศักดิ์ เดชโบราณ ประธานชุมชนคุ้มวัดธาตุ

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ชุมชนคุ้มวัดธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น”

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดีและคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนา

สิ่งประดิษฐ์

☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง มกราคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) ได้ทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น

- ๒) ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น
๓) มีพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(นายเดิมศักดิ์ เตชโบริณ)

ตำแหน่ง ประธานชุมชนคุ้มวัดธาตุ
หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ที่ อว ๘๐๓๑.๑/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี

อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๗

โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๙๙

๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี และคณะ

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น” เพื่อลงตีพิมพ์บทความในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ ซึ่งอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม ๒ กองบรรณาธิการได้เสนอขอความเห็นต่อการพิจารณา (Peer Review) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ก่อนตีพิมพ์นั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการขอแจ้งให้ท่านทราบว่า บทความของท่านได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ (Peer Review) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และจะตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

จึงเจริญพราเพื่อทราบ

เจริญพร

(พระโสณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ (TCI กลุ่ม ๒)

ธีรณัย กัปโก

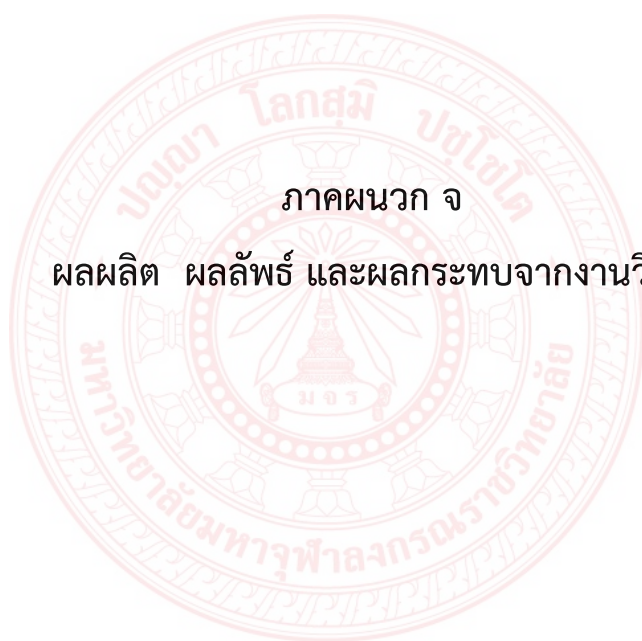
โทร. ๐๙๔-๗๐๙-๕๖๓๖

อนุธิดา บุญตะวัน

โทร. ๐๘๔-๖๓๖-๙๖๖๙

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ☒ ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ☐ ต้นแบบเทคโนโลยี
- ☐ กระบวนการใหม่
- ☒ องค์ความรู้
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- ☒ การพัฒนากำลังคน
- ☐ ทรัพยากรทางปัญญา
- ☒ บทความทางวิชาการ
- ☐ การประชุม/สัมมนาในระดับนานาชาติ
- ☐ การประชุม/สัมมนาในระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ☐ ระดับอุตสาหกรรม
- ☒ ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ☒ ระดับภาคสนาม
- ☐ ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน ๖๖ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็น

แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑) กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนความคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสวนา หาข้อตกลงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

๒) การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย ๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) ๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) ๓) D : Development (การพัฒนา) ๔) P : Publication (การเผยแพร่) ๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์)

๓) ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน ๒ อย่าง ซึ่งพัฒนามาจากผลการวิจัย ประกอบด้วย ๑) เสไฟฟ้าอัจฉริยะ เป็นเสไฟฟ้าที่พัฒนามาจากกล่องข้าวทรงปลายแหลม และอีกสำหรับเก็บเส้นไหม ใช้พลังงานจากดวงอาทิตย์ พร้อมบรรจุองค์ความรู้จากงานวิจัยและมีคิวอาร์โค้ดเข้าถึงข้อมูลเพิ่มเติม ๒) ป้ายบอกทางซึ่งพัฒนาจากฟิมทอผ้าไหม

จำนวนผลงาน:...๔ หน่วยนับ:...๔

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่นครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น เป็นการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน ๖๖ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ประเภท:

☐ เชิงปริมาณ

☐ เชิงคุณภาพ

- ☐ เชิงเวลา
☐ เชิงต้นทุน
☒ เชิงปฏิบัติการ

รายละเอียด:

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น มี ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขั้นตอนที่ ๓ การจัดเสวนาวิชาการเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๔ ประชุมเพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบชุมชนสร้างสรรค์โดยตัวแทนจากเทศบาลนครขอนแก่น ประชาชน ชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน ชมรมเต็มอุบขอนแก่นร่วมกับคณะผู้วิจัย ระยะที่ ๓ ลงมือพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มี ๑ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๖ ชุมชนพัฒนาร่วมกับคณะผู้วิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ โดยมี ๑) เสไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ๔) การระบายสีบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสีสันสวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้ ๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้อย่างสะดวก

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ☒ ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
☐ ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
☐ ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วนน.

- ☐ ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ☒ ผลกระทบต่อสังคม
- ☒ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- ☐ เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- ☐ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- ☐ สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

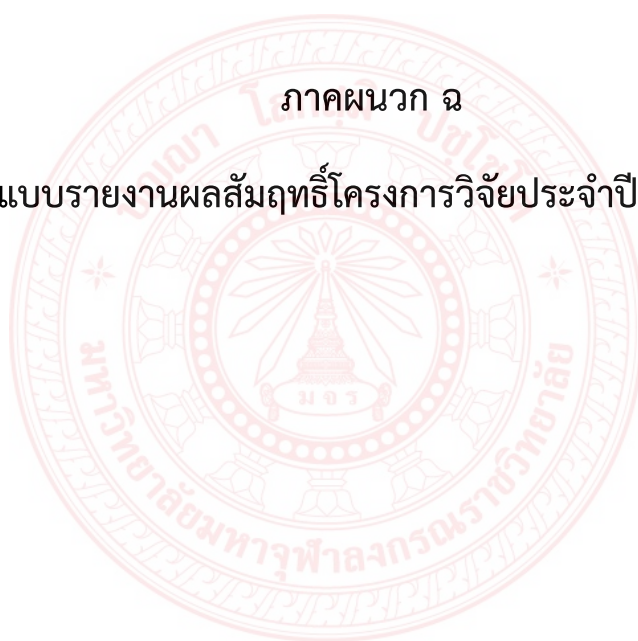
๑. ผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น เพราะคณะผู้วิจัยได้สร้างนวัตกรรมคือ ๑) เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ๔) การระบายสีบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสีสันสวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้ ๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้อย่างสะดวก

๒. เป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชน

๓. ช่วยให้ชุมชนรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ภาคผนวก ฉ

แบบรายงานผลสัมฤทธิ์โครงการวิจัยประจำปี ๒๕๖๓

ผนวก ฉ

แบบรายงานผลสัมฤทธิ์โครงการวิจัยประจำปี ๒๕๖๓

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.ชื่อโครงการ/แผนงานวิจัย รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี
สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๒.ชื่อหัวหน้า ผศ. ดร. วิทยา ทองดี สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น โทรศัพท์ ๐๘๑๕๙๒๘๘๖๒ อีเมล Vitt_05@hotmail.com งบประมาณ
๓๘๐,๐๐๐ บาท ระยะเวลาดำเนินการ ๑ ปี

๓.แพลตฟอร์มตามยุทธศาสตร์ อววน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง (มี ๑-๔
Platform) โปรแกรมตามยุทธศาสตร์ อววน แผนงานบูรณาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและ
ชุมชนเข้มแข็ง(ตอนขออน ๑-๑๖ P)

๔. พื้นที่ทำวิจัย (ระบุ ตำบล อำเภอ จังหวัด) ชุมชนเมืองเก่าจังหวัดขอนแก่น บริเวณรอบ
ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ต.ในเมือง อ.เมืองขอนแก่น จ.ขอนแก่น ประกอบด้วย ๑. ชุมชน
คุ้มวัดกลาง ๒. ชุมชนคุ้มวัดธาตุ ๓. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๑ ๔. ชุมชนวัดหนองแวงเมือง
เก่า ๒ ๕. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๓ และ ๖. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๔

๕. พื้นที่ใช้ประโยชน์ ๑. เทศบาลนครขอนแก่น ๒. ชุมชนคุ้มวัดกลาง ๓. ชุมชนคุ้มวัดธาตุ
๔. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๑ ๕. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๒ ๖. ชุมชนวัดหนองแวงเมือง
เก่า ๓ และ ๗. ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๔

๖. ที่มาและความสำคัญ/หลักการและเหตุผล (จำนวนไม่เกิน ๑ หน้า)

จังหวัดขอนแก่นถูกกำหนดให้เป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีการวางรากฐานการพัฒนาจังหวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งได้รับการพัฒนาองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับบทบาท
การเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (Regional Center) ส่งผลให้ใน
ปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านของภูมิภาค ทั้งในด้านการศึกษา การค้า
และบริการ การเงิน การแพทย์ อุตสาหกรรม คมนาคม และโลจิสติกส์ ในกลุ่มภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่
รวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาอย่างไร้
ทิศทาง เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาปริมาณขยะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ

จังหวัดขอนแก่นจึงได้มีการกำหนดกรอบทิศทาง การพัฒนาให้มีความชัดเจนและรัดกุมเพื่อให้สามารถ นำศักยภาพภายใต้พื้นที่พัฒนาเมืองทั้งในเชิงรุกและเชิงรับได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาจังหวัด เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดขอนแก่นได้มีแนวคิด ๓ รูปแบบในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ๑) การ พัฒนาเมืองใหม่ (New Urban Development) ๒) การพัฒนาฟื้นฟูเมือง (Urban Redevelopment) ๓) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเมือง (Development of Urban Management System) นำมาซึ่งการพัฒนาเมืองที่ประสาน กับระบบขนส่งสาธารณะ ๕ เส้นทาง และพื้นที่เมือง ๒ ส่วน ที่เชื่อมโยงกัน ส่วนที่ ๑ พื้นที่มิตรภาพ Development Corridor New Town : Mix-used ที่เกิดใหม่จากการพัฒนาพื้นที่รอบจุดเปลี่ยนการสัญจร (TOD) ทั้งที่เป็นพื้นที่โดยรอบ รถไฟความเร็วสูง (HSR TOD) และ เมือง CITY TOD ส่วนที่ ๒ การฟื้นฟูเขตเมืองย่านศูนย์กลาง เศรษฐกิจเมือง (CBD) หรือ การฟื้นฟูเมืองเก่า (Down Town Revitalization) บริเวณแกนถนน ประชาสโมสร-กลางเมือง-ริมน้ำลดการใช้รถส่วนตัว ด้วยการใช้นโยบายขนส่งสาธารณะ ทางจักรยาน ทางเท้า และการใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูที่รกร้างเป็นสวนสาธารณะ พัฒนา แหล่งการเรียนรู้ใหม่

จากยุทธศาสตร์ชาติ กระบวนการพัฒนาทางเทคโนโลยี สุขภาวะ ศิลปะ และนโยบาย แผนพัฒนาเมืองขอนแก่น มีความเกี่ยวเนื่องกันในการออกแบบเมืองขอนแก่นเพื่อส่งเสริมให้เป็นเมือง อัจฉริยะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วย กระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น โดยศึกษา การพัฒนารูปแบบการใช้นวัตกรรมเชิงพุทธเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างประชาชนกับ พระพุทธศาสนาให้สามารถดำเนินไปพร้อมๆ กันและการพัฒนาพื้นที่รองรับการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัด ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองขอนแก่นที่มุ่งพัฒนาให้เป็นเมืองแห่ง การเรียนรู้ยุคดิจิทัล ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างไม่จำกัด

๗. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมือง อัจฉริยะ
- ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

๘. ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา โดยในโครงการที่จัดทำขึ้นมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ ปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มีการผสมผสานกันเพื่อให้ได้ข้อมูลวิจัยที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ จึงได้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น โดยได้ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตพื้นที่/องค์กร

๑. ศาลหลักเมืองเก่าขอนแก่น (ป้อมบ้าน)
๒. เทศบาลนครขอนแก่น
๓. ชุมชนล้อมรอบศาลหลักเมืองเก่า ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนคุ้มวัดกลาง ชุมชนคุ้มวัดธาตุ ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๑ ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๒ ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๓ ชุมชนวัดหนองแวงเมืองเก่า ๔

ขอบเขตประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ตัวแทนคณะกรรมการชุมชน และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ชุมชน รวมทั้งสิ้น ๖๖ คน
๒. ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (focus group) คือ พระสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการ หัวหน้าการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) ประชาชนในชุมชนเทศบาลนครขอนแก่น และประชาชนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ และประชาชน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน
๓. การเสวนาวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๕ คน

นิยามศัพท์

๑. การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการ เปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐ และองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไข ปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้าน คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการ ครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒. ศักยภาพ คือ ความสามารถสูงสุดในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล หรือองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยศักยภาพเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การทำงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ทั้งใกล้และไกล เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ทุกอย่างสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อมนุษย์

๔. สุขภาวะ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ประกอบด้วยสี่มิติได้แก่ สุขภาวะทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม

๕. สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่มีอุบัติเหตุ

๖. สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลง สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การรอบรู้รู้เท่าทันสรรพสิ่ง มีความเมตตากรุณา มีสติสมาธิ

๗. สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ชุมชน สถานที่ทำงาน คนในชุมชน รวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีมีความเสมอภาคและมีสันติภาพ

๘. รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์โดยใช้เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น หมายถึง กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสำนึกร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาในด้าน สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมือง เพื่อนำไปสู่ความสงบสุข สะดวกสบาย ปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

๙. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น มี ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์ แนวทางเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของ

ชุมชนในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะของเมืองขอนแก่น จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขั้นตอนที่ ๓ การจัดเสวนาวิชาการเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา/ทบทวน/สังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๔ ประชุมเพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบชุมชนสร้างสรรค์โดยตัวแทนจากเทศบาลนครขอนแก่น ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน ชมรมแต้มฮูปขอนแก่นร่วมกับคณะผู้วิจัย ระยะที่ ๓ ลงมือพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มี ๑ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๖ ชุมชนพัฒนาร่วมกับคณะผู้วิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๐. ผลการศึกษา (ตาม วัตถุประสงค์ และ Key Results (KRs) ของแต่ละแผนงาน)

นักวิจัยให้สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์จากบทคัดย่อหรือบทที่ ๕ และว่าได้ผลอย่างไรในช่อง KRs ที่เคยระบุตอนขอทุนวิจัย

โปรแกรม ววน.		แผนงาน		ผลงานที่เกิดขึ้นจริง
วัตถุประสงค์	KRs (ได้อะไร)	Obj.	KRs	
ข้อ ๑ ศึกษา การเสริมสร้าง บทบาทหน้าที่ของ ชุมชนในการขับเคลื่อน ของชุมชนเมือง ขอนแก่นในการ ขับเคลื่อนเมือง อัจฉริยะ	แนวทางการเสริมสร้าง บทบาทหน้าที่ของ ชุมชนในการขับเคลื่อน เมืองอัจฉริยะของเมือง ขอนแก่น	ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา/ ทบทวน/ สังเคราะห์ แนวทาง เสริมสร้าง บทบาท หน้าที่ของ ชุมชนใน การขับเคลื่อน เมือง อัจฉริยะ ของเมือง	องค์ความรู้ เกี่ยวกับแนว ทางการ เสริมสร้าง บทบาท หน้าที่ของ ชุมชนในการ ขับเคลื่อน เมือง อัจฉริยะของ เมือง ขอนแก่น	แนวทางการเสริมสร้าง บทบาทหน้าที่ของ ชุมชนในการขับเคลื่อน เมืองอัจฉริยะ ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพ ความเป็นจริง ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกรัก บ้านเกิด มีความ ภาคภูมิใจในชุมชน ของตน ๒) การ สะท้อนคิดอย่างมี วิจาร์ณญาณ เป็นการ สะท้อนความเป็นอัต

		ขอนแก่น จาก เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและ งานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล สำคัญใน ชุมชนพื้นที่ เทศบาล นคร ขอนแก่น ขั้นตอนที่ ๓ การ เสวนา วิชาการ เพื่อยืนยัน ข้อมูลที่ได้ จาก การศึกษา/ ทบทวน/ สังเคราะห์ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและ งานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง		ลักษณะคนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการ ประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจเลือกวิธี ปฏิบัติกิจกรรมที่ เหมาะสม ผ่าน กิจกรรมการประชุม เสวนา หาข้อตกลง ร่วมกัน โดยการมีส่วน ร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติ ที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ เสาไฟอัจฉริยะ ป้ายบอกสถานที่ ลวดลายบนพื้นถนน
--	--	---	--	---

		และการ สัมภาษณ์		
ข้อ ๒ พัฒนา รูปแบบชุมชน สร้างสรรค์ด้วย กระบวนการ ทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุข ภาวะ ศิลปะ และการ ออกแบบเมือง ขอนแก่น	รูปแบบการพัฒนา ชุมชนสร้างสรรค์ด้วย กระบวนการทาง เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และ การออกแบบเมือง ขอนแก่น	ขั้นตอนที่ ๔ ประชุม เพื่อ ทบทวน แนว ทางการ พัฒนา ขั้นตอนที่ ๕ ออกแบบ ชุมชน สร้างสรรค์ โดยตัวแทน จาก เทศบาล นคร ขอนแก่น ปราชญ์ ชาวบ้าน ตัวแทน ชุมชน ชมรมแต้ม ฮูปขอนแก่น ร่วมกับ คณะผู้วิจัย ขั้นตอนที่ ๖ ชุมชน พัฒนา	การพัฒนา ชุมชน สร้างสรรค์ ด้วย กระบวนการ ทาง เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และ การ ออกแบบ เมือง ขอนแก่น	เกิดการพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ โดยมี ๑) เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทาง ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) ๓) ป้ายบอกทาง ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนน กลางเมืองตรงทางเข้า ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) ๔) การระบายสี บนพื้นผิวถนนทางเข้า ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) เป็นการพัฒนา พื้นถนนให้มีสีสัน สวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุข ภาวะที่ทุกคนในชุมชน สามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) คือ การปรับปรุง ทั้งภายในศาลและ นอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชน สามารถใช้ประกอบ กิจกรรมได้ ๖) การ จัดทำจุดเช็คอิน คือ

		ร่วมกับ คณะผู้วิจัย และ หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง		การนำข้อมูลของ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ บ้าน) ให้ปรากฏใน แผนที่ (Google Maps) ของประเทศ ไทย สามารถสืบค้น เพื่อเดินทางไปกราบ ไหว้ได้อย่างสะดวก
--	--	--	--	---

๑๑. ผลที่เกิดขึ้นจริง (Output)

ให้ระบุผลงานที่เกิดขึ้น เช่น การพิมพ์ในวารสาร การประชุม หรือผลิตภัณฑ์

ผลที่เกิดขึ้นจริง	หน่วยนับ	รายละเอียด/หลักฐาน
๑. บทความวิชาการ - ระดับชาติ	๑ เรื่อง	หนังสือการรับรองตีพิมพ์
๒. ผลิตภัณฑ์ - ระดับภาคสนาม	๒ ต้นแบบ	ภาพถ่ายผลิตภัณฑ์ งานศิลปะ ๑. ป้ายบอกทาง ๒. เสาไฟอัจฉริยะ

		
๓. วิถีทัศน์ผลงาน	๑ เรื่อง	วิถีทัศน์สรุปผลการดำเนินวิจัย
Outcome เช่น การมีชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม/		ประกอบด้วย ๑. การร่วมกันวางแผนพัฒนาพื้นที่กับเทศบาลนครขอนแก่น ๒. กิจกรรมการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชุมชน ณ บริเวณศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ ๓. กิจกรรมการเสวนาวิชาการ “ป้อบ้าน: ชำระต้นเค้าเมืองขอนแก่น” ณ วัดธาตุ พระอารามหลวง ๔. กิจกรรมการพัฒนาพื้นที่แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนบริเวณทางเข้าและบริเวณศาลหลักเมืองเก่า (ป้อบ้าน)
Impact ผลงานวิจัยส่งผลให้มีการขยายผลในระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ/นานาชาติ		๑. ได้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น เพราะคณะผู้วิจัยได้สร้างนวัตกรรมคือ ๑) เสาไฟฟ้าอัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อ

	บ้าน) ๓) ป้ายบอกทาง ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือ ถนนกลางเมืองตรงทางเข้า ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๔) การระบายสื่บนพื้นผิวถนน ทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อม บ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มี สีสนสวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำ ให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชน สามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุง ภูมิทัศน์ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อม บ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายใน ศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ ประกอบกิจกรรมได้ ๖) การ จัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูล ของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถ สืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้ อย่างสะดวก ๒. เป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทาง จิตใจ ยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิด สุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับ คนในชุมชน ๓. ช่วยให้ชุมชนรักบ้านเกิด เกิดความ ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นการ พัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน
--	--

๑๒. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ให้อธิบายว่าเอาไปใช้ประโยชน์อย่างไร กับใคร/องค์กรไหน

ด้าน	โดยองค์กร.....	ใช้อย่างไร.....
นโยบาย	เป็นการใช้ประโยชน์จาก ผลงานวิจัยเชิงนโยบายในการ นำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการ ประกาศใช้เทศบัญญัติ ของ เทศบาลนครขอนแก่น	จากผลการวิจัยพบว่า การ พัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของ คนภายในชุมชนผ่านการ สนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการ พัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ บนพื้นฐานปัจจัยที่มีอยู่ภายใน ชุมชน เพื่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจของคนในชุมชนให้คน ในชุมชนเกิดสำนึกรักบ้านเกิด และก่อให้เกิดพื้นที่ในการเรียนรู้ ภายในชุมชนนั้น ๆ
สังคม	เป็นการนำผลงานการวิจัย ไป ใช้ประโยชน์ในพื้นที่เจาะจงคือ เทศบาลนครขอนแก่นอย่าง น้อย ๖ ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดธาตุ ชุมชนวัดกลาง ชุมชนหนองแวง ๑ ชุมชน หนองแวง ๒ ชุมชนหนองแวง ๓ และ ชุมชนหนองแวง ๔	ผลงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิด ประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องที่ ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ ของประชาชนดีขึ้น ได้แก่ การ ใช้ประโยชน์ด้านศิลปะและ วัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตแบบ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น เพราะคณะผู้วิจัยได้สร้าง นวัตกรรมคือ ๑) เสาไฟฟ้า อัจฉริยะ ๒) ป้ายบอกทาง

		ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๓) ป้ายบอกทางศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) พื้นผิวถนน บริเวณที่ได้ทำคือถนนกลางเมืองตรงทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ๔) การระบายสีบนพื้นผิวถนนทางเข้าศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) เป็นการพัฒนาพื้นถนนให้มีสีเส้นสวยงาม สะอาด รื่นรมย์ ทำให้เกิดสุขภาวะที่ทุกคนในชุมชนสามารถสัมผัสได้ ๕) การปรับปรุงภูมิทัศน์ ศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) คือ การปรับปรุงทั้งภายในศาลและนอกศาลให้สะอาด สวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประกอบกิจกรรมได้ ๖) การจัดทำจุดเช็คอิน คือ การนำข้อมูลของศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ให้ปรากฏในแผนที่ (Google Maps) ของประเทศไทย สามารถสืบค้นเพื่อเดินทางไปกราบไหว้ได้อย่างสะดวก - เป็นการสร้างสรรค์คุณค่าทางจิตใจ ยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ สร้างความสุขให้กับคนในชุมชน
เศรษฐกิจ	ชุมชนรอบศาลหลักเมืองเก่า ๖ ชุมชน	ช่วยให้ชุมชนรักบ้านเกิด เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็นแหล่ง

		ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน
วิชาการ	เป็นการนำผลงานการวิจัยไป ใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการ สอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ จังหวัดขอนแก่น และนำไปสู่ การเรียนรู้เกี่ยวกับสร้างสื่อการ เรียนรู้ประวัติเรื่องราวความ เป็นมาของเมืองขอนแก่น ประวัติศาสตร์หลักเมืองเก่า (ปือ บ้าน) ตลอดจนถึง ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดี งามของจังหวัดขอนแก่น	คณะผู้วิจัยได้สร้าง อักบรรจุองค์ ความรู้ ซึ่งมีองค์ความรู้ทั้งหมด ๖ เรื่อง แต่ละเรื่องจะมีคว อาร์โค้ดที่สามารถสแกนแล้ว ได้รับข้อมูลทันที ทำให้กระชับ เวลาที่จะค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นเข้ากับยุคแห่งการ เปลี่ยนแปลงอย่างมาก

๑๓. สรุป (นำมาจากบทที่ ๕ ได้ ไม่เกิน ๑ หน้า)

๑. การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองขอนแก่นในการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ ของเมืองขอนแก่น พบว่า

๑) ความรู้ความเข้าใจในการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) มีจุดมุ่งหมายเพื่อ
พัฒนาการจัดการเมือง และการตอบสนองแบบทันทีทั้งที่ โดยเมืองอัจฉริยะเป็นเมืองที่ใช้ประโยชน์
จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการ
บริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมืองและประชากรเป้าหมาย โดยเน้นการ
ออกแบบที่ดี และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้แนวคิดการ
พัฒนา เมืองน่าอยู่ เมืองทันสมัย ให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความ
สะดวกสบาย และประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้

๒) การเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์เมืองอัจฉริยะ
กระบวนการในการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัว
แปรที่สำคัญไว้เป็น ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การค้นพบสภาพความเป็นจริง ได้แก่ การปลูก
จิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ๒) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ
เป็นการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ๓) การตัดสินใจ

เลือกวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ผ่านกิจกรรมการประชุม เสนาหาข้อตกลงร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมทุกฝ่ายและ ๔) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ เสาไฟอัจฉริยะ ป้ายบอกสถานที่ลวดลายบนพื้นถนน

๒. การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น

การพัฒนารูปแบบชุมชนสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะ และการออกแบบเมืองขอนแก่น ได้รูปแบบ คือ KIDPU Model ประกอบด้วย

๑) K : Knowledge Management (การจัดการองค์ความรู้) เป็นขั้นตอนของการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ขององค์ความรู้ภายในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย ๖ ชุมชนรอบศาลหลักเมืองเก่า (ป๊อบบ้าน)

๒) I : Identity (การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์) เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

๓) D : Development (การพัฒนา) เริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป๊อบบ้าน) ซึ่งเป็นจุดรวมใจของชาวขอนแก่นดั้งเดิม เป็นเสาหลักเมืองหลักแรกของเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองขอนแก่นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ ซึ่งมีชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่รอบบริเวณ

๔) P : Publication (การเผยแพร่) ได้ดำเนินการเผยแพร่ใน ๒ รูปแบบคือ ๔.๑) การเปิดเวทีชาวบ้าน ๔.๒) การเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)

๕) U : Utilization (การใช้ประโยชน์) ประกอบด้วย ๑) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย ๒) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ ๓) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ๔) การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ๕) การใช้ประโยชน์ทางอ้อม

๑๔. อภิปรายผล (ไม่เกิน ๑ หน้า)

๑) จากการดำเนินงานร่วมกันของคณะผู้วิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีเสนาหาวิชาการ พบว่าการจัดการองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืององค์ความรู้ ๖ ประเด็น และให้มีการจัดสร้างเครือข่ายองค์ความรู้แบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว ด้วยการใส่คิวอาร์โค้ดลงในเอกสารที่นำไปบรรจุไว้ในเสาไฟ การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองอัจฉริยะนั้นจะต้องมีองค์ความรู้หลาย ๆ ด้านประกอบกันจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้ สอดคล้องกับอาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ ที่พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวม ผลงานของ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนผู้รู้ที่ผู้ที่มีประสบการณ์ หรือห้องสมุดมีชีวิต เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการความรู้ และ

สอดคล้องกับ Purnoma, Mendoza และ Prabhu ที่พบว่า ก่อนที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ต้องอาศัยเวทีชาวบ้าน ซึ่งประกอบในหลายขั้นตอน หลายเวที ขบวนการเริ่มต้นด้วยการออกสำรวจภูมิประเทศและความเข้าใจในทัศนคติของการมีส่วนร่วม ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ เป็นการสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์คนขอนแก่น ผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเมืองโดยไม่ลืมอัตลักษณ์ท้องถิ่นตนเอง นั่นคือ การคงอยู่ของอัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของคนกับความสามารถในการสร้างสรรค์กระบวนการให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ผ่านบทบาทของการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในระดับที่แตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับพิริยา บุญประสงค์ ที่พบว่า อัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญหายในขณะที่เมืองเกิดการพัฒนา การกระทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงไปกับมิติสัมพันธ์ของกระบวนการและองค์ประกอบของเมืองเก่าทั้งด้านกายภาพ กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ประเพณีและวิถีชีวิต ที่สอดคล้องไปกับถิ่นที่นั้น ๆ

๓) การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ มาจากความร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำจากชุมชน จากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน ผนวกกับการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เริ่มพัฒนาจากพื้นที่ของชุมชนจริงควรเริ่มพัฒนาจากศาลหลักเมืองเก่า (ป้อมบ้าน) ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่ประชาชนให้ความสำคัญอย่างยาวนาน และต้องการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชาชนสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก สืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วจากคลังความรู้ที่ได้จัดไว้ สอดคล้องกับวรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (๒๕๕๓) ที่พบว่า มีกระบวนการจัดการที่สำคัญ ๗ ประการ ที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ๒) กระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ๓) กระบวนการการฟื้นฟูผลิตซ้ำและสร้างใหม่ ๔) กระบวนการใช้สิทธิชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชน ๕) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ๖) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ ๗) กระบวนการ ด้านการจัดการตนเอง

๑๕. การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์

- ๑) การเปิดเวทีชาวบ้าน
- ๒) การเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ (NBT)
- ๓) บทความวิชาการ
- ๔) หนังสือเล่มเล็กสรุปผลรายงานการวิจัย
- ๕) สารสนเทศผลการวิจัยผ่านคิวอาร์โค้ดข้อมูลเพิ่มเติมประจำเสาอัจฉริยะ

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

๑. ชื่อ นามสกุล

(ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี

(ภาษาอังกฤษ) Asst.Prof. Dr.WitthayaThongdee

๒. ตำแหน่ง

-ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป วิทยาเขตขอนแก่น

-ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต(ค.ม.)
และครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.)สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์
ขอนแก่น

-บรรณาธิการวารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and
Research (JBER) กลุ่มฐาน ๒ TCI มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

๓. สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

มือถือ ๐๘๑-๕๕๒๘๘๖๒ / อีเมล Vitt_05@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๐ เปรียญธรรม ๓ ประโยคสำนักเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา
วัดธาตุ พระอารามหลวงอำเภอเมืองขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๒๗ ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษการประถมศึกษา(พก.ศ.)
กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๒๙ ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม(พ.ม)
กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๓๒ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มจร.

พ.ศ. ๒๕๓๖ ปริญญาตรี (ศษ.บ.) ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ประถมศึกษา) มสธ.

พ.ศ. ๒๕๔๖ ปริญญาโท(ศษ.ม.) ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(เทคโนโลยี
การศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาเอก Ph.D มหาวิทยาลัยมคร ประเทศอินเดีย

๕. ประสบการณ์การทำงาน

- พ.ศ.๒๕๓๔ - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์
- พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๑ หัวหน้าสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ คณะกรรมการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๒ รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๖๑ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการกรรมการสภาวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
- พ.ศ.๒๕๕๖ - ๒๕๕๘ คณะอนุกรรมการการคลังและทรัพย์สินวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๗ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไปวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๑ รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๖๐ - ปัจจุบัน ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ครุศาสตรมหา
บัณฑิต (ค.ม.) และครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต(ค.ด.) สาขาวิชา
การสอนสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๖๒ - ปัจจุบัน บรรณาธิการวารสาร Journal of Buddhist Education
and Research (JBER) (ISSN 2586-9434)
- พ.ศ.๒๕๕๒ ปัจจุบัน คณะกรรมการสภาวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๓ - ปัจจุบัน คณะกรรมการประจำวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๖๐ - ปัจจุบัน คณะกรรมการประจำบัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๖๑ - ปัจจุบัน ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไปวิทยาเขตขอนแก่น
- ด้านศึกษาดูงานต่างประเทศด้านการศึกษา พระพุทธศาสนา สังคมและ
วัฒนธรรม จำนวน ๑๑ ประเทศ ได้แก่ สปป.ลาว , เวียดนาม ,มาเลเซีย ,
สิงคโปร์ ,กัมพูชา , จีน , เกาหลีใต้ , อินเดีย, ศรีลังกา ,ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

๖. ประสพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย : หัวหน้าโครงการวิจัย

๑) หัวหน้าโครงการวิจัย

(๒) วิทยา ทองดี, เจตคติต่อการศึกษาลัทธิพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษา สาขาวิชา สังคมศึกษา หลักสูตร ๕ ปี นิสิตชั้นปีที่ ๒-๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๔, มหาวิทยาลัย มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัยในชั้นเรียน, ๒๕๕๔ (ทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น)

(๓) วิทยา ทองดี, ศึกษาพฤติกรรมการอ่านเพื่อการเรียนรู้ของนิสิตที่ศึกษารายวิชา การใช้ภาษาไทยสำหรับครู ชั้นปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๕, มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัยในชั้นเรียน, ๒๕๕๕ (ทุนมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).

(๔) วิทยา ทองดี, ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕ , มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗. (ทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).

(๕) วิทยา ทองดี, พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจแก่ของ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘ . (ทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.)

(๖) วิทยา ทองดี และ สุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘.(ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(วช.))

(๗) วิทยา ทองดี และ สุรพล พรหมกุล, พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของ บุคลากรทางการศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (The Principle of Five Precepts with Development of Quality of Life of educational Personnel in upper Northeast Region), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, รายงาน การวิจัย, ๒๕๕๙ .(ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย,(วช.))

(๘) วิทยา ทองดี และ สุรพล พรหมกุล, พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานวิจัย, ๒๕๖๐.(ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(วช.))

(๙) วิทยา ทองดี และ สุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑ . (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.))

(๑๐) วิทยา ทองดี และคณะ, การศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนในอำเภอเมืองของขอนแก่น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๒. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น,)

(๑๑) วิทยา ทองดี และคณะ, รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยขบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะและการออกแบบเมืองขอนแก่น (Creative Community development model through environmental technology, health, art and design process in Khon Kean. รายงานการวิจัย. ๒๕๖๓ (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (สกว.))

๑) ร่วมโครงการวิจัย

(๑) ประยูร แสงใส, วิทยา ทองดี , การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมของนักเรียนและนักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างขอนแก่น, จังหวัดขอนแก่น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗ . (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.))

(๒) สุรพล พรหมกุล, วิทยา ทองดี , กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗ . (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.))

(๓) สุนทร สายคำ, พระอธิการบุญช่วย โชติวิโส, วิทยา ทองดี , ยุทธศาสตร์และรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายเมืองขอนแก่นสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.))

(๔) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี , การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐ . (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,(วช.))

(๖) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี, รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา จังหวัดมหาสารคาม, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.))

(๗) สุรพล พรหมกุล และวิทยา ทองดี , การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑ (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (วช.))

(๘) สิทธิพล เวียงธรรม, อนุสรณ์ นางทะราช และ วิทยา ทองดี, การบริหารจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๒. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (วช.))

การเผยแพร่ผลงานวิจัย/การตีพิมพ์/การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) การตีพิมพ์ผลงานวิจัย

(๑) วิทยา ทองดี, Development of the Learning Management Model of Morality Teaching Monks in the Northeast of Thailand, at Asia-Pacific Social Science Conference Kyoto Research Park, Japan. (Conference Proceeding, November 22-24, 2016)

(๒) วิทยา ทองดี, ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕, บทความวิจัย, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มีนาคม – มิถุนายน ๒๕๕๘ .(TCI กลุ่ม 1)

(๓) วิทยา ทองดี, พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจแก่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , บทความวิจัย,

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม – ตุลาคม ๒๕๕๘ . (TCI กลุ่ม 1)

(๔) วิทยา ทองดี, Development of the Learning Management Model of Morality Teaching Monks in the Northeast of Thailand, บทความวิจัย. วารสาร วิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙. (TCI กลุ่ม 1)

- (๕) วิทยา ทองดี, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บทควมวิจัย, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙. (TCI กลุ่ม 1)
- (๖) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง (Subproject 3. The Process of a Making The Coexistent culture of The Five Precept Village Project : A case Study of The village in North Northeast Central and South Thailand) บทควมวิจัย,วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙. (TCI กลุ่ม 1)
- (๗) วิทยา ทองดี และสุรพล พรหมกุล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน บทควมวิจัย , วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬา ขอนแก่น ปีที่ ๕ บทควมวิจัย,วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬา ขอนแก่น ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒. (TCI กลุ่ม 1)
- (๘) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี , การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, บทควมวิจัย,วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬา ขอนแก่น ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒. (TCI กลุ่ม 1)
- (๙) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี , การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, บทควมวิจัย, Journal of Buddhist Education and Research, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒.(TCI กลุ่ม 2)
- (๑๐) สุรพล พรหมกุล และ วิทยา ทองดี, รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม, บทควมวิจัย, พิมพ์เผยแพร่วารสาร ปัญญา ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓. มมร วิทยาเขต ล้านนา (TCI กลุ่ม 2)
- (๑๑) วิทยา ทองดี ,สุรพล พรหมกุล, สมควร นามสีฐาน, พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมครุต้นแบบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, บทควมวิจัย,วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่นปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒.(TCI กลุ่ม 1)

(๑๒) วิทยา ทองดี และ สุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, บทความวิจัย, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓. (TCI กลุ่ม 1)

(๑๓) สิทธิพล เวียงธรรม,อนุสรณ์ นาทะราช และ วิทยา ทองดี, การบริหารจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, บทความวิจัย, วารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research (JBER) ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒. (TCI กลุ่ม 2)

(๑๔) วิทยา ทองดี และคณะ, การศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจใหม่ชุมชนอำเภอเมืองขอนแก่น , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, บทความวิจัย, วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนกรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๓. (TCI กลุ่ม 2)

(๑๕) วิทยา ทองดี และคณะ, รูปแบบการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยขบวนการทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ ศิลปะและการออกแบบเมืองขอนแก่น (บทความวิจัย. ๒๕๖๓ บทความวิจัย, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ เดือน มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔. (TCI กลุ่ม ๒)

๒) การตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

(๑) วิทยา ทองดี, การศึกษาเพื่อสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ , บทความวิชาการ , วารสาร ธรรมทรรศน์ (Thammathat Journal) ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มีนาคม ๒๕๕๓ - มิถุนายน ๒๕๕๓, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น)

(๒) วิทยา ทองดี, มนุษย์กับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์”บทความวิชาการ ,วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาเขตขอนแก่น ที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕)

(๓) วิทยา ทองดี, “หลักธรรมาภิบาลและสันติภาพ” บทความวิชาการ ,นิตยสารธรรมทรรศน์ Thammathat Journal) ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๕๒- กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น)

(๔) วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาสอนน้อย เรียนมากตามแนวพุทธศาสนา (Teach Less Learn More : TLLM According to way Buddhist) ,บทความ

ทาง วิชาการ นำเสนอผลงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

(๕) วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาสอนน้อย เรียนมากตามแนวพุทธศาสนา (Teach Less Learn More : TLLM According to way Buddhist), นำเสนอ ผลงานวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

(๖) วิทยา ทองดี, การพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ด้วยหลักศีล ๕ The Development of Quality of Life with Five Precepts , บทความวิชาการ, วารสารวิชาการ ธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (ฉบับพิเศษ) เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙ (TCI กลุ่ม 1)

(๗) วิทยา ทองดี, Proactive Propagation of Buddhism at khon kaen campus, บทความวิชาการ, นำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ ระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ The 5 th national and the 3 th International Conference 2018 (Volunteer Spirit for Sustainable Social Development) วันที่ ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๖๑, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

(๘) วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธ ยุค Thailand ๔.๐, บทความทางวิชาการ, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑ .(TCI กลุ่ม 1)

(๙) Vitthaya Thongdee Niraj Ruangsang, , Proactive Propagation of Buddhism at khon kaen campus The 5 th national and the 3 th International Conference 2018 (Volunteer Spirit for Sustainable Social Development) (March 29 -28 , 2018) Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus. P. 88-98

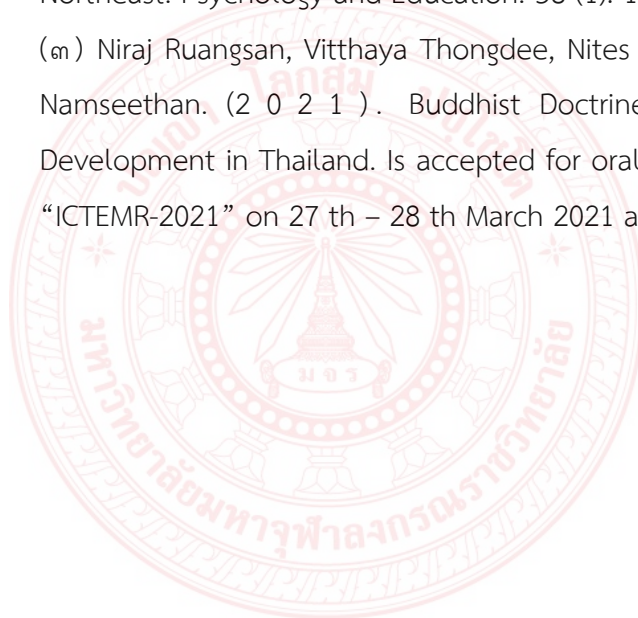
(๑๐) วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธ ยุค Thailand ๔.๐, บทความวิชาการ, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์, (TCI 1) ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑). หน้า ๒๘๐-๒๙๓.

3) การตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการนานาชาติ (Scopus)

(๑) Ven. Dr. Phrapalad Somchai Payogo (Damnoen), Dr. Phra Suriya Kongkawai, Phra Athiwat Ratanavanno (Thammawatsiri), Dr. Vitthaya Thongdee, Dr. Phumphakhawat Phumphongkhochason, Dr. Rungroje Songsraboorn. (2020). Factors Affecting Decision Making to Study Massive Online Open Course (MOOC) for Bachelor Degrees in Bangkok. Solid State Technology. Vol.63. No. 5.: 4685-4694.

(๒) Niraj Ruangsarn, Phrasophonphatthanabundit, Vitthaya Thongdee, Suraphon Promgun, Wichian Sanmee, Ekarach Kositpimanvach. (2021). Buddhist Instruction Care for Thai Elderly in the Upper Northeast. Psychology and Education. 58 (1): 1513-1517.

(๓) Niraj Ruangsarn, Vitthaya Thongdee, Nites Sanannaree, Somkuan Namseethan. (2021). Buddhist Doctrines for Human Capital Development in Thailand. Is accepted for oral/video presentation at “ICTEMR-2021” on 27 th – 28 th March 2021 at EITS, Thailand.

ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ นามสกุล

(ภาษาไทย) ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

(ภาษาอังกฤษ) Asst.Prof. Dr. Suraphon Promgun

๒. ตำแหน่ง

อาจารย์ วิทยาลัยเขตขอนแก่น

๓. สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ วุฒิมหาบัณฑิต

เปรียญธรรม ๕ ประโยค นักธรรมชั้นเอก

๔.๒ วุฒิปริญญาโท

พ.ศ. ๒๕๔๒ พธ.บ.(การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๔ ศศ.ม.(สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

พ.ศ. ๒๕๕๒ ศศ.น. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๒ Ph.D (Social Science for Political Science) Magadh University India

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย : หัวหน้าโครงการวิจัย

สุรพล พรหมกุล, การศึกษาสภาพการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๔. (ทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย)

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.(ทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.))

สุรพล พรหมกุล, การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕. (ทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.))

สุรพล พรหมกุล, พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๗ : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น๒๕๕๗, **รายงานการวิจัย**, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีบุญหลวงจังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๘, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคกลาง และภาคใต้, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๙, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรบัณฑิตปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการเรียนรู้พระพุทธรูปศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านสองฝั่งโขง, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการให้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, การประเมินผลการดำเนินงานโครงการการบริหารจัดการสำหรับผู้นำชุมชนในมิติพุทธและวิทยาการสมัยใหม่, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๘, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการพัฒนาครูต้นแบบด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, โครงการพัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดขอนแก่น, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สุรพล พรหมกุล, การเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดเหล้า บุหรี่
เชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดขอนแก่น, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๒, ทุนอุดหนุนการ
วิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สุรพล พรหมกุล, การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจ
ใหม่ในตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๒,
ทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาเขตขอนแก่น

สุรพล พรหมกุล, ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาสัมมนาภาวะผู้นำทางการเมืองของ
นิสิตพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ ในรูปแบบวิธีการเรียน
การสอนแบบมีส่วนร่วม, ๒๕๕๘.

๕.๑ วารสารระดับชาติ

สุรพล พรหมกุล, การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของพระสงฆ์ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ ขอนแก่น, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**,
ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๙ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖.

สุรพล พรหมกุล, การหาเสียง : กระบวนการที่มาพร้อมกับการเลือกตั้ง, ประชุม
วิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น, ๒๕๕๘. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-
ตุลาคม ๒๕๕๗, (TCI กลุ่ม 2).

สุรพล พรหมกุล, ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาสัมมนาภาวะผู้นำทางการเมืองของ
นิสิตพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ ในรูปแบบวิธีการเรียนการสอน
แบบมีส่วนร่วม, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ พฤศจิกายน
๒๕๕๗-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการ
หมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ภาคกลาง และภาคใต้, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม
๒๕๕๙. (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขต
ขอนแก่น. **วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม
๒๕๖๐. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล,รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแขว ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น.วารสารการบริหารท้องถิ่น ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑.(TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน,วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์,(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมจิตอาสาป้องกันปัญหาเสพติดในประเทศไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2562.(TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. ปีที่ 6 ฉบับที่3 ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2562. (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมครุต้นแบบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. ปีที่ 6 ฉบับที่3 ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2562. (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาของผู้อายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, *Journal of Buddhist Education and Research*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒ (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล,รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม, *วารสาร มจร วิชาการล้านนา*, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒ (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล,ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง, *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๓.(TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล,การสร้างความปลอดภัยของประชาชนในจังหวัดเลย ตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก,

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๓.(TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล,สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558:ข้อสังเกตหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการชุมนุมสาธารณะ, วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕. (ทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.))

สุรพล พรหมกุล, พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๗ : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น๒๕๕๗, รายงานการวิจัย, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีบุญหลวงจังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล,กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคกลาง และภาคใต้, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๙, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล,รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล,การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรบัณฑิตปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล,การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

๑. ชื่อ นามสกุล

(ภาษาไทย) นายสุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา

(ภาษาอังกฤษ) Dr.SuthipongSawadtha

๒. ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาเขตขอนแก่น

๓. สถานที่ติดต่อ

๒/๑๐๙ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองขอนแก่น จังหวัด ขอนแก่น
๔๐๐๐๐

๔. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๐ เปรียญธรรม ๖ ประโยค สำนักเรียนโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์
วิทยา วัดธาตุ (พระอารามหลวง)พ.ศ. ๒๕๔๓ พธ.บ. รัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๘ ศศ.ม สังคมวิทยาการพัฒนา (พัฒนาศาสตร์มนุษย)

พ.ศ. ๒๕๕๙ พร.ด. พัฒนาสังคม

๕. ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๗ อาจารย์ประจำ สาขา สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนพ.ศ. ๒๕๖๒- ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น

๖. ผลงานทางวิชาการ

๑. งานวิจัย

ประกอบ มีโคตรกอง, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา, (๒๕๖๑).“การสร้างเครือข่ายการ
พึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”รายงานการวิจัยทุนอุดหนุน
การวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU RS 610761053
วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล,สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา และคณะ, (๒๕๖๒).“การศึกษา
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนในอำเภอ
เมืองขอนแก่น”. รายงานการวิจัย ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น.

ชาญชัย ฮวดศรี, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา, (๒๕๖๒). “นโยบายภาครัฐ: การเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของวัฒนธรรมอีสาน”. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU RS610762056

๒. บทความทางวิชาการ

สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา และคณะ.(๒๕๖๑) “การบริหารตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔”. บทความวิจัย. วารสารวิชาการธรรมทัศน์ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑): ๑๖๕-๑๗๕.

วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา และคณะ, (๒๕๖๒). “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม”. บทความวิจัย วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๗๑-๑๘๔.

วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา และคณะ, (๒๕๖๓). “การศึกษา รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนในอำเภอเมืองขอนแก่น”. บทความวิจัย วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๓).

๑. ชื่อ นามสกุล

(ภาษาไทย) นายสมควร นามสีฐาน

(ภาษาอังกฤษ) Dr.Somkhoun Namsithan

๒. ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาเขตขอนแก่น

๓. สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๑ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๕ ศศ.ม.(สังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๐ ปริญญาโท (พัฒนาศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

๕. ประสบการณ์การทำงาน

๕.๑ ระดับปริญญาตรี

- ๑) รายวิชาความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๒) รายวิชาวิเคราะห์การเมืองการปกครองไทย สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๓) รายวิชาปรัชญาทางการเมืองเบื้องต้น สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๔) รายวิชาประชากรศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๕) รายวิชาระบบราชการไทย สาขาวิชาสังคมศึกษา

๕.๒ ระดับปริญญาโท: สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา

- ๑) รายวิชาการศึกษาสังคมศึกษาตามแนวพุทธ
- ๒) รายวิชากลยุทธ์การสอนสังคมศึกษา(บรรยายร่วม)
- ๓) รายวิชาพระพุทธศาสนากับสังคม
- ๔) รายวิชาพื้นฐานการสอนสังคมศึกษา
- ๕) รายวิชาการศึกษาสังคมวิทยาการศึกษาศาสตร์ (บรรยายร่วม)
- ๖) รายวิชาการศึกษาหลักสูตรการสอนสังคมศึกษา (บรรยายร่วม)
- ๗) รายวิชาศึกษานวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา

๖. ผลงานทางวิชาการ

วิทยา ทองดี, สมควร นามสีฐาน, พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนรายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.) จำนวน ๑๕๗ หน้า

วิทยา ทองดี, สมควร นามสีฐาน, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.) จำนวน ๑๘๐ หน้า.

สมควร นามสีฐาน, การประเมินผลความพึงพอใจในการใช้บริการมิติที่ 2 ด้านคุณภาพการให้บริการ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, รายงานวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสี), จำนวน ๑๒๘ หน้า

สมควร นามสีฐาน, การประเมินผลความพึงพอใจในการใช้บริการมิติที่ 2 ด้านคุณภาพการให้บริการ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, รายงานวิจัย, ๒๕๖๒, (ทุนองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสี), จำนวน ๑๒๘ หน้า

วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล, สุทธิพงษ์ สวัสดิ์ทา, สมควร นามสีฐาน, การศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนในอำเภอเมืองขอนแก่น, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๒, (ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น) จำนวน ๑๖๐ หน้า

วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล และ สมควร นามสีฐาน, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วช.) จำนวน ๒๓๒ หน้า

๒) บทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

สมควร นามสีฐาน, การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4". วารสารวิชาการสันตพล, (TCI 2) ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560 หน้า 12-19.

วิทยา ทองดี และ สมควร นามสีฐาน, การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน , แหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ , (TCI ๑) ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑ หน้า ๒๑๑-๒๓๐

วิทยา ทองดี และ สมควร นามสีฐาน, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, บทความวิจัย, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ , (TCI 1) ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒ , (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒). หน้า ๑๗๑ – ๑๘๔

สมควร นามสีฐาน, กลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาแนวพุทธโดยใช้การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน แหล่งตีพิมพ์ วารสารการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๕ และนานาชาติครั้งที่ ๓ ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๖๑ หน้า ๔๘๐-๔๙๒

สมควร นามสีฐาน , การพัฒนานวัตกรรมการสอนสังคมศึกษาในทศวรรษที่ ๒๑, แหล่งตีพิมพ์วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ , (TCI ๑) ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑ หน้า ๘๒-๙๕

สมควร นามสีฐาน, การพัฒนานวัตกรรมการสอนสังคมศึกษาตามแนวการสอนแบบพุทธวิธีในศตวรรษ ที่ ๒๑ แหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ครั้งที่ ๑ ประจำปี ๒๕๖๒ เรื่อง นวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อความยั่งยืน ๑๕-๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๒

สมควร นามสีฐาน, กลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาสู่การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแบบพุทธวิธี แหล่งตีพิมพ์ วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, (TCI ๑) ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เดือนเมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๒) หน้า ๔๒-๕๕

สมควร นามสีฐาน, กลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแบบพุทธวิธี, แหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ , (TCI ๑) ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ เดือน (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒) หน้า ๒๗๗-๒๘๖

พระมหาเอกชัย วิสุทฺโธ, สมควรนามสีฐาน, การจัดการเรียนรู้ตามหลักกถิธาบท 4 เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบ ในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดหนองคาย, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสถาบัน

พิมลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ฉบับปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2562

สุหัชชา พิมพ์เนา, สมควรนามสีฐาน, การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการแสงธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ฉบับปีที่ 16 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2562 (ร่วม)

ศุภฤกษ์ ต่อพันธ์, สมควร นามสีฐาน, รูปแบบการจัดการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ในสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในผู้นำเด็กและเยาวชน : กรณีศึกษาสภาเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการแสงธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ฉบับปีที่ 16 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2562

พระมหาวัฒนา โชติปัญโญ, สมควร นามสีฐาน, การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนวคิด “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารธรรมทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ฉบับปีที่ 19 ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2562 TCI 1

พระจินดา สุชาโต, สมควร นามสีฐาน, สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๔ จังหวัดกาฬสินธุ์, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารธรรมทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ฉบับปีที่ 19 ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2562 TCI 1

พิชญ หอมสมบัติ, สมควร นามสีฐาน, การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมผู้เรียนด้านการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ตามหลักธรรมาธรรม 4 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพังโคนวิทยาคม จังหวัดสกลนคร, ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2563) TCI 2

พระปลัดวิศิษฐ์ ขาวโน, สมควร นามสีฐาน, การบูรณาการการเรียนรู้วันวิสาขบูชา : กรณีศึกษาหัตถกรรมผ้าไหมคราม ของชุมชนบ้านตาด อำเภอดำรงวิทยาคาร

จังหวัดสกลนคร, ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2563) TCI 2

พระจิรศักดิ์ คุณวิโส, สมควร นามสีฐาน, การจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจิตอาสา โดยใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนท่าบ่อ จังหวัด หนองคาย, ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2562) TCI 2

พระอภิสิทธิ์ สุขวโร, สมควร นามสีฐาน, ศึกษาการปฏิบัติตนตามมาตรฐาน วิชาชีพของครูผู้สอน ที่ยึดหลักธรรมมรรคมีองค์ ๘ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น, ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research ปี ที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2562) TCI 2

วิรัตน์ ทองภู, สมควร นามสีฐาน, การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น, ตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการ Journal of Buddhist Education and Research ปีที่ 6 ฉบับ ที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2563) TCI 2

๑. ชื่อ นามสกุล

(ภาษาไทย) นางสาวพันทิwa ทับภูมี

(ภาษาอังกฤษ) Ms.Panthiwa Thabphumee

๒. ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยเขต
ขอนแก่น

๓. สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต วท.บ. (โภชนาการและการจัดการ
ความปลอดภัยในอาหาร) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญาโท สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ส.ม. (โภชนศาสตร์เพื่อ
สุขภาพ) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๑ ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ศษ.ม. หลักสูตรและการสอน
(กลุ่มวิชาเฉพาะการสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๕. ประสบการณ์การทำงาน

มนุษย์กับสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

ประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
พระพุทธศาสนากับสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

สังคมสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
นวัตกรรมการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

การศึกษาอิสระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๖. ผลงานทางวิชาการ

พ.ศ.๒๕๕๘ - ปัจจุบัน

๓.๑ งานวิจัย

อมรรัตน์ เตชะนอก และพันทิวา ทับภูมี้. การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๒ (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU RS 610760081). (จำนวน ๒๑๒ หน้า)

๓.๒ บทความวิจัยและบทความทางวิชาการ

พันทิวา ทับภูมี้. การศึกษาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับสื่อออนไลน์โปรแกรม Edmodoของนิสิตชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. บทความวิชาการประชุมวิชาการโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการนำเสนองานวิจัยทางการศึกษา "การสร้างสื่อนวัตกรรมอินโฟกราฟิกเพื่อสร้างเสริมแนวคิดประชาธิปไตยในโรงเรียนยุค 4.0". คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วันที่ 21 มีนาคม 2562.

PhanthiwaThabphumee. (๒ ๕ ๖ ๑). The Development of Learning Achievement with the Flipped Classroom with Edmodo Online Program on 000101 Man and Society of Sophomore Undergraduate Students Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus. Science in Economy, Management, Social Studies and Education (ICSMES-๒๐๑๘).

August ๒-๓, ๒๐๑๘. Seoul, South Korea.

อมรรัตน์ เตชะนอก และพันทิวา ทับภูมี้.การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. บทความวิจัยวารสารพิมลธรรม ปีที่ ๕ ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2562.

๓.๓ หนังสือ/ตำรา

รัชณี จรุงศิริวัฒน์, พันทิวา ทับภูมี้, นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, เอกสารประกอบการสอนรายวิชานวัตกรรมการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ฉบับถ่ายเอกสาร, ๒๕๖๑, จำนวน ๑๒๐ หน้า.